

bîrnebûn

Zivistan 1997

Yazlarıyla

Batı Kürtleri Gerçekliği
ve Çözüm
Perspektifleri Üzerine
Sesli Düşünceler
Nuh Ateş

Qamişe Qûl
Curiki

Polatlı Kürtleri
Dr. Hecibram Mikaili

Haci Erdoğan
Hatice Yaşar
Ali Biçer
Maçoye Dare
İbrahim Güçlü
Mehmet Bayrak
Hüseyin Kalaycı
M. Özgür

Canber, Rutar,
Hayatana, Telkan,
Karagedik, Belka,
Halikan, Zeynep,
Hatunoglu, Bîdî,
Sefkan, Zeynep,
Şexizim, R. Sî,
Çelepkov, K.,
Zinirîko, Yu.,
Polatlı, Sa.,
Hidreşin,
Ramko, O.,
K. A. S.,
M. H. A.,
B. A. S.,
S. A. S.,
K. A. S.,
G. A. S.,
B. A. S.

1

Merhaba

Bu sayı ile birlikte Birnebün dergisinin ilk sayısını elinize ulaştırmış bulunuyor. Orta Anadolu'lu bir grup Kürt, 1996 sonbaharında bir kaç defa bir araya geldi. Bölge Kürt toplumuna yönelik bir derginin çıkarılmasını tartıştı ve sonuçta görüş birliğine vardı. İşte ilk ürün elinizde. Birnebün öncelikli olarak Orta Anadolu Kürt kimliğinin pekiştirilmesi amacıyla güdüyor. Bu kimliği oluşturan olgu ve bulguları ortaya çıkarmak ve katkıda bulunmayı amaçlıyor. Derginin ilk sayısı sınırlı sayıda arkadaşın maddi ve manevi desteği ile çıkarıldı. Birnebün'un yayın yaşamına devam etmesi birazda sizlerin katkısına bağlı. Bunun için:

Abone olmak, bulmak,

Öneri ve eleştirilerde bulunmak,

Maddi katkıda bulunmak,

gibi beklentilerimiz vardır. Şimdiden katkılarınız için teşekkür ederiz. Bir dahaki sayıda buluşmak üzere. İyi bir Birnebün'e

Redaksiyon.

Orta Anadolu Kürtleri Politika, Kültür Ve Sanat Dergisi

Üç Ayda Bir Çıkar

Sorumlu: Hacı Erdoğan

Yazışma
adres: Karlstrasse 2,
35576 WZ,
Almanya
(0049) 6441. 5261 5
7, DM

Telefaks:

Fiyat:

Hesap no: Commerzbank-Hamborn
Kto-Nr. 5341110
BLZ 35040038
Almanya.

Okurdan

Değerli Hacı arkadaş,

Özgür Politika gazetesinde bundan kısa bir süre önce yayınlanan Orta Anadolu Kürtleri konulu yazı dizinizi ilgi ve beğeni ile izledim. Bu amaçla öncelikli olarak sizi kutluyor çalışmalarınızın devamında başarılar diliyorum. Kulu Kürtlerindim. Yaklaşık olarak 14 yıldır İsveç'in Göteborg şehrinde yaşıyorum ve uzun yıllardır çevirmen olarak çalışmaktayım. Kürt ulusal sorununu bir bütün olarak ele alan bir eğilime sahip olmakla birlikte, Orta Anadolu Kürtleri'nin gerçekliği de sürekli olarak ilgi duyduğum alanlardan biri olmuştur. Derginizin yazar kadrosu arasında adı geçen Gabar Çıyan arkadaş ile bu konuda zaman zaman sohbetlerimiz olmaktadır. Yüzyıllardır Kürdistan coğrafyasından ayrı yaşamak zorunda bırakılan Orta Anadolu Kürtleri konusunda elbette aydınlanması gereken birçok nokta, cevaplandırılması gerekli birçok soru vardır. Bir yandan tarihimiz büyük bedeller verilerek yeniden yazılırken, diğer yandan halkımız geleceğimizi yeniden yaratma sürecini yaşıyor. Bu bağlamda tarih yazılırken, Orta Anadolu Kürtleri ve Kürdistan coğrafyasından koparılmış milyonlarca Kürdistanlı'da bu önemli süreçte yerlerini alacaklardır. Zira yüzyıllardır sürgünü yaşamalarına rağmen, kültürel birikimleriyle, konuştukları özgün Kürtçe, nüfus yoğunlukları ve üzerine yerleştikleri geniş coğrafya ile Orta Anadolu Kürt gerçekliği ulus olarak yeniden yapılanmış şu günlerde hiç de gözardı edilecek, önemsenmeyecek bir olgu değildir kanısındayım. Kürt ulusu parçalanmışlığı iliklerine kadar dün yaşadığı, bugün de hala yaşamaktadır. Bu bağlamda yüzyıllardır kendi öz yurtlarından sökülüp atılan Orta Anadolu Kürtleri gerçekliğinin irdelenmesi, araştırılması, tartışılması çok anlamlı buluyorum. Ekim ayında çıkarmayı planladığımız derginin BİRNEBÜN, (içeriği, hedefleri ve yayın stratejisi hakkında bilgi sahibi olmama rağmen) bir yandan Orta Anadolu'da yaşayan bu yoğun Kürt nüfusunun ülke gerçekliğimiz ile kucağa

şmasını beraberinde getirecek, diğer yandan yakın bir zamana kadar Orta Anadolu'da Kürtlerin varlığından habersiz Kürdistan kitlelerini bir araya getirecek, bir köprü rolü oynayacaktır. Bu açıdan çalışmamızı çok önemli buluyorum. Büyük bir memnuniyetle sizinle ilişkide olmak istediğimi belirtiyorum size ve arkadaşlarınıza başarılar diliyorum.

Kadir Çelik
Göteborg / İsveç

Almanya'da yaşayan Kırşehirli bir Kürt olarak, Bir arkadaşın, böyle bir dergi girişimi olduğunu duyduğumda çok sevindim ve duygulandım. Varlığımızın rededildiği bu ortamda, dilimizin, kültürümüzün ve bir çok değerimizin kaybolması, yok olması kaçınılmazdır. Bizlere bu bakımdan, büyük sorumluluklar düşüyor. Çünkü; dilimiz, geçmişimiz ve kültürümüzle ilgili, büyükle-
rimizden kalan bir mirasa sahip değiliz. Umarım Birnebün bu anlamda bir başlangıç olur ve bu boşluğu doldurmaya çalışır. Kendi adıma şunu sizlere iletmek istiyorum: Birnebün'un doğması ve yaşaması için ben de bir çok yöre insanı gibi hazırım.

Xas bi me!
Cahit / Siegen

Merhabalar,

Özgür Politika gazetesinin 30 Haziran nüshasında, Ekim'de çıkacağı bildirilen Birnebün dergisinin ilanını gördüm. Çıktığında mutlaka abone olmak isteyeceğim. Bir yıllık abone ücretinin ne kadar olacağını bilmediğim için mektupla para gönderemiyorum, ama ücretin ne kadar olacağını bildirirseniz gönderirim. İlanın fotokopisini çekip iki Haymana'lı Kürt arkadaşına verdim. Onların da Birnebün'a ilgi gösterdiğini gördüm ve yanılmıyorsam Bonn'da yaşayan diğer Orta Anadolu Kürt tanıdıklarına da haber verecektler. Birnebün'un yayın hayatında devamlılık ve başarı diliyorum. Onu çıkaran bütün arkadaşlara selamlar gönderiyorum.

Forrest E. McMunn
McLean, Va. / ABD

Selamlar!

Ha bu gün ha yarın derken Bîrnebûn hala elimize geçmedi. Çıkacak diye ne kadar ʻda sevinmiştik. Neyse umudumuzu kesmiş değiliz çıkacağı günü dört gözle bekliyoruz. Ama şu da bir gerçek'ki; biz: Orta Anadolu Kürtleri halen nesnel gerçekliğimiz konusunda Anne, Baba ve Atalarımız kadar tembeliz. Tarihe görsel belge bırakmama konusunda ne hikmetse hep direniyoruz. Bîrnebûn ʻun bu makul kaderi tersine çevirmesi dileği ile.

Not: Çıkar çıkmaz yirmi tane adrese ödemeli gönderirseniz memnun olurum. Bir de sizlere ne gibi konularda yardımcı olabilirim. Bildirirseniz iyi olur.

Wahide Memki Hesî Mehê.
Ankara

**Bîrnebûn'u
Memleket'te
Edinme
Adresi:**

**Medya
Kitapevi
Kırtasiye**

**Cumhuriyet
Mahallesi
Altay Caddesi,
No: 41/C-11**

**Telefon
62 27 871**

**Polatlı
Ankara**

İçindekiler

<i>Merhaba, Okuyucu Mektupları</i>	2
<i>Çıkarken</i>	4
<i>Polatlı Kürtleri</i>	5
<i>Batı Kürtleri Gerçekliği ve Çözüm perspektifleri üzerine sesli düşünceler</i>	7
<i>Anadilde eğitim</i>	22
<i>Kürtçe olunca</i>	
<i>Gotnên Mezinan</i>	23
<i>Memleket neresi Hemşehrim ve Biz „Sürgün ya da „Ehli“ Kürtler</i>	24
<i>İç Anadolu Kürtleri</i>	27
<i>Kürtlerin İç Anadolu'ya yerleşmesi Tarihinden kesitler</i>	38
<i>Kurdên Anadolu'ya Navin</i>	39
<i>Hugo Grothe'nin Seyahatnamesinde Orta Anadolu „Kızılbaş Kürtleri“</i>	44
<i>Destane Qamîşe Qûl</i>	52
<i>Biz Eşitlik Duasıyız</i>	63
<i>Kutluhanda Maistro Hoydo`dur</i>	64
<i>İç Anadolu`da unutulmuş bir Kürt Kolonisi</i>	66
<i>91 Kürt baharının öğrettikleri</i>	75

Çıkarken

Bilindiği gibi, Orta Anadolu Kürt Yerleşimi, Kürdistan ve Horasan'ın yanısıra ana yerleşim bölgelerinden biridir. 11. yüzyıl (yy)'dan başlayarak Kürtler de, ülkeleri Kürdistan'dan, Anadolu içlerine akarak Batı bölgelerinde çeşitli beyliklerin kuruluşlarına katılmışlar ve bu bölgeleri yurtluk edinmişler. Yavuz Sultan Selim'in halifeliği almasından sonra, özellikle Osmanlı ve Safevi devletlerinin kesişme bölgelerinde bulunan Kürtler, dinsel, inançsal çelişkiler dolayısıyla bir yandan Anadolu içlerine, bir yandan da Elbruz Dağları üstünden Horasan'a göçerek buraları yurtluk edinmişler. Böylece Kürdistan'ın yanısıra Orta Anadolu ve Horasan Kürt yerleşimleri ortaya çıkmış.

İşte bugünkü Orta Anadolu Kürt Yerleşimi, yoğunlukla bu tarihten sonra gerçekleşmiş Gerek Osmanlı-Kürt savaşları, gerek 19. yy'da yoğunlaşınlan iskan çalışmalarını dolayısıyla da Orta Anadolu'ya dönük Kürt yerleşimleri oluşmuş.

19. yy'ın ikinci yarısından sonraki Kürt ulusal hareketlerine bağlı sürgünler ve yeni yerleşimler de bunlara eklenince, Kürt halkının yerleşim coğrafyası alabildiğine genişlemiş '90'lı yıllarda başgösteren yeni zorunlu göçlerle yerleşimler ise, şimdilik bu demografik yapı değişiminin son halkasını oluşturuyor.

Ancak işin ilginç yanı 19. yy'dan itibaren, Batılı gezginler ve araştırmacılar zaman zaman Orta Anadolu Kürt Toplumunu üzerinde dururken, bu gerçeklik yalnızca Türk araştırmacılar tarafından değil, Kürt yazar ve araştırmacılarınca da çoğu kez görmezlikten gelinmiş. Ya da yüzeysel olarak değinilip geçilmiş. Oysa, Orta Anadolu Kürt Yerleşimi'nin, yedi ana Kürt yerleşiminden biri olması bir yana, bu yerleşimdeki Kürt toplumu gerek inanç, gerek kültür, gerekse yaşam biçimi bakımından birçok ilginç özellikler gösteriyor. Bu nedenle de çevresi Türk unsurlarınca kuşatılmış bulunan ve tarihi, coğrafyası, sosyolojisi, etnolojisi ve folklorüyle yeterince işlenmemiş Orta Anadolu Kürt Toplumunu değişik yönleriyle inceleyip elde edilen bulgu, belge ve bilgileri bilince çıkarmak, başlıbaşına bir görev olarak önümüzde duruyor. Batılılar, daha 19. yy'dan itibaren etnik temelde bile olsa, Orta Anadolu Kürt gerçeğiyle ilgilenirken, bunun bugüne kadar Kürt araştırmacılarınca yapılmaması kuşkusuz büyük bir eksikliklerdir.

Açık ki, bu herşeyden önce bir kurumlaşma işidir. Ancak yine de, gecikmeli olsa bile Orta Anadolu Kürt Toplumunu çeşitli boyutlarıyla ele alıp işleyerek bir periyodik yayın, bu toplumun yarattığı kültürel değerleri kaybolmaktan kurtaracağı gibi, bu toplumun ulusal kimliğinin pekişmesine de katkı sunacaktır. Orta Anadolu Kürt Toplumunun yerleşim, siyasal ve sosyal tarihi; coğrafik konumu, dil, din, inanç ve kültür yapısı; sözlü, yazılı sanatı ve edebiyatı; gelenek ve görenekleri; etnografik ve folklorik ürünleri; aşiret ve boy yapısı; yazılı ve sözlü tarihi kaynakları; sosyal ve siyasal yapısı; iç ve dış güçleri; ekonomik durumu; çevreyle ilişkileri vb. çeşitli konular bu periyodun dağarcığını oluşturacaktır.

"Orta Anadolu Kürtleri'nin Politika, Sanat ve Kültür Dergisi" olarak yayın hayatına başlayan BİRNEBÜN, bu amaçlara hizmet yolunda bir katkı sunarsa amacına ulaşmış demektir. Üç ayda bir yayınlanacak olan dergi; İnceleme, Araştırma, Sanat, Kültür, Edebiyat, Gelişmeler Yorumlar gibi üç ana bölümden oluşacaktır. Özellikle sanatsal, kültürel ve yazınsal ürünlerin Kürt toplumunun anadili olan Kürtçe ile verilmesine özen gösterilecektir.

Bundan dolayı, özellikle alan çalışması yapacak arkadaşların ürünlerine büyük gereksinme olacaktır. Bu nedenle gerek bölgede yetişen derlemci, araştırmacı, sanatçı ve yazarların, gerekse bölge dışından yazar ve araştırmacıların bu alana ilişkin eserleri dergimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu vesileyle, yukarıda vurguladığımız alanlarda çalışma yapan tüm arkadaşların, üretimleriyle dergimize katkı yapmalarını beklediğimizi özellikle belirtiyoruz. Özgür bir gelecek adına dotça selamlarımızla.

Yörelerimizi Tanıyalım

'Meriyê nêzan, newêrake camêr dike.'

Polatlı Kürtleri

Merhaba, Bîrnebûn'un sevgili, sabırlı, inançlı okurları...

Ben Bîrnebûn'da mümkün olduğunca Orta Anadolu Kürt yerleşim birimlerini tanıta-
cağım. İlk sayıda memleketim olan Ankara
Polatlı'dan başlıyorum. Yani en iyi tanıdığım bil-
diğim yerden.

Polatlı, Türk-Yunan Savaşı esnasında
küçük ve önemsiz bir tren istasyonuydu.
Tarihte bölgenin idare merkezi Haymana'ydı.
Haymana aynı zamanda geleneksel olarak
bölge Kürtlerinin merkezi durumundaydı.
Osmanlılar buraya çoğu kez bölge Kürtlerinden
yöneticiler atıyorlardı. Bu gün Haymana 5-6
bin nüfuslu küçük bir ilçe olarak kalmışken,
Polatlı; Ankara-Eskişehir asfaltı, tren yolu,
topçu ve füze okulu ve sanayi bölgesi ilan edil-
mesi nedeni ile hızla gelişen bir merkezdir.

Nüfusu 100 bine yaklaşmış durumdadır.
Toplam 95 köyden 20'si Kürt köyüdür. Türk
köylerinin önemli bir bölümü Cumhuriyet
döneminde yerleştirilmiş göçmenlerden oluşur.

Kürt köylerinin hemen tamamı Polatlı'nın
güneyinde bulunur. Son yıllarda İlçe mer-
kezinde de Kürt nüfus artmaya başladı. Özel-
likle Haymana ve Yunak Kürtlerinden de göç
alınmaktadır. Kayabaşı köyü hariç diğer bütün
köyler Kurmanci Kürtçesini konuşurlar. Kaya-
başı ise soraniceye yakın Şeyhbizeyni (Şex-

zûni) ağız ile konuşur. Şafii'de bulunurken
nüfusun tamamına yakını Sünni ve Hanefidir.

Polatlı merkeze ilk toplu Kürt göçü, Kürt
kökenli olan İlçe belediye başkanı rahmetli
sayın Hacıkadîr Özalp zamanında olmuştur.
Hacıkadîr Özalp, Uzunbeyli köyünün sayılı aile-
lerindendi. 1996 başlarında vefat etti. Allah
toprağını bol etsin. Yerleştirilenler Haymananın
Şeyhbizeyni (Şêx-zûni) Kürtleriydi. Oturdıkları
mahalleye Esentepe adı verildi. Halen Polatlı
merkezde toplam 32 bin seçmenin 12 binin
Kürt olduğundan yola çıkılırsa, nüfusun en az
1/3'nün Kürt olduğu varsayılabilir. (Burada
resmi rakam maalesef veremiyoruz.) Bu sayıda
size Polatlı'nın Kürt köylerinin Kürtçe isimlerini,
mensubu oldukları aşireti ve değiştirilmiş Tür-
kçe isimlerini bir tabela ile vereceğiz. İleriki
sayılarda da tek tek köylerin yapısını analiz
etmek istiyoruz.

Burada siz değeri Bîrnebûn okurlarından
çok önemli bir beklentim var. Lütfen köyleri-
nizle ilgili tüm bilgileri bize yazılı olarak ula-
ştırınız. Bu bilgiler; köyün Kürtçe adı, nüfusu,
hangi aşiretten olduğu, geldiği tahmin edilen
yöre ve tarih, en çok ilişkide olduğu aşiret,
inanç biçimi, konuştuğu şive ve lehçe'ye ait
özellikler (örnekleri ile birlikte), köyün kurucu
aileleri, sonradan aldığı göç, verdiği göç, yük-
sek okulda okuyan veya bitirmişlerin sayısı,
Kürtçe konuşma oranı gibi konular içermelidir.

Coğrafik, tarihi ve kültürel olarak bir
bütünlük arzeden Orta Anadolu Kürtleri cum-
huriyet döneminde idari tedbirler ve dıştan
gelen göçle farklı merkezlere bağlanarak
bölünmeye çalışıldı. Polatlı'ya, Cihanbeyli'ye
bağlı köylerin çoğunun Cumhuriyet öncesinde
Haymanaya bağlı olduğu gerçeği buna somut
bir örnek olarak verilebilir. Kırım, Bulgaristan,
Bosna, Yunanistan ve Orta Asya'dan gelen
göçmenlerle, etnik yapı değiştirilmeye çalışıldı.

Gelenler Kürt köyelerine yerleştirildikleri
gibi Devletçe çok iyi desteklenen köylerde
kuruldu. Bütün bunlara rağmen 75 yıldır varlı-

1950'li yıllarda
Polatlı
Kürtlerinin yayla
yaşamından
bir resim. *

* Mala Mehi
Osıkê - Mıkalla.

mak istenen sonuç; hiçte istedikleri gibi olmadı. Kürt köylerine yerleştirilenler 3-5 yıl sonra köyleri terk ettiler.

Kalanlar'da Kürtçe öğrenip uyum sağladılar. İstisnalar tabii ki oldu. Fakat pek az. Örnek vermek gerekirse: Konya'nın Yunak ilçesine bağlı Küçükhasan köyü Türkleşti. Bunlar Canbeg Kürtleriydi. Son on yılda TV'nin, dışa açılmanın, şehirleşmenin verdiği etkiyle Türkçenin köylerdeki etkisi hayli arttı. Ama buna paralel olarak Kürt kimliğini sahiplenmede kuvvetlendi. Kasım '95 seçimlerinde EBÖB adına HADEP'e verilen oylar Kürt kimliğine sahip çıkmanın somut bir göstergesiydi. Bu durum gelecekte azalmayacak, tersine daha da güçlenerek devam edecektir. Bunun ideolojik, politik nedenleri olmakla birlikte esasen globalleşmeyle ilgisi var. Dünya küçüldü. Orta Anadolu Kürt, İranlı, Iraklı, Suriyeli, Diyarbakırlı, Kazakistanlı, Horasanlı Kürtle tanıştı.

Zaten nesiller boyunca, Ben kimim ? Nereden geldim ? Hangi aşirettenim ? sorgulaması yapılıyordu. Şimdi bunun yanıtını buldular. Bîmebûn'da işte bunun yazıya dökülmüş belgesidir. El ve güç birliği ile tarihe önemli eserler

birakabiliriz. Bölge Kürdü artık şunu sorgulayabiliyor, talep ediyor, istiyor:

Türkçenin yanısıra Kürtçe'yle de temel eğitim,

Bölgenin kalıcı unsuru, yerlisi olduğunu, 2 milyona yaklaşan nüfusu, güçlü ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı ile en azından, bir kaç yüz bin nüfuslu Kibns, Batı Trakya, Bulgaristan ve Kerkük Türk'ü kadar hakka sahip olması gerektiğini,

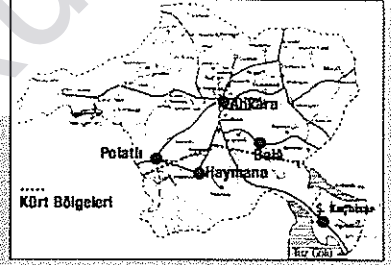
Bu Cumhuriyet'in kurulmasında yukarıda bahsedilen unsurlarla karşılaşılmayacak kadar emeği olduğunu da biliyor.

Sakarya Savaşı'nın Doğu Cephesi Kürt köyleriydi. Bu köylerden kaybı olmayan yoktur. Hem malı hemde canıyla bu savaşta yerini almıştır. Ama maalesef Banışta en tabii hakları unutulmuş, inkar edilmiş yok edilmeye çalışılmıştır. Bölge kültürünün korunması ve geliştirilmesi için bizleri tarihi görevler bekliyor.

Önümüzde yüz yıllardır biriktirdiğimiz, ihmal ettiğimiz bir iş var. Ve bunu bizden başka yapacak kimse yok.

Haydi vazife başına!

Rastgele!

İl: Ankara İlçe: Polatlı

Türkçe adı	Kürtçe adı	Aşireti
1. Kayabaşı		Şeyhbizeyni
2. Yenimehmetli	Ruta Nevalê	Rutan
3. Sapanca	Koçika	Rutan
4. Hacımusa	Hacı Musa	Canbeg
5. Karabenli	Rute Gazê (Elkofoğlu)	Rutan
6. İner	Mikaîla	Mikaîlî- Millî
7. İlica	İlice	Mikaîlî-Türk
8. Hacımusul		Rutan
9. Sınanlı	Sîna ye Şuse	Canbeg
10. Kürttacir-Özyurt	Tecîra Kurmanca	Canbeg
11. Uzunbeyli	Uzunbeg	Canbeg
12. Yüzükbaşı	Yüzükbaş	Canbeg
13. Yeşilöz	Memela(Kokar)	Canbeg-Terkanlı
14. Hacıosmanoğlu	Heccosmana	Canbeg
15. Y.Tüfekçioğlu	Tüfekçioğlu	Canbeg
16. Eski-Karsak	Zırka	Zırki (Zirkan)
17. Karapınar*		
18. Ada Toprakpınar	Toprakpınar	Canbeg
19. Micikoğlu	Micixa	Canbeg
20. Gülpınar (A.Z.Tüfekçioğlu)	Mîlsefa	Terkanlı-Canbeg.
21. Şahmetli	Girpolu	Canbeg

* Eski den Tatar köyüydü. Erzurum'dan gelen Kürtlerce toptan satın alındı. 40-50 Hane.

Batı Kürtleri Gerçekliği ve Çözüm Perspektifleri üzerine sesli düşünceler.*

Batı Kürtleri hakkında bazı görüşler

Türkiye'nin Batı yakasında yoğun bir Kürt nüfusun yaşadığı biliniyor. Ancak konunun ayrıntıları pek bilinmiyor.

Bu konudaki zorluklar, sayısal durum, bölgeye geliş tarihi, nedenleri ve biçimi, ulusal kimliklerini sahiplenişleri, sosyal ve mesleki konumlarıyla ilgili sorulara yanıt aramaya kalışığınızda karşınıza çıkar.

Bunun başlıca nedeni, araştırma, inceleme ve anketlere dayalı verilerin azlığı ya da bulunmamasıdır. Böyle olunca da, Batı Kürtleri üzerine ileri sürülen kimi görüş ve tespitler maddi temelden yoksun, daha çok görüş sahiplerinin politikalarına yönelik olmaktadır.

Mesut Yılmaz, kısa süren Başbakanlık döneminin ilk günlerinde, Federal Almanya'ya yaptığı ziyaret öncesinde, "Der Spiegel" dergisinin yönelttiği bir soruya yanıt verirken şunları söylüyor "... Ne kadar Kürt kökenli Türk vatandaşının olduğunu bilmiyoruz. Belki 8 belkide 15 milyon. Ama üçte ikisinin Türkiye'nin güney doğusu'nun dışındaki bölgelerde yaşadığı ve tamamen asimile oldukları kesin..." (Der Spiegel, 1996 sayı 167) Tüm Kürtlerin sayısını kesin olarak bilmeyen eski Başbakan, batıda yaşayanların sayısını ve asimile olduklarını nasıl bilebili? Belli ki bu tespit gerçeği yansıtmaktan çok bir istemi, politik bir hedefi ve Devletin başından beri, Batı'ya sürgün ve de göçe yüklediği misyonu dışa vuruyor.

Anadolu halklarının yüz yılımızın ilk çeyreğinde yabancı işgale karşı yürüttüğü "Kurtuluş savaşı" sonrasında kurulan yeni devlet, başlangıçtaki söylemlerinin aksine, etnik Türk kim-

liğine bürünerek, her bakımdan teklik esasına dayalı homojen bir Türk ulusu yaratmayı öncelikli hedefleri arasına koymuştur. Türk olmayanların eritilip Türkleştirilmesi için yapılan planların, Kürtler bakımından bir ayağını, Kürt bölgelerine göçmen Türk nüfusu yerleştirmek, Başta huzursuzluk yaratanlar olmak üzere Kürtleri batıya sürmek ve göç ettirmek oluşturmuyordu.

Kabacası, Devlet batıya asimilasyon fabrikası Kürtlere de burada işlenecek ham madde gözüyle bakmıştır. Ancak Kürtler hammadde olmadıkları için, bu politikalarda tümünden başarılı olunamadı. Aksine devlet bununla Kürt sorununu tüm Türkiye sathına yaymış oldu.

Batı'da yaşayan Kürt nüfusun sayısı konusunda yapılan tahminler, toplam Kürt nüfusunun üçte biri ile yandan fazlası arasında değişiyor. Ancak Kürt kimliğinin yasaklı olmadığı demokratik ve özgür bir ortamda, etnik köken ve anadil temel alınarak yapılacak bir sayım sonucu, kesin sayı ve sonuçlara varılabilir. Kürt gerçeğinin ulusal yanını göz ardı ederek, onu sadece ekonomik boyutuna indirgeyip "Feodal kalıntıları ve ilişkileri" ya da "kalkınmada geri kalmışlığın" sonucu olarak tanımlayanların öncülerinden biride Bülent Ecevit'tir.

Ecevit görüşlerine haklılık kazandırmak için Orta Anadolu Kürtlerini sık sık örnek gösteriyor. Ona göre bu bölgedeki Kürtler ekonomik durumları göreceli'de olsa iyi olduğu ya da Feodal ilişkiler tasfiye edildiği için Ulusal düzeyde talepler ileri sürmüyor bu konuda çaba göstermiyorlarmış! En kaba gözlemler bile, bu iddiaların doğru olmadığını gösteriyor.

* Batı Kürtleri kavramını kolaylık olsun diye tercih ettim. Aslında tarihsel olarak Kürt coğrafyasının dışında kalan, Türkiye'nin her yöre ve bölgesinde Kürtler vardır.

Şimdilik Batı'da ve orta Anadolu'da yaşayan Kürtlerin, ulusal ve demokratik mücadelede aktif bir biçimde yer aldıklarını ve önemli bir dinamik olduklarını belirtmekle yetinelim.

Batı'daki Kürt toplumuna bir nevi "yabancı", "göçmen" "geçici" statülü ve gerektiğinde kovulabilecek bir topluluk gözü ile bakanda var. Bu tip görüşlerin temelinde bilgisizlik ile şoven-milliyetçi kanşımı bir anlayış yatıyor. Batı'daki Kürtler kimi yerde Cumhuriyet'ten daha eskidirler. Bu yazıda verilen bilgi ve kaynaklarda da görüleceği gibi, Kürtler Anadolu'nun, Türkiye'nin yerlisidirler.

Batı Kürtlerinin genel özellikleri

Batı'daki Kürt toplumu, bölgeye geliş tarihi, geliş biçimi, nedenleri, ana dil bilme, etnik aidiyet, sosyal ve mesleki konumu itibari ile homojen bir topluluk özelliği göstermiyor. Orta Anadolu Kürtlerini bölgeye geliş bakımından şu ana gruplara ayırmak mümkün:

- Osmanlı ve öncesi dönemde göç, sürgün, iskan ve başka nedenlerden dolayı gelenler,

- Cumhuriyet döneminde 50'li yıllara dek, özellikle kürt ayaklanmalarıyla bağlantılı olarak sürgün edilenler, (Bunların bir bölümü daha sonra çıkan af sonucu geri dönmüştür.)

-Ankaranın sömürgeci politikaların sonucu oluşan politik ve ekonomik mağduriyetlerinden dolayı göç edenler,

- 1980'li yıllardan günümüze dek, özellikle halen süren savaş sonucu yerleşim birimlerini terk etmek zorunda kalan ve bir nevi mülteci konumunda olanlar.

Batı Kürtleri sosyal ve mesleki konumları itibari ile de farklı sınıf ve katmanlara mensub olup, aralarında aşırı yoksulluk çekenlerle, aşırı zengin olanlar da vardır. Anadili bilme konusunda, veri yokluğuna rağmen farklılıkların olduğu gözlemleniyor. Kürtçe'yi bilen, onu aile içerisinde konuşanlar, dil bakımından asimile olupta aidiyet olarak kendini Kürt sayanlar, Kürtçe'yi bilip bilmemeye bakmaksızın kendini Türk sayanlarında bulunduğu bir manzara söz konusudur. Fakat Kürt kimliğini sahiplenişin güçlü bir eğilim olarak yaşandığı bir süreçten geçiyoruz. Batı Kürtlerini bir de kırsal alanda ve metropollerde yaşayanlar olarak iki kategoride ele almak gerekiyor. Büyük kentlerde yaşayanların dil ve kültür temelinde asimile olma

olasılıkları yüksek iken, kırsaldakilerin Kürt kimliğini yaşatma olanakları daha fazla. Yine gelinen bölge ve yörelerle akrabalık ve mülkiyet temelindeki ilişkiler önem arz etmektedir. Cumhuriyet döneminde gelenlerin bu temelde ilişkileri mevcut iken, Osmanlı döneminde gelenlerin bu türden ilişkileri bulunmuyor.

Anadolunun yerlisi Kürtler

Kürtlerin Anadolu'ya; bugünkü Türkiye'nin iç ve batı bölgelerine gelişleri Türklerin gelişleri ile aynı döneme rastlar. Kürt ve Türk ilişkileri bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu zaman diliminde Türkler önce Kürdistan'a, oradanda Anadolu'ya gelip yerleştiler. Mevcut ilişkileri sadece aralarındaki savaş boyutunda ele almak eksik bir yaklaşım olur. İç içe, yan yana, barış ve ittifak içerisinde de olmuşlar ve ortak beylik devletleri bile kurmuşlardır.

Birbirine nüfus verilmiş, ulus olma harcında bir diğerinin tarihsel ve kültürel payı bulunmuştur. Bazil Nikitin ve daha pek çok kaynak, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki Türklerin Kürtleştigiğine, Türklerin yoğun oldukları yerlerde de Kürtlerin Türkleştigiğine, kimi zamanda her ikisinin kanşımıyla Kürt ve Türk aşiret konfederasyonlarının ve beylik devletlerinin oluşumuna dikkat çekmektedir. Karakoyunlu Devleti bu bağlamda bir Türk-Kürt konfederasyonu olarak tanımlanmaktadır.

Çakırlı, Ayınlı, Süleymani, Zirki ve Mahmudi adlı Kürt aşiret ve cemaatleri Karakoyunlu'ya bağlı olup, "Kara ulus" adı verilip, 50 bin evli bir "il" ya da ulus meydana getiriyorlardı. (Doğan Avcioğlu, Türklerin Tarihi, Beşinci kitap S:20-39); Faruk Sümer Oğuzların "İl" kelimesini "Kavmi ve siyasi bir teşekkül" için kullandıklarını "Ulus" kelimesinin ise Moğolca "İl" karşılığında kullanıldığını belirtiyor. (Faruk Sümer, Oğuzlar, S: 163)

Kimi eski kaynaklar, Türklerin Anadolu'ya çıkışını mümkün kılan Malazgirt zaferi'nde (1071), Alpaslan'ın yanında yer alan on bin Kürt savaşçısı ve reisinin katkısına işaret etmektedir.(Mehmet Bayrak, Kürdoloji Belgeleri, S:535) Nikitin, egemenlik alanı Mısır, Suriye ve Mezopotamya'yı kapsayan Kürt Eyyübi devleti ordusunda çoğunluğu Türklerin oluşturduğunu belirtir. Selçuklular için, aşağı tabakalarda Kürt kanıyla Türk kanının yoğun bir kanşımına uğradığını öne süren Marr, Anado-

lu'da Türk tipinin oluşmasında Kürt etkisinin olduğunu söylüyor. (B. Nikitin, a.g.e. S:323) V.A Gordlevski küçük asya Selçuklularının bazen 250 bine ulaşan ordudaki askerlerin, Kürdistan aşiretlerinden devşirildiğini belirtmiştir. (K.M. Ehmed, Çend Rupel Diroka Gele Kurd, R; 41) Kürtler Selçuklu'ya sadece askeri değil, bilgileri ve sivil yöneticileri ile katkıda bulunmuşlardır. Tarihi kaynaklar bu dönemde Kürtlerin Anadolu'nun orta ve batı kesimlerinde beylik devletleri kurduklarını belirtiyor.

Anadolu'da ortaya çıkan Türkmen beyliklerinin yanı sıra Ege ve Orta Anadolu'da Germiyan adında güçlü bir Kürt beylik devleti kuruluyor. A.V Gordlevski Selçukluların, Baba İshak ayalanmasını (1239) bastırmak için, Malatya yöresindeki Germiyan aşiretlerinden yardım istediğine değinir. (K.M. Ehmed, a.g.e. S:41) Faruk Sümer ise 1240'larda Malatya yöresinde bulunan Germiyanların, 1277'de Kütahya'da görüldüğünü ve buraya Moğol baskılan sonucu geldiklerini belirtir. (F. Sümer a.g.e. S:135) Malatyanın pötürge ve Şiro bölgelerine Germiyan adı veriliyor. Bazı kaynaklarda, Germiyanların, Selçuklular tarafından Bizans'a karşı uçbeylik olarak kullanılmak üzere 13 yüzyılın üçüncü çeyreğinde Ege bölgesine göçertildikleri ileri sürülür. (D. Avcıoğlu a.g.e. S:2253-54)

İbni Batuta, Germiyanların Yezidi inancına mensup olduklarını kaydeder. Ankara Kızılbey Camii'ndeki 1299 tarihli bir yazıt, Selçuklu sultanı Alaaddin'e bağlı büyük emir Alişiroğlu Yakuptan söz eder. Yakup; Germiyan lideridir. Bu dönemde Germiyanlar 14'üncü yüzyılın sonlarında, Kütahya merkez olmak üzere, Ege ve Orta Anadolu'nun batı yakasında egemenlik kuran en büyük güç olarak ortaya çıkar. Ankara, Alaşehir, Menderes ovası, Denizli, Aydın, Afyon Germiyanların kontrolündedir. Bu dönemde henüz yeni ortaya çıkan Osmanlı beyliği; Germiyanlardan bir çok bakımdan yararlanmıştı. Osmanlılar ilk Şair ve bilgilerini Germiyanlardan transfer ederler. Askeri bakımdan Bizans'tan haraç alacak güçte olan Germiyanlar, camiler yapmış, vakıflar kurmuş, medreseler açmışlar. Yakup bey 1314'de Kütahya Vacidiye medresesini yaptırır. (D. Avcıoğlu a.g.e. S:2268)

Germiyan'lar ile Osmanlılar arasında akrabalık ilişkileride olmuştur. Germiyan hükümdarı Süleyman Şah, kızını Murat Hüdavendigâr'ın oğlu Şehzade Beyazıt(Yıldırım) ile evlendirir.

Çocuksuz olan son Germiyan beyi 2.inci Yakupşah'ın ölümü ile (1429) Germiyan devleti tarihe karışır. Şah tüm topraklarını ve varlığını yeğeni 2'inci Murat'a bırakır. (K. Burkay Geçmişten bu güne Kürtler ve Kürdistan, S: 167-170) 1362'de Amasya Eyaleti'nin başına geçen Hacı Şadgeldi, Kürtoğulları olarakta bilinen Kutluzadeler soyuna mensupdu. Kutlu Şah oğlu Şadgeldi, Amasya eyaleti'nde "Kürtler hükümeti", "Kutluzadeler Beyliği" adları verilen hükümetler kurar.

Osmanlı döneminde başta Anadolu'nun orta ve batı kesimleri olmak üzere yazının sonunda yer alan ek'te görüleceği gibi yoğun bir Kürt nüfusunun varlığı söz konusudur.

Orta Anadolu Kürtlerinin Ulusal kimliklerini sahiplenışı

Tarihsel olarak Kürtlerin ana yurdu olan Kürdistan coğrafyasının dışındaki Kürt yerleşim bölgeleri arasında Orta Anadolu'nun gerek yerleşim tarihinin eskiye dayanması gerekse nüfus yoğunluğu bakımından ilk sırada yer aldığını, Kürtlerin ikinci vatanı olduğunu söylemek abartılı olmaz herhalde. Bu bölgeye geliş mevcut kaynaklara bakıldığında bin yıllık bir geçmişe dayanıyor. Ancak bu gün bu bölgede yaşayan Kürtlerin büyük bir bölümü, Osmanlı döneminde ya yerleşmiş ya da iskan ettirilmişti. Orta Anadolu'nun doğu yakasında yerleşik kimi Kürtlerin (Sivas, Çorum) yerleşim tarihi eskiye 350-400 yıl öncesine dayanıyor. İç ve batı kesimlerinde(Konya, Kırşehir, Ankara) yaşayan Kürtleri önemli bir bölümü, 19'uncu yüzyılın başı ile ortası arasındaki zaman diliminde konar göçer olarak mecburi iskanla yerleştirilmişlerdir. (N.Ateş, İç Anadolu Kürtleri, S:25-34)

Bu bölgenin (sınırdaki bazı illerde dahil) Nüfusu içerisinde Kürt olamayan il yok denebilir. Sivas, Çorum, Kayseri, Tokat, Yozgat, Amasya, Samsun, Nevşehir, Aksaray, Niğde, Ankara, Konya, Kırıkkale, Afyon, , Eskişehir, gibi illerin daha çok kırsal bölgelerinde yoğunlukla Kürt yaşamaktadır. Sadece Ankara, Konya, Kırşehir illeri kırsalında, toplam nüfusu 300 bin civarında olan 200'ü aşkın Kürt yerleşim birimi (İlçe, bucak, köy) bulunuyor. (N. Ateş a.g.e. S: 44-45)

Bu bölgede toplam Kürt nüfus en düşük tahminle 2 milyonu aşar. Kıbn's'taki Türk nüfusundan (1974 öncesi) yirmi kat büyük bir nüfus.

Çözüm Perspektifleri

Başta kırsal kesimde yaşayanlar olmak üzere bu toplum iddia edilen aksine 70 yıllık katı asimilasyon politikalarının yarattığı tahribata rağmen tümünden asimile olmamıştır. Dillerini önemli oranda korumuş, kültürel geleneklerini yaşatmış ve öteden beri kimliğine sahip çıkmıştır, halende çıkıyorlar.

Bu gün Kürt Ulusal-Demokratik mücadelesi saflarında yer alanların sayısı binlerle ifade ediliyor. Yüzlercesi gerilla saflarına katılmış, onlarca bu yolda canlarını feda etmişlerdir.

Ulusal kimliğe sahip çıkışı gösteren bir başka kriter de 24 Aralık 1995 genel seçimlerinin ortaya koyduğu sonuçlar oluşturuyor. Örneğin HADEP'in (Emek, Barış, Özgürlük Bloku) Konya'da il bazında aldığı oy sayısı % 2.5'tir. Bu oran, Konya'ya bağlı Kürt nüfusun yoğun olduğu, ilçe, kasaba ve köylerde büyük bir artış göstermektedir.

Merkez nüfusu kaşık, toplam nüfusu 69.952 (1990) olan, 32 bucak ve köyden 18'i Kürt olan Cihanbeyli ilçesinde, HADEP oyları %25'ni alarak birinci parti olmuştur.

Yine toplam nüfusu 56.712 (1990) olan merkez nüfusu kaşık toplam 35 bucak ve köyden 23'ü Kürt olan Kulu ilçesinde, HADEP aldığı %20 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Bu oranlar nüfusu kaşık olmayan, Kürt kasaba ve köylerinde daha da artmış, yer yer oyları % 50'den fazlası HADEP'e verilmiştir.

Benzer bir eğilim, bölgenin diğer Kürt nüfuslu yerleşimlerinde de örneğin Polatlı, Haymana, Bala (Ankara), Çiçekdağı, Boztepe, (Kırşehir) görülüyor. Cihanbeyli ve Kulu bir zamanlar Ecevit'li CHP'nin kaleleriydi.

Başlıca uğraşları tarım, hayvancılık ve ticaret olan bu iki ilçede, sosyo-ekonomik gelişmişlik, kişi başına düşen gelir düzeyi, okur-yazarlık ve yüksek tahsil gibi kriterlere vurulduğunda Türkiye'nin iyi halli ilçeleri arasında ön sıralara gelecek konumdadırlar.

HADEP'in Türkiye'nin orta göbeğinde bu iki ilçede aldığı bu yüksek oy oranı Ulusal kimliğe sahip çıkışın açık bir göstergesi değil mi?

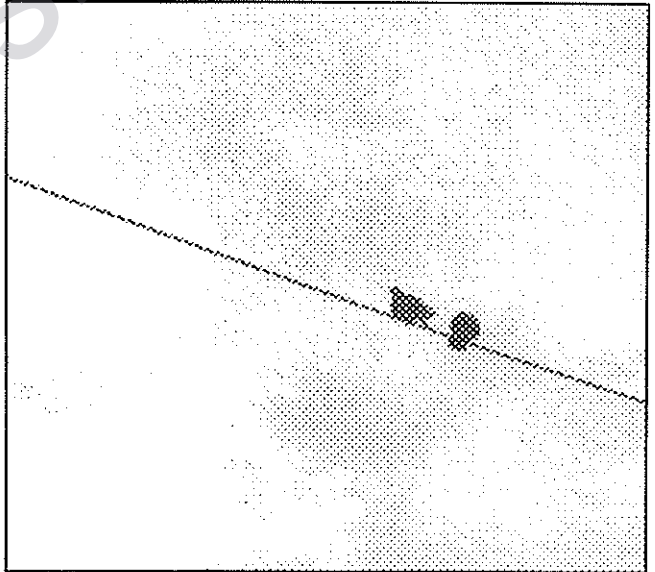
Kürt sorunu'nu sadece ekonomik boyuta indirgeyen "az gelişmişlik ve feodalizmle" açıklamaya çalışanlarla, Batı'daki Kürtlerin tümünden asimile olduğunu her fırsatta vaaz edenlere bundan daha açık ve çarpıcı bir başka yanıt olur mu?

Tabii anlamak isteyen için tüm bu söylemler.

Buraya kadar anlatılanlarında ışığında Kürt gerçeği ve bağlantılı olarak Orta Anadolu Kürtleri için ne tür çözüm perspektifleri önermek gerekiyor? Ben bu ve böylesi sorulara yanıt aranmasının gerekliliğine inanıyorum.

Kürtler tarihsel açıdan'da bakılsa Anadolu'nun yerlisidirler. Batı Kürtleri Ne "göçmen" Ne de "geçicidirler". Onlar burada kalıcı ve yerleşiktirler. Etnik topluluk adı olarak Kürt, etnik, coğrafik, idari olarak ülke veya bölge-eyalet adı olarakta Kürdistan gibi kavramlar Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yasaklı değil resmidirler. Bu ad ve kimliklerin yasaklanması ve bu temeldeki çelişkiler Cumhuriyet döneminin ürünüdürler. Bu adların çekincesiz kullanılması ve resmen kabul görmesi hiçte bölünme anlamına gelmez.

Gerek tarihsel açıdan gerekse nüfusun etnik bileşiminin çeşitliliği, iç içe ve yan yana bulunuşu bakımından Anadolu, Türkiye ve Kürdistan coğrafyaları Türklerin, Kürtlerin ve onlarla birlikte yaşayan diğer halkların ortak vatanlarıdır. Onların bu gün ve gelecekte birlikte yaşamaları bir istem ya da halkların kardeşliğinin gereği olmanın ötesinde bir çeşit zorunluluk teşkil ediyor. Bu nedenle de, bu birlikteliği bozan, zorlaştıran, halklar arası ilişkileri düşmanlaştıran, politika ve yaptırımların değişmesi acil bir zaruriyet olarak ortaya çıkıyor.

Tek etnik kimlikli ve katı merkezîyetçi "Ulus-Devlet" modeli, ulusal, etnik ve kültürel çeşitlilik arz eden bu coğrafya'ya yabancıdır. O birliği ve entegrasyonu sağlamadığı gibi, parçalanmışlığa, ayrımcılığa ve istikrarsızlığa yol açmaktadır. Buna karşı ulus devletin bir biçimi olan Federal devlet, farklı milliyet ve azınlıkların birarada yaşadığı ülkelerin yapısına daha uygun düşmekte, uzlaştırıcı ve birleştirici olmaktadır.

Ne Kürt sorununun var oluşuna sebep olan bu tip "Ulus-Devlet" yapısıyla ne de "ver kurtul", "vur-kurtul", "sev-kurtul", "ya sev, ya terket" biçimindeki içi boş, kışkırtıcı, bölücü ve ırkçı formül ve sav'larla sorunu çözmek mümkün değil.

Bu anlayış ve yaklaşım, kan, silah, şiddet ve savaş demektir. Bu her fırsatta söylenen kardeşlikle bağdaşır mı? Anadolu halkları arasında tüm farklılıklara rağmen, bin yıllık ortak yaşam ve tarihle, ortak değerlerle yoğrulmuş bir kardeşlik söz konusu. Ayrıca sayısı yadsınmayacak olan, köklerinde Kürtlük bulunan Türklere, köklerinde Türklük bulunan Kürtlerin bulunduğu boyutu olan bir kardeşlik.

İnkarcılık, savaş ve şiddet devre dışı bırakılmadıkça ve kardeşlik, barış, sosyal adalet ve eşitlik zeminine oturmudıkça, en iyi kardeşliğin bozulacağı, düşmanlığa dönüşeceği bilinmelidir. Türkiye'de nüfusun etnik bileşimi, Kürt nüfusun dağılımı ve mevcut koşullar gibi pek çok neden Kürt sorununu iç biçimiyle

çözümünü gerekli ve tercihli kıyor.

Türkiye'nin başta Kürt sorunu olmak üzere, çözümü kolay olmayan ağır sorunları buluyor. Bir biri ile bağlantılı olan bu sorunların çözüm yoluna sokulması, diyalog ve uzlaşma yoluyla köklü anayasal ve yapısal reformların yapılması temeline mümkün olabilir.

Bu perspektifteki reform projesinin köşe taşlarını kanımca çoğulcu ve katılımcı Demokrasiye geçişi sağlamak, farklı Ulusal ve Kültürel kimliklerin varlığını tanıyıp, onları yasal ve kurumsal güvenceye bağlamak, merkezîyetçi devlet yapısı terk edilip Federal Almanya benzeri federalist bir yapılanmaya yönelmek oluşturmaktadır.

Bu ana eksenler üzerinde oluşacak yapılanma ve şekillenme nasıl olmalıdır? Çoğulcu demokrasiye geçişi sağlayacak geçici bir anayasa yapılmalı, bu çerçevede her türlü düşünceye örgütlenme özgürlüğü tanınmalı, Kürt ve diğer kimlikten partilerin kurulması önünde engeller kalkmalı. Buna genel politik bir af ile birlikte yerel ve genel seçimlerin yapılması eşlik etmelidir. Arkasından bir kereye mahsus etnik köken ve anadil kriterleri temel alınarak, bir sayım yapılmalı, Türkiye'nin etnik coğrafyası tespit edilmelidir. Sonra, yeni bir anayasa hazırlamak üzere, tüm partilerin katılacağı bir uzlaşma ve diyalog platformu oluşturulmalıdır. Ulus ve vatandaşlık kavramları teklik öğelerden anadil olarak, ortak kabul edilebilir hale getirilmeli.

Söz gelimi "Türkiye ulusu, farklı milliyetlerden ve kültürel topluluklardan oluşur" biçiminde bir formülasyona gidilebilir. Yine vatandaşlık, "Federal Türkiye Cumhuriyeti devletine vatandaşlık bağı ile bağlı bulunan herkes bu cumhuriyetin vatandaşdır" biçiminde formüle edilebilir.

Merkezîyetçi devlet yapısında değişiklik yapılarak ülke çapında yaygın bir federatif yapılanmaya gidilmeli. Merkezin yetkileri, savunma, dış ilişkiler ve para politikası gibi alanlarla sınırlandırılmalı, bunların dışında kalan alanlarda yetkiler, oluşturulacak eyaletlere devredilmeli, onlarla paylaşmalı bir biçimde kullanılmalı.

Eyalet düzeyinde merkezîyetçiliği önlemek için il ve yerel yönetimlerin yetkileri artırılmalı.

Devletin adı "Federal Türkiye Cumhuriyeti" biçiminde değiştirilmeli. Her biri otonom statüye sahip olacak olan eyalet, il ve yerel yönetimlerden oluşacak Federal Türkiye Cum-

huriyeti devletinin bölünmez bütünlüğü pekiştirilmeli.

Gerek tarihsel gerekse etnik köken ve anadil temel alınarak yapılacak olan sayım sonucu Kürtlerin çoğunluk oluşturduğu illerden -gerekirse referandum yoluyla-, bir eyalet oluşturulmalı, Ülkenin diğer bölgelerinde oluşturulacak eyaletler ise, birbirine yakın, aralarındaki tarihsel, kültürel, ekonomik ve coğrafik ilişkilerde temel alınarak, il ve ilçe bazında yapılacak referandumlar sonucu oluşturulmalı. Eyaletler kendilerine, tarihsel ve kültürel geçmişlerine uygun isim ve sembollerini kullanma haklarına sahip olmalı. Aynı şey, yöre ve şahıs adları için de geçerli olmalıdır. Eyaletlerin, onları adlandıran, yetkilerini, organlarını, bu organların oluşumu ve işleyişi gibi konuları içeren, Federal merkezi anayasa'yla uyum içerisinde olan ve referandumla kabul edilmiş anayasaları olmalı.

Yine onların, seçime oluşacak ve yasama yetkisine sahip Eyalet meclisleri ve hükümetleri olacak. Eyalet düzeyinde yargı yetkileri olan, Eyalet yüksek mahkemeleri olmalı. Federal Büyük Millet Meclisi'nin yanısıra, onunla birlikte yasama yetkisine sahip bir eyaletler ve halklar konseyi oluşturulmalı. Bu organda Eyaletlerin yanısıra, temsilileri başka türlü mümkün olmayan Türkiye'deki tüm halk ve dil grupları temsil edilmelidir.

Federal Türkiye'de konuşulan tüm diller, ülkenin tarihsel ve kültürel zenginliğinin önemli bir parçası olarak kabul edilmelidir. Türkçe tüm ülkede resmi dil olarak kalmalı. Kürtçenin çoğunluk olduğu Eyalet'te ise Türkçe'nin yanısıra Kürtçe'de resmi dil olmalıdır. Bu iki dil dışında kalan ve Türkiye'de konuşulan tüm diller, çıkarılacak yasalarla koruma altına alınmalıdır.

Eyaletler'de, resmi dillerin dışında kalan dilleri konuşanların topluca buldukları bölge ve yörelerde iki dilli eğitim yapılmalı, birey bazında ise anadilde ders hakkı, ülke çapında geçerli bir hak olmalıdır. Kürtlerin çoğunluk oluşturduğu illerden oluşan eyaletin dışında, tüm eyaletlerde, başta Orta Anadolu olmak üzere, Kürtlerin topluca yaşadıkları yörelerde, Türkçe, Kürtçe iki dilli eğitim olanağı yaratılmalıdır.

Kürt yerleşim birimlerinin resmi adlarının yanısıra Kürtçe olan asıl adlarının kullanılması sağlanmalı. Kimilerinin Kürtçenin bir lehçesi, kimilerinin de ayrı bir dil olarak tanımladığı

Zaza'ca konuşulan yörelerde, halkın istemi göz önüne alınarak, eğitim dili olmalıdır.

Ekonomik alandaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla yapılacak reform ve yatırımların yanısıra, ülke çapında bir dayanışma fonu oluşturularak kalkınmada öncelikli eyaletlere finans kaynağı olarak sunulmalıdır.

Bu yönlü perspektifle; Türkiye, Kürt sorunu dahil, temel sorunlarını çözüm yoluna sokabilir ve Bölge diktatörlerine alternatif olarak halklar için cazibe merkezi haline gelebilir.

Ek'te yer alan listeden'de anlaşılacağı gibi, daha Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bugünkü "doğu" ve "güneydoğu" bölgeleri dışında, sürgün, iskan ve başka nedenler sonucu, ülkenin başta Orta Anadolu bölgesi olmak üzere diğer bölgelerde'de yoğun bir Kürt nüfusunun varlığı görülmektedir.

Liste, Cevdet Türkyay'ın "Başbakanlık Belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiretler ve Cemaatler" adlı eseri taranarak derlenmiştir. Oymak, Aşiret ve Cemaatlerin "Doğu" ve "Güneydoğu" bölgelerindeki yerleşim yerleri yer darlığından dolayı belirtilmedi.

Listede, bazı Oymak, Aşiret, Cemaatler "Türkmen Ekradı" "Türkmen Kürd veya Türkmen Kürdü) ya da "Ekradı Yörükani" (Kürt Yörük) olarak adlandırılmış. Kitabın yazarı önsözünde "Türkmen" ve "Ekrad" kavramlarının aynı anlamda kullanıldığını, "Yani Türkmen'da Ekrad'ta", Oğuz Türkleri demek oluyor; Oğuz Türklerine "Türkmen" adı verildiği tarihten sabittir; Kürd" kelimesinde Türkçe olup, karyiğini demek olan "çığ" anlamına gelir diyor. Bu iddianın komikliği bir yana yazanın kendi tarafından çürütülüyor. Böyle olması halinde, kitapta yer alan ama sadece "Türkmen" ya da "Kürd" olarak adlandırılmazlardı. Hepsine "Türkmen" ya da "Türkmen Ekradı" denilmesi gerekirdi. C. Orhonlu, "Türkmen" kelimesinin kimi zaman konar-göçerlikle eş değer manada kullanıldığını işaret ediyor. (C. Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin iskanı, S 48/d). Böyle olunca da "Türkmen Ekradı" kavramıyla daha çok konar-göçer Kürt aşiretlerinin ya da Türkmen ve Kürt karışımı olan aşiret ve toplulukların kastedilmiş olabileceği güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor.

"Ekrad-ı Yörükani" (Kürt Yörük) kavramının, benzer biçimlerde kullanıldığını gösteren belgeler bulunuyor. (Y. Halaçoğlu 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin yerleştirilmesi, S:141)

Oymak Adı	Yerleşim Yerleri	Bağlı Bulunduğu Topluluk.
Avşanlı.	Hacıoğlu Pazarı Kazası(Silistre Sancağı)	Türkman-Kürt (Türkman Ekradı)
Azizli	Adana Eyaleti	Kürt
Badıllı Cemokanlı	Yenice-i Karasu Kazası (Paşa Sancağı) Gümülcine Kazası	Kürt
Celikanlı	Antakya kazası, Kilis Sancağı	Türkman- Kürt
Dıbanlı	Sivas, Karaman	Türkman-Kürt
Düdük Veliogulları	Konya, Ankara,Kayseriyye, Kızılöz(Sivas)	Kürt
Hozkanlı	Sivas Eyaleti	Kürt
İntilli (İntilü)	Adana, Karaman	Kürt
Kalfani	Çerkez Kazası,(Kengiri Sancağı)	Kürt
Karaca Kürt	Kırşehir, Sancağı, Niğde Sancağı Hamid (İsparta) Sancağı, Kayseriyye Kütahya, ,Aksaray Sancağı, Nevşehir, Kocaeli Sancağı	Kürt
Kayukanlı	Sivas Sancağı	Kürt
Keller	Selmanlı--i Kebir Kazası (Kırşehir Sancağı) Adana Sis Sancağı (Adana)	Kürt
Sindikan	Sivas Eyaleti, Kırşehir Sancağı, Nevşehir Kazası (Niğde Sancağı)	Kürt(Ulus)
Sinkan	Sivas Eyaleti, Kırşehir Sancağı	Kürt (Ulus)
Şeyhli	Sis Sancağı (Adana Eyaleti)	Kürt
Velioglu	Adana Sis Sancağı (Adana)	Kürt

Aşiret,	Yerleşim Yeri	Bağlı Bulunduğu Topluluk
Adamanlı	AnkaraSancağı, Sivas, Kocaeli, Bala Kazası (Ankara),Kütahya Sancağı, Aydın Sancağı	Kürt
Ahi	Gelibolu, Halep, Kilis	Kürt
Alçul	Çorum, Samsun Kazası (Canik Sancağı), Kırşehri, Yozğad Sancağı, Sivas Eyaleti	Kürt
Alıcan(Alihan)	Eski İl Kazası (Konya Sancağı)	Kürt
Alıcıl	Çorum, Samsun, Kırşehri, Yozğad Sancağı Sivas Sancağı.	Kürt
Alıçlı (Altışlı)	Kengiri Sancağı	Türkman-Kürdü
Ashıhan	Söğüd Kazası (Hüdavendigâr Sancağı)	Kürt
Atmalı	Darende,Kazası,(Kayseriyye Sancağı), Sivas, Trabzon Of Kazası, (Trabzon Eyaleti), Ankara, Turgut Kazası(Konya)	Kürt
Baduki	Sivas, Amasya, Tokad	Kürt
Bahtiyarlı	Konya Sancağı	Kürt
Bakırlı	Sivas Eyaleti	Kürt
Balabanlı	Edirne, Adana, Selmanlı(Konya Sancağı) Tırhala Sancağı, Sivas, Karaman, Hezergad Kazası(Niğbolu Sancağı)	Kürt (İran Kürdi)

Ballı	Kengiri, Zile(Tokad), Mecidözü(Amasya) Sivas, Çorum, Turhal, Aksaray Sancağı	Kürt
Bariçkan Bayatlı	Tokad, Sivas, Yozgad Taşköprü, Tosya Kazaları, (Kastamonu Sancağı) İncesu Kazası (Niğde Sancağı)	Türkman Kürdü Türkman Kürt
Bayezidli	Sivas, Kırşehir	Kürt
Bazıki	Karaman , Sivas Eyaletleri	Kürt
Beğli	Sivas Eyaleti	Kürt
Belikanlı	Sivas	Kürt
Bereketli	Paşa Sancağı, Niğde Sancağı, Adana, Selanik Sancağı	Kürt
Bilbas	Lofça Kazası, (Niğbolu Sancağı)	Kürt
Bozan	Edremit Kazası,(Karesi Sancağı)	Kürt
Canbeğli	Kütahya, Sivas, Amasya, Kastamonu, İçel	Türkman Kürd
Cihanbeğli	Cebel-i Ilgaz (Kengiri Sancağı), Ankara, Kütahya, Sivas, Çerkeş Kazası (Kengiri).....	
Cum, Cumlu	Dinek Keskini (Kırşehir)	Kürt- Yörük
Curkanlı	Yozgad Sancağı	Kürt
Çekvani (Çekvan)	Yozgad Sancağı, Kırşehir Sancağı	Kürt- Yörük
Dağlı	Kaş Kazası (Teke Sancağı)	Kürt
Delicanlı	İçel Sancağı	Kürt
Doğanlı	Sivas, Karaman Eyaletleri	Türkman Kürt
Dudikan	Kengiri Sancağı	Kürt
Düşerli	Uzeyr Sancağı, (Adana Eyaleti), Antakya ve Payas Kazaları (Halep Sancağı)	Kürt
Geyikli	Ankara, Adana, Haymana(Ankara) Sivas, Bursa, Kütahya	Kürt
Gigi (Gigili)	Kengiri, Kastamonu, Adana Sancağı	Kürt
Hacabanlı	Konya, Ankara Sancakları, Kırşehir, Kayseriye, Mucur.Kazası (Kırşehir Sancağı), Hacıbektaş Kazası, Sivas.	Kürt
Hacılar Kürdü	Karaman, Adana, Develi, Kadınhanı kazası (Konya Sancağı)Yozgad Sancağı	Türkman
Halikan (Halikanlı)	Kangal, Asudi Kazası (Sivas), Konya, Niğde Sancağı	Kürt (Iran Kürdü)
Hamatlı	Kütahya Sancağı	Kürt
Hatmaili	Ankara Sancağı	Kürt
Hatmanlı	Edirne, Malkara, Evreşe., İpsala Kazaları (Gelibolu Sancağı)	Kürt
Herdi (Herdili)	Ankara, Çerkeş Kazası,(Kengiri Sancağı) Bolvadin Kazası,Kütahya, Zünnüabad Kazası (Amasya Sancağı...aynı sancağın Doğmuş ve Pınarbaşı Köyleri), Hanbarçın Kazaları, Karahisar-ı Sahip Sancağı, Afyon Karahisar	Kürt
Kava Bali	İznik (Kocaeli)	Kürt
Karaçadırılı	Kengiri Sancağı, Kastamonu, Tosya Kazası Amasya Sancağı, Tokad Sancağı Sivas Sancağı	Kürt

Kavili	Sivas, Çorum, Turhal Kazası, Mecidözü Kazası (Amasya Sancağı),(Tokad Sancağı), (Sivas Sancağı)	Kürt
Kalecor (Kelecori)	Sivas Eyaleti, Divriği Sancağı	Kürt
Kerküdlü	Kütahya Sancağı	Kürt
Kızılkoyunlu	Nevşehir Kazası, (Niğde Sancağı), Barçınlu, Kazası, Karahisar-ı Sahip Kazası	Kürt
Koçgiri	Sivas Eyaleti, Rumeli, Bozok, (Yozgad)	Kürt
Koybanlı	Ankara Vilayeti	Kürt
	Koçgiri Kazası (Sivas)	Kürt
Koyunoğlu	Sivas	Kürt.
Kurdikanlı	Göle, Sancağı, Aydın, Sivas, Kütahya Sancağı	Kürt
Kürd- Kürdler	Karaman Eyaleti, Teke Sancağı, Manavgat Kazası, (Aliye Sancağı), Kaş Kazanı, Duragan Kazası (Kastamonu Sancağı, Altıntaş, Kütahya	Türkmen-Kürt-Yörük
Kürd Mihmadlı	Eyubeli Kazası, Aksaray Sancağı	Türkman
Kürd Mehmetli	Balıkesir, Yeni II, Bursa, Saruhanlı, Mihaliç	Türkman
Kurmanc	Aydın Sancağı, Saruhan Sancağı	Kürt
	Kütahya Sancakları	
Lek Kürdü	Karaman, Konya, Sultanönü Sancağı (Eskişehir, Niğde, Kayseriyye, Harmancık (Kayseriyye civarı) Çorum ve Kırşehir Sancakları, Çukurova	Türkman
Mihanlı	Adranos Kazası (hüdavendigar Sancağı) Bursa	Kürt
Mandilli	Halep, Adana Eyaletleri, Yeni II kazası (Sivas Sancağı)	Türkman- Kürt
Melikşan	SinopKazası, (Kastamonu Sancağı)	Kürt
Merdisi	Kengiri civarı, Çerkeş Kazası	Kürt
Mikaili	Ankara Sancağı, Haymana Kazası, Kengiri Adana, Çerkeş Kazası (Kengiri Sancağı) Üzeyr Sancağı(Adana Eyaleti	Kürt
Milli	Mecidözü Kazası, (Amasya Kürt Sancağı) Hamid Sancağı, Sivas, Kırşehir, Çorum Amasya Sancağı, Tokad,Bozok (Yozgad) Sancağı	Kürt
Milli Karili	Sivas, Çorum, Amasya	Kürt
Modanlı	Sivas, Haymana (Ankara sancağı) Koçhisar Kazası (Aksaray Sancağı), Karaman, Kocaeli, Biça Sancağı, Ankara	Türkman-Kürt
Musabeğli	Edirne, Aydın, Ankara, Bursa	Kürt- Yörük
Muslihli	Çorum, Kırşehir Sancakları	Kürt
Okcuoğulları	Halep, Yeni II (Sivas), Hezargrad Kazası (Niğbolu) Söğüd Kazası, Serfice Kazası (Paşa sancağı), Antakya Kazası,Tırnova Nahiyesi (Tihala Sancağı), Karaman Eyaleti	Türkman-Kürt
Okcu İzzeddinli	Rakka (Suriye), Antakya, Halep	Türkman-Kürt
Omahyanlı	Ankara, Sivas Sancakları	Kürt
Omar (Omarlı)	Filibe Kazası, (Akşehir Sancağı)	Kürt
Omeranlı (Omarlı)	Sivas, Halep, Divriği, Mud Kazası (İçel Sancağı)	Kürt
Öksüz (Öksüzlü)	Eyubeli Kazası (Akşehir Sancağı)	Kürt
Pesban	Sivas	Kürt- Yörük

Sayfanlı	Ankara, Haymana, Çerkeş Kazası (Kastamonu Sancağı)	Kürt
Rışvan (Rışvanlı)	Ankara, Kırşehir, Tosya Kazası, (Kastamonu Sancağı)	Kürt
Sekenli (Sekenlü)	Sivas, Bozok, (Yozgad) Sancakları	Kürt
Şeker (Şekerli)	Kaş Kazası, (Tekke Sancağı)	Türkman-Kürt
Seyfanlı (Seyfan)	Yeni İl Kazası (Sivas Sancağı)	Kürt
Seyyid Vend	Ankara, Haymana, Çerkeş Kazası (Kengiri Sancağı), Bozok (Yozgad), Kırşehir Sancakları	Kürt
Solaklı	İskilip Kazası, (Çorum Sancağı), Mihialıç Kazası (Hüdavendigar Sancağı), Samsun Kazası (Canik Sancağı)	Kürt
Süfyanlı	Tekke Sancağı	Kürt
Şahablar	Ankara Vilayeti	Kürt
Şakak (şakakyan)	Sivas	Türkman-Kürt
Şefaati	Aksaray Sancağı	Kürt
Şeyhan	Sivas ve havalisi, Divriği Sancağı	Kürt
Şeyhbızını	Ankara, Trablus, ve civarı	Yezidi_Kürt
Tilkanlı	Kütahya, İskilip, (Çorum), Geyve (Kocaeli)	Kürt
Tirikan (Tirikanlı-)	Haymana, Ankara, Kastamonu, Kengiri Bozok, (Yozgad), Karaman	Kürt
Umran, Umranlı	Yeni İl (Sivas sancağı), Çerkeş Kazası (Kengiri Sancağı), Kütahya Sancağı	Kürt
Unvanlı	Ankara, Konya, Kırşehir, Mucur Kazası, (Amasya Sancağı) Terkan)Yeni İl (Sivas), Çerkeş(Kengiri), Kütahya	Kürt
Yambeğli	Bozok	Kürt
Yerebadilli	Karahisar-ı Sahib Sancağı, Sivrihisar Kazası, Bolvadin Kazası	Kürt
Zağfıranlı	Ankara Vilayeti	Kürt
Zahoran	Sivas, Amasya, Tokad	Türkman- Kürt
Zerikan	Sivas Eyaleti	Kürt
Zeyve, Zeyveli	Zile Kazası (Sivas Sancağı)	Kürt
Zıbari	Aksaray Sancağı, Sivas	Kürt
Zilan	Ankara, Çorum, Budaközü Kazası (Bozok Sancağı) Mecidözü kazası (Amasya Sancağı), Çerkeş Kazası (Kengiri), Sivas Amasya, Tokad, Mut Kazası (İçel Sancağı)	Kürt
	Ürgüp Kazası (Alacahisar Sancağı)	Kürt
	Vultçitrin Sancağı	Kürt
	Sivas, Kengiri	Kürt İran Kürtlerinden

Cemaatin Adı

Yerleşim Yeri

Bağlı bulunduğu Topluluk

Akbaş, Akbaş Kürdü

Karaman, Haymana, Bergama kazası (Hüdavendigar Sancağı), Mağnisa Kazası, (Saruhan Sancağı), Ankara, Aydın, Adana, İçel Tarsus, Silifke ve Söğüt kazaları (Hüdavendigar Sancağı), Filibe Kazası

Türkman-Kürdü

Türkman- Kürt

Akçadağ	Sivas sancağı	Kürt
Alicanlı	Aydın, Adana, Tarsus, Sis	Kürt
Al-i Ganem	Konya Sancağı, Karaman ve Aksaray Sancakları	Kürt
Alkış	Niğde ve Aksaray Sancakları	Kürt
Aranık	Karaman Eyaleti	Kürt
Avşanlı	Hacıoğlu Pazarı Kazası, (Silistre Sancağı)	Türkman-Kürt
Badıllı, Badili Kürdü	İskilib (Çorum), Adana, Sivas Timurca Kazası (Saruhan Sancağı) Aydın, Kütahya Sancakları,, Firecik Kazası (Gelibolu Sancağı) Bursa, Ankara, Kocaeli Rumeli, İpsala Kazası, Gümülcine Kazası	Türkman-Kürt
Bahaddin(Mili Pezguri)	Ordu Kazası, Edremit Kazası	Kürt- Yörük
Balıca	Kaştamonu Sasancağı, İvrindi Kazası (Karesi Sancağı)	Kürt
Bazikli	Tosya Kazası (Kastamonu Sancağı)	Kürt
Bebe, Bebeli	Yüreğir Kazası (Adana Sancağı)	Kürt
Behramlı	Gelibolu Sancağı	Kürt
Bektaş, Bektaşoğulları	Sivas, Adana, Hamideli Sancağı, Samako Kazası (Paşa Sancağı), Harmancık (Hüdavendigar Sancağı), Çukurova, Aksaray Sancağı	Türkman-Kürt
Benamlı	Kilis Sancağı, Gümüşhane ve Kuruçay Kazaları	Türkman-Kürt
Bozgeyikli	Çorum ve Kırşehir Sancakları	Kürt
Bular, Bularkanlı	Karahisar-ı Develi Kazası (Niğde Sancağı)	Kürt
Cabirli	Bozok (Yozgad Sancağı)	Kürt
Caferli	Bozok, Adana, Tarsus, Niğde Sancakları, Müsevri Kazası (Silistre Sancağı)	Türkman-Kürt
Canan Şark (Cenan)	Aksaray, Nevşehir, Niğde	Kürt
Carıkanlı (Cerıkanlı)	Antakya	Kürt
Cemokanlı	Aydın, Kütahya, Sivas Sancakları, Edirne	Kürt
Cudıkanlı	Bozok ve Sivas Eyaletleri	Kürt
Çuşlu	Kayseriye Sancağı, Develi Kazası, Adana Eyaleti	Kürt
Çakır	Kırşehir, Aksaray, Kayseriye ve Bolu Sancakları, Saruçam Kazası (Adana Sancağı) Yalvaç Kazası (Hamid-Isparta Sancağı) Edirne Kazası, Sinop Kazası, Gümülcine Kazası (Paşa Sancağı), Niğde, Bursa Kazası	Kürt-Yörük
Çoğumlu, Çoğunlu	Kırşehir ve Göle Sancakları	Türkman-Kürt
Dabanlı, Debanlı	Sivas, Karaman Eyaletleri, Ankara Sancağı	Türkmen Kürt
Dalyanlı (Dalyanlı Torunları)	Halep Eyaleti, Sivas Eyaleti	Kürt
Deli Alili, Delialioğulları	Bozok	Kürt- Yörük
Delikanı, Delikanlı	İslahiye Kazası (Adana Eyaleti), Arabgir Sancağı (Sivas Eyaleti)	Kürt
Diranlı, Deranlı	Arabgir Sancağı (Sivas Eyaleti)	Kürt
Dirzanlı	Sivas, Divriği, Arabgir	Kürt
Doğanlar Doğanlı	Kütahya, Aydın, Sivas, Karaman, Konya Uşak Kazası(Kütahya Sancağı) Çölebad Kazası Söğüd Kazası (Hüdavendigar Sancağı)	Türkman-Kürt

Döğerli	Karaman, Adana, Sivas, Mentеше Aydın Alacahanı Mevkii (Kangal Kazası)	Türkman-Kürt
Dudikanlı, Dudukanlı	Aksaray, Akşehir, Beğşehir, Karaman	Kürt
Ebu Seyf	Amasya, Sivas, Kırşehir,	Kürt
Eğer Kürdü	Çorum Sancağı	Kürt
Ekrad-ı Badılı (Badılı Kürdü)	Sivas, Kütahya, Aydın	Kürt
Elhaslı (Elhas Keddüde)	Darende Kazası (Divriği Sancağı)	Kürt
Emir İlyas	Adana Sancağı, Tarsus Sancağı	Kürt- Yörük
Evlikli	Adana Eyaleti	Kürt
Geden, Gedenli	Karaman, Adana, Kayseriyye	Türkman- Kürt
Gevanlı, Gevan	Ordu Kazası, Zile Kazası (Sivas Sancağı)	Kürt-Yörük
Geyikli	Adana, Ankara, Sivas, Kütahya, Biga Sancakları., Haymana Bursa, İnegöl, Sandıklı Kazaları	Kürt
Gürün, Güranlı	Sivas, Amasya, Tokad Kazası	Türkman-Kürt
Hacıkarlı	Kütahya ve Aydın Sancakları	Türkman- Kürt
Hacımırlı	Sivas, Kütahya, Aydın	Kürt- Yörük
Hacıyusuf	Bozok,Tarsus Sancakları	Kürt- Yörük
Hamadi, Hamad Koşan	Kayseriyye Sancağı	Kürt
Hamokanlı	Sivas, Kütahya, Aydın Sancakları	Kürt
Hasanmelikanlı	Bozok Sancağı	Kürt
İnitli, İntüli	Adana ve Sis Sancakları	Kürt
İrişvanlı (Rışvanlı)	Sivas, Kütahya ve Aydın Sancakları	Türkman-Kürt
Kalfani (Kalkani)	Çerkeş Kazası (Kengiri Sancağı)	Kürt
Kanberlerbala	Dedeoğaç Sancağı (Edirne Eyaleti)	Kürt
Karabali	Kırşehir, Bozok, İznikmid Kazası (Kocaeli Sancağı)	Kürt
Karayagmurlu	Hüdavendigar, Kocaeli, Biga ve Karasu Sancakları	Türkman- Kürt
Karnık, Karnıklı	Harmancık mevkii (Kayseriyye Sancağı) (Develi Kazası)	Kürt
Kartal, Kartallı Kürdü	Kayseriyye, Bozok, Adana Sancakları, Develi Kazası	Türkman- Kürt
Kasanlı	Sivas, Amasya, Tokad Kazası	Kürt
Kehlüvan, Kehlüvanlı	Karaman Eyaleti, Rumeli	Türkman-Kürt
Kerecurlu (Kireçorlu Kürdü)	Sivas, Revan, Gence Eyaletleri	Kürt
Kerminç, Kürman	Saruhan ve Aydın Sancakları	Türkman-Kürt
Kevkani	Alaşehir Kazası (Aydın Sancağı), Saruhan sancağı	Kürt
Kiliçorlu, Kireçorlu	Karaman	Kürt
Kirmanc, Kurmanc	Adana, Aydın, Kütahya ve Adana Sancakları, Akhisar, Marmara, Timurcu ve Adala (Saruhan Sancağı)	Türkman-
Kılıçlı, Kılıçlu Kürdü	Bozok, Hamideli, Isparta, Tarsus, Kocaeli, İçel, Adana, Sivas, Anamur Kazası Emirdağ, Kaş Kazaları	Türkman-Kürt-Yörük
Kıran, Kıranlı	Sivas,Aydın,, Bozok, Samsun ve Bafra Kazaları, İskilip Kazası	Kürt- Yörük
Kırıntılı, Kırıntılı Kürdü	Niğde, Karaman, Konya Sancakları Kayseriyye, Niğde, Karaman, Adana, İçel, Aydın Saruhan sancakları, Develi Kazası,Kıbrıs Ceziresi, Harmancık Kazası, Çukurova	Türkman-Kürt

Kızılkoyunlu	Karaman, Kırşehir Sancakları, Haymana, Bolvadin, İznikmid, Bergama, Nevşehir Kazaları	Sabanca Türkman- Kürt
Koyunoğulları	Konya, Sivas, Antakya Kazaları	Kürt
Kösebekirli, (Kösebekiroğlu)	Evreşe ve Malkara Kazaları (Gelibolu Sancağı)	Türkman-Kürt
Kürdmahmutlu	Aksaray Sancağı, Balıkesir Kazası, Yeni II Kazaları (Sivas Sancağı)	.Türkman-
Kürdmehmedli	Aksaray, Kırşehir, Take (Antalya) ve Hamid (Isparta Sancakları)	Türkman
Kürd (Nam-ı diğerHacıbeg).	Sığıla Sancağı, Şabanözü Kazası (Çankırı Sancağı)	Türkman-Kürt
Kürdi (Nam-ı diğer Murtana)	Teke, Adana, Amasya ve Dimotaka Kazaları (Paşa Sancağı) Ordu ve Tire Kazaları (İzmir Sancağı)	
Macavdanlı	Sivas Eyaleti	Kürt
Madanlı, Madanlı Kürdü	Ankara Sancağı	Yörük
Mahmudi, Mahmudlu	Konya, Niğde, Yeni II (Sivas Sancağı) Tire Kazası, Aydın Sancağı Dimetoka ve Filibe Kazaları	Türkman-Kürt
Mahyanlı	Bozok Sancağı (Yozgad)	Kürt
Maksud	Çorlu Kazası, Aydın, Ankara, Selanik Sancağı	Türkman-Kürt
Mamavi (Nam-ı diğer Kehlor)	Sivas, Kütahya, Aydın Sancakları	Türkman-Kürt
Mandallı	Alacahan (Sivas),Karaman, Adana, Antakya Kazası	Türkman-Kürt
Mansur, Mansurkanlı	Adana ve Tarsus Sancakları Hezargrad Kazası (Niğbolu)	Kürt-Yörük
Maşki, Maşkili	Arapgir Sancağı (Sivas)	Kürt
Merdanlı	Edirne, Evreşe ve İbsala Kazaları (Gelibolu Sancağı)	Kürt-Yörük
Mestanlı	Gümülcine Kazası (Paşa sancağı), Cebel Kazası (Gümülcine Sancağı)	Kürt
Molla Süfyanlı	Bozok (Yozgad), Kengiri, Ankara, Niğde Sancakl.	Kürt
Mucur, Mucurlu	Niğde Sancağı	Kürt
Mududlu	Aksaray, Kırşehir, Adana ve Tarsus Sancakları, Geyve Kazası (Kocaeli) Göl Pazarı Kasabası (Hüdavendigar Sancağı), Karaman	Kürt-Yörük
Mukri	Göynük, Kazası (Hüdavendigar Sancağı)	Kürt (İran-Kürdü)
Musanlı, Musayanlı	Tarsus sancağı, Ulaş Kazası	Kürt-Yörük
Mülükanlı	İnceik Kazası (Gelibolu sancağı), Bozok sancağı Sivasın Divriği Kazası civarı	Kürt
Nasrı, Nasırlı	Bozok, Tarsus, Adana, Kütahya Sancağı, Boyabad, Sinop Kazaları	Kürt-Yörük
Nebili, Nebi	Kusu (Tarsus Sancağı), Adana Eyaleti Menteşe Sancağı, Varna Kazası,(Silistre Sancağı), Muğla Kazası (Menteşe Sancağı)	Kürt-Yörük
Okcu, Okcular	Tarsus, Adana, İçel, Bigadiç Kazası (Karasu Sancağı Filibe Kazası (Paşa sancağı), Ordu, Antakya, Kazaları Sart Kazası (Aydın sancağı), (Marmara ve Saruhan Sancakları)	Kürt-Yörük
Osmanlı (Nam-ı diğer Çankırı)	Bozok, Biga, Ordu, Kazası, Kırkkilise Kazası (Vize sancağı), Gümülcine Kazası, (paşa Sancağı)	Türkman Kürt
Öküzbaba	Uşak Kazası (Kütahya Sancağı)	Kürt-Yörük

Öküzler, Öküzlü	Sivas Eyaleti, Kedefgara Kazası (Amasya Sancağı) Kürt- Yörük Sinop Kazası (Kastamonu Sancağı), Ulaş Kazası (Tarsus Sancağı)	
Rağvatlı	Tosya Kazası (Kastamonu sancağı), Sivas Sancağı	Kürt-Yörük
Rak, Rakuri	Yeni İl Kazası (Sivas Sancağı)	Kürt
Rişan	Sivas Eyaleti, Haymana Kazası	Kürt
Rumiyanlı	Sivas ve Amasya Sancakları, Tokad Kazası Karaman ve Aydın Sancakları	Türkman-Kürt
Said, Saidli	Tatar Pazarı Kazası (Paşa Sancağı)	Kürt.
Salar	Sivas, Çorum, Aksaray Sancakları, Manavgat Kazası, Yalavac-ı Karaağaç Kazası (Hamideli Sancağı), Çatalca Kazası(Hasha-i İstanbul Sancağı)	Kürt
Satmalı	Ordu Kazası (Karahisar-ı Şark-i Sancağı)	
Seçen, Seçinli	Karaman, Konya, Niğde, Sivas, Divriği, Bozok Kütahya, Aydın ve Saruhan San	Türkman Kürt
Senir, Senirli	Yeni İl Kazası(Sivas Sancağı), Düşenbe ve Senir Kazaları (Alaiye Sancağı)	Türkman Kürt
Sepetçi, Sepetçili	Firecik Kazası (Gelibolu Sancağı), Dağırdı Kazası (Kütahya Sancağı)	Kürt
Serektanlı	Kilis, Maraş ve Antakya Kazası	Kürt
Serikanlı	Kilis, İskenderun Kazası (halep Eyaleti)	Kürt
Seyfkanlı	Ankara, Kangiri, Konya, Bozok Sancakları	Kürt
Seyyid, Seyyidli	Tokad Kazası, Dimetoka Kazası (Paşa Sancağı) Geyikler, Çal ve Baklan Kazaları (Kütahya Sancağı), Anamur Kazası (İçel Sancağı)	Kürt
Sinik, Sinkanlı	Sivas Sancağı	Kürt
Sumaklı	Biğa Sancağı, Sultaniye Kazası (Biğa Sancağı)	Kürt
Sürgücü	Konya Sancağı	Kürt
Süreydi, Süreydili	Aksaray ve Kayseriye Sancakları	Kürt-Yörük
Şahab, Şahablı	Sivas Sancağı, Yabanağbad Kazası	Türkman-Kürt
Şahlı	EdirneKazası (Paşa Sancağı), İçel, Tarsus ve Karaman Sancakları	Kürt-Yörük
Şakak, Şakaki	Sivas Sancağı	Kürt
Şarkcanan	Aksaray ve Niğde Sancakları	Türkman-Kürt
Şefaathı	Sivas ve Havarisi, , Divriği Sancağı	Kürt
Şeref Kürdü	Karaman, Konya, Aydın ve Kütahya Sancakları	Türkman
Şerefli, Şerefli Türkmanı	Sivas, Bozok, Kırşehir, Konya, Aksaray, Ankara	Türkman
Şerefli Kürdü	Akşehir, Karaman, Kütahya, Aydın İzmir ve Adana Sancakları	Kürt-Yörük
Şeyhan, Şihan, Şihanlı	Ankara, Mut ve Gülnar Kazaları (İçel Sancağı)	Kürt-Yörük
Şeyhbulanlı, Şeyhbulanlı	Sivas Sancağı	Kürt
Şeyhhasanlı (Nam-ı diğer Disimli Ekradı)	Sus, Sis, İçel Sancakları, Balıkesir Kazası	Kürt-Yörük
Şeyhmasanlı	Yenice-i Karasu ve Gümölcine Kazaları(Paşa Sancağı)	Kürt
Şokviran	Tarsus ve Adana Sancakları	Kürt
Tayılar, Dayılar	Çorum, Sivas ve Adana Sancakları ,Samsun ve Bafra Kazaları	Kürt-Yörük

Tirkanlı, Tılkan	Kayseriyye, Ankara, Kırşehir, Konya, Kütahya, Kengiri Sancağı (Tirekanlı) Mucur ve Hacibektaş, Zile Kazaları, Sivas Eyaleti	Kürt Yörük
Togan, Toganlı (Doğanlı Kürdü)	Niğde, Aydın, Boyabad Kazası (Kastamonu Sanc.) Çölebad (Karahisar-ı Sahib Sancağı), Eğrisöz (Kütahya Sancağı) Kazaları	Türkman-Kürt
Tomluca	Amasya, Sivas ve Divriği Sancakları, Tokad ve Niksar Kazaları (Sivas Sancağı)	Kürt
Topuz, Topuzlar, Topuzlu	Kızılhisar, (Sığla Sancağı), Hatuneli (Vize Sancağı) Dimetoka (Paşa Sancağı), Kazaları	Kürt-Yörük
Umran, Umranlı Omaran	Bozok, Çarşamba (Canik Sancağı) Dağardı (Kütahya), Mud (İçel Sancağı) Kazaları	Kürt-Yörük
Uzmanlı, Ormanlı	Rumeli Ve Anadolu sakini, Kocaeli, Biğa, Sivas Kütahya, Aydın ve Saruhan Sancakları, Bursa Kazası	Türkman-Kürt
Velili	Niğde, Karaman, Konya ve Çorum Sancakları, Çölebad Kazası (Karahisar-ı Sahib S.)	Kürt
Yediboy	Bozok ve Kengiri Sancakları	Türkman-Kürt
Yedisoy	Kütahya Sancağı	Türkman-Kürt
Yoralı, Yora, Yörelı	Adana, İçel ve Tarsus sancakları, Silifke, Marmara (Saruhan Sancağı) Kazaları	Kürt
Zahranlı	Zile Kazası, Sivas Sancağı	Türkman-Kürt
Zerikan, Zırokan	Aksaray, Eyyubeli Kazası (Aksaray Sancağı)	Kürt
Zeyne, Zeynelı	Adana ve Tarsus Sancakları, Paşa Sancağı	Kürt-Yörük

Anadil'de Eğitim Kürtçe olunca*

**Bütün yasal infazlar;
Bir dilin, dil uğruna elden
alınması ile başlar.**

Roland Barthes

Almanya'da yaşayan Göçmen ve Mülteci çocuklarının ana dillerinde eğitim görmeleri konusunda verdiğimiz mücadeleye salt Alman tarafından tepkiler gelmiyor. Benzer tepkilerin sık sık Türk meslektaşlarımızdan geldiğini gözlemlemekteyiz.

Özellikle Kürtçe dilinde eğitim söz konusu olduğunda bu karşı çıkış daha belirginleşiyor. Kuşkusuz bunun arkasında yatan neden Türk Rejim partilerinin bile kabul etmek zorunda

oldukları "iç savaş" biçiminde telafuz edilen gerçeklik.

Türkiye'de; Kürtçe halen resmi bir dil olarak tanınmazken, devlet dairelerinde, eğitim ve okul sistemlerine girmesi, Kürtçe programların radyo ve televizyonlarda yayımlanmasına izin verilmemektedir.

Sahip olduğu kelime hazinesi, cümle kurumu ve gramer yapısı itibari ile Kürtlerin konuştuğu dil Hint-Avrupa dilleri ile akraba özellikler taşıyan İrani kökenli bir dil olduğunu biliyoruz. Bu gün latin harfleri ile yazılan Türkçe gibi Kürtçe de yazılabiliyor. İstense iki dil eşit bir biçimde geliştirilir, öğretilir ve gerekli istemler yönünde konuşanlar tarafından özgürce kullanılabilir.

Ama durum farklı. Dilsel zorluktan değil, iktidarı içerisinde bulunduğu tercihler ve ilişkiler devreye giriyor. Türk rejimi azınlıkların kültürlerini geliştirme, dilsel kimliklerini korumaları konusunda her hangi bir adım atmayı gerekli görmüyor. Halbuki dilin yaşanan sorunların en hassas yönünü teşkil ettiğini bilmektedir. Farklı olan bir dili özellikle Kürtçe'yi ortadan kaldırmak -eğer mümkün olabilseydi-, tümünden silmek için olağan üstü bir güç ve kan dökmesi gerektiğinin de farkındadır.

Almanya'da yaşayan Kürt çocuklarının ana dillerinde eğitim hakları konusunda Türk meslektaşlarımızı şunu hatırlatmak istiyorum. "Biz gerek sendikal hareket'te, gerekse başka platformlarda Türk çocuklarının ana dilde eğitim hakkını hep savunduk ve yıllarca mücadele ettik; şimdi aynı şeyleri Kürt çocukları için sizlerden bekliyorum."

* Almanca'dan çeviren: Vahit DURAN

Van gotinên yên li jêr, ji devi gundiyan dor û bera qeza Bala yê (Anqarê) hatine girtin

- ▶ Ruviki berdayi, Ji şêreki girêdayi nndtîre
- ▶ Kumê Eli li serê Weli
- ▶ Rû dibin bost, dijmin nawin dost
- ▶ Por spiye dibêje: " Ez ji êş têm"
- ▶ Ji pira pîr, ji hindika hindik.
- ▶ Xençer biraye, tîfink pîsmame
- ▶ Xezal bo xwe direwe, taji bo xelkê.
- ▶ Ro tê meri ji yarê diya xwe ra dibê, "Bavo"
- ▶ Dilî tîrsok; singê gewr naxine.
- ▶ Şiwan bi xwaze ji nêri şîr bîdoşe.
- ▶ Kilita pinkê li siyê (stuyê) rûvi girêdaye.
- ▶ Mina ewrê Nisan ê dike gure gur, nabare.
- ▶ Akil taca zêrine, li serî herkesî nine.
- ▶ Hevalên baş, mina meqesêne.
- ▶ Ma dilê merya dil be, turê parsê li mil be, bini tur ji be.
- ▶ Roja ku bira ban bira dîkin, av dîsekinin.
- ▶ Bızina kol hê danya biye.
- ▶ Dawata xelkê ye, eş kewçiya belaw dike.
- ▶ Kewçiyê hesinî bî xwe xwe pesinî.
- ▶ Bî dîzî dike, bî diruzî di xwe.
- ▶ Bî dîni dike, bî aqilî di xwe.
- ▶ Ne di xwe, ne dîde hevala, genî dike davê newala.
- ▶ Bî şîrî heta pîrî.
- ▶ Xudê çiya dibîne, berfê lê dibarîne.
- ▶ Mala zavê def û zîme, mala bukê tîstek tune.
- ▶ Men bî pîrskinnê diçe mala xude.
- ▶ Beniştê xwe cûye bî enya xweda hûye.
- ▶ Ker zîrya bişqil fîrya.
- ▶ Dûr e bî gil û nûr e.
- ▶ Pore xwe li ber puş spi kirî.
- ▶ Hespê minnê bezaye.
- ▶ Golîkek nawî naxîrekê xîrab dike.
- ▶ Dijmîn goma merya dikole, dost merya vedîşêrine.
- ▶ Bî xwe, bî qînyat, bî esl û bînyat.
- ▶ Ji gur ra gotin; "Çima stuyê te qalînge?"
Got: " Ez bî destê xwe dikim, bî devê xwe dixwim".
- ▶ Ma hindik bî, ma nîdik bî.
- ▶ Berxê çê li ber kozê bêliye.
- ▶ Ji nîskê têr, ji nokê birçî.
- ▶ Derî xwe kilitke cîranê xwe diz demexine.
- ▶ Zîman dirêja penêr kufîki.
- ▶ Sen şêl, bîni kermêl.
- ▶ Eşa tîlyê, derdê hexyê.
- ▶ Ji xelkê ra elba şîre, ji xwe ra teterî pîre.
- ▶ Mar bî mariya xwe xulyê bî qînyat dixwe.
- ▶ Nasya Tîrk a arê qîrşa.
- ▶ Mar ji pungê hez nakin, pung li ber poz dertê.
- ▶ Destê xwe neke her gulê, di hînekanda mar hene; di hînekanda mişk.
- ▶ Dînê bî dore, çerxek li jêr e li jor e.
- ▶ Bavê te siyar kuşt, peya kuşt?
"Kuştin pêwa siyar be çî, peya çî."
- ▶ Ku mêr bêkes bûn jar dibin, jin bêkes bûn har dibin.
- ▶ Nekene bî nasa, te serî kesa.
- ▶ Rîndyê bike, bî roda berde.
- ▶ Berê xwînga bertî bîra, berê bîra bîrbî çîya.
- ▶ Xalan xelkî, apan milkun.
- ▶ Mihîna dibêze, siyar xwe dîpesîne.
- ▶ Heta Adem em dîzanî, ji wê şunda tîstek heye bê.
- ▶ Ker û hespa di axûrakî da girênedê; ê ji hev tîr û fîsa hê bîkî.
- ▶ Kerran bî guh neke
- ▶ Dest desta dîşon, paşê serçawa dîşon.
- ▶ Bêna dê ji xaltiyê tê.
- ▶ Bî xwe mîna mîra, rawe mîna şêra.
- ▶ Xatîrê kuçkê tune, xatîrî xudya heye.
- ▶ Meleye ê bin orxanê çeleye.
- ▶ Bûke zar zîman tune, xusya dîn îman tune.
- ▶ Dê û dosta şer kînn; kêma aqîla înakînn.
- ▶ Jîna dikîr, diwar qulkîr.
- ▶ Nîvê mîrani yê ji reve.
- ▶ Xudane sebîrê, buyê mirê Mîsîr ê.
- ▶ Aqilî sıvîk, barî giran.

Memleket Neresi Hemşerim? Ve Biz 'Sürgün' Ya da 'Ehli' Kürtler

Memleket'te nasıldır; bilmem ama biz Almanyadaki'ler ilk tanışma seanslarına çoğunlukla "Memleket neresi hemşerim?" diye gireriz. Günlük yaşam içerisinde nerede olursak olalım, bu soruyu sorar verilecek yanıtı heyecanla bekleriz.

Karşısındaki bizim memlekettten olup olmadığı merak edilir. Hemşehri ise sevinilir. Bunu gözlere sinen parlaklıktan, yanaklara hakim olan tebessümden çıkarmak mümkündür.

Soruya; Hemşehrim kelimesinin eklenmesi boşuna değildir. Girilecek diyaloga zemin hazırlama, havayı yumuşatma telaşını ifade etsede, muhatabı ürkütmemektir amaç. Ne olur ne olmaz başka bir şehirden geliyorsa soğuk bir hava esmesin ve "Önemli değil, ne de olsa aynı ülkenin insanlarıyız hepimiz, hepimizin hemşerisiyiz" nakaratının tekrarlanabilmesi içindir.

Sohbet; verilen yanıtı göre şekillenir. Önceden biriktirilen, bilgiler ve beslenen ön yargılarla takviye edilerek devam eder gider. Verilen yanıtın önemli olduğunu söylemiştik. Muhatabın; Alevi mi?, Sünni mi?, Kürt mü?, Türk mü?, Sağcı mı?, Solcu mu? yani sahip olduğu Kollektif kimlik bu sayede tahmin edilecektir. Hemen her şehir üzerine genel yargılar bulunduğundan fazla düşünüp, zahmet çekmeye, kafayı boş yere yormaya da gerek yoktur.

Konya'lı ise: ya gerici, ya da dini bütün, Tunceli'li: ise ya ilerici ya da Bölücü, Yozgat'lı: ise ya faşist ya da milliyetçidir.

Bu iş bu kadar basittir. Bireysel anlamda taşıdığı değerler, sahip olduğun kimlik belirli kalıplar içerisinde oturtulur; doğduğun şehrin genel görünümüne yedirilir gider.

Kuşkusuz yukarıdaki örnekler çoğaltılabilir ama bu; her şehir için geçerlidir anlamına da gelmez. Bazı şehirler vardır biraz düşünmeyi, biraz da dikkatli olmayı gerektirir. Kırşehir, Çorum, Erzincan örneklerinde olduğu gibi.

Bu şehirler söz konusu olduğunda bilgiye, tahmin gücüne ve sezgilerine güvenemiyorsan gayet dikkatli olup, ince eleyip sıkı dokuyacaksın. İlçesini, kasabasını hatta köyünü soracaksın. Yanılıp baltayı taşa vurmakta var işin içinde. Hiç yoktan belayı başa sarmakta.

Ne yalan söyleyeyim bu soru ile karşılaştığımda benim başım çoğunlukla belaya girmiştir. Sahip olduğum kolektif kimlikle, doğduğum şehrin ayn görünümüne arz etmesinden midir nedir bela eksik olmamıştır. Meramımı daha iyi ifade edebilmem için başımdan geçen bir olayı anlatmam gerekiyor.

Bir iş görüşmesi için evine uğradığım Diyarbakır'lı bir Aile'de benim gibi misafir olan bir hemşehrim ile karşılaştım. Tahmin ettiğim gibi ilk sorusu: Memleket neresi hemşehrim? oldu. Kırşehir yanıtını aldığımda gözlerini aniden sarmalayan parlaklığı anlatmama gerek yok her halde. O da Kırşehirliydi. Başka nereli olabilirdi ki? Aynı memlekettten olduğumuz ortaya çıkınca, sohbet derinleşti ve sorular ardı sıra gelmeye başladı. Köyüm, sülalem, babamın ismi itina ile sorular zincirine dizildi.

Otuz yıllık Almanya macerası Hemşehrim epey değiştirip çok şeyler unutturmuş olacak ki verdiğim yanıtlar bir işe yaramadı. Köyümün ne tarafa düştüğü, kimlerden olduğum, babamın kim olduğunu çıkaramadım: hatırlayamadım.

Ben hemşehrimle Kırşehir'in kulaklarını

çinlatırken, telefon çaldı. Ev sahibi ana diliyle daha kolay anlaşıyor olmalıki karşıdaki ile Kürtçe konuşmaya başladı.

Bundan son derece rahatsız olduğu kafa sallamasın dan belli olan Hemşehrim yalnız olmamış dan güç almış olacak, fısıltılı bir ses tonuyla:

“Görüyorsunuz terbiyesizi, Kürtçe konuşuyor. Türkçe konuşsa ölür. Bunlara var ya hemşehrim bunlara fırsat vermiyeceksin. Açığı buldularını gerisini sen düşün. Devlet şimdi yaptığında haksız mı? Ha! Haksız mı? , söyle sevgili hemşehrim haksız mı ? ”

Kıpkırmızı olmuşum. İçim bulandı, titre-diğimi his ettim bir an. Donup kalmışım. Kürt olduğumu bilmiyordu. Bilseydi bu kadar rahat konuşamazdı zaten. Bu sorumsuz aynı zamanda ırkçı suçlamaya gereken yanıtı vermem gerekiyordu. Ama ikimizde misafirdik. Belki ağzının ortasına bir yumruk. Yeri değişti. Üstelik benden epey fazlasıyla yaşlıydı. İçim içimi yediği halde bir şey diyemeden sustum kaldım. Ama o gündür bu gündür kendimi suçlanm hep. O laflan neden yedim diye. Benden dolayı da olsa onay alamayınca, üstelik sınırlendiğimi yüz ifadenden anlamış olmalı ki, Sevgili hemşehrim hiç bir şey söylemeden sustu ve konuyu değme cambazlara taş çıkarıncasına değiştirmeye çabaladı durdu. Farklı makamlara atlayarak görülmemiş, duyulmamış türküler, şarkılar söylemeye başladı.

Neden ihtiyaç duyunuz? Son zamanlarda, bu diyalog biçimi üzerine düşündüğüm çok olmuştur. Bizleri böylesi davranışlara iten sâikler, güdüler ne olabilir diye. Arkadaş çevresi içerisinde tartıştığımız da bilinen yorum ve

değerlendirmelerden öteye gidemediğimizi ve fazlası ile açıklayıcı yaklaşımlara sahip olmadığımızı gördüm. Benim ve benim durumumda olanların konuları özgün bir tartışmayı gerekli kılıyordu. Bu davranış biçimi üzerine söyle-nenler bilinen şeylerdi zaten.

Göçmenliğin yerleşik olmanın özgül koşulları, insanları “tanıdık-bildik” alanlara iter belirlemesi kuşkusuz doğrudur. Yabancı olmanın ve öyle tanımlanmanın doğal olarak bu gibi davranışlara zemin hazırladığını kabul etmek gerekiyordu.

Sosyoloji ve psikoloji kendi çalışma alanı içerisinde yeterli olmasada bir yekün veri ortaya koyuyordu. Bunlara’da diyecek bir şey yok. Peki davranış biçimlerinde taşıyıcı ve seçici bir rol oynayan Biz öznelerin burada payına düşen neydi, sorumluluğumuz hiçmi yoktu?

Yeni ve yabancı olana karşı sahip olduğumuz korkulan ve ürkekliği ele veren bu davranış biçimi, esasen kültür ve düşünce dünyamızın niteliğini şekillendirdi dönemin ana özelliklerini ortaya koymuyormu? Bireye ve tek başına birey olmanın taşıdığı anlama verdiğimiz önem bu özgülde yeniden gündeme getirilmek durumunda değildi? Parekende bir mantıkla bireyi doğduğu şehrin genel görünümüyle özdeşleştirmek, açık söylemek gerekirse : kendine güvensizliğin ve tek başına ifade edememenin çelişkiler dünyasında doluşmak anlamına gelmektedir.

Bu gerçeğin bir yönü. Diğer yönlerine özellikle beni doğrudan ilgilendiren yönüne değinmek istiyorum daha çok. Bu da önümüzdeki yılların güncel problematiği olmaya aday

ulusal , kültürel, inançsal ve yerel kimlikler dolayımında bir polemige olan ihtiyaca dikkatleri çekiyor.

Bir orta anadolu Kürdü olarak karşılaştığım tek olay değildi bu. Üstelik onore ediliyorum havası verilerek "Siz başkasınız doğunun kürdüne benzemezsiniz , sözümüz size değil" gibi ırkçı nitelikli jestlerle karşılaştığım çok olmuştur. Hesapta ben/biz başkaydım.(dik)

Çocukluğum'dan bu yana muhattap olduğum bu sözler, ırkçılığın farklı bir tezahürü olmakla beraber, başka bir gerçeğede parmak basıyordu. Orta Anadolu Kürtleri hakkında pek fazla bilginin olmadığı ve geleneksel düşünce kalıplarının bu özgülü hasır altı ettiğiydi.

Orta Anadolu Kürtleri ve bu günkü gerçekliğimiz biçiminde çizeceğim çerçeve, bu somut üzerine şimdiye kadar neden durulmadığının nedenleri üzerinde kısaca durmaya çalışacağım.

Toplumsal Gerçeklik ve Biz

Anadolu da yaşamlarını ikame eden topluluklar olarak, nesnel gerçekliliğimiz üzerine henüz yeni yeni düşündüğümüz bir süreçteyiz. Farklı renklere sahip, etnik, kültürel, inançsal ve yerel kimliklerimiz ya yok sayıldı ya da baskı

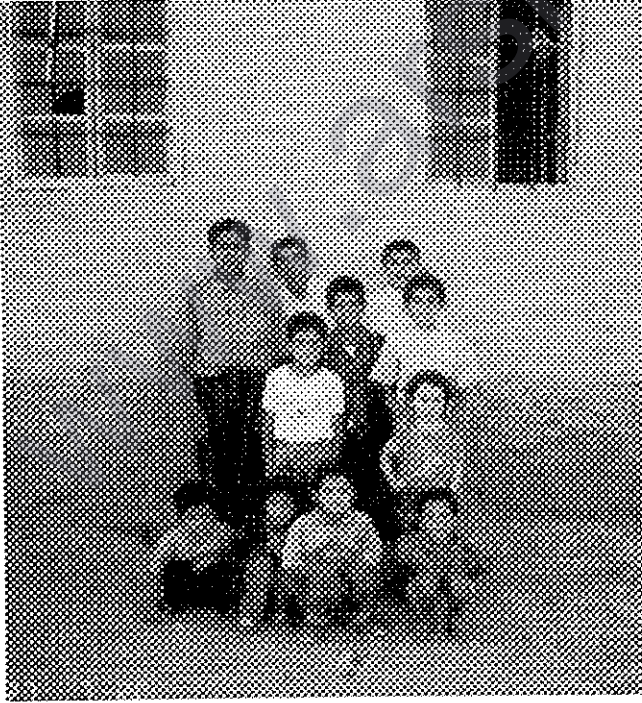
ve zor yöntemlerine maruz kaldı. Aynı zamanda Unuturılmak silinmek istendi. Bununla yetinilmedi; Türklük ve Sünnilik ekseninde yeniden biçimlendirilme konusunda yetmiş yıllık bir sürecin olumsuz ve acı verici pratiği arkamızda duruyor.

Şimdilerde can çekişen bu sistematığın hedeflerine ulaşamadığını iflas ettiğini söylemeyen kalmadı zaten. Haldeki sistemin temel dayanaklarını dinamitleyen, yeni ve farklı bir arayışa zorlayan Etnik, Kültürel ve Dinsel toplulukların kendilerini yeniden ifade çabaları farklı bir sürecin kapılarında açmış oldu.

Konumuzla ilgili olduğu için Kürtlerin ve özellikle biz Orta Anadolu'nun bu gelişmelerden nasıl etkilendiklerine bakalım.

Etnik toplulukları bölgelere göre tasnif etme, bölge ile özdeşleştirme anlayışının epey taraftar bulduğunu biliyoruz. Coğrafik tanımlama içerisinde ele alırken, Kürtleri doğu ve güney doğu bölgeleri ile sınırlı tutma eğilimi en azından ciddi bir itirazla karşılaşmamıştır. Bu sadece egemen otorite ve onun ideolojik bağlaşıkları ile sınırlı özellikler taşıyor. Sisteme muhalif olduğunu her fırsatta vaaz eden hareketlerde benzeri görüşlere rastlamak mümkündür.

Orta Anadolu'nun hemen her şehrinde yaşayan ve kendisini bölgenin yerlisi olarak tahayyül eden Kürtler ya görmezlikten gelinmiş ya da Anavatana bir gün nasıl olsa dönecek olan sürgünler olarak değerlendirilmişlerdir. Nereden? ve neden? geldikleri sorusu yanıtsız bırakılırken, ne düşündükleri? gelecekte durumlarının ne olacağı yönünde bir açılıma, perspektife rastlamak mümkün olmamıştır. Burada Ulusal varlığı tümenden yok sayılmış bir halkın bağlaşıkları hakkında var olan belirsizliği normal karşılayanlar olabilir. Ve ya "Ağlamayana meme yok" denerek top Orta Anadolu Kürtlerine de atılabilir. Ama sınırlar ötesi toplumların sosyo-ekonomik ve etnik dokuları üzerine kılı kırk yaran tartışma ve araştırmaları ile ünlü muhaliflerimizin bu gerçeği görmemelerinde farklı nedenler olsa gerek. Bu nedenler çeşitli özellikler göstermektedir. Buna burada girme imkanımız şimdilik yok. Ama kapsamlı bir çalışmaya ve araştırmaya olan ihtiyacın altını çizerken Kürtler ve Türkler için kurtuluş projeleri ve birlikte yaşamayı savunan gerçekliğimizi iyice tanımlarını ve bir daha derinliğine ele almalarını öneriyorum şimdilik.

Ülkeden 250 yıllık bir kopuş sürecine rağmen asimile edilemeyen bir Toplum

İç Anadolu Kürtleri

Giriş:

Dünya tarihinin bazı evrelerinde, var olmuş bir çok halk toplulukları; yaratmış oldukları yüksek kültür ve tarih değerlerine rağmen yok olup gitmişlerdir. Bu yok oluşların doğal, sosyal ve siyasal bazı etkenlerden kaynaklandığı üzerinde tarih bilimcileri artık hem fikir olmuşlardır. Büyük kültür uygarlıklarını yaratan ilk çağ kavimlerinden Hititler'in, Babiller'in vs. yok oluşları artık günümüz tarihçilerinin açıklayamadıkları bir şey değil, aksine tüm detaylarıyla açıklayabildikleri; gerekçe ve nedenlerini ortaya koyabildikleri bir gerçekliktir. Ama halkların yok oluşları salt ilk çağ'a tekabül etmemektedir. Ortaçağ'da ve 20.yy'ın ilk başlarında da yok olmakla ve daha doğrusu yok edilmekle karşı karşıya kalmış halklar söz konusudur. Sömürgeciliğin doğuşuyla; işgal edilen toprakların kültür uygarlıkları ve değerleri sömürgeci güçler tarafından saldırılara maruz kalmış ve tahrip edilmiştir. Sömürgelelere misyonerler gönderilmiş, katliam ve zulümle onların kültürlerinin, dillerinin, değerlerinin ve yerli dinlerinin ilkel ve gayrimedeni (gayri sivilizasyon (olduğu kabul ettirilmeye çalışılmış ve yerli halkları yarattıkları tüm değer ve kültürler bir hiç sayılarak, bu halklar asimile (kendi benliğinden çıkarma (edilmeye çalışılmıştır. Afrika, Latin Amerika ülkeleri vb. bunların bariz örnekleridir. Amerika'da yerli halk olan Kızılderililere yönelik yapılan katliamlar bu politikaların en kanlılarından olmuştur. İşte bu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde; bu toprakların esas sahipleri olan Kızılderililer yok gibidir. Onları şimdi ne politik alanda ne de toplumsal yapılanmanın diğer alanlarında görmek mümkün değildir. Fakat bu topraklara göçmen olarak gelen İtalyan, Yahudi, İngiliz ve hatta Yunanlıların toplumun her alanında görüldüklerini izlemekteyiz.

Bunları anlatmamızın bir nedeni; aynı tarihsel sürecin farklı şekillerde olsa, Anadolu ve

Mezopotamya topraklarında da yaşandığı gerçektir. Türklerin Orta-Asya'dan çıkarak Anadolu'ya yayıldıkları dönemlerde, tarihin de kanıtlandığı gibi girdikleri toprakları yağma ve talan ederek, halkları ya oralardan zorla sürmüşler ya da oranın insanları zulümden kaçarak, göçebe konumuna girip kendilerine başka yurtlar edinmişlerdir. Bu topraklardan biri de zengin Mezopotamya-Kürdistan topraklarıdır. Daha sonraları kurulan Osmanlı İmparatorluğu döneminde de aynı politikalar farklı yöntemlerde devam etmiş ve özellikle de Kürtler üzerindeki asimile politikaları, İslamın ve halifeliğin kalkanı olarak kullanılmasıyla; ümmet kisvesi altında sürdürülmüştür. Osmanlı 17.yüzyıldan sonra girdiği sarsıntı dönemlerindeyse artık Kürtlere yönelik yasalar çıkarılarak zorla dağıtılmaları ve hatta uzak yerlere sürgüne tabi tutulmaları söz konusu olmuştur. Karşı gelenlere ise, aşağıda daha sonra bahsedeceğimiz gibi saldırı ve katliamlar söz konusudur. İşte bu saldırı, katliam ve sürgünlere tabi tutulanlardan bir kısmı da şu anda İç Anadolu' da yaşayan Kürt toplumdur. Ama ne hikmetse yukarıda anlattığımız yok olmuş toplulukların tersine, İç Anadolu Kürtleri 250 yıllık bir sürece rağmen, kendi, dil ve topluluklarını koruma, yaşatma ve yaşama erdemliliğini gösterebilmişlerdir.

Günümüzde ise Kürdistan'dan sonra en büyük Kürt kolonisi olan İç Anadolu Kürtleri aynı kimliklerini koruyor ve hatta okuyan insanların aile içinde Türkçe konuşmasını (Xag ü Wirek) diyerek ayırıyorlar. Onlar, 68 ve 80'li yıllar arasında gelişen devrimci toplumsal muhalefette yerlerini alırlarken; yaygın olan ve Kürdistan'da da o dönemlerde birçok yerde kendine ayak bulan Türkiye soluna, İç Anadolu Kürt toplumu hiç bir zaman sempatiyle bakmamış, aksine, ilk dönemlerinde DDKO içinde ve daha sonraları ise, farklı Kürt örgüt ve partilerinde yerlerini almışlardır.

Onlar üniversiteli yıllarda Kürdistanlıların yanında olmayı ve onlarla ilişki geliştirmeyi kendilerine bir ayrıcalık saymışlardır. Bu, bilinçli bir taraf olmaktan ziyade, Kürt olmalarından kaynaklanan bilinç altı ve içgüdüyle oluşan ilkel bir Kürt kimliğine sahip olmaktan kaynaklanıyordu. Burada, okuyucu İç Anadolu Kürt kolonisinde kimlik nedir ve bu toplumun insanlarının benliğinde bir kimlik şekillenmesi oluşmuşsa, nasıl ve hangi süreçlerden geçerek oluşmuştur diye sorabilir. Bu soruyu cevaplamak kendi başına bilimsel, tarihi ve sosyolojik bir araştırma gerektiriyor. Bunun da bu yazı ile mümkün olmadığını okuyucunun insafına sığınarak belirtmek istiyorum. Ama, HADEP'in İç Anadolu Kürt yerleşim birimlerinde (sırasıyla; Il, İlçe, Kasaba, Köy (aldığı oy oranını baz olarak alırsak, çıkan sonuç; burada oluşan Kürt kimliğinin bir resmini verir. Bu, aynı zamanda, Kürt sorununu salt bir ekonomik sorun olarak gören devlet düşüncesinin de hiç bir bilimsel, maddi geçerlilik kazanmadığını, aksine çürüklüğünü ortaya çıkıyor. Çünkü ekonomik olarak güçlü değerlere sahip ve bu düzlemde de iktisadi istemleri pek de olmayan İç Anadolu Kürtlerin'de de, ilk planda Kürdistan'daki gibi, kendini dayatan, Kürt kimliğinin tanınıp özgürce ifade edilmesi istemi çıkıyor karşımıza.

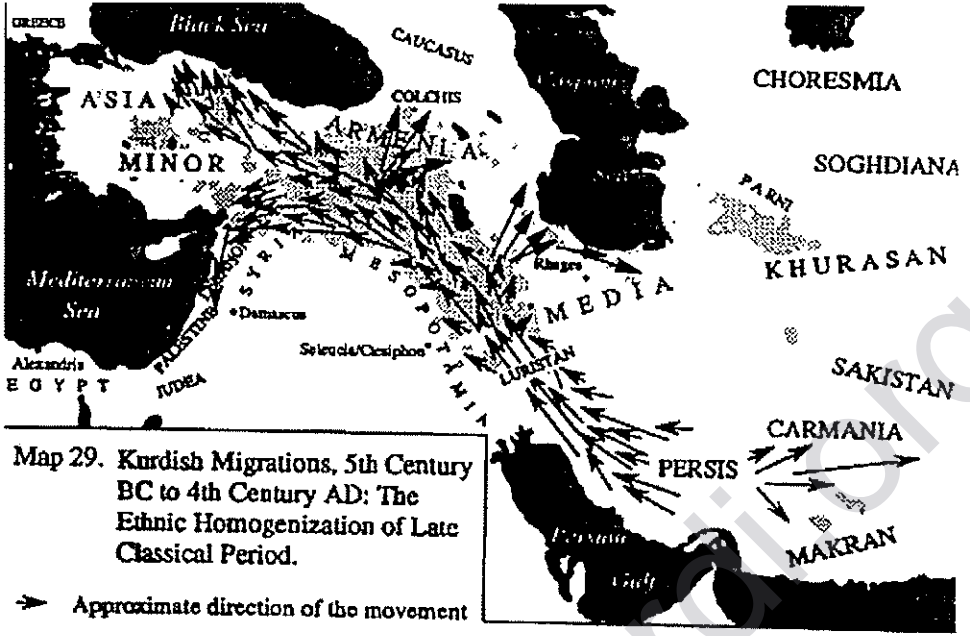
Kimliğin tanınması isteminin bu Kürt kolonisinde de kendisini dayatmasının farklı nedenlerinden bir tanesi de ve belki de en önemlisi; kanımızca 1984'te başlayan gerilla savaşı olmuştur. Çünkü bu özgürlük savaşıyla, Kürdistan'da hızla gelişen ve büyük bir ivme kazanan, Türkiye'de de tüm toplumsal, sosyal dinamikleri sarsan ve uluslararasılaşan Kürt halkının özgürlük mücadelesi; Kürt kimliğinde ve uluslararasılaşmasında bir rönansı yaşatmıştır. Bu, nasıl ki genelde tüm Kürt halkını derinden etkilemiş ise;

İç Anadolu Kürtlerini de yoğun bir şekillenmeyle karşı karşıya bırakmıştır. Bir yandan Kürdistan'da ülke ve kimlik kavramları insanların beyinlerinde netlik kazanırken, diğer yandan İç Anadolu Kürtleri'nde de ülke ve kimlik kavramları arasında bir kargaşa başlatmıştır. Kanımca o gerillaya katılınca, ülke bilincinden çok, kendisinde oluşan ve pekişen Kürt kimliğinden dolayı katılmıştır.

İşte 250 yıllık tarih sürecinde kendine özgü bir kültür ve değerler birikimi yaratan İç Anadolu Kürt toplumunun; Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi içinde yer almasının örneklerini verirken; ta 74'te şehit olan Mehmet Bayram, faili meçhul bir cinayete kurban giden HEP Ankara İl başkanı Av. Faik Candan, yüzlerce şehit gerilla, hapishanelerdeki onlarca özgürlük mahkumu ve en son HADEP kongresi sebebiyle yapılan gerici darbeye içeri alınan HADEP Genel Başkanı Sayın Murat Bozlak'ı anmamak mümkün mü?

Biz burda gün geçtikçe çözüme giden Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin hep yanında hatta içerisinde olmuş İç Anadolu Kürt kolonisinin yaşam, kültür ve tarihleri hakkında üzerinde kitap olarak çalıştığımız araştırmamızdan kısa bir özeti aşağıda vermeye çalışırken esas amacımızın bir başka yönüde; kendi kimliklerinin kavranmasında tarihi bilgileri (geldikleri yerler, nedenler ve şu andaki konum vs. (ile ilgili bilinçlenme ihtiyacının doğduğu ve buna yönelik büyük bir boşluğun olduğu gerçeğinden hareket etmemizdir. Biz bu yazıyla bu boşluğu ne doldurabilme iddiasındayız ve ne de bu birikime tek başına sahibiz. Kaldı ki bizim araştırmamız bir tarihten çok, bir gazetesinin ilmik ilmik birbirine bağlamaya çalıştığı tarihi bulgu ve belgeler birikiminden ibarettir. Ama umarım bu boşluğu doldurmaya; İç Anadolu Kürtleri'nin tarih, kültür ve edebiyatına yönelik çalışmaları başlatacak; onların talep ve istemle-

Map 29. Kurdish Migrations, 5th Century BC to 4th Century AD: The Ethnic Homogenization of Late Classical Period.

➤ Approximate direction of the movement

▨ Areas with Kurdish majority today

Scale Km 0 100 200

rini tek merkezden karşılayacak bir yayın çalışması olan ve elinizdeki ilk sayısı ile yayın hayatına başlayan BİRNEBÜN dergisi cevap verecektir.

İç Anadolu Kürt Toplumunun Yerleşim Coğrafyası

Başta Konya iline bağlı Cihanbeyli, Yeni-ceoba, Yunak, Kulu kazaları olmak üzere; bu kazaların köylerinin %90'ı Kürt köyüdür.

Yine bu köylerle sınır olan Ankara'nın Haymana, Polatlı, Şerefikoçhisar ve Bala kazalarının Kürt köyleri başlamakta ve onlarla da sınır olarak Hirfanlı Barajı'ndan itibaren Kırşehir'in Kaman kazasındaki Pisyan aşiretine mensup Kürt köyleri başlamaktadır. Kırşehir merkez köylerinin yansı Çiçekdağı kazasının %60'ı ve Boztepe kazasının ise %80'i Kürt köyleridir. Burada Konya, Ankara ve Kırşehir il sınırları arasında olan Kürt yerleşim birimlerinin birbirlerine ya sınır oldukları veya aralarında çok az mesafe oldukları görülmektedir. Fakat mesafe olarak biraz daha uzak olan Yozgat Kürtleri; genellikle, Yozgat, Çorum, Tokat ve Amasya il sınırlarının keşiştiği bölgededir. Bu bölgeye serpiştirilmiş Kürt köyleri Çekerek, Zile, Alaca ve Ortaköy ilçelerine bağlıdır. Burada meskun köylerin sayısı 41'i bulunmaktadır.

Bizce İç Anadolu Kürt toplumunun kültür birliği içerisinde olan ancak, Kürdistan'la coğrafik yakınlığı daha yakın (Elbistan'la) olan Kayseri iline bağlı Sarız ilçesinin Kürtleri, ise yoğun bir nüfus birikimi arz etmektedirler.

Biz bu incelememizde, elimizdeki kaynaklardan, coğrafik konuşlanış ve tarihi olarak birbirle-

riyle olan yakın ilişkilerden dolayı daha çok Kırşehir, Ankara ve Konya Kürtleri üzerinde duracağız. Burda Çorum (bakınız Özgür Gündem gazetesi 14-15-16 Kasım 1992 sayılı nüshalarına (ve Niğde'de Kürtlerin olduğunu ve bunların da kendi Kürt kimliklerini şimdiye kadar yaşattıklarını vurgularken, bunların neden coğrafik konuşlanış itibarıyla uzak düştüklerini incelememiz içinde açıklayacağız.

Aşiretler

İç Anadolu Kürt aşiretlerinin en büyükleri kuşkusuz ki Reşvan, Canbeg (Cihanbeyli (ve Şexbizin'lerdir. Bunun yanında yoğun nüfusa sahip Koçgiri (Sanz), Badili, Mahası, Pisyan ve Beski gibi aşiretlere de İç Anadolu'da rastlanmaktadır. Bu ve bunun gibi bir çok aşiret Kürdistan'dan küçük gruplar halinde sürüldükleri için Reşvan ve Canbeg aşiretleri arasında erimiştir.

Bir aşiretler konfederasyonu olan Reşvan aşireti hakkında yazılı en eski belge, Şerefname ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan belgeleridir. Şerefname'de Reşvan aşireti Hasankeyf eyaletinin en büyük 8 aşireti arasında sayılır. Necdet Sakaoğlu, "Köse Paşa" adlı eserinde; "Doğu Anadolu'nun en namli ailelerinden olan Reşvanzadeler, bir yandan konfederasyon üzerinde mukaata voyvodası, bir yandan da Maraş, Malatya ve Besni malikaneleri mutasarrıfı olarak 200 yılı aşkın kendi bölgelerinde mutlak söz sahibi oldular. Bu ocaktan 1650 ile 1850 arasında çoğu mirmiran rütbeli Halil Paşa, Ömer Paşa, Mehmed Paşa, Süleyman Paşa, Abdurrahman Paşa, Ömer Paşa (2), Abdur-

rahman Paşa (2) gibi tanınmış derebeyleri gelip geçti. Devlet, bu hanedanın nüfuz alanına dışardan yönetici göndermeyecek derecede çekingen davranmayı, zulüm ve taşkınlıklarını kulak ardı etmeyi seçti. Mesela 1750'de "Reşvanzade Süleyman Paşa, yönetim alanı dışındaki Darende'ye 2000 süvari ve piyade ile giderek 4 gün kalmış, ahaliden karşılıksız yem ve yiyecek almış, köylere yüzlerce asker sevk ederek toplanmış, mazlumları zincire vurdurmuş, Elbistan'da da benzer zulümleri tekrarlayarak Malatya'ya dönmüştü..." diyor. Yine yazar, Reşvanzadelerin; Besni'deki muhteşem taş konaklarında keyfi rejimlerini baş döndürücü bir nüfuzla sürdürürlerken bir Türk dervişinin o dönem Reşvanzadeler için söylediği dizelelerini aktarıyor:

"Sen Reşvanoğlusun - bulunmaz narhın
Aşılar öldürür - verdiği vergin
Altında arap atın, - elinde kargın,
Kollarında cingiraklı balar da döşer.."

Reşvan aşireti hiyerarşi ve örgütlülük biçiminde başka bir çok aşiretten farklılıklar göstermekteydi. Yusuf Halaçoğlu, 8. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu İskan siyaseti adlı yapıtında: "Reşvan aşireti gibi bazı teşekküllerde ise, kethüda- lar, ihtiyarları ve diğer söz sahiplerinin istedikleri şahısları Boy beyi yapma yetkisine sahip oldukları görülmekte ve Aşiret Kethüdaları ise, tabi oldukları Boybeyi tarafından tayin edilirdi. Buna rağmen kethüdalığın ırsi bir müessesesi olduğu ile sürülmektedir" diye aktarıyor.

Diğer en büyük bir aşiret olan Canbeg (Cihanbeyli (aşireti ise Ulus diye anılmıştır. Y. Halaçoğlu aynı yapıtında Cihanbeyli aşireti için: "Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da Ulus (yeni il adıyla da (adıyla anılan büyük aşiret" diye bahsetmektedir. Reşvan aşiret konfederasyonu kendi içinde bir çok aşirete ayrıyor. Bunlar sırasıyla: Belikan, Cəlikan, Oxciyan, Cutkan, Xelkan, Səfkan, Nasirə, Şəxbılan, Mifkan, Omeran, Berkati (Barkalı da deniyor(, Sevidi, Moliki, Canbeg (Cihanbeyli) aşiretinde bilinen alt grupları ise yok. Keza Şəxbizini aşiretinde de öyle. Ama tek tük köyleri bulunan Millî aşiretinde bilinen alt aşiretler de şöyle; Hatunoğlu ve Hacibanlı'dır. Bu aşiret federasyonları içine girmeyen aşiretler ise sırasıyla şöyle: Taburoğlu, Pisiyan, Mahasî, Beski, Badili, Atmani vs. dir.

Bunların yerleşim birimlerinin adları ise genelde Kürtçedir. Fakat Türk devletinin bu Kürtçe isimleri de Kürdistan'da yaptığı gibi değiştirdiği görülmektedir. Örneğin; Zakêrê ismi Yalnızagaç olarak Qışla ismi Mahmutlu olarak ve Omêran ismi Tavşançalı olarak değiştirilmiştir.

Nüfus :

**(1990 Genel Nüfus Sayımı
baz alınmıştır)**

Kırşehir il merkezi ve kırsal alan toplam Kürt nüfusu 50.000 civarındadır. Ankara il sınırları içinde bulunan Kürt nüfusu toplam 100.000, Konya Kürt nüfusu ise 170.000 civarındadır.

200'ü aşkın Kürt yerleşim biriminin (ilçe, kasaba, köy), bulunduğu Konya, Ankara, Kırşehir illerinin sınırları içinde, il merkezleri dahil İç Anadolu kökenli Kürt nüfusu toplam olarak 300.000 aşmaktadır. Buna, bu illere daha sonraları Kürdistan'dan gelip yerleşen nüfus dahil değildir.

Özellikle başkent Ankara'da yaşayan nüfusun dörtte birinin Kürt kökenli olduğunu söylersek, bu üç ildeki toplam Kürt nüfusunun tahminen 1 Milyonu bulduğu rahatlıkla söylenebilir.

Diğer taraftan bu yukarıda saydığımız nüfus toplamına Çorum, Tokat, Yozgat, Amasya, Aksaray, Niğde ve Kırıkkale'de yerleşik Kürt nüfusunun 2 milyona yaklaşacağını söyleyebiliriz.

İç Anadolu Kürtlerinin Kürdistan'dan kopuş tarihleri, nedenleri ve geldikleri yerler

Yukarıda da vurguladığımız gibi tarihin bir çok dönemlerinde gerek doğal nedenlerden ve gerekse siyasal-toplumsal (savaş, işgal, baskı, vs) nedenlerden ötürü Mezopotamya ve Anadolu toprakları sık sık göç örneklerine mahsus kalmıştır. Ama, İç Anadolu Kürtlerinin göç tarihleri daha çok Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci yarısına yani 18.yy'ın sonlarıyla 19.yy'ın ilk yarısına teka-bül etmektedir. Bu göçlerin, siyasal ve ekonomik nedenlerden kaynaklandığı aşağıda vereceğimiz bilgilerde de görüleceği gibi şüphe götürmemektedir. Ancak bu göçlerin, Kürt olmalarında kaynaklandığını söylemek ise pek inandırıcı olmayacaktır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle ikinci dönemin birinci çeyreğinde olan isyanların kimlikten çok ekonomik nedenlerden kaynaklandığı bir gerçektir. Ama imparatorluğun yönetici kadroları ve özellikle Padişah için bu sürgünlerin esas nedeni Kürtleri dağıtıp, eritmek ve böylece de zararsız, asker ve vergi deposu yaratmaktır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu dağılma ve yıkılma sürecine girmiş; bir yandan Balkanlar olmak üzere birden çok cephede, komşularıyla ve bağımsızlıklarını elde etmek isteyen halklarla savaşa girmiştir. Zaten 1683 yılından beri devam eden savaşlardan dolayı masrafların gittikçe artması, normal zamanlarda dahi zor yetişen devlet gelirini ve hazinesini eritmişti. Öyle zamanlar oldu ki cephelerdeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için para bulmak imkanı kalmamıştı. nrneğin; Ord.Prof. İ.Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Tarihi" adlı kitabında; "Balkanlarda durum çok feci idi. Muharebelerin müthiş tahribatına sahne olan yerler fena halde tahrip edilmişti. Her tarafa boş tarlalar ve terk edilmiş meskün yerler bulunuyordu.

Devletin gelir kaynakları çekilmiş ve tükenmiş bir halde idi. Zira iş gören ve kazanan vergi mükellefleri artık kalmamıştı." diyor.

İşte bir yandan boşalan hazineyi doldurmak için vergi mükelleflerini arttırmak ve diğer yandan savaş cephelerine asker yetiştirmek için ilk akla gelen unsurlardan birisi de konar-göçer aşiretler olmuştur.

Aşiretler konar-göçer olmalarından dolayı, mevsimden mevsime yaylak ve kışlak bölgeleri arasında hareket etmekteydiler. Yaylak ve kışlakları bazen birbirlerinden çok uzaklarda bulunmaktaydı. Erzurum yaylalarına, Fırat Nehri'nin çıktığı yerlere yaylamağa giden bir aşiret kışlak için Suriye çöllerine ve İran'a kadar inmekteydi. Bu devlet için bir çok sorunları'da beraberinde getirmekteydi. Bir yandan vergi alınmaması, asker elde edilememesi ve diğer yandan sürüleri ile yaylaklar arasında gidip gelmelerde çevredeki tarım alanlarına zarar vermeleri en büyük sorunlardı. Ahmet Cevdet Paşa Tarihi Cevdet 'inde; "İran hududundaki aşiretlerin bazılarını bir tarafa kışlamayıp, diğer tarafa yaylaya çıkarırdı. Bazen Osmanlı devleti, bazen de İran tebaasına geçerlerdi. Böyle hangi devletin tebaası olduğu bilinmeyen aşiretler, ara sıra iki devlet arasında çekişmeye ve kavgaya sebep olurlardı." diyor. Yine bu sorun hakkında Yücel Özkaya da şunu aktarmaktadır; "Türkmen ve Kürt aşiretleri bir yerde durmayıp, yaz-kış yer değiştirmekte ve yer değiştirenken gitmiş olduğu yerlerin halkına da zararları dokunmaktaydı. Bu aşiretlerin meselesi, 18.yy'ın ilk yarısında devleti devamlı uğraştıran büyük bir sorun olmuştur. En çok dağ eşkiyası Doğu ve Orta Anadolu'da faaliyet halinde idi. Güney Doğu'daki aşiretlere mensup kişilerden pek çoğu vergilerin ağırlığından dolayı yerlerini, yurtlarını terkederek "Rafiyetlik" vasfından kurtuluyordu. Başka bir tarihçi de aynı dönem için şöyle diyor; "Ülkenin merkezi kesimini oluşturan Anadolu'ya bakıldığında, 11 Eyaletle 63 Sancağın (Liva'nın) yer aldığı bu yarımada da, her bölge, ortak veya kısmen farklı meselelerle çalkalanmaktaydı. Rakka- Urfa- Maraş- Unzuayla çizgisinde gitti-kçe kabaran konar-göçer olayları; Orta Anadolu'yu saran çeteler, Munzur eteklerindeki isyan provaları; Doğu'da Rus ve İran Cephelerinde ara vermeyen savaşlar ve mezhep çatışmaları; yüzyıl Anadoluşunun başlıca sorunlarıydı."

Yukarıdaki nedenlerden ötürü aşiretlerin iskana tabi tutulmasına geçildi. İlk olarak 1692'de başlatılan ve göçebe aşiretleri yerleşik hale getirmeyi amaçlayan iskan uygulaması zor yöntemi kullanılarak yapılmaya çalışılmıştır. Yani bu iskan politikası bir sürgün ve cezalandırma eylemi olarak uygulanmaya konulmuştur. Esas amaç olarak a) Göçebe aşiretleri yerleşik hale getirip tarıma yönlendirmek, böylelikle vergi açığına kaynak bulmak, b) Aşiretleri iskan ettirmek suretiyle, onları

disiplin ve denetim altına almak ve bu yolla asker devşirmeyi ve vergi toplamayı kolaylaştırmak. Böylelikle iskanların amacına ulaşması için aşiretleri bölüp parçalamak, birbirine kırdırtmak da yöntemler arasında olmuştur.

Özellikle konumuzun esasını teşkil edecek olan İç Anadolu Kürtlerinin en büyük aşiret federasyonu olan Reşvan ve Canbeg Aşiretlerinin iskanı bu dönemin devletini en çok meşgul eden olmuştur. Necdet Sakaoğlu, " Köse Paşa Hanedanı " adlı kitabında Reşvani aşireti için şöyle diyor; " Orta ve Doğu Anadolu Bölgeleri, özellikle Karasu-Murat Havzaları, değişik karakterde derebeylerin saltanat kurduğu yerler olarak dikkati çeker. Bir yönüyle tahıl üretimine öteki yönüyle konar-göçerliğe ve hayvancılığa dayanan bu yerler, kent ve kasaba asayışından ziyade " kır " ve "dağ " güvenliğine muhtaç olduğu için, derebeylerin eline daha istekli sınılmıştır. Bu zaruretin çıkardığı derebeyi tipi ise, peşinde silahşörleriyle dolaşan, eşkiyadan daha gözü pek ve kuvvetli bir çetebaşı kimliğindedir. Sözü edilen havzaların bu tür ocakları arasında ilk akla gelenler, " Kıy " beyleri ve Rişvanzadeler ve benzerleridir" (...) Bu ailelerin bazılarının hakimiyeti, ülke genelinde Ayanlığın geçerli olmasıyla başladığı dönemden daha eskilere dayanmaktadır. Çünkü özellikle Doğu Anadolu, derebeylerine daha değişik statülerde hayatıyet verilmiştir. Mezhep mücadeleleri, aşiret hayatı, İran'la ilişkiler bunun başlıca sebepleridir.

İç Anadolu Kürt toplumunun en büyük aşiret konfederasyonu olan Reşvaniler (Reşvan ya da Rişvani de deniliyor) bu dönemlerde Osmanlı Devleti için hep sorun olmuştur. Hatta salt Reşvani aşiretini dağıtmak için fermanlar hazırlanmış ve üzerlerine ordular gönderilmiştir. Bu salt ordu gönderme ile de kalmamış, onların üzerlerine dönemin büyük aşiretlerini de göndermişlerdir. Yine o dönem için Necdet Sakaoğlu şöyle diyor; " 1750'lerden itibaren, eski-yeni ayrımsızın derebeylerine ve Aşiret Voyvadalарına karşı "iti ite kır-dırma" politikası gütmeye başlayan devlet, bu kadim aileleri de mücadeleye sürükledi. Mahalli derebeylerin birbirlerine karşı düşmanlıkları, kan davalarına ve kanlı muharebelere dönüştü." İşte bu dönemlerde Malatya Valiliği görevini de yapan Reşvanzade Ömer Paşa'nın Millî aşiretinin üzerine gönderilmesi de bu politikaların bir sonucudur.

Artık devletin kendisi için sorun gördüğü ve bir türlü de çözemediği aşiretler sorununa yönelmesi gerekiyordu. Cengiz Orhunoğlu, (Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı) şöyle diyor; "Anadolu devletleri için büyük aşiretler bir mesele teşkil etmekteydi. Bunlardan biri olan Reşvan aşireti kışlak için Arabistan topraklarına inmekte iken, artık Bozok ve Unzuayla taraflarına gitmekte idi. 1830 yılında Sivas Eyaletinin muhtelif kasaba ve köylerine kabile kabile yerleştirildikleri

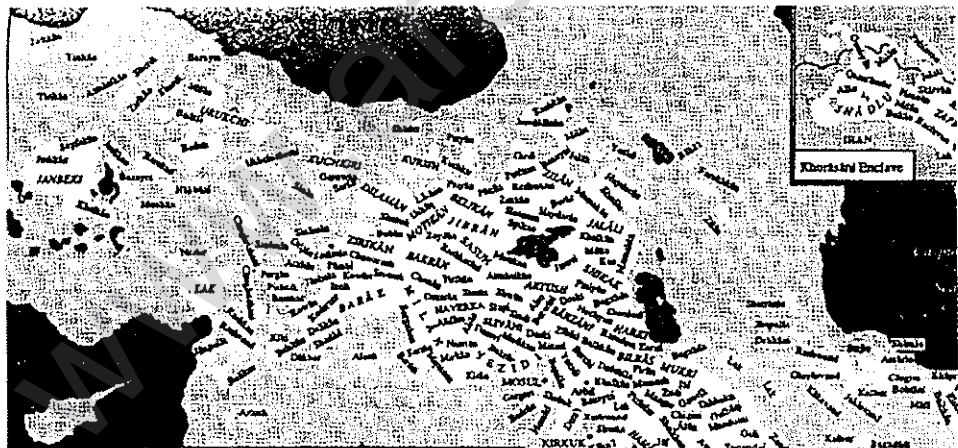
halde aşiret usulünden çıkmamışlardı. Kışlakta olan aşiretler üzerine birer Nazır tayin edilerek onların başı boş hareketleri hiç olmazsa kontrol altına alınmak istendi. İmparatorluğun nüfus tarihi (1831) bittikten sonra Reşvan aşiretinin iskanına devam edildi". Cihanbeyli Aşireti'nin iskanı hakkında şunu aktarmaktadır; "Güney-Doğu Anadolu aşiretlerinden olan ve eskiden beri oturmakta oldukları Gerger kazasını terkederek Çemişgezek, Pertek ve Sağman kazalarına tabi köylere girip, ahalisini sürerek kendileri yerleşen Cihanbeyli, Seyh Hasanlı ve Dede Sülü vs. cemaatlerinin bu hareketleri, Çemişgezek kadısı Mevlana Mehmed tarafından bir arzla İstanbul'a şikayet edilmişti. Bunun üzerine 1705 yılında Cihanbeyli Aşireti'nin Rakka'ya sürülmesine gönderilen fermanla emir edilmişti. " Ancak onların da iskanları Reşvanlarla aynı döneme tekabül etmektedir. Yine de Kürdistan'da iskan işinin zor olduğunu görmekteyiz. 1692'de başlayan iskan siyasetinin tam başarıya ulaşamadığını ve bu işi sonuca ulaştırmak için 1866'da tekrar devletin işe koyulduğunu ve hatta adına Fırka-i İslahiye denilen bir komisyon kurulduğunu görüyoruz. Yine Ankara Haymana'da olan Şexbizini aşiretinin iskan tarihi için farklı tarihler söylenmekle beraber, bir avrupalı gezgin Hüterroth'un iskan tarihi olarak verdiği 1800 ile 1810'u doğru buluyoruz. Ama İran savaşının verdiği iktisadi ve sosyal külfet yüzünden bu aşiretlerin daha önceden geldikleri ve bunların tekrar eski yerlerine gönderilmeleri için sık sık fermanlar çıkarıldığı da görülmektedir.

Örneğin Yücel Özkaya, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık", adlı kitabında; "Haymanateyn (Büyük ve Küçük Haymana) Mukata'sını malikane

olarak elinde tutan Hacı Mehmed'in bildirdiğine göre, İran Savaşı sebebiyle Levent Eşkiyalının ve diğer aşiret ve kabilelerinin hücumlarından Haymanateyn Reaya'sının bir kısmı Ankara ve yakınlarındaki çiftliklere yerleşmiş, bu yüzden geride kalan reaya perişan olup, gerekli vergileri dahi ödeyememişti. " Yine aynı eserin başka bir yerinde; " Aşiretlerin iskanı meselesi de devleti uğraştıran önemli bir sorundu. Aşiretlerin bir türlü yerleşik hayata girmek istememeleri, devletin bu yoldaki teşebbüslerinin akim kalması tedirginlik yaratıyordu. 18.yy'ın ikinci yarısında da eskiden olduğu gibi bu aşiretlerin zararları sürüp gitmiştir. 1769'da Haymanateyn kadısına yazılan ferman bu durumu güzelce yansıtan bir örnektir. Oraya buraya saldıran göçebe aşiretlerinin verdiği zararların bir an önce önlenmesi istenmektedir " diye aktarmaktadır.

Yine başka bir yabancı kaynaktan Kürt aşiretlerinin 17.yy'ın sonlarına doğru Haymana çevresindeki dağlarda görünmeye başladıkları aktarılmaktadır. (Bak. Çev. Gabar Çıyan) Aynı kaynak Reşvan ve Şexbizini aşiretlerine bağlı kişilerin Osmanlı idaresinin kontrolünde batıya zorla göç ettirilmelerinin yanısıra, hayvanlarına yeni otlaklar bulmak, otlaklarını genişletmek için de buraya gelmişlerdi diyor.

18. yy boyunca Kürt aşiretleri Orta Anadolu'ya gelmeye başladılar. 1850'li yıllarda, Fransız asıllı coğrafyacı Perrot, Haymana'lı Kürtlerle yaptığı söyleşilerden yola çıkarak, Kürtlerin en az birkaç kuşak önce buraya geldiklerini açıklamaktadır. (Bak. Çev. G.Çıyan) Bu aşiretlerin mümkün olduğunca dağınık, birbirinden kopuk yerleştirilmeleri özellikle planlanmış ve uygulanmıştır. Yine Cengiz

Map 27. Tribes and Tribal Confederacies Aşiret ve Aşiret federasyonları

BARAZ Major tribal confederacy
Kashwand MAJOR tribe

Reşvan Temel aşiret birliği
Kürt nüfusunun en yoğun olduğu alanlar

Source: Based in part on Mark Sykes (1908), Frowey (1927), Henry Field (1939 & 57), Sevim (1953), Arslanov (1958), (full citation in the Bibliography), and İsmail Akkurt, Tribes, Nomads, and Transformation Class of Jews (Tribes: HODS, 1987), xxi to Parisian.

Remark: Many tribes are protected in more than one other confederacy. In some cases, a tribal name may represent a major confederacy, while in another region it may just be a major, or even a minor, tribe. The Ma'la are an example.

Orhunoğlu (age.); "Tazminat'la birlikte başlayan iskan hareketleri, daha dikkatli bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Bu sırada aşiret reislerine buldukları eyalet valisi tarafından birer mühür verilerek, aşiret mensubu hiç bir şahsın izinsiz olarak başka bir yere gitmemesi sağlandı. Ayrıca, eyalet müşirlerinin nezaretleri altında olmak üzere aşiretler müstakil birer muhassillik haline getirilmiştir. Bu devirde yapılan yeniliklerden biri de , daha önce başarısızlığa uğranılmasında büyük etkisi olan yaylak-kışlak meselesinin bir nizama bağlanmış olmasıdır. 1842'de alınan bir kararla, aşiretlerin buldukları kaza ve sancak topraklarından dışarı yaylak ve kışlağa gitmeleri önlenmiştir. Böylece bu sayede ordu için de, yeni taze kuvvet kaynağı teşkil edilmiş olmaktadır. İskana muhalefet edenlere kuvvet kullanılması öngörülümüş, yerleşecek olanlara da, köyler tesis etmeleri ve ziraatla meşgul olmaları şartıyla toprak tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu şekilde olmak üzere Cihanbeyli (Ulus da deniliyor), Reşvan ve Reyhanlı gibi aşiretler, Amasya, Sivas, Konya ve Kayseri sancakları dahiline yerleştirilmiştir. Bunlardan Reşvan gibi kalabalık aşiretlerin dağılık bir şekilde iskan edilmelerine dikkat edilmiştir." diye aktarıyor.

Yabancı bir kaynaktan; Kulu çevresindeki köylerin 18. yy'ın ortalarından sonra kurulmaya başlandığı aktarılmaktadır; "18.yy'ın ortalarından sonra Kulu çevresinde yeni köyler kuruldu. Bundan başka yaz boyunca gezinilen yaylalar, yerleşik hale dönüştürüldü. Bu , genellikle daha sonraları yerleşik hale gelecek göçerleri ilgilendiriyordu. Günümüzde Kulu'da bulunan Kürt köylere -ki bunlar göçerilerin yerleşik hale getirilmesinden sonra inşaa edildi- örnek vererek, Dippede'nin 1830'da, Celep'in 1839'da , Omeran (Tavşançalı)'nın 1886'da, Şerefi'nin 1863'te, Beşkardeş ve Karacadağ'ın 1870'de, Kırkpınar'ın 1886'da, Tuzkaya ve Yazıçayırı'nın temelleri 1890'da atıldı."(Bak. Çev. G. Çiyan) Türk devletinin Kürtlere yönelik zorunlu iskan ve daha sonraları sürgün siyasetleri günümüze kadar farklı şekillerde, ama özünde aynı amaçla devam etti. İç Anadolu'ya toplu aşiret iskanlarından sonra; Cumhuriyet Türkiye'sinin de sürgünleri eklenmiştir.

Örneğin Ağrı İsyanı'ndan sonra İç Anadolu Kürt köylerine yerleşen bir çok Kürt olmuştur. Bunlara verilen ad ise " Muhacir" olmuştur. Bu satırların yazarının geldiği köyde de bu "Muhacirler " bulunmakta ve oradaki yerleşik Kürtlerle hemen kaynaştıkları ve evlenme yöntemleri ile akraba olduklarına şahit olmuştumdur. Burada son olarak M. Emin Zeki'den bir pasaj aktarıırken sürgünlerin Kürtler için ne kadar zor ve zalimane olduğu gerçeğinin, günümüzde yakılan 3000 köy ve yerlerinden edilen 3 milyona yakın Kürt insanının " kaderi " ile çıktığına şahit olmaktadır. M. E. Zeki; " 1919 yılından, Osmanlıların 2. Ordusunda erzak

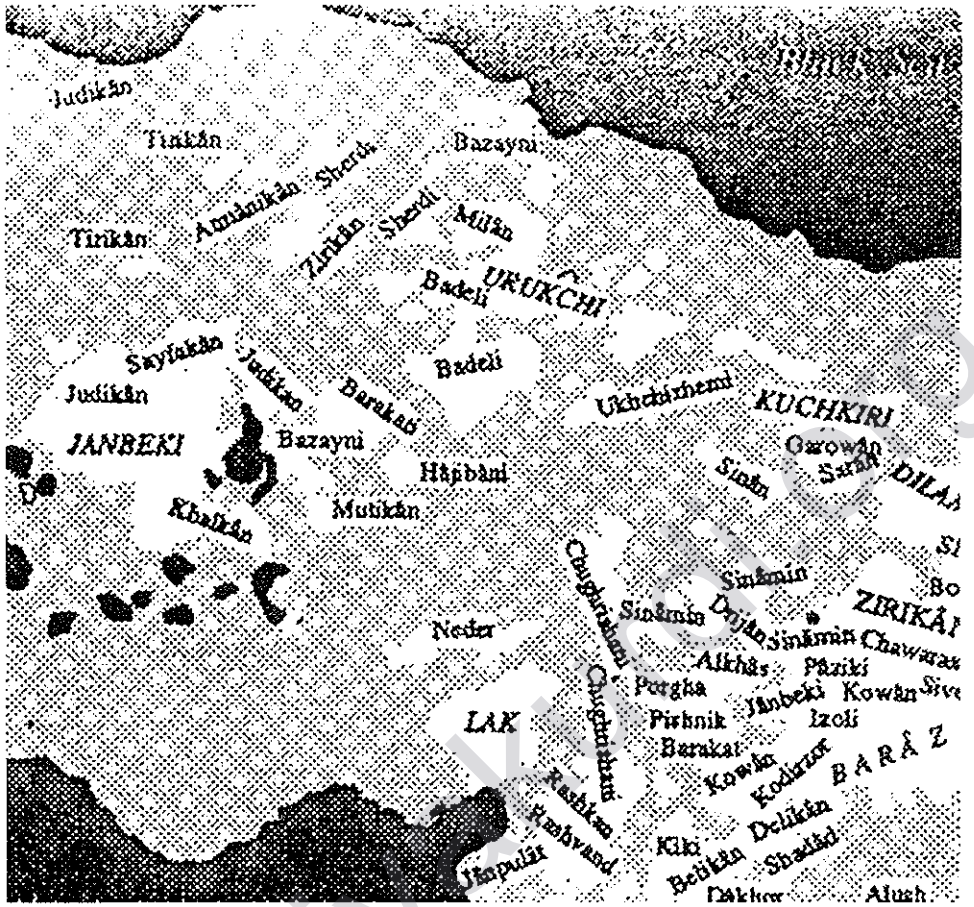
ve yiyecek sıkıntısı baş gösterince, Diyarbakir ve yöresindeki Kürtlerden asker ve sivil olanlar yurtlarını bırakarak Musula gitmeye zorlandılar. Bir bölümü de Adana ve Halep'e sürgün edildi. Çoğu yollarda açlıktan ve hastalıktan öldü. Bu arada Musul'a kadar gelebilenlerin anlattıkları olaylar, o masumların kitleler halinde yollarda ya da erişebildikleri şehirlerin cadde ve sokaklarında topluluk halinde ölüşleri; dinleyicilerin ve görenlerin çığriterini parçalıyordu" diyor.

İç Anadolu Kürtlerinde İktisadi Yaşam

1950'lere kadar kapalı toplum tipine sahip olan İç Anadolu Kürtleri; genellikle o döneme kadar hayvancılıkla, özellikle de koyunculukla uğraşmışlardır. Kürdistan'da sahip oldukları ağalık ve beylik (1950'li yıllara kadar ve kalıntıları da günümüze kadar sürmüştür) kurumlarını, geldikleri ortamda uzun bir süre sürdürmüşlerdir. Büyük sürü sahibi ağalar; Kırşehir'de Mala Baxdê, Cihanbeyli'de Mala Celep Axa ve Ankara'da da Mala Ercan Axa vs. gibi. Bu ağalar bölgedeki Kürtlerin çoğunu kendi himayelerinde yetkilerini devam ettirdikleri sürece; ya Azap olarak ya da Şivan (çoban) olarak çalıştırmışlardır. Yaygın olan Şivan mesleği ile övünen insanların çokluğu ve hatta dedemin kendisine yaşıt birisine kızarken, "Herkes Şivan olamaz, olsaydı ağalar ona şu veya bu kadar itibar gösterirlerdi." dediğine çokça şahit olmuştumdur. İlginç olan bir başka konu ise ağaların yanında çalışan çobanların, ki bunları çobanlık yapmış yaşlı insanlardan dinlemiştim; Kırşehir'den kalkarak ta Haymana ve Cihanbeyli köylerine sadece Kürt ağalarına çobanlık yapmalarınıydı. Bir diğer yön ise ağaların sadece ağalarla akrabalık, yani evlilik yapmaları idi. 1950'li yıllara kadar Sivas'ın Kürt köylerine kadar gidip oradaki ağa veya bey çocukları ile akraba olunurken, Türklerle evliliklere hiç rastlanmıyordu. Bence tüm bu ilişkiler de gösteriyor ki; İç Anadolu Kürtlerindeki iktisadi ilişkileri tümüyle olmasa bile 1950'li yıllara kadar salt kendileri arasındaydı. Kendi Kürt kimliklerini şimdiye kadar tartışmalarının esas inceliği de bence burada yatmaktadır.

1950'de Toprak Komisyonu Kanununun çıkmasıyla birlikte, İç Anadolu Kürtlerinde tarıma yönelme hızlanmış ve özellikle de bu dönemde tarıma makinalaşmanın girmesiyle (traktör, biçerdöver); içine kapalı bir toplum olan yapıda aniden bir dışa açılma görülmüştür. Bu dönemden itibaren Türklerle az olan ilişkilerde bir canlanma oluşmaya ve yine bu dönemde çok az da olsa tek tük Türklerle evliliklerde görülmeye başlanmıştır.

İç Anadolu Kürtleri 1945'lerde kapitalizme tanışmış ve 60'lı yıllarda da kapitalizmin hakiyeti ile karşılaşmışlardır. Artık ağalık kurumları

eski işlevini kaybetmiş, köylüler koyun ve tarla sahibi olmuşlardır. Yurtdışı göçünün de başlamasıyla, iş alanları da değişmiş; insanlar artık aldıkları yük kamyonları ve biçer-döverlerle uzak yerlere ve genelde de Kürdistan'a gidip üretimin başka şekillerine girmişlerdir. Kendi başına bir araştırma konusu olacak bu yeni üretim araçları ve yarattıkları yeni üretim ilişkileri sayesinde; İç Anadolu Kürtleri iş icabı Kürdistan'a gidip gelirken kendi Kürt kimliklerinin yaşamasına bilmeden katkı sağlamışlardır.

İç Anadolu Kürtlerinin tanıma yönelik üretimlerini yeni tekniklerle desteklemeleri ve yukarıda anlattığımız değişik üretim araçları sayesinde kendilerini iktisadi yoğunluk olarak, Kürdistan Kürtlerinden ayırmaktadır. Türkiye tahıl üretiminin en çok yapıldığı İç Anadolu'da, buranın Kürtleri azımsanmayacak bir zenginliğe sahiptirler.

İç Anadolu Kürtleri'nde Dil, Din ve Kültürel Yaşam

Dil:

İç Anadolu Kürtlerinin Şeyhbizeyni aşireti dışında, hepsi Kürtçenin Kurmanci lehçesini konu-

şmaktadır. Ancak yer yer ağır farklılıkları görülmektedir. Örneğin Kırşehir'de bulunan Şexbilan Aşireti, yere; "Erd" derken yine aynı aşiretle yan yana komşu köylerde yaşayan ve akraba bulunan Mifki Aşireti yere; "Herd" diyor. Yine çeşme için Şêxbîllar "Holîq" derken, Mifkîler ise, "Kani" diyor. Millî aşireti ile de bu tür farklılıklar görülmektedir. Yine bir başka özellik de İç Anadolu Kürtlerinin Kürtçelerinde Zazaca kelimelerinin bulunması. Örneğin şarkıya "Stran" demez, aksine Zazaca'da olduğu gibi "Kîlam" derler, yine Çêwayî başı ? diye hatırlı sormaz; daha değişik olarak "Çir dikî rindî?" diye hatırlı sorarlar. Kırşehir, Ankara, Konya, Yozgat, Çorum ve Sarız Kürtleri'nde bu tür küçük farklılıklarla beraber, Kürtçenin başka bir lehçesi olan Soranca'ya benzerlik arz etmektedir. Ancak 70'li yıllarda başlayan ve günümüzde doruğa ulaşan Kürt kimliğindeki uyanış İç Anadolu Kürtlerinde ve özellikle de Kırşehir, Ankara, Konya ve Sarız Kürtlerinde eskinden var olan Türkçe kelimelerden arınmasına yönelik bir gelişme hızlanmış ve hatta şimdi MED TV'nin de yayına girmesiyle bu hızlı arı konuşma dilinin sadeleşmesini kurumlaşmaya itmiştir. Bu arada 70'li yıllarda çocuklara yaygın bir şekilde verilen Kürtçe isimle-

rin artık günümüzde en olağan şeyler olduğu vurgusunu yaparken; Kürtçe isim vermeyenlerin ayıplandığı ve hor görüldüğüne şahit olmuşuz.

Din:

İç Anadolu Kürtlerinin hepsi Müslümandır. Kırşehir, Ankara, Konya ve Çorum Kürtlerinin çoğu İslamın Hanefi mezhebine mensup iken Şeçbizinê aşireti mensupları ise Şafii mezhebine mensupturlar. Sarız ve Yozgat Kürtleri ise Alevidirler. Burda Yozgat Kürtlerinin bir kaç köyün dışında çoğunun Alevi olmalarına karşın; hepsinin Konya'da yerleşik Hanefi mensup Canbeg Aşiretinin bir parçası olduğunu vurgulamak istiyorum.

Bazı İç Anadolu'lu Kürtlerin eskiden Alevi kökenli olduklarını ama, sonradan zorla Sünni (Hanefi) yapıldıklarını söylemelerinde gerçeklik payı olduğu; onların anane ve törelerinden görülmektedir. Kürecik aşiretleri ve Koçgiri aşiretleri ile olan akrabalıkları ve 19.yy'a kadar süren ilişkileri bunun bir diğer kanıtı olarak gösterilebilir. Fakat bu zorla sünnileştirmenin hangi döneme tekabül ettiğini burada söyleyebilecek bulgulardan yoksunuz. Yine de bu zorlamanın İç Anadolu'daki tüm Kürt aşiretleri için geçerli olduğunu sanmıyoruz.

Kuran-ı Kerimî Kürtçeye çeviren Abdullah Varlı da 1995'te »zgür Politika gazetesiyile yaptığı bir söyleşide; " Kürtlerin ilk ve isteyerek Müslümanlığı kabul eden kesiminin şu anda Ankara, Kırşehir ve Konya'da yaşayan Kürtler olduğunu söylemiştir".Sayın Abdullah Varlı'nın neye dayanarak bunları söylediğini bilmiyoruz.

Batı İnançları:

İç Anadolu Kürtleri Kürdistan'dan geldiklerini hangi kuşaktan olurlarsa olsunlar vurgularlar. Anlattıkları masalarda ve hikayelerde bunun vurgusunu yaparlar. »meğin bir masal anlatılırken bunun gerçek olmuş bir olaydan kaynaklandığını vurgular ve bu olayın da "Welatê Jêrî"ye giderken ya da gelirken meydana geldiğini söylerler. »meğin ateşin üzerine su dökülmesine, işenmesini ve tükürülmesini günah sayarlar. Güneş battıktan sonra evden dışarıya ateş çıkarılmasına izin verilmez. Yine şimşek çakması esnasında tandırda közün üzerinde bulunan demir parçasını dışarı atmalarını bir "nisti " dedikleri inanca bağlarlar. Keza yine hamile kadınlarda veya doğum yapmak üzere olan hayvanlarda dikkat edilmesi gereken şeylerin olduğu söylenir ve bunlara dikkat edilmeden karanlık yerlere girilirse bir tür ruhsal bir hastalığa (Haw tê ser) bulaşılabilineceğine inanılır.

Ayrıca "Bukê Baranê" ve koçların koyun sürüsüne bırakıldıkları dönemde yapılan " İza Pêz" oyunları da çok ilginçtir. »meğin burda gençler yüzlerini boyar, maskeler takar ve değişik kılıklara girerek ev ev dolaşıp sürü çobanı için yağ, bulgur, un, vs. toplarlar.

Sosyal, Kültürel Yaşam ve Törelere:

50'li yılların ortalarına kadar köylerde zenginlerin, yani ağaların Cemaat odaları vardı. Bu odalarda, gelen misafirlerin kalmalarının dışında, kış vakitlerinde tüm köylülerin toplandığı ve en iyi Bilurvan'ın (Kaval çalan) Biluru eşliğinde sohbetler edilirdi. Ya da sesi güzel birisinin Memê Alan'ın hikayelerini anlatma eşliğinde kılamlarını söylerdi. Bu kişi Kürdistan'dan gelen birisi de olabiliyordu. Yine bazı çocuklar (daha sonraları 70'li yılların sonlarına kadar çocuklar oynarlardı) "Ka" denilen hayvan kemiklerinden bir tür aşıkla, ceviz vs. kazanmak için oynarlardı.

Evlenme gelenekleri önce "Xazgênci" dedikleri kız istemeye giden yaşlı kadın ve erkeklerin kız evine giderek kız istemeleri ile başlar. Daha sonra "Qêlin" denilen başlık kesilir ve "Xelat" denilen, kız dayısına ödenen bir miktar para vs.den sonra düğün işine girilir. Yani Cuma günü başlanır ve Pazartesi gelin çıkarılır. Düğünlerde sadece davul ve zurna çalınır. Bu eskiden iki davul ve iki zurna eşliğinde yapılırdı, fakat şimdi ekonomik nedenlerden dolayı bire indirilmiştir. Düğünlerde "sîn sîn" (Ateş dansı) denilen eskiden geceleri büyük bir ateş çevresinde, daha sonraları bir fenerin asılı olduğu ağaçtan direk etrafında dönülerek diğerlerine meydan okunarak el çırpmaıyla başlayan bir gencin orta yere çıkmasıyla başlar ve başka bir gencin çıkıp onunla güreşerek veya çelme takarak onu alt etmesiyle devam eder. Gelin kınasının yakılması yine gece yapılır ve Kürdistan'daki düğün kınalanından pek farklı değildir. Gelin getirilirken, damadın hiç kimsenin bilmediği bir evde gizlenmesi önemlidir. Gelin geldikten sonra, gelin çeyizinden bir parça alıp damadın yerini bularak, damada bu çeyiz parçasını veren çocuk damat'tan yüklü bir para hediyesi alır. Düğün oyunları genellikle "Govend"dedikleri Adıyaman dolaylarındaki halay türlerine benzemektedir. Düğünlerde davetliler köy köy gelir ve düğün boyunca sabahlara kadar eğlenilir. Misafider düğün evinin masrafını azaltmak için "Oquntî " denilen hediyeelerini sunarlar, ki bu ya bir koyun ya da şeker torbası vs. olurdu. Yine İç Anadolu Kürtleri'nde "Şin" denilen ağıt şarkıları çok önemlidir. "Şin"; genellikle söz, kelime bulmada yetenekli, sesi güzel kadınlar veya erkekler tarafından söylenir. Genç yaşta ölmüş veya öldürülmüş insanlar için çok güzel "Şin' ler okunmuştur. Örneğin, 1974'de İç Anadolu Kürtleri'nin ilk devrim şehidi Mehmed Bayram ve gerillada şehit düşenler için çok anlamlı "Şin'ler okunmuştur.

50'li yıllara kadar kapalı bir toplum olma özelliklerinden dolayı, Türklerle sosyal ilişkileri çok geç başlamış ancak 60'lı yılların ortalarından itibaren Türklerle üretim ilişkilerinin gelişmesiyle paralel bir sosyal ilişki başlamış ve süreçle yoğunlaşmıştır. Ancak Kürtler şimdi de alış verişle-

rini kendi Kürt esnafında yapmakta ve ilişkileri de o şekilde kalmaktadır. En son yerinde yaptığım gözlemlerim; Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin hızla yükselmesi ve devletin sürekli ırkçı ve sovenist propaganda yapması, Kürtleri tekrar kendi iç ilişkilerini yoğunlaştırmaya yönlendirdiğidir.

İç Anadolu Kürtleri'nde Kadının Yeri ve Konumu:

İç Anadolu Kürt kadını göçebe yaşantı döneminin verdiği özelliklere sahiptir. O koyunları sağarken, erkek de koyunları beribe getiren, çoban olarak güden bir özelliğe sahiptir. Kadının özelliği İç Anadolu Kürtleri'nde sadece evlenen, çocuk doğuran bir özellik olarak görülmemektedir. Evin reisi içeride hep kadın ve dışarıda gerekirse belli bir yaşta sonra yine kadın olabilmektedir. Yeni evlenmiş genç kız uzun bir dönem, kayınpederinin ve kaynanasının yanında yüksek sesle konuşamaz ve çocuklarını yanına çağırılmaz. Bu, çocukların babası için de geçerlidir. Yani genç baba çocuklarını, isimleri ile yüksek sesle babasının yanında çağırılmaz ve kendilerini sevmeye kalkmaz. Bu davranışlar çok ayıp görülürdü.

Ama kadın artık genç kızlık ve taze gelinlikten çıkınca erkeklerle aynı odada da oturabilir, onlarla şakalaşabilir ve hele kadın yaşlı ise, kimse ona saygıda kusur etmez. Günümüzde ise kadın okuyan, üniversiteye giden, çalışan ve gerilla olabilmektedir. İç Anadolu Kürt kadınının en büyük özelliği ise, kendi Kürt kimliklerinin şu ana kadar korunmasının en temel değeri olmasıdır. Çünkü evde Kürtçe'yi yaşatan, konuşuran ve çocuklarına Kürt kimlik değerini veren İç Anadolu Kürt anası olmuştur. Kendi başına bir inceleme konusu olduğu için dergimizin ikinci sayısında bu konuyu daha derin işleyeceğiz.

İç Anadolu Kürtleri'nde Kimlik ve Politik Tercih:

İç Anadolu Kürtleri politik tercihlerini hep Kürt olma gerçeğini kendilerinde saklı tutarak, kendilerine yakın olanı tercih etmişlerdir. Milli Şef döneminden hemen sonra, çok partili döneme geçildiğinde, tercihlerini Kürtlere daha liberal "davranan" DP (Demokrat Parti) tarafına yapmışlardır. 60'li yıllardan 70'li yılların sonlarına kadar ise tercihlerin genellikle sol söylemlili CHP'den tarafa yapmışlardır. 80'li yıllarda Özal'ın Kürtlere yönelik liberal söylemleri, Kürtlerin tercihlerine bir bölünmenin SHP'den Özal lehine olduğu gözlemlenmekteyken, bu süreç HEP ve SHP ittifakıyla yeniden SHP lehine döndüğü görülmektedir. 24 Aralık 1995 seçimlerindeyse, başta Kırşehir olmak üzere, Ankara ve Konya Kürtleri'nde tercihlerin ezici çoğunluğu HADEP'ten yana olmuştur. Örneğin Kırşehir'de toplam seçmen sayısı 30 bindir.

Kürtlerin yoğun göç nedeniyle seçmen sayısı ise 10 bindir. HADEP'in bu seçimlerde aldığı oy sayısı 4905'tir. Yani Kürt seçmenlerde oran olarak %50'dir. (Burada devletin Kürdistan'da yaptığı seçim baskılarının bir biçimini de İç Anadolu Kürtleri'ne yaptığını belirtmek istiyorum. Örneğin Çiçekdağ'ının Zekarê (Yalnızcağaç) köyünde oy pusulalarını Jandarma'nın açtığı basına yansımasıdır (Bak. Özgür Politika. 26-27 Aralık 1995). Bu, kendisini Ankara ve Konya Kürtlerinde de göstermiştir. Konya'da il bazında HADEP'in oy oranı %2.5'tir. Bu oran Konya'ya bağlı Kürt nüfusunun yoğun olduğu ilçe ve kasabalarda büyük bir artış göstermektedir. Merkez nüfusu kaşık toplam 23 bucak ve köyünden 181 Kürt nüfuslu olan Cihanbeyli ilçesinde HADEP oyların %25'ini alarak birinci parti olmuştur. Yine merkez nüfusu kaşık, toplam 35 bucak ve köyünden 23'ü Kürt nüfuslu olan Kulu ilçesinde HADEP aldığı %20 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Kırşehir, Cihanbeyli, Çiçekdağ, Şereflikoşisar ve Kulu'nun köylerinde yaptığımız söyleşi ve araştırmalarda çıkan söylem; HADEP'e oy vermeyen veya az veren köylere yönelik eleştiriler de çıkmaktadır.

"Biz zaten onların Kürtlüklerinden şüphe ediyoruz" diyerek HADEP'e oy vermeyen kişi ve köylere sert eleştiriler yapılırken esas olanın Kürt olma olgusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki tüm Kürt yerleşim birimlerinde HADEP ezici çoğunlukla oy almıştır. HADEP 'e oy vermeyen kesim ise, Refah Partisi milletvekili olan İmer Hatipoğlu ve Haşim Haşimi gibi insanların kimliğine bakarak islamın Kürtlere "özgürlük" vereceği inancıyla Refah Partisi'ne oy vermişlerdir. Burada ilginç olan; Refah'a verilen oyun da, Kürtlere belki bir şeyler verir düşüncesiyle verilmiş olmasıdır.

Bir yandan yasal legal partiler için tercihlerini yukarıda anlattığımız gibi kullanan İç Anadolu Kürtleri, diğer yandan da, kendilerini Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin doğal müttefiki, hatta sahiplerinden biri olarak görmektedirler. Gerillaya giden gençlerin sayısındaki artış şehitlerin varlığı, hapisanelerdeki İç Anadolu özgürlük mahkumları, Kürdistanlı örgüt ve partiler içindeki örgütleniş ve Avrupa'da buldukları alanlarda Ulusal Mücadeleyi sahiplenişleri göstermektedir ki, İç Anadolu Kürtleri artık politik tercihlerini Kürdistan özgürlük mücadelesi yanında ve içerisinde olmaktan yana yapmışlardır. Bu insanların tercihlerini salt bugün değil, geçmişte de yaptıkları DDKO ve Kürt partilerinin kuruluş ve örgütleniş aşamalarındaki yapısındaki isimlere baktığımızda görmekteyiz.

Sonuç:

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız politik ve siyasal tercihlere rağmen, Kürdistan'la olan coğrafik uzaklık, 250 yıllık tarihsel ayrılığın yarattığı far-

klı kùltür ve yaşâm biçimleri gerçekliğidir. Ve bu gerçektikten hareketle İç Anadolu Kùrtleri'nin de farklı istem ve talepleri olduğu olgusu çıkmaktadır karşımıza. Bu istem ve talepler genellikle kendi yapıları üzerinde yoğunlaşan sorunlardan kaynaklanmaktadır. "Biz ne olacağız?"(sorusu özellikle sorulmaktadır. Devletin dayattığı şovenist-ırkçı politikaların, pratikte de maya bulması; genellikle sivil faşistlerin sıkı örgütlendiği İç Anadolu Tùrkləri ile Kùrtleri'nin yan yana komşu olarak yaşama zorunlulukları, bir iç savaş esnasında kendilerinin konumu ne olur endişe ve kaygısını Kùrtlerde haklı olarak doğurmaktadır. Ama tüm bu endişe ve kaygılara rağmen Kùrt özgürlük mücadelesinin yanından taraf olduklarını da açıkça vurgulamaktadır.

Yararlanılan Kaynaklardan Bazıları

- 1- Şerefname
- 2- Anadolu'da Tùrk Aşiretleri (Ahmet Refik)

- 3- Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskani (C. Orhunoğlu)
- 4- Tùrk Halk Hareketleri ve Devrimler (Dr. Çetin Yetkin)
- 5- Türkiye'nin İktisadi ve İştimal Tarihi C.1-2 (Prof. Dr. M. Akdağ)
- 6- Tarihi Cevdet -Tüm Ciltler (Ahmet Cevat Paşa)
- 7- The Kurds (Meherdad Izady)
- 8- I. Lunedberg- I. Svanberg. Kulu utvandrabygdi Turkiet, Uppsala (Çev. G. Çıyan)
- 9- Osmanlı İmparatorluğu Oymak, Aşiret ve Cemaatlar.
- 10- Anadolu İslahatı ve A. Şakir Paşa (Dr. A. Karaca)
- 11- Osmanlı İmparatorluğu'nda Derebey Teşkilatı (C. Orhunoğlu)
- 12- Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık (Yakup Özkaya)
- 13- İç Anadolu Kùrtleri (Nuh Ateş)

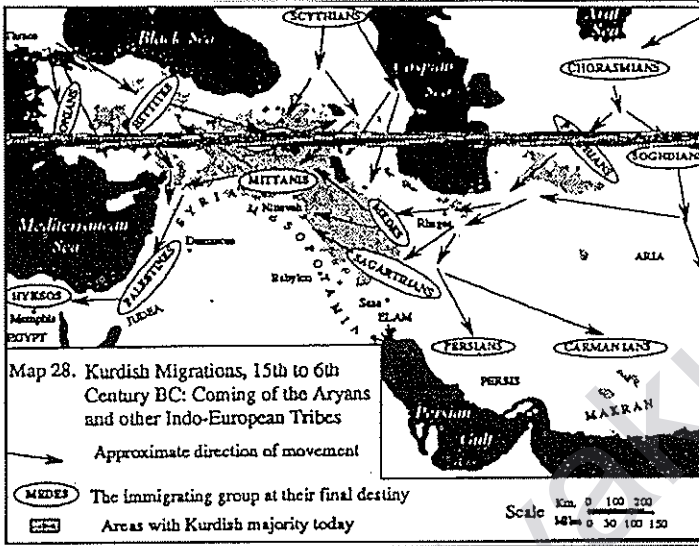
TIŞTONEK

BİRNEBÛN'un her sayısında sizlere bazı bilmeceler soracağız. Bunların tamamını doğru cevaplayanlara bazı sürprizlerimiz olacak.

- * Kume hûtık, tıjı nutik
- * Jı ax û avê çekır, hesın derı vekır
- * Lêwık got seremin,
bavê got pıšta mın
- * Bùkê çêkır, zarya gepkır
- * Kale mını nıngeki,
bazdayı ser singeki,
hokır naxıra gundeki
- * Sehena niv, hındurda ziv
- * Lı kêvir xıst nekeşt,
ave xist keşt
- * Vırda xaş wêda,
navda loxek qumaş
- * Em jı wera serkeftın dıxwazın
Meriyi nezan newêreka camêr dıke

Kürtlerin İç Anadolu'ya yerleşmesi tarihinden kesitler

Gabar ÇİYAN (*)

17. yüzyıl sonlarına doğru, Kürt aşiretleri Haymana çevresindeki dağlarda görünmeye başladılar. Reşvan ve Şêxbizini aşiretlerine bağlı olan bu kişiler Osmanlı idaresinin kontrolünde batıya zorla göçtirilmelerinin yanı sıra, hayvanlarına yeni otlaklar bulunması, otlaklarını genişletmek için buradaydılar.

Kürt aşiretlerinin Konya ve çevresinde ne zaman yerleştikleri konusunda kesin bir tarih belirtmek zor, ancak 1760'lardan önce buraya geldikleri belirtilmektedir. 1850'li yıllarda, Fransız asıllı coğrafyacı Perrot, Haymanalı Kürtlerle söyleşiler gerçekleştirdiğinde, Kürtlerin en az birkaç kuşak önce buraya geldiklerini açıklamaktadır.

18. yüzyıl boyunca Kürt aşiretleri doğudan (buralara doğru) gelmeye başladılar. Devlet da-

irelerinin bu göçer aşiretleri üzerindeki kontrolü çok az idi. Bunlar, 1880'lerde Osmanlı idari kayıtlarına alınarak, sultana vergi verir duruma getirildiler.

Göçerlerin yerleşik duruma getirilme süreci, çatışmalı geçti, hiç de kolay olmadı. Bu acılı dönüşümün aynısı, Çukurova'daki göçer aşiretlerde de yaşandığı ve yerleşik duruma gelebilmek için eski yaşam biçimlerini terketmeye zorlandığı anlamına geldiği konusu, Yaşar Kemal tarafından da birçok romanında kaleme alınmıştır. Aynı şeyler Konya Ovası'nda köyler imar edilirken de pratikte yaşandı.

Bu tip bir baskı Osmanlılarca Kulu civarlarında yazlık otlak bölgeleri olan Kürtlere karşı uygulandı. Yaşam biçimleri birçok yönden sınırlandı ki bunlar

en son olarak eski yaşam biçimlerini terketmeye mecbur bırakıldılar. Yerleşik düzene geçiş şu anlama geliyordu: Bir aşiret ya da akraba grubuna bir otlak bölgesi verilecek, daha sonra burada binalar inşa edilecek ve yerleşik hale gelinecekti. Daha önce, Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca, tıpkı TC tarafından da uygulandığı gibi, devlete ait topraklar yeni yerleşim yerleri, köylerin kurulması için dağıtılmıştır. Bu şekilde, önceleri göçerler, daha sonraları göçmenler, hem de Balkanlar'dan ve Orta Asya'dan getirilerek burada uyumlu bir hale zorlanarak, yerleşik hale getirildi.

18. yüzyılın ortalarından sonra Kulu çevresinde yeni köyler kuruldu. Bundan başka yaz boyunca gezinilen yaylalar, yerleşik hale dönüştürüldü. Bu, genellikle daha sonraları yerleşik hale gelecek göçerleri ilgilendiriyordu. Günümüzde Kulu'da bulunan Kürt köyleri-ki bunlar göçerelerin yerleşik hale getirilmesinden sonra inşa edildi-örnekler verirsek, Dipdede'nin 1830'da, Celep'in 1839'da, Tavşançalı'nın 1886'da, Şerefli'nin 1863'te, Beşkardeş ve Karacadağ'ın 1870'te, Kırkpınar'ın 1886'da, Tuzkaya ve Yazıçayır'ın temelleri 1890'da atıldı.

(*) Kaynak: I. Lundberg- I. Swanberg, Kulu utvandarbygd i Turkiet. Uppsala 1992. Sverige'den çeviri.

Pêwîst e ku Cîyê “Kurdên Anadoluya Navîn” û “Kurdên li Anadoluyê” Di tevgera Demokrasî ya Tirkiyayê û Tevgera Kurd ya Milî de Baş Bê Tesbît Kirin

Ibrahim GÜÇLÜ

Wek em hemû Kurd baş dizanin, di pêvajoya tevger û pîrsa Kurd de hevgiradaneke organîk û dîrokê çê nebûye. Lewra tevgera Kurd û hewîdanên di derheqê pîrsa Kurdî de her demê bi zul, zordarî û eskerî hatine temirandin, binperde kirin. Ji bona wê jî pîrsên tevgera Kurd di çerçeveka giştî, dîrokî û organîk de nehati-nan formûle û realize kirin.

Lom jî, di pîrsa “Kurdên Anadoluya Navîn” û “Kurdên li Anadoluyê” de jî her demê ve kêmasîyê xwe daye hîs kirin. Her çiqas di vê pîrsê de helwestên biçûk û formulayên giştî û teng hatîbin pêşkêş kirin jî, ew jî platformek a teng û sivik vêdetir neçûne. Helbet di vê pîrsê de ew siyasatvan û Kurdzana û çendzanin “Kurdên Anadoluya Navîn” xwediyê berpîsîyayekî mezin in. Lewra wan, demeka dirêj, “Ji daristanê tu cara dar nedîtine” ew bi daristanê re yanî bi pîrsa mezin ya bîngehî re, pîrsa herêma Kurdistanê re mîşul bûne. Ji bona vê daristanê dikoşîne. Dema ku bala xwe nedane, pîrsa xwe ya taybetî yanî pîrsa “Kurdên Anadoluya Navîn” û “Kurdên li Anadoluyê”, helbet jî doza mezin re jî kêmasîyek anîne holê.

Ev pîrsa demek e ku serê min dagirtiye. Hetta dem û dem her ku min fîrset dîtiye jî, min jî dost û hevalên xwe yê nêzik re ew yeka diyar kiriye û “ezê jî bona ku rêxistineke Kurdên Anadoluya Navîn çê bibe, xebat

bikim. Lewra ew rêxistina û xebata dikare zêdetir ji demokrasîya Tirkiyeyê û pîrsa Kurdî re xîzmetdar be.” Hezar mixabin ev nêrînên min, hetta nûha di jîyanê de cih negirtine. Mûmkin e ku di çerçeveka teng de li çewreyên sîyasî yê Kurdan, êrîfî (pozîtîv) tesîr kîkibe: Wan di programên xwe de giringî dabe “Kurdên Anadoluya Navîn” û “Kurdên Anadoluyê”. Helbet derket holê ku ew jî têrê nake.

Lewra di deh salên dawî de ew guhartina biçek organîk û bîgiranî neorganîk ya li Herêmên Kurdan pêk hatine, ev koçberîya mezin ya ber bi herêmên Tirkan (Rojava) û valakirina bi hezaran gundên Kurdan, giringîyavê pîrsê zêdetir derxistîye qada (çabaya) civakî û sîyasî. Loma, ez, di vê nivîsara xwe de : 1-Dixwazim tespîtên bîngehî yê ku jî bona realizekirin û formûlekirina pîrsê pêwîst in; bînim ser zimên. 2-Li cem van tespîtên bîngehî, tespîtên heyî yê şaş diyar bikim. 3-Jî van giringîtir, “Kurdên Anadoluya Navîn” û “Kurdên li Anadoluyê” pêwîst in Çi bîk in?”, “Ji bona wan rêxistinên çawa pêwîst in?” û “di xebata wan de rê û rêbaz de çi bibin?”, ez wan pîrsan dixwazim şîrove bikim.

Helbet tespît, şîrove û pêşniyarên min mûtewazî ne; mûmkin ku nû bin û hewcedarî gellek muneqşeyên fireh û kûr bin.

Gelo Çima Du Kategoriyên Cihê ?

Helbet dema ku ez di vê beşê de nerînên xwe pêşkêş dikim, ez rasta rast nikarim bîzmanên hejmaran (reçeman) û îstatîstîkan qîse bikim (bîpêyîvîm). Nêrînên min, zêdetir, girêdayî çavneriyên (gozlemên) min û îddiyên ku jî alîya reya giştî ve tîrê peşkirandin (çebul kirin).

Gorî îddiayêke xurt ya têpejirandin, di deh salên dawîyê de pîranîya Kurdan, ku ew 8-10 mîlyon Kurd tê hesabandin, li herêmên Tirkan, Rojava, Anadoluyê bi cihûwar bûne. Ew Kurdan li Rojava bi cihûwar bûne, di nav xwe de du kategoriyên giring û dîrokî didamezrinin (teşkil dîin).

Kategorîya yekem mirov dikare bi “Kurdên Anadoluya Navîn” û kategorîya duyemîn, bi “Kurdên li Anadoluyê” nav bike. Lewra van herêdu kategorîya xwediyê xususiyetên cihê ne. Gerek ew du xususiyetên xwe yê cihê bîr nas kirin. Çimkî dema ku xususiyetên van herêdu kategorîyan baş bê diyar kirin, pewendîyan wan bi hev re û pewandîyên bi pîrsa Kurdî ya giştî re û pêwandîyên wan demokrasîyê re, baş tê şîrovekirin û tesbît kirin.

KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, xwediyê dîrokeke kevintir in. Di dema împaratorîya Osmanî de hatine li Anadoluya Navîn bi cihûwar bûne. Sedeme hatina wan ya xurt û ya tîrêzanî û ya bîngehî; hekokiyên eşîretî û koçerî bûne. Cihûwarbûna

Kurdan li Anadoluyê, nêzikî 200 salî ye. Kurd, li Anadoluya Navîn; li Heymaneyê, li Cîhanbegê, li hewirdoren Cîhanbegê, li Kuluyê, li Çiyayê Karaca, li Ş. Koçhîsarê, li Balayê, li Polatliyê, li Ankarayê, li Çiçekdaxiyê (Çiyayê Kûlîlkan) bi cîhûwar bûne. Kurdên Anadoluyê Navîn tevayî bi Heymaneyê tên naskirin. Ji bo vê yekê, ew bi "Kurdên Heymaneyê" dihatin bi nav kirin. Ez di wê baweriyê de me kudi çerçeveke tên de dîsa wîsa tên bi nav kirin. Lê dema ku mirov hîn hûr û kur li pîrsê binêre û pîrsê bixemilîne dê bibîne ku, KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, wek "Kurdên Konyayê" û "Kurdên Heymaneyê" û "Kurdên Kirşehîrê-Çiyayê Kûlîlkan" tên naskirin û bi nav kirin.

KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, tahnînen xwediyê nêzikî 1,5 û an jî 2 mîlyon nufusekê (mêrhejmerekê) ne... Dema ku mirov cîhûwar û herêm wan binêre û bigere, dibînin ku ew li ser şerîteke teng, bi hevgerîdana neke dirêj, xwe dibe digihîştina Zozana Sîvasê.

Kurdên Anadoluya Navîn, bes li Heymaneyê, li Polatliyê û Cîhanbegê mirov heger zorê bide, dikare bajarî bibeşîbine, ji derveyî wan herêman Kurd li Anadoluya Navîn, gundî ne.

KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, bi sê zaravên (lehçeyên) Kurdî dipêyîvin. Kurdên li Heymaneyê, nezîkî zarava Soranî dipêyîvin. Ji wan re "Şêxbîzîni" û ji zarava wan re jî "Şêxbîzînekî" tê gotin. Kurdên Aksarayê re "êkêcîkî" tê gotin, ew nêzikî zarava Dimilkî dipêyîvin. Kurdên herêmên din, bi Kurmançî qise dikin zêdetir e. Lê belê ew mumkin e ne rast be jî. Ji bona vê yekê, KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, wek di her pîrsê de di vê pîrsê de hewcedarî serhejmerekê ne.

Ji bona k di nav KURDÊN ANADOLUYA NAVÎN, de gi-

rêdayî şartên aborî, civakî hev-pêwendiyêke xurt nebûye, pêwendiyên wan jî mirovatî û eşîretî û herêmî pêşve neçuye: Loma jî Kurdên Anadoluyê Navînê jî zaravên hevûdu jî fêm nakin.

Di salên 1950-yî de, ku di sala 1956-an de dema ku min dest bi dibistana navîn kir, baş tê bîra min ku jinên Kurdan bi tevayî ~~Tirkî~~ hedizanîn. Mêrên Kurdan jî, li eskeriyê biçek Tirkî fêr dibûn. Ew jî, piştî ku vedigeriyan gundên xwe, ew Tirkî ya şikestî jî bîra dikirin. Bes karûbarên wan, bi rîyaçend kesên bijartî û serbêjîng û berpîrsên gundan re bi dewletê re dimeşîya. Ji bo vê yekê jî, zarokên Kurdan jî hetta ku diçûn eskeriyeyê Tirkî nedibihîştin. Lewra, di wan salan de di nav Kurdên Anadoluyê de jî xwendavan tek û tek bûn û an jî tûne bûn. Wek mînak, dema ku min di sala 1956-an de dest bi dibistana destpêkê kir, li gundê me yek kesek hebû ku dibistana despêkê ya sê sinifî xelas kiribû. Li gund û herêmên din yên Kurdan jî kêm û zêde rewş wîsa bu, yanî wek hevûdu bû.

Pêwendiyên Kurdên Anadoluya Navîn bi bajaran re bes girêdayî karûbarên bürokratik bûn, ku ew jî gellek kêman bûn. Lewra li gundên Kurd yên li Anadoluya Navîn bi gundên Tirkan re hîç xwediyê pêwendiyekê nebûn. Lewra aboriya wan têra wan dikir. Ew bi zîratê û heywancitîyê re mijûl dibin; reşber bûn. Keçîk jî Tirkan nedigirtin û keçîk nedidan Tirkan. Mirov dikare bibêje ku Kurdên Anadoluyê Navîn di nav xwe de girtî, xwediyê pêwendî û aboriya gundîyî ya wan têr dikir, bûn. Di wan salan de li bajaran, yek û dû esnafên Kurd hebûn.

Pîrsa din ya girîng, pêwendîya wan ya Herêma Kurdistanê re jî bi tu maneya maddî nema

bû. Lewra, li Herêma Kurdistanê ne erdê wan hebû û ne jî pêwendiyêke wan ya eşîretî, mirovatî ya nêzik mabû. Bes pêwendîya wan bi Herêma Kurdistanê re, manewî bû. Di salên 60-yî de ew kesên 60-70 salibûn, radîbûn û rûdiniştin, keser dianîn û digotin ku gelo emê bikarin cîhûwarên kalûpîrên xwe bibînin, an na? Di encamê de ew daxwazîya wan jî bi cîh nehat. Bes temsîla wê daxwazîyê, heger bê qeblul kirin; dikarin bibêjîm ku min, piştî salên 1970-yî kir. Ez çûm qezeya Dîyarbekîrê li Erganiyê bi cîh bûm. Helbet ev jî bûyereke gellek îstîsnaî teşkil dike.

Piştî salên 1965-an ber bi îroj, di rewşa Kurdên Anadoluyê Navîn de guhartinên gellek mezin yên erîmî (pozîtîv) û yên neerîmî (negatîv) pêk hatin. Xwandevanên Kurdên Anadoluyê zêde bûn. Pîrekên Kurdan Tirkî fêr bûn. Zarok dema ku hatin dinyayê, Tirkî bihistin. Kurdan bi bajaran re pêwendiyên xwe xurt kirin. Gundên Kurdan koçkirin çûn bajarên mezin, Konyayê û Enqereyê. Esnefçitî di nav Kurdan de pêş ket. Ji Tirkan keçîk hatin girtin û keçîk hakin dayîn. Aboriya gundan, têrî gundîyan nekir. Kurdan bes koçî bajarên mezin ne, koçî Ewropayê jî kirin. Bi aybetî jî gundên Kurd yên li Konyayê, koçberiyêke gellek mezin ber bi Ewropayê çêbûye. Di salên 1970-yî de rojnemeyên Tirkan jî çend gundên Kurd yên li Konyayê, wek gundên Celebê, Kêlbasiyê, Gordoxluyê (Zincîrlî Kuyuyê), behsdikirin ku jî derveyî jin û mêrên kal kes li wan gundan nemane.

Helbet girêdayî vê pêvajoyê, asîmîlasyonêk û entegrasyonêke xurt jî dest pêkir. Gellek Kurdan, Kurdî bîr kirin. Lêbelê Kurdbûna xwe bîr nekirin. Keç jî Tirkan girtin û keç dan wan. Di navbeyna Kurdan û Tirkan

de nêzikatiya civakî zêdetir pêk hat.

Tiştê nehakî guhartin ew e, ku her çiqas Kurdên Anadoluya Navînê koçî bajarên mezin Ewropayê jî kirine, ber bi Herêma Kurdistanê jî neçûne. Ew jî bûyer û tespîteke girîng e, pewîst e ku mirov baş li ser bisekîne û jê encaman (netîfeyan) derxe. Pêwendiyên wan bi Herêma Kurdistanê re dîsa di çerçeva manewî de û di van salên dawî de jî di çerçeve îdeolojî û sîyasetê de ye.

KURDAN LI ANADOLUYÊ, piştî salên 1925, girêdayî serîhildanên Kurdî; piştî salên 1960-î girêdaşî pêşveçûna kapitalîzmê û şartên aborîyê; di van 15 salên dawîyê de jî girêdayî şerê li herêma Kurdistanê hatine li herêmên Anadoluyê yên cûr be cûr bi cihûwar bûne. Hejmar wan gellek mezin e. Ew nûha li Herêmên Tirkîjan Rojava xwedîyê kar, xanî û ticaret û fabrîkayan e. Gorî tesbît û çavneşîyan, girêdayî ew pêşveçûna aborî, civakî û çapemenî ya Tirkîjan di nav Kurdên di demên mezîk de hatina li herêmên Tirkîjan bi cih bûne de jî, asimîlasyonêke xurt dest pê kirêye.

Beşekî Kurdên li Anadoluyê, li Herêma Kurdistanê jî xwedîyê mal û mülk, erd in. Bi eşîretên xwe re xwe re xwedîyê pêwendiyên xurt in. Lê belê beşekî mezin, ji bona ku ew gundiyên girêdayî axa axayan e û hatine Herêmên Tirkîjan bi cih bûne, pewendîya wan mal û mülk û erd nînin; pewendîyan wan bi Herêma Kurdistanê re ber ber bi zeyîfbûnekê diçe. Lê belê pewendiyên wan yên eşîretî û manewî dom dike.

Dîsa gorî çavneşîyan û tespîtan, di nav vê beşê de asimîlasyon û entegrasyon bêştir dikeve. Lewra, tiştekî wan yê maddî tune ya ku wan bi Herêma Kurdistanê re girê bide. Dîsa wîsa xuya dike ku statûya wan jî, di

peşerojan de dê wek statûya Kurdên li Anadoluyê Navîn bibin.

Piştî van tespîtan, em dikarin tespîteke giştî û serektespît bikin. Ew tespît jî ew e: Ceribandina Kurdên Anadoluyê Navîn diyar dike ku ew naçin û nikarin biçin li Herêma Kurdistanê bi cih bibin. Ew jî aliyê îmkân û rewşa Herêma Kurdistanê ya aborî û civakî ve jî mûmkîn xuya nake. Lewra Kurdên Herêma Kurdistanê jî tu cara jî wan re hembêz venakin. Ceribandin û tecrûba min bi xwe jî, vê rastîyê gellek eşkere dike. Dema ku di sala 1974-an de li Erganiyê ez bi cih bûm û dest bi xebata sîyasî û rêxistinî ya Kurdî kir; Ew kes û malbatên xwedî nûfuz bun, êrişî min dikirin û digotin ku "ew kesa jî Anadoluyê hatîye. Xwedîyê eşîr jî nîne. Bi serê xwe dixwaze li vir hukîm bike. Ji bo vê yekê jî gerek em îzîn nedin pêşketin û nûfuza wi." Li cem sedemên sîyasî, ji bo vê yekê jî li hemberî min êrişên gellek bi tehlûke pêk hatin.

Kurdên li Anadoluyê jî, di kategoriya teşkil dike. Kategorîyek ew e ku, di salên 1960-î û berîya wê de hatine li Herêmên Tirkîjan Rojava bi cih bûne. Ew venegerîyane Herêma Kurdistanê. Kategorîya duyem ya mezin jî, di 10-15 salên dawî de hatine li Herêmên Tirkîjan bi cihûwar bûne. Her çiqas, ji bo vegere wan ya Herema Kurdistanê nêrîn diyar kirin zû be jî, akîbet û hatina wan jî, ji yên din zêde ferqekê nîşan nade.

Ji bona vê yekê gerek em Kurd realist bin. Rastîya xwe bibînin. Loma jî, welatê Kurden Anadoluya Navîn: Anadolu, Rojava ye.

Çend Nerînen Şaş û Xeyalîst û Ûtopîk

Ji bo pîrsa Kurdên Anadoluyê

ya Navîn û Kurdên Li Anadoluyê hetta nuha nerînen gellek kûr, girêdayî lêkolîn û rastîya wan hatine pêşkêş kirin tune. Lêbelê li mêydanê, gellek nerînen vulgar, tehlûke û kêserest û teng hene.

Piştî nerîneke vulgar, çareserkirina pîrsên Kurdên Anadoluya Navîn û yên Anadoluyê, giradayîyê rizgarî û xelasbûna Herêma Kurdistanê ya Bakûr e. Hetta beşek ji wan nerînan, dibejin ku dema Kurd nêbin dewlet wê demê tu vextê pîrsa Kurdên Anadoluya Navîn û yên li Anadoluyê jî çareser nabe. Helbet dîsa gorî vê nerîne piştî ku dewleta Kurdî jî ava bû, Kurdên Anadoluya Navîn û yên li Anadoluyê dê biçin, li Kurdistanê bi cih bibin. Jiyanêke xweştir û bi adelettir û bi demokratîktir jî bona wan dê ava bibe.

Xwedîye we nerîne, ji bona vê jî xebata Kurdên Anadoluya Navîn û yên Li Anadoluyê am rast nabînin, am jî pêwîst nabînin. Gorî vê nerîne pêwîst e ku Kurdên Anadoluya Navîn û yên Li Anadoluyê jî, wek yên li Herêma Kurdistanê dijîn eynî karî bikin, eynî tevgerê doz bikin û bes bibin beşek ji tevgera Herêma Kurdistanê ya Bakûr. Bi kurtî û xûlama, Kurdên Anadoluya Navîn û yên Li Anadoluyê, "Quwekî Îxtîyat" qebûl dikin.

Helbet ew nerîna şaş e û ne realist e. Lewra, Kurd ne miletê Yahûdîyan e. Herêma Kurdistanê jî Herêma Rojava pêşketîr nîne. Ji bo vê yekê jî, tevgera koçkirinê ber bi herêma Tirkîjan Rojavayê. Pîrsa din ya girîng jî, ew e ku Kurdên Anadoluya Navîn ji aliyê axê û jîyana civakî ve, ji Herêma Kurdistanê bi tevayî qetîyane û bûne beşek ji Herêma Tirkîjan û Rojava.

Dîsa yê girîngtir, pîrsa Bakûrê Kurdistanê bi xwe jî wek tê pejirandin û îdealfize kirin ne

di merhela avakirina devletê de daye . Ji bona ku ew pêvajoya dewletbûnê biçe seri, wisa diyar dike ku pîrsa Kurdî dê di çend qonaxan re derbas bibe û demeke dirêj jî dê bixwaze. Mûmkin e ku ew guhartinên li Tirkîyeyê bi federal; sîstem temsîla Kurdan, Tirkan û hemû milletên din bike; Kurd hemû mafên xwe yên mirovî, civakî, milî bikarin bi kar mişterek; wê demê berjewendîya (menfeta) Kurdan jî pêwîst nabîne dînyayê tengtir bikin. Dema realîta Herêma Kurdistanê bi xwe wisa be, xweser karkirina Kurdên Anadoluya Navîn bi gellek awayan dikare ji tevgera giştî ya stratejîk ya Herêma Kurdistanê re bibe alîkar.

Ew nerîna şaş, vulgar, ûtopîk û xeyalîst dibe sedem ku Kurdên Anadoluya Navîn li Herêma Kurdistanê telef bibin. Di eslê xwe de ew ew nerîna li hemû însanên Kurd wek malzema dinêre .

Nerîneke din ya hîn makul heye ku ew realîtaya Kurdên Anadoluya Navîn û Kurdên Lî Anadoluyê nas dikin û di çerçeveyê de ji bona xwe programek jî diyar kirine . Lêbelê di encamê de ew ji tîn wê noktayê ku dest lingê Kurdên Anadoluya Navîn girê dadin.

Kurdên Anadoluya Navîn Dikarin Çi Bikin ?

Wisa diyar e ku piştî ewqas tespîtan jî min tê xwastin ku ez pêşniyarên xwe û projeyêke realîst pêşniyar bikim. Dîsa diyar e ku hem tespîtên min û hem jî pêşniyarên min jî bo tevgera Kurd bi tevayî dê nû bîn qebl kirin. Ji bo vê yekê, ez gellek bi hêsanî jî îro de dibînim, ku nerînen min di hewcedarî mûnaqeseyên girîng bibin.

Helbet mûneqeseyên makul,

ilmî û bi sewiye, dê min kêfxweş bike û ji wê jî girîngtir xizmetî pîrsa me dike. Hezar mixabin, beşek Kurd dê nerînen min, berîya ku bixînin, bikolin û bifikirin; dê bikin malzemeyên tewambar kirinê. Ez bi xwe ji vê yekê re jî amade me.

Tê wê maneyên ku ew pêvajoya xweser û nû ji Kurdên Anadoluya Navîn û Kurdên Lî Anadoluyê de st pê dike, dê di rojên pêş de firehtir, kûrtir û germtir be. Ji bona vê yekê, ezê pêşniyar û projeya xwe bes xal bi xal diyar bikim. Vekirin, kûrkirin û dewlemendkirina van pêşniyarê û projeyê, ji rojên bê re dihêlim.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn pêwîst e ku realîta xwe nas bikin. Xeyalîst, ûtopîk nebin. Dema Kurdên Anadoluya Navîn realîte û rastîya xwe nas kirin, wê demê bi hêsanî dikarin tespît bikin ku dê çi bikin; dê çi bikarin bikin û dê çawa biserkefin.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn gerek baş têbigihîşin ku ew beşek ji Herêma Rojava ne. Di vê herêmê de civateke milî ya cihê ne. Lêbelê ew cihêbûna wan, naye wê maneyê ku berjewendîya wan, li dijî berjewendîya ew civatên milî yên din ku li herêma Rojava dijîn e. Ewê bi hev re bijîn, bi hev re civateke baştirîn biafirînin û ji mafên hevûdu re hurmetkar bin. Loma, hemkarekê wan yê mişterek di herêma Rojava de heye û hem jî karekî wan yê xweser heye.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn, helbet beşek jî miletekî ne. Ew mileta jî, miletê Kurd. Miletê Kurd bes li Tirkîyeyê najî, li Iraqê, Îranê û Suriyeyê dijîn. Kurdên Anadoluya Navîn jî gorî vê rastîyê ji bona ku pîrsa Kurdî çareser bibe kar dike û di zehmetîyan de ji bona ku jî Kurdên Herêma Kurdistanê re dibe alîkar. Lê baş dizane, jiyana wan ya mişterek dê di herêma Rojava de be.

◆ Hetta bi kar û xebatên xwe yên xweser, peşîya nerînen ûtopîk, vulgar û maceraperest yên li Herêma Kurdistanê jî dikare bigre; li hemberê hukumeta merkezî dê bibin balenseke heja.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn ji bona ku mafên xwe yên milî, yanî çandî (kultûrî), perwedekirinê (xwendin û nivîsandinê), civakî; yanî wek civateke etnîkî bîn qebl kirin, mafên îdarî û siyasî yanî xwe bikarin di beledîyan û parlamentoyê de temsîl bikin, xebat bikin. Ji bona vê yekê, di partiyên siyasîyên Tirkîyê de û bi taybetî ji rêxistinên ku dixwazin pîrsa Kurdî di çerçeve demokrasîyê de çareser bikin de cih bigirin.

◆ Destpêkê de li ser jiyana civakî, aborî, çandî û serhejmarî ya Kurdên Anadoluya Navîn; Lêkolîn û lêgerîn bîn kirin dê baş bibe. Çîrok û metelok bîn civandin; jî nû ve di çerçeveka modern (Hevdem) de bîn nivîsandin û weysandin gellek heja dibe.

◆ Ji bo ku Kurdî fêr bibin, xwendin û nivîsandina Kurdî pêş bixin: Qursên zimanê Kurdî dikarin li her bajarekî, qezayekî û hetta gundekî pêk bînin.

◆ Em Kurdên Anadoluya Navîn ji bona ku radyo û televîzyonên herêmî ava bibin, imknan dikarin çebikin û hewl bidin.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn dikarin, rêxistinên çandî, civakî, demokratîk yên kîtlewî, ava bikin. Ew rêxistinên bi rengê komeleyan, weqfan û enstîtuyan dibe.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn dikarin, kovar û rojnameyên civakî, siyasî û çandî biweşînin. Pirtûkên lêkolînegeri, edebî û w. d. dikarin çap bikin

◆ Bi rîya rêxistinên xwe jî koçberên ku ji Herêma Kurdistanê jên li Herêman Anadoluyê bi cih di bin re bi gellek awayan

dikarin bibin alîkar.

◆ Kurdên Anadoluya Navîn, ne ku aboriya Herêma Kurdistanê ji bona xwe mînak qebl bikin; ji tecrûbeyên (ceribandî-nên) aboriya li Herêmên Anadoluyê îstîfade bikin, xwe ji alî-

yê aborî ve pêş bixin. Ew ji bi rîya tîcaretê û bi awakirina fabrikayan dibe.

◆ Ji bo ku ew pirsan çareser bibin tek rêyeke stratejîk heye. Ew rêya jî: Demokrasi, dengdan, dengirtin û bi rêya demok-

rasî giranî di civakî de pêk anîne. Ji derveyî rêyên demokratîk û aşîtxwaz, rêyên din bi muna-keşe û bê qeyt û şert zerarê di-de.

Hugo Grothe'nin Seyahatnamesi'nde Orta Anadolu "Kızılbaş Kürtleri"

İnsan yaşamının ilk yedi yıllık sürecindeki anılar, en kalıcı izler bırakan anılardır. Babam, çocukluk yıllarımdan başlayarak bir Alman heyetinin yöremizdeki bir gezisinden ve heyetkilerin bölge halkına ilişkin izlenimlerinden yeri geldikçe övünerek söz ederdi. Babamın büyüklerinden aktararak anlattıklarına göre, 20. yüzyılın başlarında bir Alman heyeti köyümüzünde içinde yer aldığı Binboğa yöresini dolaşmış, köylülerle görüşmeler yapmış. Heyette sarışın Alman kızları da bulunmaktaymış.

Heyet üyeleri, komşu köyümüz Kırkkısraklı ziyaret etmiş ve özellikle bu köyde Aleviliğe yeni bir yorum getiren Momikê Kosa'dan (Köse Memo) oldukça etkilenmişler ve şu itirafta bulunmuşlar: "Siz yaşama ve insanlığa bakış felsefenizle biz Avrupalılar'dan yüzyıl daha ileridesiniz!."

Bu söylentiyi babam, büyük bir haz ve övünç duyarak anlatırdı. Kuşkusuz heyetin gerçek niteliğini ve kimliğini bilemiyordum. Heyette kimlerin bulunduğu da. Zaten kendisi de büyüklerinden duyduklarını aktarıyordu.

Kendi köyüm ve yöremle ilk kez temasa geçen bu heyet, çocukluk yıllarımdan itibaren sürekli kafamı meşgul etti. Yaşım ilerledikten ve Batı Literatürünü biraz tanıdıktan sonra bu gezinin yazılı kaynaklarını bulabileceğim konusunda bir umut belirdi ve Avrupalıyı tanıdıktan sonra bu umut daha da arttı.

Yanılmamıştım, halk ozanı yakınım Temeli ile ortak bir arkadaşımız bu yazılı kaynağın ilgili kesitini fotokopi ederek 1987 yılında kendisine vermiş, ancak kaynağını belirtmemişti. Avrupa'ya zorunlu gelişimden sonra kaynağın aslını yeniden araştırmak zorunda kalıyordum "Kürdistan'a ve Mezopotamya'ya ilişkin Batılı Seyahatnameler Bibliyografisi"ni hazırlarken, bu kaynağa yeniden rastladığım gibi yazarı Hugo Grothe'nin birçok başka eserinde de rastladım.

Anladım ki, Üniversite'deki doçent konumundaki yazar, aynı zamanda bazı araştırma kurumlarıyla ve dönemin Alman İmparatorluğu'yla birlikte çalışıyor. Yani 20. yüzyıl başlarında Ortadoğu'ya ve uzak doğuya açılmaya çalışan Alman devleti adına yapılan bir araştırma gezisi söz konusu. Dahası, eski seyahatnamelere daha çok gravürler eşlik ederken, bu seyahatnameye çok sayıda resim eşlik ediyor.

Sözünü ettiğimiz seyahatname, Hugo Grothe'nin "Meine Vorderasienspendition 1906 und 1907" (Ön asya gezim, 1906 ve 1907) Leipzig, 1912 adındaki iki ciltlik eseridir. Eserin ilk cildinde daha çok Mezopotamya'daki Halklar ve özellikle Yezidi Kürtler işlenirken 2. cilt orta anadolu üzerine yoğunlaşıyor. Bu cildin en ilginç bölümü, kuşkusuz halklar'a (Die Bevölkerung) ilişkin bölümüdür. "Halklar Köprüsü olarak küçük Asya" (Kleinasien als Völkerbrücke) başlığı altında Müslüman olarak, Avşarlar, Kürtler, ve Kızılbaşlar, Çerkezler, Muhacirler (Göçmenler), Hıristiyan halklar olarak Ermeniler ve Rumlar anlatılıyor.

Burada üzerinde duracağımız asıl konu ise, Orta Anadolu'lu Kızılbaş Kürtleri olacaktır. Kürdistan'dan ve Mezopotamya'dan söz eden 150 dolayında kitap boyutunda seyahatname, 50 dolayında da makale belirledim. Bu kitapların 100'den fazlası ise ikiye bölünmüştür. Daha derinlikli bir çalışmanın bu sayıyı artıracaklarını biliyoruz.

Bu seyahatname'lerin bazıları ile Önasya olarak nitelendirilen Anadolu'ya ilişkin seyahatnamelerde ise başka halkların yanısıra orta anadolu yerleşimli Kürtler'de değiniliyor. Perot' nun 1865 tarihli "Les Kurdes de Haimaneh"(Haymana Kürtleri), D.G Hogarth'ın 1892 tarihli "Pases of the Taurus and Anti-Taurus"(Toroslar'dan ve karşı Toroslar'dan geçiş), Edward Şilliam Noel' in 1920 tarihli "B'Diary of major Noel on Special Duty in Kurdistan" (Major Noel'in Kürdistan gezisi) adlı

Maras yakınındaki Gavurgöl yüzer adacıklarında kamıştan yapılmış kulübelerde yaşayan Kürtler.

makale ve kitapları buna örnek olarak verilebilir.

Hugo Grothe'nin konumuz açısından önem taşıyan yukarıdaki eseri dışında bu geziyi tamamlayan bir de fotoğraf albümü bulunuyor. "Geographische Charakterbilder aus der asiatischen Türkei und dem südlichen Mesopotamisch, Iranschen Randgebirge"(Asya Türkiyesi ile Güney Mezopotamya ve İran Dağlık kesiminden Coğrafik karakter resimleri). Leipzig, 1909.

Bir çok bağımsız eseri ve makalesi bulunan, Hugo Grothe'nin, özellikle bizi ilgilendiren kimi kitap ve yazıları şunlardır:

- Hugo Grothe: "Orientalisches Archiv" (Doğu Arşivi), Leibzig, 1910. -Hugo Grothe: "Auf Türkischer Erde, Reisebilder und Studien"(Türk Topraklarında, Gezi Resimleri ve Araştırmalar) Berlin, 1903

--Hugo Grothe: "Meine Studienreise Durch Vorderasien"(Ön Asya'da Araştırma Gezim), der Orient içinde Münih, 1908

--Hugo Grothe: " Die Asiatische Türkei und Deutsche Interessen (Asya Türkiyesi ve Alman Çıkarları) Der neu Orient içinde 2. basım, Münih 1913

--Hugo Grothe: Deutschland die Türkei und der Islam (Almanya, Türkiye ve İslam) Leibzig, 1914.

-- Hugo Grothe : Lander und Völker der Türkei (Türkiye'de Bölgeler ve Halklar) Leibzig, 1917

Yedi ana Kürt yerleşiminden biri olan Orta Anadolu Kürt yerleşimi, bu güne kadar üzerinde durulmamış ve işlenmemiş alanlardan birisidir. Kürdistan'ın diğer kesimlerindeki Kürtler gibi bu bölgedeki Kürtler konusunda araştırma yapılabilecekler için de Batılı seyahatnameler büyük önem

taşımaktadır. Orta Anadolu Kürt toplumunun coğrafik dağılımı, etnik özellikleri, din ve inanç yapısı, kültürel dokusu konusunda çalışmaya yapacak araştırmacılar Osmanlı resmi ve gayri-resmi belgelerinin yanısıra bu kaynaklara baş vurmak zorundadırlar.

Bu gezi izlenimleri objektif özellikler göstermeyebilir. Kimi doğrudan gözleme kimi de duyumlara dayalı olabilir. Araştırmacıların görevlerinden biri de karşılaştırma yöntemi ile bu ayıklamayı yapmaktır.

Hugo Grothe'nin çalışmalarının, Alman ve Osmanlı devletlerinin ilişkilerinin doruk noktasına vardığı bir döneme rastladığını unutmamak gerekiyor. Nitekim burada söz konusu ettiğimiz önasya gezim adlı ana eserin, Osmanlı padişahı 2. Abdülhamid'den Anadolu-Bağdat Demiryolu imtiyazını koparan ve bu vesileyle Anadolu ve Kürdistan'ı gezen Alman imparatoru 2. Wilhelm'e armağan ediyor.

İlginç bir döneme rastlaması ve o güne kadar yeterince seyahatnamelerde işlenmemiş Orta Anadolu Kürt toplumunun bir bölümünün oluşturduğu Kızılbaş Kürtler hakkında epeyce bilgi vermesi açısından, Grothe'nin "Meine Vorderasiene pedition (Önasya Gezim) adlı eserinin Binboğa yöresi Kürtler'ine ilişkin " Die Kurden und Kyzylbasch" (Kürtler ve Kızılbaşlar) başlıklı bölümünü veriyoruz.

Kürtler ve Kızılbaşlar

Dillerine bakılırsa Kızılbaşlar ve Kürtler birbi-

rinten ayrılmaz gibi görülürler. Ancak antropolojik açıdan birbirinden ayrı tutulması gereken farklı toplumları oluşturmaktadırlar. Genelde Anadolu'da yaşayan, özellikleri ve öğretileri hakkında hala kesin bir bilgi edinemediğimiz bir mezhebe bağlı insanlar Kızılbaş olarak nitelendirilmektedir.(1)

Toros dağları 'nda Avsarlar ve Çerkezler Kızılbaşlardan Kürtler diye sözetmektedir. Ancak bu gizli mezhebe bağlı olmayan insanların yaşadığı Kürt Köylerinden bahsedilirken, bu köylerden "Kürt Müslim" olarak söz edilmektedir; kısacası "Kürt Kızılbaşlar'dan" ayrı tutulmaktadırlar. Ancak Avsar bölgesinde bulunanlarda dahil olmak üzere, tüm Kızılbaş köylerinde Kürtçe konuşulduğuda bir gerçektir. Kızılbaşlar Anadolu'da geniş bir alana yayılmışlardır. Pontus dağlık kıyı şeridinde, onlara ilk kez rastladığım Ermeni Platosunda(2), Dersim bölgesinde, Fıratın kaynadığı yerlerde Kızılbaşlar ile karşılaşmak mümkündür.(3) Kızılbaşlar ayrıca Orta (4) ve Aşağı Halis (5) bölgesinde, Afyonkarahisar'ın batısındaki Dolaçay ovasında, Toroslar 'da ve Aksu Irmağı yakınındaki Maraş ovası 'nda yaşamaktadırlar. Likya 'da dini açıdan benzer özellikler taşıyan başka topluluklardanda söz edilmektedir. Örneğin " Bektaşiler"ve " Tahtacılar", yukarı Suriye'de " Nusayniler", yukarı Mezopotamya'da "Yezidiler", İran Kürdistan'ında ise " Ali İlahi" ler.

İslam mezhepleri konusunda başarılı araştırmaları ile ünlü Georg Jakob, Bektaşilerin ve Tahtacıların özdeş olduğuna dikkat çekmektedir. Türkische Bibliothek 9, S.14). Nitekim, " Bektaşiler ve Benzer İnançlar "(Die Bektaschije und Verwandte Erscheinungen, Abh. d. Bayrak. d. Siss. 1. Kl. 24, Bd 3. Abt. München, 1909) adlı çalışmasında

Jakob bu Cemaatlerin gerek doğmaları açısından, gerekse örgütlenmeleri açısından benzer hatta özdeş öğeler taşıdıklarını, tespit ettikten sonra bir yandan Bektaşiler' in, Kızılbaşlar ' ın ve Ali- İlahiler ' in bir birine çok yakın bir üçlü oluşturdukları, bir yandan da bu üçlünün Yezidiler, Babiller ve Nusayriiler ile de bir çok bağlantı bulunduğunun sonucuna varmıştır.(6)

Kızılbaşlar'ın dini gelenek ve göreneklerine ilişkin bilgiler burda anlatılanlarla örtüşürken yeni bilgiler biçiminde de karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi edindiğim kaynaklar güvenilirlik açısından büyük farklılıklar taşımaktaydı. Bu kaynaklardan bir tanesi dini bütün bir Çerkez olan Zaptiye Onbaşı Ahmed'di. "Ramazan ayında yolculuk halinde bulunan bir Müslüman Seferi sayıldığından oruç tutmak zorunda değildi. Ahmed günde 8-10 saat At üzerinde olmasına rağmen ne bir şey yedi ne içti ne de tütün sardı. Buna karşın akşamları yolluk olarak hazırladığım kızarmış tavuklara saldırmayı yemeyi ihmal etmedi. Binboğa dağını geçerken, buluşacağımız dini önderler konusunda ön bilgi edinmek üzere bir Kızılbaş'ın evine uğradık. Onbaşı Ahmed bir Kızılbaşın evine ayak basmaya önce pek istekli görünmedi, Çünkü peygamberin buyruklarını hiçe sayıp, Ramazan ayında oruç tutmayıp şarap içen insanlar ona göre değildi. Köye dönerken bana her muttasıp müslümanın hazırda bulundurduğu türden" Yoldan çıkmışları aşağılayıcı" nitelikli öyküler anlattı.

Örneğin: Kadın ve Erkeklerin gece ayinlerinde rastgele birleştikleri yönünde. Kızılbaşların bu ahlaksız davranışları konusunda ortada dola-

Doğu
Binboğalar da
Kürt
Çadırları.

şan ve bilinen öyküler ayine katılanlar arasında cinsel ilişki sürdürüldüğü konusunda iddialar da bulunmaktaydı. Bunun la yetinilmeyip Kızılbaşlar'ın evlerine gelen Türk'e sundukları yemeğin içine tükürdükleri masalını anlattı. Sadece sundukları ekmeği kirletmezlermiş Buna karşın Ben Kızılbaşlar'ın misafirperverlik gibi övgüye değer geleneklerinin de olduğunu ileri sürdüm. Tepkisi yine çok pişkindi. "Evet misafirperverlikleri oldukça iyidir hatta köye gelenleri on beş gün misafir ediyorlar ve on beş tane genç kız sunarlar. Bunların arasından iki tanesini seçebilirsin" dedi daha da ileri giderek "Köye gelen Kızılbaş Dedelerine her gece başka bir kızın sunulduğunu" da ekledi.

Aziziye'de görevli olan ve bu bölgenin köylelerini ve sakinlerini çok iyi tanıdığım, Toroslardaki gezilerimde bana çok büyük yardımlarda bulunan Zaptiye İbrahim çok daha güvenilir bir gözlemciydi. Dinsel bir fanatik değildi. Bursa'dan buraya göç eden bir Türk aileden geliyor olmasına karşın, Avsarlar, Kürtler, Kızılbaşlar, Çerkezler ve Ermeniler ile iyi dostluklar kuruyor ve bu Etnik grupların değişik geleneklerine hoş görü ile Karşılıyordu.

Geceleme için Kızılbaş köylerini yeğliyordu. Anlattığına göre başka bir yerde daha candan ve içten ağırlanamazdık. İçten bir duygudan ziyade midesinin sesine göre olan bu Kızılbaş düşkünlüğünden dolayı, Kızıl saçlı ve yine uzun kızıl sakalı olan bu Zaptiye İbrahime ben "Kızılbaş İbrahim" adını taktım. Buna hiç bir zaman kızmadı. Gülerek karşıladı hep.

İbrahim Kızılbaşlar'ın yemek yerken, su içerken ve yıkanırken sergiledikleri farklı tavırlarından dolayı kolayca tanıdıklarını söylledi. Örneğin

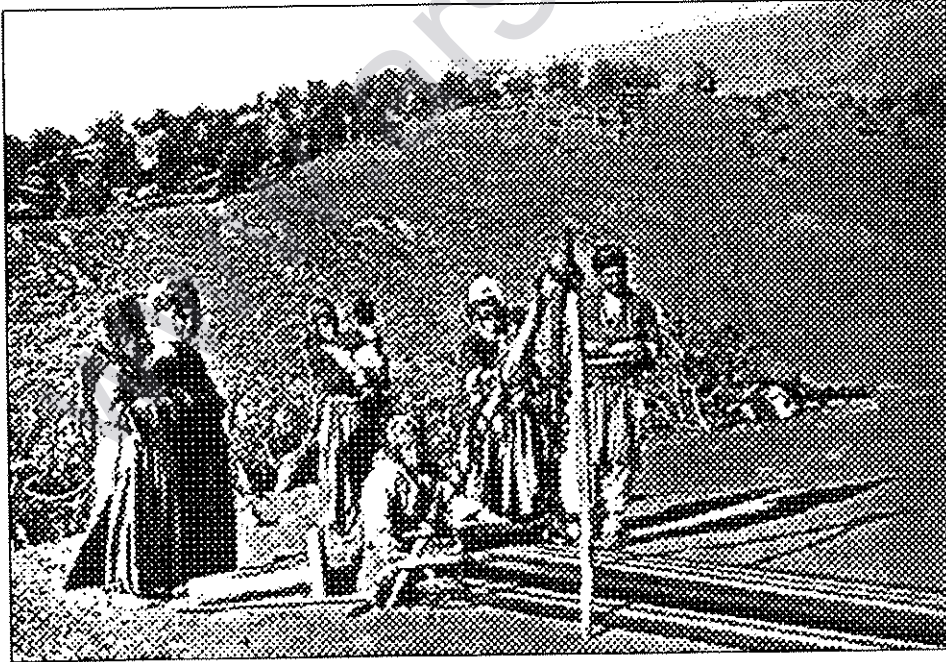
iki elle su içerlerdi. Yine İbrahimin anlattığına göre Abdest alırken kollarını aşağıdan yukarı yerine yukarıdan aşağıya doğru yıkadıklarını söyledi. (Bu kural Şiiler'de de geçerli.) Çocuklarına Ali sevgisinden ötürü Ali'nin ve İmamların isimlerini koydukları çok doğrudu.

Kızılbaşların arasında iki silahlı kişi vardı. Biri tavladaki ev sahibim Molla Ali idi. Ali zenginliğinden ziyade çok çocuğa sahip olduğundan saygınlığı olan altmış yaşlarında birisiydi. Ölen ilk karısından altı yetişkin oğlu ve üç kızı vardı. Tombul ve güzel olan otuz yaşlarındaki ikinci karısından ise üç oğlu ve iki kızı vardı.

Kürtçe tercüman olarak yanımda bulunan Zaptiye İbrahim varken, sorularına hep kaçamak cevaplar verdi. Ancak başbaşa dolaşırken kıt Türkçesi ile bir ay önce köye dede'nin geldiğini on beş gün evinde kalıp dualar ettiğini, törenler yaptıklarını anlattı. (On beş rakamının gerçekten bir anlamı var demek ki) İnançlarına ilişkin bir kitabın var olup olmadığına sorduğumda ise kesin bir şekilde: "Kitap var" diye yanıt verdi. Ancak yalnızca Dedeler bu kitaba sahip olurlarmış. Ayinlerde cemaate bazı bölümler okurlarmış.

Anladığım kadıyla bu kitap Yazidi'lerin büyük bir olasılıkla sahip oldukları, inanca ilişkin öğretilerin kitap haline getirilmiş şekli değil de Dedelerin çokca özdeyiş ve öğreti olarak yararlandıkları Fars felsefesine ait eserlerdi. Sanırım belli başlı eğitim almış, okuma yazma bilen tek zümre Dedelerdi.

Yunanlı hizmetkarım sayesinde, bir gün Kızılbaşlar'ın Ali sevgisine ilişkin inançlarını açıklayan hoş bir olay oldu. Kendisi bir gün tarlada bir tavşan vurur ve benim için pişirmeye, Molla Ali'nin

Binboğa dağlarında yayılarda kilim tezgahı başında Kızılbaş Kürt kadınları.

evine getirmek ister. Zaptiye İbrahim Tavşanı kap-
tığı gibi heybesine atarak saklamaya çalışır. Tabii
"Bir Kızılbaş'ın ocağında Tavşan pişirilmez" diye-
rek.

Akşam yemekte sohbet ederken Kızılba-
ş'ların tavşanla ilgili inançlarının iç yüzünü öğren-
meğe çalışıyorum. Bunun üzerine İbrahim Molla
Ali ve oğullarının sözünü bir kaç kez kesmelerine
rağmen Kızılbaşlar arasında anlatılan bir öyküyü
anlatır:

Aralarında Ali'nin de bulunduğu dört Halife
Muhammed'in evinde misafirdirler ve yemek
yemektedirler. Diğer üç halife Ali'den bir mucize ger-
çekleştirmesini isterler. Ali ise "Sadece Allah mucizeleri göstermeye kadirdir. Yüce Allah isterse yüz
saati bir saate çevirebilir." der. Ali'yi dinleyen üç
halife ise inanmayıp bunun imkansız olduğunu
söylerler. O arada Ömer'in karısı hamur yoğurmak-
tadır ve suya gereksinimi vardır. Ömer su getirmek
için en yakın dereye gider. Dere'nin berrak ve
serin suları derede yıkanma isteğini doğurur.
Sudan çıktıktan sonra şaşkınlıkla bir kadına dön-
düğünü görür. Üzüntüsünden ağlamaya başlar. O
ara köpeği ile bir çoban yaklaşır. Dere kenarında
ağlayan kadına acır, eve götürerek nikah kıyar.
Yıllar geçer ve iki çocukları olur. Aradan yedi yıl
geçtikten sonra çobanın karısı dereye gelir ve
içinde yine yıkanma isteği doğar. Sudan çıktıktan
sonra Ömer olmuştur yine. Hemen evine koşar,
hamur yoğurup kendisini bekleyen karısını görür.
Çobanın çocukları ise Annelerini aramaktadırlar.
Ömer'in evine geldiklerinde iç güdüsel olarak
Ömer'in kucacağına otururlar. Ömer çok utanır ve
Peygambere yalvararak beni bu utançtan kurtar
der. Peygamber onu dinler ve çocukları Tavşan
haline dönüştürür. "Kaç" deyince Tavşanlar ka-
çıp giderler. O günden bu güne hiç bir Kızılbaş
Tavşanın gözlerine bakamaz.

Nasıl bizde Avcının karşısına bir kadının çık-
ması uğursuzluk sayılıyorsa, Kızılbaşlar'da da işe
veya geziye çıkarken önlerine çıkan Tavşan uğur-
suzlu alameti olarak görülmektedir. Öykü'de Ali
övnerek Allahın isterse bin saati bir saate nasıl
çevirebileceğini övnerek kanıtlamış bulunuyor-
du. Karısı hamur yoğururken yanından ayrılan
Ömer bir saat sonra geri dönmüştü. Yedi yıl kadın
olarak yaşamıştı. Tavşan olayına gelince Kızıl-
başlar halen Tavşan eti yemezler.

Kızılbaş köyü Kırıkkırak'ta sorduğum her
soruyu hiç çekinmeden yanıtlayan zeki, kendine
ait bir şahsiyeti olan elli yaşlarında bir köylü çok
yardımcı oldu. Yüzüne ciddi bir ifade veren derin
çizgileri olan, ancak gözlerinde canlı ve muzipçe
bir ifade olan, uzun sakallı, Şarkta dini konular söz
konusu olduğunda pekte alışık olunmayan alaylı
bir tarzda soruları yanıtladı.

Hugo Grothe: Kızılbaşlar kime İnanır?

Allah, Ali ve Hüseyin'e. Bunlar ile yetin-

meyenler Abbas ile İmam'ara baş vurabilir. (8)

Hocanız ve Camiiniz var mı ?

Bu yaşma kadar hiç Hoca görmedim. Canı
dua etmek isteyen evinde etsin. Bir gün birisi köye
Cami yapalım diye teklifte bulundu, öyle bir şey
yaparsak içine esekler doluşur yanıtını aldı.

Sünnet olurmusunuz ?

Evet ama bu bir gelenek zaten. Gerçi bu
adam'da pek bir değişiklik yaratmıyor, sanki
Horoz'un gerdanından ya da Köpeğin kulağından
bir parça kesmişsin, aynı şey.

Ramazan tutar mısınız ?

Ha, O benim dostum. O gelirse eğer onu ben
tutmam, istediği gibi yoluna devam eder. (9)

Sizde düğün, nişan nasıl yapılır ?

Nişan çiftlerin Ana-Babası ya da onların
vekillerinin de hazır bulunması ile yapılır. On gün
sonra da düğün olur. Eğer Dede köyde o an bulu-
nuyorsa nikahı ya O ya kızın Babası kıyar yada
Damat üç şahidin huzurunda kızı kanlığa kabul
ettiğini açıklar.

Sizde tek eşlilik mi, çok eşlilik mi hakim ?

Töremize göre tek kadın alınız. (10)

En önemli görevleriniz nelerdir ?

En önemlisi misafirperverlik. Verdiği hizmet
için misafirinden para alana iyi gözle bakılmaz.
Köy halkı onu cezalandırabilirde, Köyde kova-
bilir. İnsanlar çıkar gözetmemek ve ve birbirleri ile
yardımlaşmak için dünyaya gelirler.

Öğretelerinizin yazılı olduğu ve yayılmasını sağlayan bir kitabınız var mı ?

Bende yok. Zaten okumasını da bilmem. Ya-
radana ve insanoğluna karşı yükümlülüklerini
bildiren kitap erdemli insanın içindedir.

Yörede yaşayan halka Kızılbaşlar'ın gizli gece
ayinleri konusunda sorular sorduğumda, "Bunu
desem beni döverler" yanıtını aldım. Bu konuda
Tavla daki ve Kırıkkırak'taki adamımda sessiz
kaldı. Şimdiye kadar yaptığım araştırmalara
bakılırsa; Toroslarda Dede önderliğinde yapılan
gece ayinlerinin belli bir zamanı yoktu. Köye Dede
geldiğinde yapıldı. Ayinlerde dua'nın yanında bir
çeşit dans da ediliyordu. Burada gizemli eski Ana-
dolü geleneklerinin etkisi olduğu kadar eski Hri-
stiyen akşam yemeği törenleride aklımıza gelmek-
tedir.(11)

Törene katılanlar vücut hareketleri ile bir-
likte çok yüksek duygu ve düşünce yoğunluğu
içinde bir çeşit vecde kapılıp, Ali sıfatında tanrıya
taparlar. (12) Karanlıkta yapılan ahlaksızlıklarda
kuşkusuz bir iftiradan ibarettir. Mümlann sön-
dürülmesi ve karanlık mistik bir hava yaratılarda
dua ve ibadetlere daha iyi konstantre olmak için
oluşturulan ortamdan olsa gerek.

Kızılbaşların ibadetleri Müslümanlarda oldu-
ğu gibi namaz kılarak, kısaca belli bir şekle bağlı
kalarak yapılmaktadır. Kızılbaşlar içlerindeki
sesi uyarak dua ederler. Ancak Onlar'da ve özelli-

kle Dedeler'de nesilden nesile geçen bazı duaların ezberde olduğu düşünülmektedir

Kızılbaşlar hakkında edindiğim bilgi ve gözlemler bundan ibaret. Daha ayrıntılı bilgileri ise onlarla bir süre yaşayan ve Dedenin güvenini kazanan birisi edinebilir. Torosların dışında, Maraşın doğusunda Aksu Platosunda da Kürtçe konuşan Kızılbaşlarla karşılaştım. Bunlar kendilerini Kızılbaş ya da Alevi diye nitelendirmektedirler. Demek ki bu iki terim bir tutulmaktadır. Bu iki olgu arasındaki bağlantılar bizi Doğuya doğru yönlendirmekte. Kanımıza göre Bektaşî ve Kızılbaş (13), Nusayri, Ali-İlahiler, vs, sonuçta birbirlerine bağlı olan Dinsel bir öğretinin değişik şekillerde adlandırılmalarıdır. Sağlam bir teşkilata sahip olmadıkları için yaşadıkları bölgelere göre farklılıklar geliştirmişlerdir.

Bu düşüncemizi daha da ileri götürüp, bu inançtaki toplulukların kanbağı taşıdıklarında varsayabiliriz. Henüz 1908 yılında, Jakob tarafından ortaya çıkarılan materyali daha bilmezken (Gezi raporunun 15. sayfası) tüm bu mesheplerin belki de özellikle Anadolu ve Kuzey Mezopotamya'da yaşanan ve büyük ölçüde Putperestlikten henüz kurtulamamış olan İran'dan gelen Sünnilikten, özellikle Sufilikten etkilenen dağınık Hıristiyan toplulukların bir kalıntısı olabileceği konusunda yazmışım.

Tüm bu farklı inançlara sahip insanların genelinde ana yollardan uzaklaşması güç dağlık bölgelerde yaşadıklarını ve böylelikle İrklarını ve İnançlarını koruduklarını göz önünde bulundurursak bu dini grupların Etnik olarak da birbirlerine bağlı oldukları olasılığı ortaya çıkmaktadır. İlk zamanlar geniş bir alanda yaşayan bu Halk uygun sığınaklar bulmak için dört bir yana göç etmiştir. Akrabalık bağları kuşkusuz Anadolu'nun İslamiyet öncesi nüfusuna dayanmaktadır. Bunu Mısır sanatının bize sağladığı, antropolojik özelliklerin çok iyi belirtildiği Önyasya halk tiplerine ilişkin resimler kanıtlamaktadır.

Luscham, Tahtacılar ile ilgili araştırmasında incelemelerine dayanarak, Likyalı Tahtacıların ve Bektaşî'lerin en yakın akrabaları olarak, aynı özgün kafatası yapısına (Hipzikefazi) sahip olduklarından Ermenileri göstermiştir. Luscham daha da ileri giderek Anadolu'nun geniş bir kesiminde bir zamanlar Homejen bir halkın yaşadığını ve bunların bir bütün olarak bozulmadan Ermenistanda yaşadıklarını ancak diğer bölgelerde, Türkler'de, İslam mesheplerinde ve Yunanlılarda bunların kalıntılarının bulunduğunu söylemektedir. (1. S: 20)

Ben'de gözlemlerimde, Orta Toroslar'da yaşayan Kızılbaşlar ile Torosların güneyinde, Ceyhan'ın batısındaki dağlık bölgede yaşayan Ermeniler'de aynı kafatası yapısı ile karşılaştım.

Bu gerçekler, tartışmasız Toroslardaki bu bölgede bir zamanlar Homojen bir "Proto Ermeni"

(Luscham) halkın yaşadığı ve bu gün bile belli fizyolojik özellikleri kalıtım yolu ile koruduğunu kanıtlamaktadır.(15) Şimdi eğer Mısır taş anıtlarında resmedilmiş olan figürlerde Hitit tipine rastlanıyorsa, Mısırlıların H. ta diye nitelendirdikleri halkın daha önce sözü edilen Anadolu'daki Proto-Ermeni halkın ya da onların akrabalarından söz edildiği sonucuna varmamız mümkündür. (16) Winckler tarafından yapılan incelemeler bize Hititler adı altında şimdiye kadar bir çok halk gruplarının adının da geçtiğini göstermiştir (17) Ancak kesin ilan bir şey varsa, o da menşeleri konusunda hala kesin olarak belirlenemeyen Hitit özellikleri taşıyan bu grupların Toroslar civarında yaşamış olmalıdır. Bunu tartışmasız olarak Toros bölgesinde bulduğum Hitit işaretleri ile bezemiş anıtlar kanıtlamaktadır. (Bkz. Önyasya gezim 1. Anadoludaki Hitit sanatına ilişkin notlar. S:CCC Vf.)

Comanain yazıtlarında verilen Yunanca olmayan isimlerin (Bkz. ebenda S.CC 17, ayrıca Jerphasion'un (C.Taurus et Coppodoce, Melanges d. l Faculte Oncentrale Beyrouth. Tome 4 S: 327), bu en eski Halk katmanını yoksa daha geç Kapadokya halkını mı işaret edip etmediğini araştırmayı genç nesil araştırmacılara bırakıyoruz. Zamanında Strabo da Kataonları ve Kapadokyalıları aynı dili konuşan iki farklı kabile olarak nitelemiş, Anadolu'nun iç kısımlarındaki Halkların bir biri ile olan çözülmesi güç illitlerine değinmiştir. (12. 1. S. 533) (18) Kataonların Hititlere yakın bir halk mı? yoksa tamamı ile onlarla özdeş mi? buna karar vermek güç. Kaldı ki Kapadokyalılar daha geç bir göç katmanına sahiptirler. Sykes(19) bize Tur- Abidin dağlarındaki Jakobitler ve Yezidilere ait kısacası daha doğuda ve güneydoğudaki kabilelere ait sunduğu tipolojik resimlere baktığımızda yine karakteristik olan Hipsibrakesefal (20) kafayapısına rastladığımızda (Bu özellik Puschti-i Kuh'daki Feililurlarda Kafkasyalı kan taşıyan kabilelerde de gözümüze çarpmıştı) iki sonuca varabiliriz.

Birincisi Luscham'ın dediği gibi bu günkü Ermeniler'le akraba olan Homojen halk kitlesi sadece Anadolu'nun bazı bölgelerinde değil, Torosların etekleri boyunca uzanan tüm bölgelerde ezelden beri yaşadığı ortaya çıkmaktadır; bunun da ötesinde sui gemris (benzeri bulunamayan 7 diye nitelendirdiğimiz bu eski kavmin izlerini sürerek doğruya doğru yol alıp olası kökeni ülke olarak Kafkasya ya ulaşılmaktadır. Heinrich Kiepert de zaten 1878'de Eski coğrafya (S. 378) adıındaki ders kitabında Anadolu'nun dağlık bölgeleri ve civarında Aryan göçte daha önceki tarihlere ait belki de Kafkas ve yarı (sub) Kafkas grupları ile akraba olan eski bir halkın yaşadığını öne sürmüştür.

Bu tahminler Pauli (Lemnos adasında bulunan Yunan öncesi yazıtlar 1886 ve 1984) ve

Hommel (Antropoloji Arşivi 1890) tarafından somut dayanaklar ile desteklenmektedir. Kısacası Irkları köklerine ilişkin araştırmalar kadar içinde tezatlar barındıran başka bir konu yoktur. Bu nedenle bölgedeki halkların birbirine karışmasını araştırırken Coğrafyacılar, Filologlar, Anatomistler ve Anadolu etnografyası uzmanları ile sıkı bir işbirliği'nde olmak gerekmektedir.

Önümüzdeki araştırmalardan da anlaşılacağı gibi, Kızılbaşlar'a etnik özelliği olan bu yörelerdeki yerli halk ile kanbağı Kürtlerden (21) daha fazla bulunan bir topluluk olarak bakmamız gerekir. Araştırma yaptığımız bölgelerde Kürtler daha çok Carpu havzasında, Huni (Chuni) de, Binboğa dağı'nın doğusundaki köylerde ve Elbistan ovasının (22) batı ve güney doğusunda yaşamaktadırlar. Ancak Elbistan ovası bölgesindeki Kürtler saflıklarını koruyamamışlar, Avsarlar ve Moğolistan'dan buraya göç etmiş topluluklar (Yörükler) ile karışmışlardır. Buralarda konuşulan dil daha çok Türkçe'dir. Kürtlerin bulunduğu yerlerin batıya doğru sınırını çizmek istersek Fırat'a doğru uzanan Anabat çayı vadisini izleyip, buradan Erkenes Çayına kadar Maraş ovasından (23) geçip, sonra tekrar kuzeyden Elbistan ovasına doğru Ceyhan ırmağı ile kesiştiği yere kadar ilerlememiz gerekir. Elbistan'nın doğusundaki dağlık bölgelerde yaşayan Kürtler kışın güneye kayarlar. Bazı kabileler hala yan göçebedir. Örneğin Yazın Maraşın güneyinde Gavur gölündeki yüzen bir ada da bulunan, Nurhak dağında yaşayan bir aşiret ile karşılaşmıştım. Bunların tipleri (Bkz. nes. 58) Avsarları andırırmaktaydı. Diğer bir değiş ile Moğol karışımı sezilmektedir.

Toros bölgesindeki Kızılbaşlar, özellikle erkekleri fiziksel olarak Avsarlar'dan belirgin bir farklılık gösterirler. Örneğin daha uzun boylu, güçlü, kuvvetli bir yapıya sahipler. Bu da belki dağlık bölgelerde yaşamalarına bağlanabilir. Bu insanların yüzleri genelde uzunca, kafa yapıları daha çok hipsibrakisefal, gözleri kahverengi, nadi ren de mavi, burun ince uzun, çene güçlü yapıdadır. (24) Saç ve sakallarının sıklığı dikkat çekmektedir. Sadece yaşlı adamlar değil, orta yaşlı adamlarda sakallıdır.

Kızılbaş kadınları Avsarlardan daha zayıf yapılı ve onlar gibi başlık takmaktadırlar. Ancak bunun için kırmızıya olan düşkünlüklerini etek şekline dekli önlüklerinden anlamaktayız.

KAYNAKLAR

1- Kızılbaşlar üzerine tek tutarlı araştırma, Grenard tarafından yazılan " Une Secte Religieuse d'Asie Mineure Kyzylbasch" (Anadolu'da dini bir tarikat: Kızılbaşlar), Journal Asiat. 10, 1904, s. 511. Kızılbaşlar'la ilgili verilen diğer bilgiler gezi notlarında geçmektedir ve güvenirli sayılmaz.

Ayrıca Lerch de konuyla ilgilenmiştir. " Forschungen über Kurden" (Kızılbaşlar hakkında araştırmalar) 1. Petersburg, 1877, s. 17 . Ayrıca Vambery; Allgemeine Zeitung 27.12. 1877.

2- Bkz. Grothe: Auf Türkische Erde (Türk Topraklarında), 2. bas. 1902, s.67

3- Bkz. Hogarth: Problem of Exploration (Araştırmadaki Sorunlar), 1. Cilt, s. 558

4- Burada Ürgüp ile Kırşehir arasında Hacı Bektaş Dergahı bulunmaktadır. Bu yörede isminin yanında "Dede" adı bulunan bir çok köy bulunmaktadır. Halis'teki Bayrakköy'de kaldığımda Orta Halis'in sağ kıyısında elli' nin üzerinde Kızılbaş köyünün olduğunu öğrendim. Anladığımızı göre, burada Bektaş ile Kızılbaş terimi eş anlamlıdır.

5- Kannenberg: Globus (Yerküre Dergisi), 1895, Cilt 68 s. 62, Yrmag (Kızılirmak Boyunca), Pet. Mitt. Egh. 114, Gotha, 1895, s 12

6- Burada, Çepniler'den de söz etmek gerekir. (Humman: Verb. d. Ges. f. Erdk), Berlin, VII, 1880, s.248. Kennenberg Çebni yada Çetnileri Kızılbaşlar ile özdeş tutar. Bu konuya H. Kippert de değinmiştir. (Z. d. Ges.f. Erdk. 1890, s. 322). Urfa'da bana Fırat ve Abdülaziz Dağları arasında, Tula-ba Dağlık bölgesinde yaşayan "Slebilerden söz ettiler. Suriye'ye olan coğrafi yakınlığına bakılırsa Nusayrilerin etkisinde bir mezhepten söz edilebilir.

7- Müslüman, sol eli ile anüsünü yıkadığından, yiyecek ve içeceklerle sadece sağ eli ile dokunur.

8- Görüldüğü gibi, adamım, Grenard'ın idda ettiği gibi Musa, İsa, Davut ve Meryem'den hiç söz etmiyordu; daha çok Şii inancına özgü isimler sayıyordu.

9- Kırkkısrak köyü eşkıyalığı ile ünlüdür. -Acaba Ramazan'a bir kötülük yapmayıp yolunu kesmeyeceğini mi kastetmekte?-

10- Aynısını Andreas, İran'daki Babiller için söylemekte.(leipzig, 1896)

11-Grenard, bize bu törenin ayrıntılarını vermekte (1. Cilt, s.516). Öne sürdüğü Hıristiyanlık ile benzerliklerden (hazır bulunanlara ekmek ve Şarap sunulur) bana bir şey bildirilmedi. Kızılbaşlığı, yarı Hıristiyan mezhebi olarak gören Rectus (9. 350) ile de kıyaslayın.

12-Ali'nin enkarnasyonu ve "teslis" düşünceleri için bkz. Jacob: Bektaschije (Bektaşilik), s.33-34

13- Jacob'ta (Türk Kütüp. 9, s.34) Bektaş ve Ali-ilahiler arasında bağ konusuna dikkat çekmiştir. Belkide Bektaş ve Kızılbaşlar birbirine sandığımızdan daha yakındır, hatta özdeştir.

14- Körsülü ve Ceyhan arasında Demerek (Gemerek olmalı MB) civarında. Eski Hitit merkezi, Maraşa yakınlığı dikkatte değer.

15- Kayseri bölgesinde ki Yunanlılar (Rum MB) Kapadokyalı olarak niteleyen VWilson, söyle yazmıştır (1. Cilt, s.312): "Bu insanların yüzleri

Hitit anıtlarındaki yüzlere büyük ölçüde benzerdir. Bu nedenle büyük olasılıkla bu insanlar eski Irkların kalıntılarını taşımaktadırlar ve tiplerini anı bir şekilde koruyabilmişlerdir" Ben ise Kayseri'deki Yunanlılar'ın Hitit tiplerine benzerliklerinden çok Toroslar'daki Kızılbaşlar ile Maraş bölgesindeki Ermeniler arasındaki benzerlikleri fark ettim. Bugünkü halkın bazı tiplerinde Hitit yüz örneklerinin bulunduğunu, Garstang da Güneydoğu bölgesinde Aintab (Antep) yakınlarındaki halk için ileri sürmektedir (1. Cilt, s.16). Garstang, özellikle Kartal ve Küçük-kızılhisar adındaki kasabalara değinip fotoğraflarda göstermektedir. (Plate V ve 15)

16- Bkz. Zimmere, 1. Cilt, s.12 Lesius anıtları, Pl. CCLX; Rosellini, monumenti, Pl. CIII. sözü geçen tip resimler 14'de belirtilmiştir. Hitit ırk tiplerini Petrei toplamıştır (Racial Types, s. 143-148). Garstang ise plaka (XXXIII. 1. Cilt) da Abydas'daki Ramses tapınağından gelen iki Hitit figüründe mongoloid ve proto-yunan tipini ileri sürmektedir. Garstang'ın Hitit halkının farklı öğeleri konusunda vardığı sonuçlar, yakınlarda Hugo Winckler'in söz ettiği tahminlerle uyumaktadır.

17- Hugo Winckler, "Vorläufige Nachrichten über die Ausgraben in Boghasköi im Sommer 1907 (1907 yazında Bogazköy kazılarına ilişkin geçici Rapor), Mitt. D.O. G. Nr.36, s.46", yeni bilgilere göre şimdiye kadar daha genel ve kesin olmayan isimler hakkında daha somut bilgiler elde etmemiz mümkün olmuştur. ytam"Bunlar Mitanniiler, Chatteriler, Chariller ve Arsava nüfusu hakkındadır. Mittani ve Chatti'de Winckler en eski katmanı görmektir. Daha sonraları Fatih olarak ortaya çıkan Charriler'i ise Aryan bir ırk olarak tahmin etmektedir.

18- Şunu'da belirtmek gerekir. Ne dilleri açısından, nede örf ve adetleri açısından Kapadokya'lılar ve Kataon'lar arasında bir fark bulunmadığından, kabile farklılığının belirtisi olan izler tamamen silinmiştir.

19- Sykes: Journeys in North Mezopotamia (kuzey mezopotamya'ya Geziler), geog. Jornal, XXX,3-4, Londra, s. 386-391.

20- Georapischen Charakterbilder (Coğrafi karakter Özellikleri) çalışmam ile karşılaştırım. Res. 168. Chantre da,(Anadolu'da Bilimsel Araştırma hakkında Raporda) 1896, s.17. Bahtiyarlar hakkında aynı şeyi söylememekte. Ansarıleri (Nusayniler) ise, kısa boyunla dik kafa yapısına sahip olarak niteler.

21- Kürt tiplerini, Coğrafi karakter Özelliklerine ilişkin kitabım da (Bkz. res. 32,35,36,37,58, 59) bulabilirsiniz. Doğuya doğru gittikçe Kürtler ile Kızılbaşlar fiziksel açıdan büyük farklılık göstermektedirler, Toroslar'da olduğu gibi.

22- Aynı bölge 1378 yılında, taht yeri Maraş olan Türkmen Hanedanı tarafında fethedilir.

(Hammer: Pourgestall; İhanlılar Tarihi. s. 294, Osmanlılar Tarihi II, s. 176.)

23-1812 yılında Bruce'da, Suriye'den Elbi-stan'a giderken yukarı Aksu bölgesinde Kürtler ile karşılaşmıştır.

24- Kürtler'in fiziksel özellikleri konusunda ayrıca bkz. Chantre, 1. Cilt, s. 15. kafa yapıları yine çok daha brakisefal.

Zıman

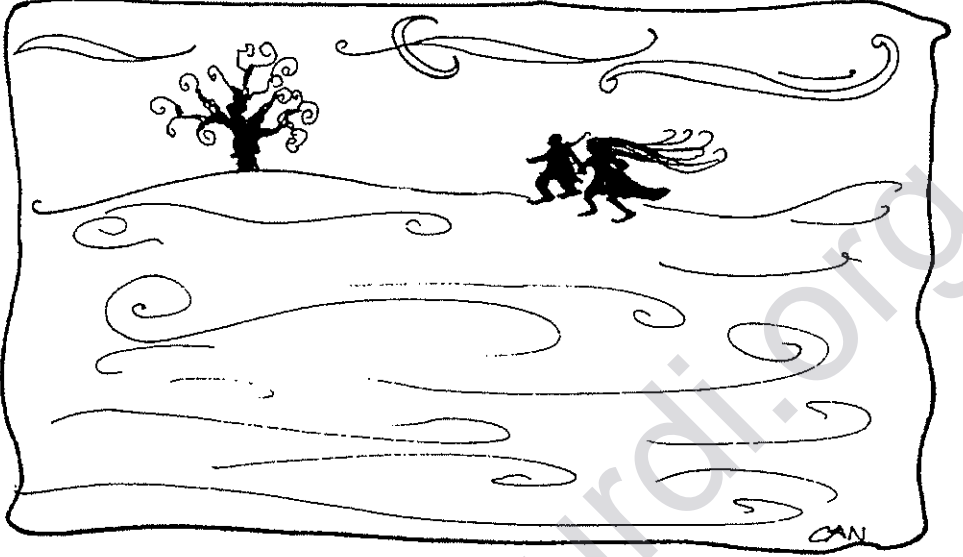
Koman heyê zıman dev
Pêşta here gav bı gav
Zıman mera dayık bav
Camê rawe bese xew

Zımanê dayık hingiv
Dıbrıqe mina ziv
Zıman ayam av û şiv
Rêye rawat kırıye hiv

Hubikin zaravê hev
Jin dıbeze wek leh û av
Ronahiyê neke şev
Dilbırin, dilerize lêv

Kom zımanê xwe zani
Dawisti hemi bani
Çav zem, yeke kani
Bına te Kurdistanî

Curukî

Destana Qamişe Qûl

Orta Anadolu'da, özellikle de Ankara-Konya-Kırşehir Kürtleri arasında nesilden nesile sözlü olarak olarak varlığını korumuş bir halk hikayesi ve Destanıdır. Bölge Kürtlerinin geleneksel müzik aleti olan Bilür eşliğinde anlatılır.

Bu güzel geleneğimizin, Bilürvan'lanımızın azalması nedeniyle yavaş yavaş kaybolmaya başladığını göz önüne alırsak, Qamişe Qul'ın BİRNEBÛN'un ilk sayısında yayınlanmasının ne kadar önemli olduğunu takdir edersiniz.

Hikaye 19. yüzyılın başlarında bugünkü Yunak-Çeltik'te Çeltik beylerinin kızı Mirc Xatun ile Xinto arasındaki aşkın trajik bir şekilde sonuçlanmasından kaynaklanan gerçek bir olaydır.

Destanı en iyi anlatan Bilürvanlar Azize Osmên'le bu gün hala Akşehirde yaşayan Sinayê Şuşê köyünden Satoyi KEKO durlar.

Apê Curuki eseri derlerken aynı hikayeden yola çıkarak kendisinde olayı şiir tarzında birkez daha yazmış. Biz burada her ikisinde yayınlıyoruz. Bu destanın başka biçimlerde yazılışını veya farklı bölümlerini bilen okuyucularımızın bize ulaştırmalarını memnurlukla karşılıyoruz. Böylece insanlık kültürünün önemli bir değerini yok olmaktan kurtarmış oluruz.

M. Mikailî

Curukî üzerine

Kendisini aşiretinin adı olan Curuki ile tanıtan yetmiş yaşlarındaki, dinç, heyecanlı, hoş sohbet bu amcağı gençliğimizden beri güzel Kürtçe şiir okuması ve konuşmalarından tanıyorduk. BİRNEBÛN dergi projesi gerçekleştirme aşamasına gelince çevremden yöreye has Kürtçe deyiş, Atasözü, Türkü, Bilmece, Masal ve Hikayeleri bilen şahısları arayıp sormaya başladım. Tabiatı ile ilk karşıma Apê Curuki çıktı.

Onun yaklaşık olarak otuz yılda –ağırlıkla Polatlı, Haymana, Yunak’tan– topladığı, derlediği pekçok Folklorik değeri yazıya döktüğünü gördüm. Şiirlerinde kullandığı Kürtçe yöreye özgü anlaşılır ve diğer dillerden çok az etkilenmiş akıcı bir Kürtçe.

Bunları zaman zaman dergimizde, derginizde göreceğiz ve de sanırım keyifle okuyacaksınız. Gelecek nesillerimiz Curuki ve onun gibilerini, bu kültür hazinelerimizi kaybolmaktan kurtardıkları için minnetle anacaklar.

Ümit ederimki siz değerli BİRNEBÜN okuyucularından da bunun gibi daha pek çok eser bizlere ulaşır.

Qamişe Qûl

Lı gundê sina cirana pez û naxıra xwe pır bûn. Dewletiya kerî kerî peze xwe nêr (yoz) berg û zozanan diçêrin. Şıvan û doje (dugajo) du hefta carê dihatin gund, zavzêce xwe didin, serî kince xwe dişuştin. Cıran lı bin darê çınar û sınıcan dicivin û qalê çêrê , qalê eyêm dikırın. Gılı û gazincê xwe ji hevra diğotin. Dew vedixwarın, tıtun dihavêtın hev, pişo didan ser hestê û heste vedijendın. Bi ari pişo cixala xwe vedixstın, govend dikışandın, bazdidan û ture dilistın. Bilûrvane mezın Azize Osmên bı bilûre ava digerandın stranê deyari meyrem, besa pemê, kılama mırce û xınto distıran û avaye qamişi qûl ledixistın.

Here miro tera namine
Kumi te mal da bımine

Ezê nıfıra lı te bıkim
Tu qeriniyê çêlêyi nêr nêwıne

Qamiş bilûr pıfır ava
Keserê dil lı ser lêva

Xuri ye zık dengê bava
Hev veketin bûk û zava

Mılgê gulikê satoyê keko, dengbej bûn û qalê qamişe qûl pır rınd dızanin.
Satoyê Keko bı dengêki xweş distra;

Qamişe qulo, qamişe qulo
Çeme hurimiya jorda teye xulo xulo

Havin payiz axe şılo
Teva nebûn derd û kulo

Kal û piran, Zar û zêç giştikan bi xeşk guh dıdayı ser kılama Mırca bêbext û xıntoyê evindar. Ber êvarê Şivan û doja hesp û kerên xwe sıwardibûn dıçûn bindê pez û bızinan. Panzdehê Gulanê dı fêzê da dıhat bırın Qusêsan hevring tûj dıkırin û qusêsên bı dest hûner dı sıvê da heta êvarê heştê nod pez dıbırin. Xudanê pêz heriya qer dıda wana. Jına herı dırıstın û jı bo law û mêrên xwe şal-gore çedıkırın.

Sıvê, nivro kevaniya sıvê goşt çedıkırın. Goşt zad û dew lı ser sıniya dıçu sıfrê.

Eger pez qelew û bı goşt derket. Axê xelat dıda şivan û Dojan. Keçık û jinan herı nurdıkırın, bışkoriya jı dadiwand tûr û torban.

Zarokan lı şunê birê heriya hur, lıva berhev dıkırin, dıbırın ser çerçi tıştê xwarinê dıkırin. Pezê yoz bı çêrê dı hefteki da dıçu istasyona Polatlı'yê. Lı vir pez vagona bar dıkırin, dıbırın ber kêrê, Senbole tenê jı sina şuşê her sal bıst hezar pez û berx dıçu bazarê.

Dengbêjan dıgot Curukan dı çaxa Ebasiyan da jı ber tertele û zulmê Areba jı dorê Musul û Şengalê barkırine û hatine Malatya Xarput û Sêvasê.

Lı çiya û zozana kon vegırtine gund çekırine, bı sedan sala lı vıra bı şunbune; va axa piroz jı Curuka ra bûye welatê Şirin. Dem hatiye devran çex bûye jı Asya Navin komê Tırkan hatine Anatoliyê.

Anatoli jı wan ra bû nıştıman. Lı rohilatê bı Farisa va tım şer dıkırin û Kûrd dı navberê da dıman. Wêngê Curuka pır dewleti bûn, hesp û naxır, pez û bızinê wan bı hezeran dıhatın hemjirtın.

Pirani jı wana lsevî bûn. Hinekı jı wan jı Zerdust û Elewi bûn. (Çavkani: 1973 A 159 Ahmet bin El Yakup bin Cafer bin Wahap (F) Tarih El Yakubi) Va mancê mezın lı eşirên Canbeg, Pirika, Cıvikan, Memelan bı nav dıbûn; giştık jı Curuka veqetine.

Osmani bona hesp û naxirê jı dest Kurmanca bıstine hucume ser Curuka kırin; mal û malal jı dest gırtın gund zozan talan kırin; xanê û hewşo şewitandin. Pır meri hatın kuştın.

"Pera Firat, para tir hat"

Dı navbera çemê seqêre û gola xwe Canbeg disa berev bûn. Manca Curukan lı Musul û Şengalê bıgre heta Qafqasya û Anatoliyê bela bûn. Hinek jı wan hatın lı Pulathisarê runıştın. Va gunda jı wan ra bû navend.

Mirê mezın Elişêr lı vıra hatiye kuştın. Mirê nû kınco qonaxa xwe lı gundê Çeltukê çekır. Mir Kınco jına Elişêr bı zorê mal û melala wi jı tev malê xwe kıır. Jı Mir Elişêr keçikêk çar salı sevi mayı bu û nave we Mirc Xatun bû. Mir Kınco jına nû diya Mırce jı Cihan xatuna delal lawikêk dıxwast.

Cihan xatun bı zarê ma û dergûş dıpa. Cihan xatun jına delal dı ber bari zarok da mır û Mırca delal sêvi ma. Lı hindê dapıra xwe mezın bû. Sal zu derbas bûn, Mırca tılbis û delal kete panzdeh sal û notlê royê havinê dıbırıqı. Rokê bı keçık û bûk, heval û hogıra va tev hev daketın bazara Pulathisarê; lı çarşiyê dıgeriyan.

Mirc'a delal Xinto yê camêr ditiye û çavê xwe hatin hev herdu ji li ser xwe çûn. Hundirê wan da evin peyda bû dilê wan ket hev. Mirc şunê lêda çengiji hevala bî dest girt ew birin ber siya dara Çinarê û li wir runişt.

Xinto ji mina Mircê bê dê û bê bav bû. Li bajêr hesinkar bû. Tevir, tevşo, şur û çakuç çêdikir û difrot. Ew ji li cem kalê xwe Hewedî yê zana mezin bibû û xortê camêr telay rihanê mina şûrê Amedê diçûlîsî.

Çirçir ket nav bajar û gundan halê evindaran gişdera hati bistin va hala heval û hogirên guhbis hêvidikirin. Hewedî bang Xinto kir, lê pîrsî, hosi û şîret kir. Tazîr kir qîse û gotinê defer nekîr. Serê Xinto mina çiyayê Cudî bî mij û duman bû û li Mircê veneqeti.

Mir Qınco dixwast Mirc'a delal bî paşayê Qonyê va bizewicîne û Mirc'a bêkes va qîsa ji devê jina mir li damariya xwe bihîstibû.

Heftêki vîrda xew di çavê wêda tune bû. Ji fedîya newerî va qîsê Xinto ra bibê, pîrr dîtîrsî. Xinto got ezê li vê riyê da bîmîrim ji li Mirc'a delal venaqetîm. Rojeki Mirc û Xinto va destê hevdu girtin revin li ortê wendabûn.

Çûn Çiyayê mengalê şikevtê Kevokan da xwe veşartin. Roj derbaz bun, eskerê Mir Notle neçîrvan li Mircê û Xinto digeriyan. Du hefte ketin navberê, nan û buxuka evindar a teva bû.

Xinto axze çemên li gundê merxê pismamê bavê xwe Apê Miço rudînîst Xinto û Mircê va eniya xwe dan. Çem diçûn gundê merxe. Rêda Xinto ji şivana nan xasti şivanan got:

Miço li piş leşkerê Mir revîye xwe li gundê çiya veşartiye û panzdeh roje çuya nake. Birbangê kur xinto û Mircê va xwe gihanden sazi hurmiya. Gider qamîş bû nav qamîş da şûnek zîha ditin, Lê runiştin û bina xwe dan. Giderî sêz av û herî bû. Vê şeve rojeki sibê rabûn ser xwe. Mircê got, lo xinto tu here gundê merxe ji mera nan û xwerinê bigre û bine. Ezê te li vir bîpê. xinto ji Mircê xatîr xwast, kete rê çû. Riya gundê merxê nivî kir, pêra sıwwarê Mir dihatin.

Xinto xwe nav dara da veşart. Leşkerê Mir peri rê li ser kaniyê Honîskan dawwîstin. Mola dan hespên xwe ulaf û ka kîrin torba, bî serê hespan xîstin. Heta ber hevarê leşker giştik bin siya darê da runiştin. Bina xwe dan ber xwe. Ber evarê disa hespên xwe siyar bûn û çûn.

Xinto nav darîstanda derke û kete rê. Nivê şevê çû gundê Merxe. Derê mala Miço kuta. Jina Miço, Besa bedew denge xinto naskir û li derî li xinto vekir. Xinto rawwîrt hundirê xanî da runişt. Besa bedew hal xatîrê xinto pîrsî. Besê jê ra şiv anî dani ser masê û hawan tîji nan û xwarin kir û da destê xinto. Besê got "Lo bira mesekine here". Zava ket rê bî lez dimeşîya û dîbeziya. Gaveki zu xwe bî Mirc'a delal xîne. Mirc sibê heta êvarê riya xinto payî Mirc bî tîrs runişt şunê lêda çılmaş dibu. Paşê xwe va nişkeha hîlfîriya, nivê şevê bû. Bîrek Beraz bu hive ronî xwe dabûn enber Mircê. Buka delal nîzanîbû çibî ke. Pîr tîrsî li erdê gîlmîtek ax û kesok hîla, avêt berazan. Kuvîyê hov tevhev êrişî ser Mircê kîrin. Xînzîrê girî mezin, canga, diranê xweyê pij û tîj nexqa bêkesê xîst. Mirc cîrîfî û nali, bexut li ser erdê ket, heta sibê canê sor û sıpi xwîn lê herîqi. Xwîn xenda kir. Mirc'a canîk nav cîlda can da, çû behîşta evindaran.

Xinto ji gund hat, şuna ku Mirc lê runiştî bu. Buka delal nedî. Bang kir, dora xwe da çex bû. Gerî û beziya, ne dengek bîhist, ne ji Mircê Xuyanîkir.

Li jêrê çemê hurmiya aşê avê hebû. Çu xîra aşxan Sexêdî derket ber derî. Halê rexî pîrsî. Xinto bariji girîya. Got, ez çûm gundê Merxê nan û xwarinê binim. Mîr Mirc li nav saz da hişt. Ez li gund vegeyîyam hatim, mîr ew nedî, nîzanîm çî bîkîm.

Swedî got xwarziyê delal sibêde ro qasî bejne mêreki bîlînd bû, nezîk erdêkîte Mirc hiştîbû, hîlkîşe ciyek bîlînd, kîjan derê mêş û moz, vîzik kom bûn, firin û venîştin li xe mêzeke nav heriyêda wenda nebûye, xîre tuyê li xîra jîna xwe bîbinî. Xinto şunda vegeyîya disa ket rê bî lez çû. Aşwan Swedî hînik hînik li du Xinto diçû. Xinto gihiştî ser sazê ro nu hîldîhat.

Rastî, çep mêzekîr hêlê rastê, sed

metro pêsta hundirê saz da mêş û moz,
vızık notle gılêlê û bılindiyê minarê qi
şunê lêda radibûn disa wê şunê
vediniştin. Xinto wêda beziya çû û nav
puş û pelexta Mirca delal di nav xwin û
heriyê di. Brezan Mirca tîlbız nav sêzda
peîfand û kuştibûn.

Xinto şunê lêda bê xut erdê ket.
Aşwan Swedi beziya gihişte, dev û ruyê
wi şuşt, kete bin çengên wi û ji erdê rakir.
Merî ji êş hatin cenazê Mircê ji hundirê
heriyêda derxistin, birin hında êş Jına
Swedi bejna Mircê a delal ser textê
mewşanê şuşt. Şuna kêfên lî bervanka
wê werdan. Mirce cındi kîrîn. Gore ax
avhetin. Seruber lî seri zinarek niç kîrîn.

Lî Pulathisarê Mirê xwinrij zanayê
mezî, hewedi fetisand û bîr meriv avêt
hundir xelqê gundi bajari mina leh
heriqin hatin. Cenazêya nemir rakîrîn
gorn bî çiçekan çemilandin. Xelkê gund
û zozanan beref dor serok Miço bû. Bî
hezeran camêr û xort lî dev serok mêze
dikîrîn. Qisê Miço ji vanra bû zexon.
Miço yê camêr pêviste yek yek xwandi,
kom tevhev bû qurmuç û erişî ser mirê
xwindrij kîrîn. Serok Miço roj û şev ber
qade mezî geriya hawar qast. Nişkava
deng û şeyinek hespan keti guh. Miço
dor û paş xwe mêze kir, axzê çepê hespê
kumet şunê lêda ax pêkol dikir. kumet
neyê jarê.

E bê zin û bê hefsarê

Camêr çu hindê kumet stuyê wi
mista. Bî têl û bujiya va girt, hîlbazda
mîli tazi, şur kışand eriş ser Pulathisarê
kîrîn. Bî hezerandan du wi. Deriyê qelayê
hîlbîşt. Peştare Curukan, Canbeg, Ma-
malan, Mirdesi, Rerşiyân, Şêxbizeyniya
giştik buna yek.

Tevhev zorbaz girtin. Leşkerê dijmin
şur û mertal avêtin, revî. Ser emrê dad û
zexonê, seriyê Mir Kınco bî şur jêkir. Miço
kîrîn serok. Xelk lî şelpê mezî xilas bû.
Xudayê mezî lî wana razî be.

Kurdistanê runiştin Med
Şur û mertal hîlgirt rawat

Holê dinyê kurmanc zaza
Jir sâware hespi beza

Dirok nivisand Gor û Soran
Ew Mitani lawê mêran

Şûn û welat ajotin Lur
Dijmin bî monc Loristan xwar

Kurdan İslam qebul kîrîn
Lî rindan ra şûn çêkîrîn

Cot ajoti, xani çêkir
Teji risti hîri şehkir

Şam û Bağdat bûne seri
Tiji kîrîn kod û beri

Dad û zexon holê wenda
Avêt stû meriv bende

Hut û pizêk gerin bê pan Talan bûn gund, kuştine can	Nerin çavên, nedi armanc Destê dijmin, ew hevîrganc	Bê xwedi bê welatın
Welat şewti ar û pêti Kurm û kuli gav gav hati	Osmani ra bû destbırak Singê kurdan xısti tirêk	Beziyan meşıyan bo pergâl Xuyakiri çiya mengal
Epasiyan halif Mansur Wan xwe nedi derd û qusur	Kurd kırım bist û heşt kerıya Holhol û zêr keti beriya	Lı Malatya hatın vıra Dest dane hev xwuşk û bıra
Eba Muslim, Mansur kuştı Xwina camêr gul vehısti	Curukan pır hesp û mehın Dijmin goti kurdan durxın	Çiyayê Mengal kon vegirtın Jinê canık, mêrê xurtın
Di tari da komê kurdan Qe nehati paşyê derdan	Pez û naxır hesp dest girtın Zar û zêç ferat ra bırtın	Sına şuşê runışt meşi Avay kurmanc rıstın teşi
Welat Musul, Sincar, Şengal Ax ajotın, unandın mal	Şah û sultan, serok bûn hut Xişil de ser, qûn derva rût	Govend kışand mina Varto Xwe xemiland kal Urarto
Kon rakırın barkırın tışt Sincar şengal lı du xwe hışt	Camêr û jir singê ket tir Zana mırın wenda bûn jir	Rojhılat hat, rındi xasti Şûn û arin nav Gawesti
camêr û jir singê ket tir Stüyê wan neqeti nır	Rawat helli, xelat welat Pêra ferat, para tir hat	Deşta canbek şûn û welat Cotkar şivan gerin rawat
Şelpa tevhev hati hayra Kundan hıkışand şuna teyr a	Musul, Xarpıt çiya şengal Canbek hatın, gazê mengal	Hundırê wan ne girti zeng Ken û guşet listın biheng
Kon vegirtın gazê xarpıt Welatê ğenc bajar melit	Per golê xwe axzek seqar Nediwêri diz û bınar	Hogır destê hevdu girtın Zevi çınin behder hertın
Coş rabirtın bı sedên sal Hinek mamın, hinek ji xal	Wir Malatya, vır Heymanê Rêda mırın hezar canê	Çiya welat pan û tujın Jêri pivok, jori mijın
Şeddad, merwan dirok bû rêz Dijmin xıland bela kır fez	Rêda: Lı ser dewşê Kayseri Dızan dıxwastın seri	Pez û naxır çêri zozan Ce û genım çandi gazan
Selehadın, serok sultan Zıvırı çû dem û dewran	Lı kurda xastın zêr û ziv Ro bıriqi vebû hiv	Kon vegirtın gazê bılınd Hat zıvıstan veğerin gund
Hinek Şêxın hinek axa Nebûn qurmuçk, negêhşt çaxa	Jiran bazda hate vır Şev jêkırın dusê kûr	Tewn û nand, hacal û çav Lı govendê da xwaş avêt gav
Bonê olê revin lı hev Bûn qırefok nevêtın gav	Yozgat şuna çêriya Xwarın xwine meriya	Dayık goti çırok û qal Zarû zêç va derbas bûn sal
Aded heli, manc bun qedi Camêr û jir dılda fedı	Keçê lawo zu bajo Lı du mın kuştın dajo	Tiri şıvên gûş û gûş Hız da dagirt tomast û tırş
Turan, İran tım listın şer Mılı kurdan disa nişt bar	Pez û mange çû mehın Jer beref kın jor dêxın	Guzık pırpal, pivaz, gızêr Sewtê xwe xwaş, can goga zêr
Kurdistanê şex bû İdris Pır mezın mirê Bitlis	Roj û hiv xwaş hılatın	Keçık û bûk, camêr zava Blûrvanan gerand ava

Hesin kuta û nand bajar
Lı milê jar lenışti bar

Dengbêj stran, cıvın êvar
Nan û nimet hevkarın par

Nıç kır fıki, xuşi kani
Çûk û mezın aded zani

Huri segar, hışk xuşin cem
Gelban çekır kani avzem

Cıran lı hev hacet ani
Seri bılınd armanc zani

Bukê delal gerın bı zo
Xortê rical listın rexço

Cot ajoti bergan şıvan
Revi hati gundê mivan

Mivan perest pırsê lêva
Va adetan dayik bava

Hılgirt fırot parxanê kar
Pır û hındık tev zarok xwar

Mir Alişêr

Rınd û zexor hıldayi jor
Zana camêr cıvıyan dor

Comertiye notle Hatem
Cameriye Zali Rustem

Lı zana ra ew bû sultan
Dest girt rakır, bêkes xızan

Koma Kurda navêt gura
Canık, xuşk bûn camêr bıra

Kurmancan ra heş û çav bû
Lı welat ra guh û dev bû

Seri bılınd Behramê gor
cengê xeybon ew arê sor

Mir Alişêr çuyê nêçır
Dijmın piştê xıstiye tir

Rındû camêr kırın gori
Heval, hewej, hogır lori

Notle teyran baş fıri çû
serokê ğenc nexazên cu

Qıncoyı xwinrıj Alişêr kuştı
Bejna delal xwında hiştı

Dewran çex bû ayam tari
Meji westin, şelpa bari

Mir Qınco

Sultan haj şand, tu mın ra pıl
Dest bı mın de em hevduın mil

Qınco ra şand şur û ferman
Zıroy mezın tim meti can

Qe nediri lı çavê şıl
Rık û dozê qerısand dıl

Destê sultan hut bûye lol
Wan dixwasti heroj holhol

Komi xızan xûz buye pişt
Jar û bêkes pelifand hişt

Qasrê bılınd unand lı gaz
Miya doti dayi beraz

Genim ceh girt nehiştı tişt
Zarok sêwi jin bê mêr hişt

Gundi birçi, bê nane kom
Dad û rawat lı holê com

Bo pexilan zıvırın aş
Gêj bûn meriv, pûç mayın hış

Zılm û rık pij kırı hırs
Unand, çekır stû ra rıs

Dest xelk girtın zevi û xan
Hêka mırişk, berxê şıvan

Bejnê meriv bırrın tiji
Dız tim listın grız riji

Welat revin hogır û rınd
Kufifin jar, şewitin gund

Şerên camêr zar û zêç mır
Millet derıs, stû xwari nır

Beref bûye kuntê dızan
Mizan kışand, destê huzan

Jina Alişêr bûye xastek
Bona kurmanc bıbın destek

Rojê qenc cûn meydan tari
Xelkê kurmanc disa zari

Cihan hılgirt, bır tişt û mal
Jina delal jêra bê mal

Dınê çex bû dem çûye zu
Mir beniştê dijimın diçû

Qınco law xwast bı rık û zori
Cihan bizare hundır xuri

Jina qenc hut ra bû jin
Êşi kezew nıskê mezın

Mırcê delal qe ne hewi
Dayik miri, mırc ma sêwi

Zayi bedew dergûş kırı
Çavê belek bê fer nêri

Hatın dınê cotek derguş
Cihan çû gorn, ket dilan êş

Mırca cındi mayi sêwi
Xemla Alişêr qe nehewi

Zana hertım çû erzan
Bê dıbıstan meri nezan

Here miro tera nemine
Qumi te malda bimine

Ezê nıfıra lı te bıkıım
Tu dengê çêleyi nêr nebini

Mırca Bedew

Mırc pıjıqi bıhar havin
Pêsir hêkın kelmisk û bin

Cındi bedew, delal û şeng
Bejna dırêj, bazın piteng

Lı avzemê vexari av
Bıskê dirêj belekin çav

Bejna çeleng, pozi piye
Dilî evin serî mije

Zımanê xwaş qise digot
Tev pişgoriya mange didot

Sekê gerin berbi û bûk
Birûyê kıl, sorin nenûk

Keçık û bûk tevhev gerin
Dilî sıvık, hışk hılfrin

Mırc û xınto, çav hatın hev
Hellin hundır, nelivin lêv

Mırcê gezi panzdeh nedin
hat pivajê, xwasti evin

Niqiti dıl hezg dirêşand
Çavê belek sılaf dişand

Çiçegê sor, jıyan dayi
Çavê xastek lı du mayi

Ricalê ru giyarên çû
Şoşban şandi, pırsi hıl pu

Şoşban qise emcirt hêdi
Mırcı delal sermest qedı

Kal Hewedi, xort nav Xınto
Bınate manc, şûn û kunto

Xınto kiye:

Xınto sêwi lı hında kal
Ketın rêzê çune bist sal

Camêr sukê dıkan vekır
Hesın kuta tevşo çêkır

Dıbıstan qelem xwandi
Tıştı neçê ji dil dawşandi

Pi vemastın, hışk avêti gav
Sor axefti, hingive dev

Keti dıla xastek xûri
Dıke sibe xwe digiri

Mir dewlemend, çiya gir e
Çavê belek neçûn ji bir e

Xewn û xılmaş, hêvi dur e
Hundur da jan, dil xıst tire

Pırs dişandın hevdu ditın
Bejnê pivaj, hezg fırotın

Hati payiz, rabırti sal
Mırc û Xınto nehewin mal

Hewedi:

Hewedi hal hogıra bıhist
Tevdayın riş xınto zu xwast

Va lı me ra nexe xiyal
Peşi şirin duye xwe tahl

Meriv bı dewş rêra xwe heş
Jar bu genım dewlemend aş

Guhê xınto guj û guj e
Çiya Cudi serî mij e

Hewedi kal henjiri dil
Jorê çiya, jêr çemê şıl

tu hatına curıkan list
Xort qurmuji, rêya mın rast

Rındê mezın çüyin zani
Qisê zana, fırın bani

Xınto Mırcê revand:

Mırcı delal singê da ar
Go Qonye ra xwe nakım par

Canikê go emê hev in
Jı mirê xwin rij birev in

Xınto pêça şur û mertal
Bırıqın kınc, sorın şekal

Lı dūr maye bajar û gund
Wan ra hêlin çiya bilınd

Peştı gerin bûk û zava
Evındaran mal bû ava

Xewa şeva çavan nedi
Hezg û finca bune qedı

Hefttek zu çû teva bû nan

Mir lı wan geri, bu neçırvan

Dilê rından keser û başı
Rabırt roni, têye şevreşi

Xınto camêr hogır yar bû
Çek lı navê xweş sıyar bu

Gundê Merxê:

Gundê merxê Hurriyan dur
Reya dirêj zınar û pur

Ewra qurmuji rabırtı tav
Serok Mıço, pısmamê bav

Şev derbas bûn pıra û gaz
Deştı çeman heri û saz

Çemê şêlu rust qamışe
Puş û pelax riçık rişe

Rêk û quling, ordek qaz in
Pinê pır xof gı berazın

Gıjgılok da jıyan biji
Çem çû hemzê hogır riji

Hışk heriqi xul û xule
Ezman veşart qamşı qule

Ayam pır germ tim axe şıl
Tawa qelbe, raxısti cıl

Mahluqat gı nav qırş heji
Tik û tawa hev dimiji

Mırc û Xınto nav sêz runışt
Moz û vızık rehet nehişt

Roj çû avan hati êvar
Xınto listi bi guhê gar

Bir û hivın lêvê sor şıl
Ax bû balgi, ezman mitel

Mırc vencäqi xwe xwe tırsi
Gundê marxê, xınto pırsi

Xınto here tu bine nan
Dorê zurin dengê xopan

Henber listın rêk û guşi

kesare wan nan ê tisi

Jina delal nav sez mivan
Camêr canik veqetin gan

Xinto çû gund:

Xinto meşi hilkîşi pal
Nav sez mayi mirca delal

Gundê merxê têne ropi
Şur di desta, tîfing ser pi

Xinto revî nav daristan
Xwe veşarti çav û destan

Gehîştî merxê şev bu tari
Malê miço kuta deri

Besê goti : "Lo kiye ew"
Deri veke Besa bedew

Dengê xinto naskîr zani
Xwerin û nan jêra ani

Navê Mircê hilda pîrsi
Besa bedew, qise tîrsi

Besê ani hingiv û mast
"Lo zu here," rîya te rast

Mirc wenda bu:

Bîriqi hiv dengê qiri
Mirca rîcal, hişk hilfiri

Bîrêk beraz hati vira
Ciwangayi xof notle gura

Pîrçê dirêj, dîrenê pij,
Mirca bêbext tîrsi bû gej

Delal tîrsi avêt qîlmit
Kovi newqê xistiye pit

Dirînê kînc bejn xwina sor
Pesir bîrin, kewiji zor

Ro hîlati, ax germ û ar
Meş û moz xwin sor xwar

Xinto:

Xinto gund hat nediye şûn
Beziya bang kîr, xîzan bû din

Camêr dorê saz ra bezi
Juni westin, zana bû xazi

Xîzan dîlzîz, korfan fedî
Çu hîndê, aşwan siwedî:

Nîçî dilî xastek derzî
Mal hîlbîşî, şewîti pozî

Mirca tîlbîz nav sêz wenda
Bona tîştan ez çûm gunda

Taxê bang kîr, tune cîndî
Nîzam mîrî, nîzam zîndî.

Hundîr pêti dilî zîzê
Qîsê aşwan qe nabîzê

Aşwan Siwedî:

Siwedî got, xortê camêr
Tu mîn mêzke, bîkê guhdar

Tu meqerê şun û dorê
Mirc ku hîştî, here wîra

Sîbê rojhîlat hîlkîşê gaz
Rabûn vîzîk, venîştin moz

Wîra mêzke tûlê m hebe
Mahluqat hov, haji xwe be

Xinto çû nav sêz:

Xinto dîsa çuye nav sêz
Bun gîjgîlok vîzîk û moz.

Jî meş û moza ewr bû tari
Jêrva rabûn jor da bari.

Xinto bezi, wî dîtî şûn
Mirc mîriye, zava kîr şîn

Bejna delal, xwin herîrî
Siwedî rînd, hîndur xurî

Mirc kuştî kovi û guran
Herî û xwinê hîlîstîran,

Lî hev çavê belek û baş

Gorn kolandî nî peri êş

Bejna bê gan dirêj wîra
Bîrin gorne ser du dara

Xinto ketî bêheş, bê xut
Hev veqetin cîndî û cot

Hewedî kuştin:

Mîr hîlkîşand xanî û mal
Zîndan tîji hogîr heval

Pî girêdan bend û wanîs
Meriv helin zar û zeç tîrs

Gund û bajar xwînda hîştî
Rînd û camêr, tevhev kuştî

Zana kutan, çokê zoxal
Xenîqandî Hewedî kal

Behr û navî heqîqetê
Çem çu hînde, muhabetê

Mezî n zana wek û şêr bû
Pîrtuk tîştand, zêrê zer bû

Jîn vemîrtî çavê gêl şîl
Daynî n gornê, çiçek û gul

Mîço:

Mîço hewar Yezdan xwastî
Xwedê mezî n jîr parestî

Welat beroş keli rîjî
Singê meriv, bîrin tîjî

Camêr lî xwe hatî n pîrsî
Çûyî n zani qe netîrsî

Mîço halê mîllet bîstî
Çiya geri deştan rustî

Porên dirêj guhanda gîhar
Rawîrt çiya çem û gewar

Jîr û peywan hati Mîço
Singa camêr pal û pîrço

Şelpa mezî n tune dewar
Hazaran ra mîço serdar

Salan vırda komkırı cat
Dewlemend find, kargerın sot

Xelkê sond xwar nêr û mê kom
Dayin dest xwe kalûç û zom

Xuşi meriv, xışil xali
Serok Miço xelk dıqalı

Miço arê rawat dada
Sitûyê Mir ra waris bada

Hespê kumêt:

Çiyayê zagros xuri daket
Xuriyê sor kimêt derket

Van urmiye lı qolan hat
Geri aras, dicle, firat

Suphan cudî, mengal gav gav
Seri munzur vexwarî av

Muş, Malatya dewsê xwe zav
Şerê xoybun dikenin çav

Seri çekur guhê kenc şut
Nuh ra heval wi tufan dit

Eba Muslim, nişt piştê rut
Çaxa wırda dibezi rut

Zerduşt milli kehel niştî
Gund û bajar dum xe hişt

Hespê reş poz da biniştî
Pexil revin, hindur şuştî

Birca belek kasr û xani
Kumêt listî pê û pani

Bozê rewan weke canî
Guhderz gerand, Rustem hani

Devê kumêt bizmel xazi
Jana singê nexaz derzi

Notle birusk deştê bezi
Erd û ezman tevhev hezi

Piroz qem çu, lı dur nihêri
Riya dirêj kın kır birî

Keti bejnê dijmin xuri
Pug û bahoz, ser evr firi

Can hesp sıwar va Miço bû
Şunê lêda kumêt hılpu

Pekol kır ax, gemi xwe cû
Bizmêl rijand gehişt menzil zû

Ning seklawi bırıqi pırç
Çiya hılûn zinar û quç

Pulathisar

Qela bılind pulathisar
Dorê tiji dirik zinar

Çem heriqi xuşi kani
Holholê mir, zulum ani.

Birc dawistın lı paş û pêş
Kinc unandin bı himê reş

Çemê huriyan dorê geri
Dorê qela av û heri

Deri qela hesinpulat
Hundur runişt hutê welat

Şer û çeng:

Mır pır leşker ajot holê
Bajar gerin bı holholê

Şarap vexwar, şor goti lez
Hatın cengê gundiye pez.

Ew nızanın şerê bıkin
Xwinê wan lı erdê rokin

Zar û zêç gı diltiyê mının
Seri Miço, mın ra binin

Deri vebu leşker derket
Gemar rabû, toz bı serket

Xelk:

Roj û şevan kurmanc meşin
Gund û bajar du hev weşin

Serok Miço bayrak derxist
Deştâ canbek ber xwe raxist

Xelk gı tevhev, beden bû yek
Hev qelivî, sor û belek.

Du sed camêr dizi şandi
Pewist e wan yek yek xwandi

Camêr û jir ketın bajêr
Peştar xınto, brusk û ar.

Bajar da pır hogır heval
Sıbe bırbang, sê sed mertal,

Teyr şur hılda kumêt firi
Notle şerên, dijmin nêri

Tewer kır rım, hev xıstın gurz
Birc hılbişın, ne gırti derz

Hezar hatın henber û hev
Leşkerê mir lêketi rev

Zalım revin, kor û kendal,
Meydan tiji bejn û mertal

Daxistın jêr, hat holê mir
Henber millet bejn bû hevır

Xelk peş qasrê hûz dawisti
Hut çılmısı, lev alesti

Deştê kurmanc Miço ye jir
Seri jêkir zexon bû şur

Kurdan tevhev hılgırti şan
Şûrê wan ra mayi meydan

Qamşi qulo, qamşi kulo
Çem heriqi derd û qolo

Roj şev quxi xul û xulo
Qe roj nedî axê şilo

Qamiş bilûr pif kır ava
Kesarê dil lı ser lêv a

Xuri ye dil bang kır dev a
Hev veqetin buk û zava

Qamiş kulo qamişê kulo
Têva nebûn derd û qulo

Curukî

Boyre

Boyre boyre kure boyre,
Boyre boyre çavreş boyre,
Xas hemame dar ê viyê
Jina esker gel gi vaviye.
Çûme paşan ricaciye
Min go merdun, xilasvıkırda eskeriye
Boyre boyre çavreş boyre

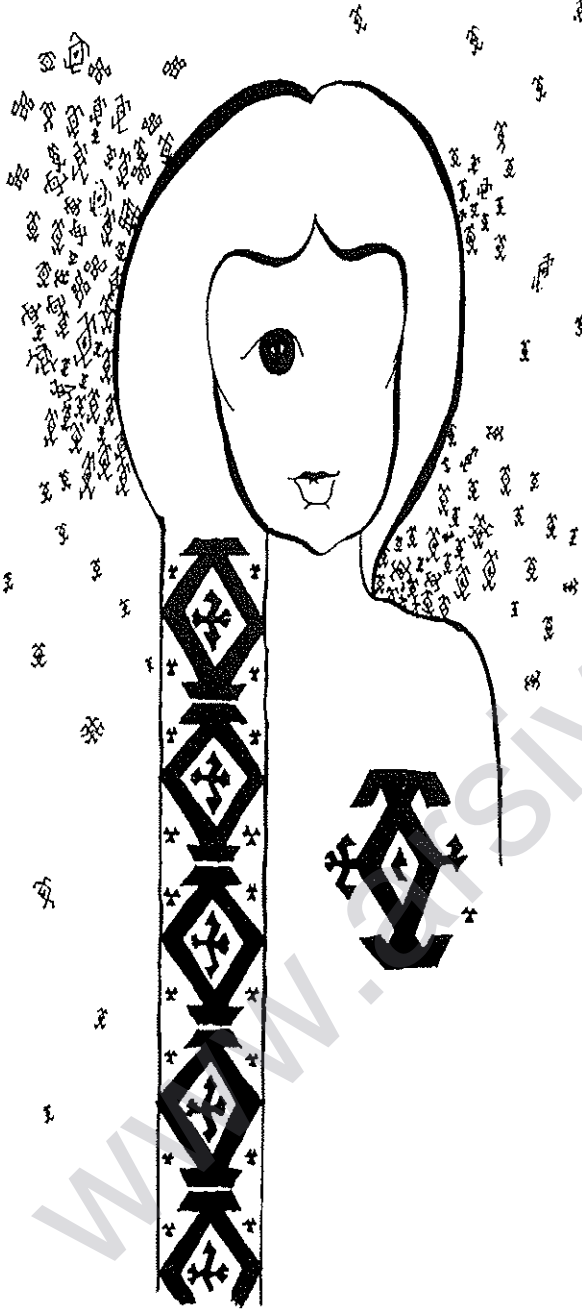
(lı Heymanê hati strandın)

Dılgırtım

Nuştigim lever nane,
Kilikim hatiye jane.
Doktor doktor gerdendinem,
Vit ilacê tu remezane
Remezane kurê gulikê
Lem kirde fend û fındikê,
Dıl gırtım le sêzde sali,
Gıre le mıda kokû dali

(Gundê Kosebdalê Heymanê)
Derleyen: Curukî

Biz Eşitlik Duasıyız!

Karanlık günlerde doğduk
Aydınlığa aşık olduk
Aşkla yanıp ışık olduk
Kıl olur sandılar bizi

Ateşlerde çiçeklendik
Sevda ile ateşlendik
Su döktüler alevlendik
Sönecek sandılar bizi

Fidanız halk ormanında
Büyürüz aşk yangınında
Olgun meyve çağında
Yanarı sandılar bizi

Yasaklandı türküleşen sevgimiz
Kardeşiz diyen dilimiz
Bayrak bahar renklerimiz
Susarız sandılar bizi

Kavgaya kalbimizi kattık
Ölümden yaşamı yarattık
Biz güneşten yaratıldık
Işıksız sandılar bizi

Gün biziz, biz güneşiz
Sevdayla yana ateşiz
Bütün halklarla kardeşiz
Sevdasız sandılar bizi

Biz eşitlik duasıyız
Biz insanlık davasıyız
Biz kardeşlik bayrağıyız
Duasız sandılar bizi

Tarihin altın sayfasından
Halkların dostluk dünyasından
Mem'le Zin'in sevdasından
Silinir sandılar bizi

Aç, sefil, çıplak
Paslı zincir taşıyarak
Dörtbaşı canavara tutsak
Kalırız sandılar bizi

Halklara dostluk sözü müz
Barış için ölmüşüz
Savşsız dünya düşümüz
Rüyasız sandılar bizi

Biz baharın ruhundayız
Özgürlüğün yolundayız
Ölürüz yoldan dönmeyiz
Döneriz sandılar bizi.

Hüseyin Kalaycı

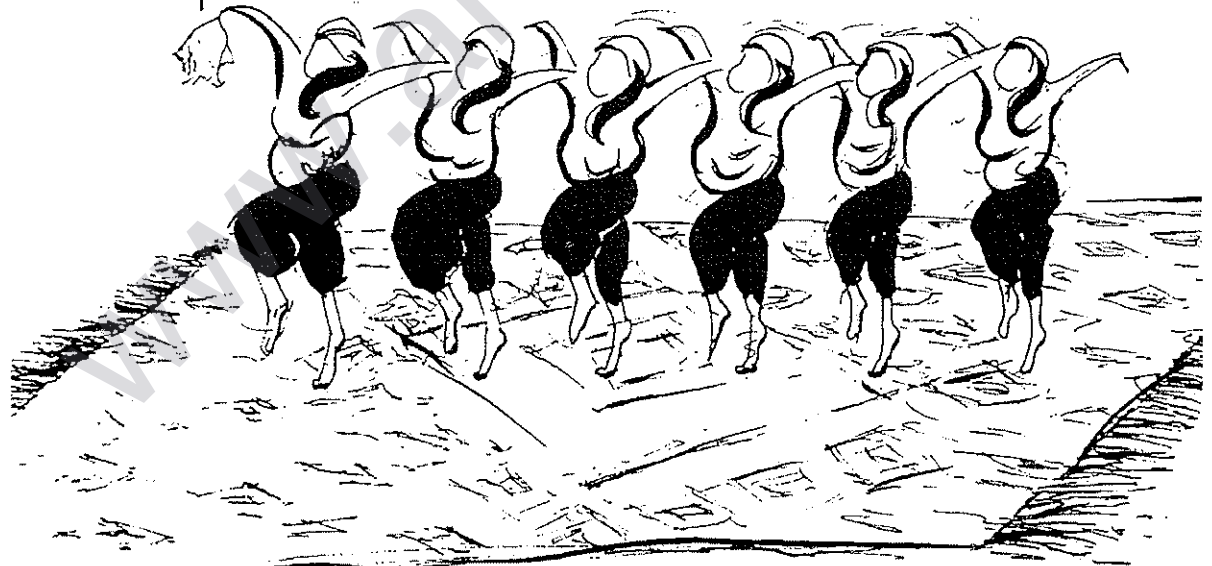
Kutluhan'da Maistro Haydo'dur

Bu yazımda, zılgıtlarımızın (tılıli) hiçbir zaman yok olmadan yükselmesine katkıda bulunan ve düğünlerimizde Kürt gelenek-göreneklerinin, müziğinin, meydan tiyatrosunun, halk oyunlarının, kısaca; folklorünün yaşamasında, gelecek kuşaklara aktarılmasında büyük rolü olan, Kutluhan (Kutlicami) köyünü ve onun gerçeklerini tanıtacağım.

Kutluhan'a defalarca gittim. Bana hep ezgili bir ortam gibi geldi. Dağların arasına sıkışmışlığı, yoksulluğu, beni hep gördüğüm Kürt coğrafyası'na alıp götürdü. Bunu kendi köyümde, çevre köylerde hissetmezdim.

Kutluhan'da melodik bir duygu sarardı beni, heyecanlanır, tanıdığım sanatçılardan hemen bir klasik eser çalmalarını isterdim. Kutluhan; Ankara'nın Haymana ilçesine bağlı 40-50 hanelik bir yerleşim birimi. Haymana'ya 35, Ankara'ya 75 km uzaklıktadır. Köye Ankara'dan Burunsuz köyüne kadar asfalt olan yoldan ulaşılır. Anayola 3 km'lik şose yol ile bağlanır. Adını yanındaki cami ve türbe harebelerinden alır. (*)

Köylülerin geçim kaynakları az da olsa; tarım, hayvancılık ve bunun yanında en önemlisi de sanatçılıklarıdır. Erkekler, Mayıs-Ekim ayları arasında bölgede yaşayan Kürt toplulu-

Kutluhan'da uzman
(bana göre zurna
çalında, dallarında
ünlü Mozart,
Beethoven, Arif Sağ,
Orhan Gencebay
gibi üslû)
HAYDO'dur.

ğunun düğün törenlerinde müzisyenlik yaparlar. Çalışma alanları Cihanbeyli'den Bala'ya, Kulu'dan Yunak-Haymana'ya kadar geniştir. Ayrıca, bu işin uzmanları Ankara'da düğün salonlarında ve müzik stüdyolarında da çalışırlar.

Kutluhan'da erkek gençlik bu işi daha çokluk yıllarında öğrenmeye başlar. Melodi-ritim-yorumla sanatçılıklarını geliştirirler. Bu dersler pratiktir. Evde başlanır. Kulu-Haymana-Cihanbeyli çevrelerinde Kutluhan'dan sanatçı getirmek bir kültür seviyesi belirtisidir bence. Eğitim-öğretim oranının yüksek olduğu köylerde gençlik Kutluhan sanatçıları olmazsa düğüne katılmayı istemezler. Bazı köylerde Kutluhan sembolleşmiştir.

Düğün yapacak aile önce karar vermişse Kutluhan'a gidip sanatçılarla pazarlık yapıp anlaşmak zorundadır. Kaparo ödenerek iş başlanır. Kutluhan'da bahar ve yaz ayları cıvıl cıvıldır. Sezona iyi başlamak için müzik aletleri, parçaları yenilenir. Müşteri beklenir...

Kutluhan'a gittiğimde hep hareketlilik gözledim. Anayoldan köye döndüğünde aracımızı görenlerde bir hareketlilik gözledim hep. Köye yaklaştıkça herşey netleşir. Duvar dipleri, köşe başları, merdivenler, çeşme başı, yol kenarları müşteri bekleme yerleridir. Koşarak yolumuzu kesip konuşmak isteyenler hep oldu. "Hun bi xêr hatin. Em ji wera werin. Ez û hevalê min xaş lêdixin." vs. sözlerle bizimle anlaşma yapmaya çalışan insanlar oldu. Sorduğumda bu işlemin gelen herkes için yapıldığını söylediler. Müşteri kazanmanın bir yoluymuş. Kutluhan'da uzman (bana göre zurna çalmada, dallarında ünlü Mozart, Beethoven, Arif Sağ, Orhan Gencebay gibi ünlü) HAYDO'dur. Yaşlı kurt ünüyle İç Anadolu Kürtleri arasında çok iyi tanınır. Son yüzyılın değerlerini zurnasından melodik bir sevdayla yaşama bağlar.

Haydo bana hep Kürt klasiklerini hatırlatır. Memê Alan, Meryem Xan, Cizrevî kardeşler vs. Ondan İç Anadolu Kürtleri'nin klasikleri olan "Kamîşê Qûl, Vay Wanê" gibi eserleri dinlediğimde, özgürlüğün doruğuna ulaşılması gerektiğini daha iyi anlamışım. Haydo kendisinden sonra yerini dolduracak kadroyu oluşturmuş. Oğulları ve yeğenleri bu işi 30 yıl devam ettirebilirler.

Kutluhan'da çalgıcılıkta büyük rekabet vardır. Türkiye'de piyasaya çıkan kasetlerin müzikleri hemen algılanır ve reperetuarlarına kazandırılır. Zurnacılar bolca egzersiz yaparak

hünerlerini geliştirirler. Son yıllarda yoğunlaşan Kürt müziği çalışmaları bu insanların reperetuarlarını büyütüştür. Klasiklerin yanında, günümüzde çıkan tüm kasetlerin türkülerini hemen çalmayı bir görev bilirler.

Kutluhan'da maestro Haydo'dur. Omo, Uso, Aydın, Ali, Haso bu işin başını çekerler. Bu insanların çoğu alkol alırlar. İş esnasında alkol alınca hünerleri daha fazlaşır.

Sanatçılarımız, gittikleri yerlerde 3-5 gün kalıp, müzik yaparlar. İlişkide oldukları insanlarla, özellikle gençlerle, içiçe olurlar. Geçmişin sevda türkülerini, uzun havaları ve halaylarını gençliğe aktarırlar. Son yıllarda siyasal içerikli ezgiler artmış ve sohbetlerde yer almıştır. Bu işlem her alanda (gittikleri köylerde) devam eder. Böylece geçmişten günümüze bir köprü kurarak kültürümüzün yaşamasına katkıda bulunurlar.

Bence, Kutluhan sanatçılarının önemi büyük. Örnek verecek olursak; Bala'nın Sofular köyünde halkın kültürel değerlerini bir sonra gidecekleri Cihanbeyli'nin Gölyazı kasabasına taşıyabilmektedirler. Sofular köyünde yaşanmış bir sevda ilişkisinin anlatıldığı türkü, bu yolla, başka bir alana aktarılmakta ve kültürel birlik ve heyecan korunabilmektedir. Kulu Karacadağ'da oynanan bir halk oyunu, bir sonraki işte müziğiyle ve figürleriyle gençliğe aktarabilmektedir. Bunu, defalarca, canlı olarak yaşamışım.

İç Anadolu Kürtleri; özellikle Cihanbeyli-Kulu-Bala-Koçhisar-Haymana Kürtleri, Haydo'ların, Ali'lerin, Omo'ların, Hüso'ların kolay yetişmediğini unutmamalıdır. Onların yaşam standartlarını yükseltmek ve onları kendilerinden birileri olarak görmek zorundadırlar. Onların; 3-5 günlük bir dost değil, tarihsel bağlarla bağlı, dünleri unutturmadan yarınları hazırlayanlardan olduklarını bilmelidir.

Bu yazıyı kaleme alırken, Haydo'nun zurnasından "Wa çi gundî di kortê da" türküsünü çaldığını duyar gibiyim.

(*)Kutluhan; kesin imar tarihi bilinmiyor. Cami olarak inşa edildiği mihrabından bellidir. Yanında yatırların olduğu söylenen mezar vardır. Cevresinde çok eski bir mezarlık vardır. Efsaneye göre; yatırların yanına cami inşa edilir. üstü kapatılır. İşler bitince caminin üstü kendiliğinden açılır. Caminin üstünü örtme işi 3 kez yapılır. Sonuç ayıdır. Yatırların buna izin vermediği söylenir. Cevre halkı, kötülüklerden korunmak, mutluluk, huzur, ölümlerin anılması, sağlık, çocuk sahibi olma, başarı, Hıdrellez vs. için burayı ziyaret eder ve kurban keserler.

İç Anadolu'da Unutulmuş Bir Kürt Kolonisi

Kürtler'in ülkesi, daha doğrusu Kürtlerin üzerinde yaşadığı coğrafyayla ilgili olarak Nikitin, "Kürtler" adlı yapıtında, "Kürtler yüzyıllar boyunca Medya'daki ilk yurtlarından ufku her doğrultusuna doğru küme küme dağılmışlardır, öyleki şimdi batıda Antakya ve Halep yöreleridir; doğuda ise Kürtler Afganistan sınırlarındaki Horasan'da bulunmaktadır" der. Şerefxan'da "Şerefname"de; "Kürtlerin memleketinin sınırları, oyanustan ayrılan Hürmüz Denizi kıyısından başlar, bir doğru çizgi üzerinden oradan Malatya ve Maraş illerinin nihayetine kadar uzanır.

Böylece bu çizginin Fars, Acem Irak'ı (Güneybatı İran'daki Khuzistan Eyaleti / M.E. Bozarslan) Azerbeycan, Küçük Ermenistan ve Büyük Ermenistan teşkil eder. Güneyine ise, Arap Irak'ı Musul ve Diyarbakır illeri düşer. Bununla birlikte, bu insanların soyundan bir çok halk ve kabile, doğudan batıya kadar bir çok ülkeye de yayılmışlardır" belirlemesinde bulunur.

Bu belirleme olsa da, Kürtler, savaşçı bir millet olmalarına karşın, istila ve talan için ülkelerinden pek uzaklaşmamışlardır. Kürdistan'ın dışında bulunan Kürtler (Horasan gibi birkaç bölge hariç) buldukları yere ya sürgün edilmişler yada bir kıyım ve felaketten kurtulmak için yurtlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Cumhuriyet dönemindeki isyanlardan sonra sürgün edilen aşiret ve ailelerin hemen hemen tümü yakaladıkları ilk fırsatta yurtlarına dönmüşlerdir.

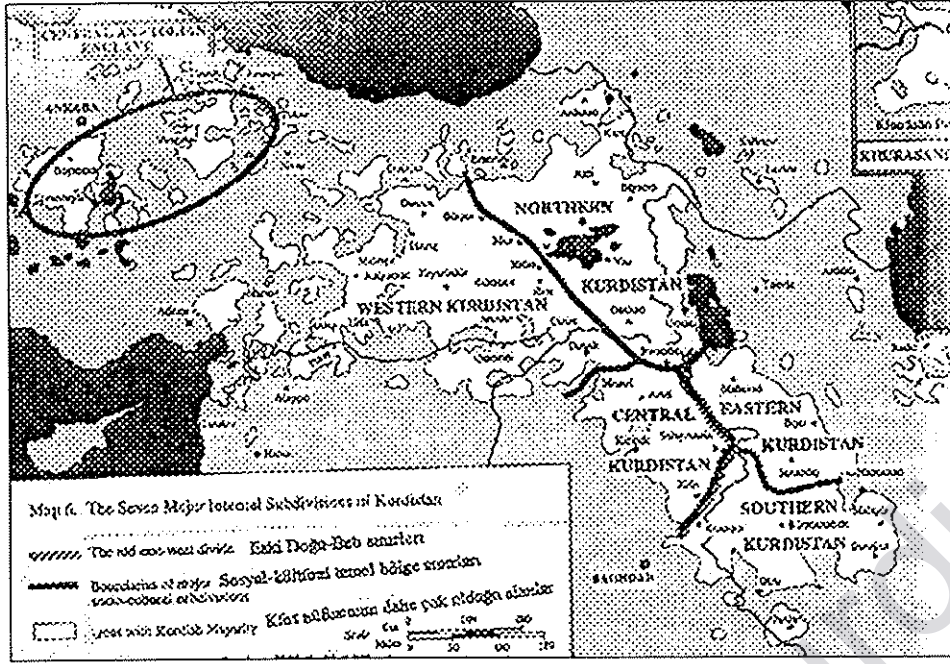
Oysa yerleştirildikleri topraklar eski topraklarından daha verimli ve olanakları da daha genişti. Kürtlerin bu derli toplu oluşu;

fazla yayılmamaları durumu Türkler ve Araplarla kıyaslandığında, bu çarpıcı tablo, daha iyi görülür. Kürtlerin bu özelliğinin nedenlerini onların barış sever ve yurtseverliğinden çok, toplumsal örgütlenmelerinden, yani alt ve üst yapı ilişkilerinde ve Kürdistan coğrafyasının özelliklerinde aramak daha isabetli olacaktır.

Bugün nasıl ki Kürdistan'da Türk, Arap, Acem ve Azeri koloni ve köylerine rastlanıyorsa, Kürtler de komşu halkların ülkelerinde irili ufaklı koloniler ve köyler şeklinde bulunmaktadır. Kürt ulusal kurtuluş mücahdesinin ivme kazandığı bu dönemde, Kürt tarihinin de yavaş yavaş gün ışığına çıkması, dağılmış olan bu Kürt kolonilerinin tarihinin de incelenmesini gündeme getirmiş oldu.

Özellikle İç Anadolu'daki Kürt kolonilerine dair çeşitli yayın organlarında araştırmalar yayımlandı. Bu araştırmalar daha çok Konya, Ankara ve Kırşehir Kürtleri üzerinde yoğunlaştı. Bu araştırmacıların bir çoğu Yozgat, Çorum ve Tokat illerinin sınırları içerisinde de Kürt kolonilerinin varlığı belirtmelerine rağmen, çok az bilgi verdiler. Bizim gözlemlerimize göre Yozgat, Çorum, Tokat ve Amasya'daki Kürtlerin tarihi ve sosyal yaşamları kısmen de olsa, araştırılmadan Konya, Ankara ve Kırşehir il sınırlarının içindeki Kürt kolonilerinin tarihi ve sosyal yaşamını belli bir düzeyde bile olsa çözümlenmek oldukça güçtür.

Çünkü İç Anadolu'daki Kürt kolonilerinin tarihi sanıldığı gibi birbirlerinden kopuk değildir. Örneğin bir Yozgat, Tokat ve Çorum'daki Alevi Canbeglerin tarihi incelenmeden,

Yunak ve Cihanbeyli Sünni Canbeg'lerin tarihini kısmen de olsa çözümlenmek nasıl olanaklı olabilir? ya da neden Konya, Ankara ve Kırşehir'de Sünni Kürt kolonileri, Yozgat, Tokat, Çorum ve Amasya'da ise daha çok Alevi Kürt kolonileri bulunmaktadır?

Bunun belli bir planın parçası olduğu açık. İşte bu yeterince bilinmediği zaman İç Anadolu Kürtlerinin varlığı "17. yüzyılda Osmanlı-İran arasında yapılan ve Kürdistan'ı ilk kez resmen parçalayan Kasr-ı Şirin Antlaşması sırasında şiirler ile İran'daki sünni Kürtler değiş tokuşa tabi"(1) tutulma yanlılığına bağlanabilir.

Biz bu çalışmamızda söz konusu bütünlüğü sağlayacağımız iddiasında değiliz. Herşeyden önce bu satırların yazarının içinde bulunduğu konum geniş bir araştırma yapmaya engeldir. Bizim yapmak istediğimiz, ileride bu konuya daha kapsamlı yaklaşacak olan araştırmacılara bir ön bilgi vermek ve bu güne kadar Kürtlerle ilgili hiç bir yazılı kaynaktan rastlamadığımız bir Kürt kolonisinin üzerindeki örtük perdeyi aralamaya çalışmaktır.(2)

Yozgat, Çorum, Tokat ve Amasya'da sayısını tam olarak bilemediğimiz bir çok Kürt kolonisi vardır. Birbirleriyle bağlantısı olan Kürt kolonileri bulunduğu gibi, başka bir Kürt kolonisi ile bağlantısı bulunmayan tek tek kolonilere ve köylere rastlamak olanaklıdır. Bu

dört il sınırları içinde bulunan Kürtlerin büyük bir çoğunluğu Alevi Kürtler'den oluşmaktadır. Sünni Kürtlere tek yada iki üç köy şeklinde rastlanıldığı halde, Alevi Kürtler büyük koloniler şeklinde rastlanır. Bizim konumuz olan İç Anadolu'nun en büyük Alevi Kürt kolonisi olduğu kanaatindeyiz. Bu kolonide kırk'ın üzerinde köy vardır.(3)

Bu koloni Yozgat, Çorum ve Amasya il sınırlarının keşiştiği bölgededir. Bu bölgeye serpilmiş Kürt köyleri Çekerek, Zile, Alaca ve Ortaköy ilçelerine bağlıdır. Köylerin önemli bir kesimi Çekerek ırmağı kıyılarına yakın bir şekilde konumlanmıştır. Koloni yarı dağlık bir bölgeye sahiptir.

1950 yıllarına kadar bölge oldukça ormanlıktı. Bu bölgedeki Kürtlerin son zamanlara kadar ilişkileri daha çok birbirleriyle olmakla beraber Türk köyleriyle de ilişkilerini geliştirmeye her zaman dikkat etmişlerdir. Türk köyleriyle olan ilişkileri genellikle ekonomik temelde olmuştur. Örneğin; birbirlerinden kız alıp verme yada birbirlerinden kız kaçırma bugüne kadar görülmemiştir. Bu katılık Kürt-Türk çelişkisinden çok dinsel nedenlerden kaynaklanmıştır.

Sünni Kürt köyleri ile Sünni Türk köyleri arasında evlilik ilişkilerine rastlamak olanaklıdır. Alevi Kürtlerde prensip olarak Alevi Türkler'le evlilik ilişkilerine karşı değillerdir. Alevi Kürtler'le sünni Kürtler arasında ise

evlilik ilişkisine sıcak bakmamakla birlikte, seyrekte olsa rastlanır.

Örneğin; bu evliliklerden dolayı kolonideki bazı ailelerin Haymana'daki Sünni Kürtlerle akrabalık bağları vardır. Çevredeki Türk köyleri ise tamamıyla Sünnidir. Kürt köylerinin arasında da Türk köyleri serpiştirilmiştir. Sınırlı da olsa, kurulan dostluk ilişkileri oldukça güçlü sayılır. Gerekliğinde birbirlerine maddi ve manevi yardımlarını esirgemezler. Örneğin; Türk köylerinde kız kaçırma (yada herhangi bir sığınma durumu) olduğu zaman, bir başka Türk köyüne sığınmak yerine Kürt köylerine sığınmayı tercih ederler. Birbirlerinden çok Kürtlere güvenirler.(4)

Kürt Kolonisi'nin Kısa Tarihi

Kürtlerin İç Anadolu'ya gelişini kimi tarihçilerin haklı olarak belirttiği gibi, M.Öye dayandırmak olanaklıdır. Anadolu, başka bir deyimle Küçük Asya yarım adası, Kürdistan'a uzak bir bölge değildir. Hatta Anadolu diye adlandırılan coğrafik bölgenin sınırlarının Kürdistan'la nereden başlayıp nerede bittiği de karışıktır. Kimi dönemde içe doğru daralmıştır.(5)

Kürtlerin ilk devletlerinden biri olarak bilinen Mittani devleti, Suriye-Asur topraklarıyla beraber, Hitit devletinin topraklarına (İç Anadolu'ya) yönelik saldırılarda da bulunmuştur.(6) Medlerin ise Lidyalılar'la Kızılırmak kenarında tutuştuıkları savaş ünlüdür.(7) Her iki örnekte de görüldüğü gibi, Kürtlerin çok eskiden beri zaman zaman İç Anadolu içlerine doğru yönelindikleri açıktır.

Harun Reşit döneminde Selçuklulardan önce bazı Kürt aşiretleri İç Anadolu'ya yerleştirilmiştir. İç Anadolu'ya yerleştirilenler Horasan ve Zağros Dağları dolaylarından getirilmiştir(8). Keza 7-10. yüzyıllar arasında müslüman Arapların Kürdistan'a yönelik yoğun saldırıları sonucunda kimi Kürt beyleri (aşiretleri) Anadolu içlerine doğru kaçmak zorunda kalmışlardır. Bunların bazıları müslüman olduktan sonra geri dönmüşlerse de bazılarının Anadolu'da kalmış olma olasılığı fazladır(9).

İslamiyetin Kürdistan, İran ve Azerbaycan bölgelerine yayılmasında, yani bölgenin İslamlaşmasından sonra bir türlü dinmeyen toplumsal ve dinsel olaylar Kürt nüfusu üzerinde büyük bir rol oynamıştır. Bölgede bitip

tükenmeyen kıyım ve talanların yanısıra günümüze kadar sürüp gelen göç (kaçış) ve sürgün olgusu yoğun olarak yaşanmıştır. Kürt toplumu, gerek İslamiyet'le ilk tanıştığı dönem, gerekse de İslamiyeti kabul ettikten sonra çıkan mezhep ve din ayrılıkları bölgenin üstünde hep kara bir bulut gibi dolanmıştır.

Özellikle de şii İran ve sünni Osmanlı hanedanı Kürt toplumundaki din ve mezhep farklılıklarını çok iyi kullanarak Kürt toplumunun merkezileşmesini zorlaştırmışlardır. Yumuşak bir kütle, hızla kendisinden daha sert bir nesneye çarptığı zaman nasıl ki sığılaşıp gövdesinde kimi parçacıkları etrafına saçmak zorunda kalırsa, Kürt toplumu da İslamiyetle buluştuktan sonra böyle bir süreç yaşamıştır. İç Anadolu'da, Azerbaycan'da, Ermenistan'da, İran'da, Lübnan'da vb. ülkelerde irili ufaklı Kürt kolonileri oluşmuştur.

Bugün Anadolu'nun birçok ilinde Kürt köyleri ya da kolonilerine rastlamak olanaklıdır. Bu koloniler ve köyler daha çok İç Anadolu'da bulunsa da İstanbul'da bile, Kanuni Sultan Süleyman zamanında "Danışmentlü"(10), "Işıklı"(11) adlı iki Kürt köyü bulunduğu belgelenmiştir.

Konumuz olan Kürt kolonisini tarihine gelince, bu Kürt kolonisinin ne zaman ve nasıl oluştuğunu kesin olarak yanıtlamak ne yazık ki, bugün sahip olduğumuz kaynakların yetersizliğinden dolayı neredeyse olanaksız gibi görünmektedir. Çünkü 1922'ye kadar genel olarak İç Anadolu Kürtlerine dair köklü bir araştırma yapılmamıştır(12). 1922 yılı içindeki araştırmaların da hem bir bütünlük oluşturmadığı hem de yeterince kapsamlı olmadığını konunun araştırmacıları da kabul etmiştir(13). Ayrıca, bu araştırmacıların hiç birisi konumuzu oluşturan koloniyeye değinmemişlerdir.

Biz ulaşabildiğimiz kadarıyla sözlü ve yazılı kaynakları irdeleyerek, kısmen de olsa bir sonucu varıp yeni bir Kürt kolonisini gün ışığına çıkarmaya çalışacağız. Bu kolonilerin yaşlıların anlattığına göre, anayurtları Horasan'dır. Göçte ilk, Horasan'ın Maşhed kenti dolaylarında başlamışlardır. Buradan hangi nedenlerle göç ettiklerini tam bilmiyorlar. İkinci kez ise, Erzurum'un Aşkale ilçesinin Karasu kıyılarında göçte başlayıp gelip bugünkü yöreye yerleşmişlerdir.

Keza, yine hangi nedenlerden dolayı

ikinci göçe başladıklarına dair de sağlıklı bir bilgileri yoktur. Bunların bir bölümü Bingöl, Malatya, Maraş ve Sivas, diğer bir bölümünde Anadolu'nun daha içlerine doğru Yozgat, Tokat, Çorum ve Amasya'ya gelip yerleşirler. yalnız kendilerinden ayrılıp Bingöl, Malatya, Maraş, Sivas vb. benzeri yerlere yerleşenlerin Horasan'dan mı yoksa Aşkale'den mi kendilerinden ayrıldıklarını ayırt edemiyorlar. Bizim kannatimize göre bu ayrışmanın Horasa göçü sırasında gerçekleşme olasılığı daha fazladır. Aşkale'den bu bölgeye gelenler daha çok Çekerek Irmağı boyunca kıyıya yakın bir şekilde yerleşerek sözünü ettiğimiz Kürt kolonisini oluştururlar. Bu koloniyi oluşturan Kürtlerin hepsinin aynı zamanda mı, yoksa parça parça mı geldiği konusunda net bir bilgi yoktur. Bu koloniyi ilk gelip yerleşenin "Kakı Kalik" adında biri olduğu söylenir(14).

Göç maceralarını birbirini tutmayan öyküler şeklinde anlatırlar. Bölgeye gelir gelmez yerleşik düzene geçmişler ve yerleşik düzene geçtikten sonra da zaman zaman köylerini bırakıp dağa çekildiklerini belirtirler. En son birinci dünya savaşı hengamesi sonrasında topyekün dağa çıkmak zorunda kalırlar(15).

Cumhuriyet öncesi yönetimine karşı hep temkinli ve belli bir güvensizlik içinde yaşadıkları açık. yerleştikleri bölgenin dağlık ve ormanlık olması da gerektiğinde izlerini kaybetme düşüncesinden kaynaklanmış olabilir. Keza bölgeye ilk geldiklerinde Zile'nin Reşadiye yöresine yerleşirler. Reşadiye düz ve verimli topraklara sahiptir. Ama orada rahat ibadet edemeyeceklerini düşünerek gruplara bölünüp gelip şimdiki bölgeye yerleşirler. Korku ve kaygıları etnik kökenlerinden çok dinsel seçeneklerinden kaynaklanmıştır.

Her ne kadar sözlü kaynaklarla bilimsel bir tesbit yapmak çok sağlıklı bir yöntem değilse de özellikle kimi konular açısından sözlü kaynaklarda belli ip uçları ve gönderiler bulmak olanaklıdır. Sözünü ettiğimiz Kürt kolonisinin yazılı bir tarihi yoktur. Öyle sanıyorum ki, bu koloni için osmanlı ve Cumhuriyet tarihi belgelerinde de sağlıklı veriler elde etmek zordur. Durum bu olduğu için sözlü kaynakların önemi daha da artıyor. Böylece biz de sözlü kaynaklardan yazılı kaynaklara doğru gitme yöntemini denedik. Horasan'ın çok eski büyük bir Kürt kolonisi

olduğuna dair hemen hemen bütün ciddi tarih kaynaklarında rastlanır.

Aynı zamanda, Horasan kimi dönem bazı Kürt aşiret ve aileleri için terk edilip kaçılması, bazı Kürt aşiret ve aileleri için de gelip sığınması gereken yer olmuştur. Horasan Fars, Türkmen, Afgan vb. halklarıyla çevrili bir ada niteliğindedir. Doğu ticaretine (İpek yoluna) köprü olması, islamiyet'ten sonra da politik bir arenaya dönüşmesi uzun yıllar hem ticaret hem de politik açıdan önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur.

Arap kaynakları içinde 10. yüzyıl Kürt kabileleri ve aşiretleriyle ilgili bilgi veren (bilinen tek yazar olduğu söylenen) Al-Mahsudi, Kürt yerleşim merkezlerini sayarken ilk dördün içinde Horasan'ı da sayar. Şerefhan da Şerefname'de geçmişteki ünlü, kahraman ve tanınmış Kürt yiğitlerini sayarken Behram Çupin'in de Kürt olduğunu ve Acemistan Kralı Hüzmüz bin Nuşirvan döneminde "Türkistan ve Horasan'da yetişmiş ve buraların savaşlarında ün yapmıştı. Kürdiler ve İslam dönemindeki Gûri Sultanları(16) bunun soyundandır" demektedir. Ayrıca Curzon G.N. İran tarihini inceleyen büyük yapıtında Horasan Kürtlerine değinir ve dört aşiretin adını verir. Bilindiği gibi Eba Müslim ile ilgili şii-rinde aşağıdaki üç dizeyi vererek iddayı pekiştirmeye çalışır.

"Sen Mansur'un saltanatını
yikan değil misin?

Lakin bu sana çok görülmez.

Zira senin ecdadın olan Kürtler'de
böyle insafsızdı (17)".

Eba Müslim'in Horasan'daki kargaşayı önlemesi için görevlendirilmesi, daha sonra oraya Vali olarak atanması ve Horasan halkıyla kolayca bütünleşmesi bölgede yoğun bir Kürt nüfusun var olduğunu gösteriyor. 27 Eylül 1618 yılında İran ile osmanlı devletleri arasında yapılan yeni bir anlaşmayla Şah Abbas'ın isteği üzerine İran topraklarına 10 bin Kürt geçirildi. Şah Abbas İran'ın Kuzeydoğusunda İranlılar için sorun yaratan Türmenlere karşı kullanmak için sorun yaratan Türmenler karşı kullanmak için bu 10 bin Kürdü Horasan dolaylarına yerleştirdi"(18).

Konumuzu oluşturan Kürt kolonisi eğer gerçekte dedikleri gibi Horasan'dan Aşka-

le'ye gelmişlerse, büyük bir olasılıkla Horasan'dan 1618 yılındaki anlaşma sonucu götürülmüşlerdir. Kolonideki nüfusun çoğunluğunu oluşturan Canbeg'lerin asıl yurtlarının Doğu Anadolu bölgesi olduğunu Şerefname'den çıkarıyoruz. Şerefname'de Sultan Süleyman'ın Haydar Aka'yı "sancak göreviyle, Cihanbelku (Cihanbeyli) aşiretinin işlerini yönetmekle ve Palu vilayetinden ona iktâ mülkiyeti yoluyla bir belde vermekle taltif etti" demektedir(19).

Koloninin Horasan'dan göç etmesi ise kanımızca Nadir Şah döneminde gerçekleşmiştir. Nadir Şah Ardalan'ın Kürt valisini görevden alarak yerine kardeşini atayınca buradaki Kürtlerin ayaklanmasına neden oldu. 1727 yılında Horasan'daki Çemişgezek ve Karaçorlu Kürt aşiretlerini Türkmenlerle çarpıştırarak, iki tarafın da bir çok zararlara uğramasına yol açtı. bununlada yetinmeyip bu iki aşireti Meshed'e zorla sürgün etti. Ayrıca Horasan'daki Kürtlerin pek çoğunu kılıçtan geçirdi. Bunun gibi daha bir çok zulümlerde bulundu*(20). Koloni bu dönemde Horasan'dan kaçıp Nadir Şah ile ilişkisi iyi olmayan Osmanlı egemenliğindeki topraklara sığınmıştır.

Koloninin Aşkale bölgesinden gelip şimdiki yerlerine yerleşmeleri ise Osmanlı'nın toprak, reaya ve kendisi için (dinsel, Etnik nedenlerle) sakıncalı gördüğü kesime karşı takındığı politikanın bir sonucudur. Kolonini kendi isteği ile gelip bölgeye yerleştiğini düşünmek oldukça zordur. Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nda çiftçi, göçebe, hatta şehirlî halk ve vergi verecek durumda olmayanlar da dahil devletin kendilerine göstereceği yerlerde görev almaya toprak üzerinde yerleşmeye ve toprağı terk etmemeye zorludurlar(21).

Buna karşın Osmanlı'nın denetimini dışında da bölgeye kimi küçük değişiklikler yapılabileceği olanaklıdır. Ama bunu asıl göçü ve yerleşim yerini belirlemeyeceği gayet açık. İç Anadolu'ya ne zaman gelip koloni oluşturduklarının kesin tarihi bilinmemekle beraber özellikle sözlü anlatımlarda (kuşak hasabıyla) bu tarihin 18. yüzyılın sonları ve 19.yüzyılın başları olabileceğidir. İç Anadolu bölgesine yerleştirilen diğer Kürt kolonileri ile ortak bir planın parçaları olduğu izlenimini güçlendiriyor.

Koloni nüfusunun çoğunluğunu oluşturan

Canbeg'lileri de biraz irdeleyecek olursak, sözlü kaynaklar doğu Anadolu'dan Horasan'a gittiklerinden hiç söz etmiyorlar. sadece ilk göçe başladıkları yerin Horasan olduğunu söylüyorlar. Hemen belirtelim ki, Türk olsun Kürt olsun Alevi'lerin önemli bir kesimi Horasan'dan olduğunu söylüyorlar. Horasan'ın çok eski bir Kürt yurdu olduğunu belirtmiştik. Bu durum Türkmenler için da geçerlidir.

Alevi'lerin Horasan'dan geldiklerini ileriye sürmelerinin temel gerekçesi, Alevi'liğin oradan yayılmaya başladığından dolayı olsa gerek. Kolonideki Canbeg'lerin gerçekten dediği gibi Horasan'dan geldikleri doğru ise bunu ancak yukarıda anlattığımız biçimde olabileceğini düşünüyoruz. Ama yurtlarının Horasan olduğuna dair önemli hiç bir yazılı kaynak yoktur. Bunlar hiç Horasan'a gitmemiş de olabilirler. Horasa'dan geliş öyküsü, Alevi kültürünün soyut bir değeri de olabilir. anayurtlarının "Doğu Anadolu" olma olasılığı ise daha güçlüdür. Şerefxan'ın Sultan Süleyman döneminde Palu vilayetinin bir anlamda "Cihanbelku(Cihanbeyli)" aşiretinin elinde olduğunu belirttiğini vurgulamıştık.

Keza bugün, Yunak, Cihanbeyli ve Haymana ilçelerindeki Kürt kolonilerindeki Canbeglerin de anavatanının Malatya dolayları olduğu kendileri tarafından belirtiliyor. Kanaatimize göre, Canbegler "Doğu Anadolu'da" bir vilayeti oluşturacak kadar geniş bir aşirettir. Osmanlı politik kaygılarla ya da bu aşireti, herhangi bir başkaldırı durumunda dağıtmıştır. Bir kısmını güneye (Suriye'ye) doğru, diğer bölümünü ise İran'la yapılan anlaşma sonucu Horasan'a sürmüştür. Daha sonra güneyedekiler Yunak, Cihanbeyli ve Haymana dolaylarına, Horasan'dan geri kaçıp gelenler ise bir süre Aşkale dolaylarında kaldıktan sonra şimdi sözünü ettiğimiz bölgeye iskan etmişlerdir(22).

Al-Masudi, 10.yüzyılda Kürt yerleşim yerleri beraber önemli Kürt kavimlerini de sayar. Bu kavimlerden biri "Al-Cabarika (al-Cabarkiya)"dır. Kanımızca "al-cabarika", "Cihanbekli" ve "Canbeg" aynı adlandırmalardır. aradaki küçük farklılıklar ya zamanla oluşan etnolojik değişiklik ya da farklı dillerle söylenirken oluşan değişim farklarından başka bir şey değildir. Bir çok Kürt aşireti içinde hem Sünni hem de Alevi kabul edenlerin hiç de az olmadığı bilinir. Bunların en önemlilerinden biri de Canbeg'lerdir.

etmek zorundadırlar. Pazar günü Hıristiyanların, cumartesi günü yahudilerin, cuma günü de müslümanların kutsal olduğu halde bu kolonideki Alevi Kürtlerin Kutsal günü Perşembe'dir. Perşembe'yi cuma'ya bağlayan her akşam, her aile komşusuna ya da köyün en fakirine bir tabak yemek ve bir ekmeğikramında bulunur. Bu yemeğin öbür dünyada ölmüş yakınlarına ikram edileceğine ve bu ikram yapılmadığı durumda ölmüş yakınlarının bir hafta boyunca aç kalacağına inanırlar.

Dikkate değer diğer bir inanç ise ateşle ilgilidir; ateşe su dökülmez, işenmez ve tükürülmez. Bunu yapan insanların çarpılacağına inanırlar. Güneş battıktan sonra evden dışarıya ateş çıkarılmasına izin verilmez. Ev dışında (yazıda) yanmış odun ve tezek kesinlikle eve sokulmaz. Hıdırellez'de sabaha karşı (şafak sökmeye az kala) her ev uyanıp evinin önünde yüksek ateşler yakıp yediden yetmişe herkes bu ateşlerin üzerinden atlar. Bu atlama sırasında boyundaki günahların ateşe dökülüp yanacağına ve günahlarından arınıp temizleneceklerine inanırlar.

70'lerden sonra bölgede kapitalist ilişkilerin hızla yoğunlaşması ve devrimci mücadelenin gelişmesi din faktörünün etkisini kırmış ve çözüme sürecini başlatmıştı. Özellikle genç kuşakta önemli gelişmeler ortaya çıkmıştı. Ancak 1984'ten sonra Kürt ulusal kuruluş mücadelesinin yeniden ivme kazanması, devletin Alevi toplum üzerinde oynadığı oyunların etkisi söz konusu koloniye de yansımıştır. Alevilik olgusunun yeniden canlanıp toparlanması açısından bölgede belli bir etkinlik göze çarpmaktadır.

Koloni bir bütün olarak Kürtçe'nin Kurmancı (Kırmancı) lehçesini konuşur. Tarihi kaynakları bilinmemekle birlikte, Alevi Kurmançların kendilerine özgü bir konuşma ağızları vardır. Örneğin, Yozgat'lı bir Alevi Kürt Diyarbakır'lının, Ağrı'lının ve Van'lının Kurmancısını anlamakta zorlanır. Ama aynı Yozgat'lı Kürt, Erzurumlu, Tuncelili, Maraş ve Malatyalı Alevi Kurmancın dilini çok rahat anlar. Bunlar arasında kadın-erkek ad ve lakapları da birbirine çok benzer. Alevi ve Sünni Canbegler arasında biraz ağız farklılığı olsa da birbirlerinin Kurmancısını anlamakta çok zorlanmazlar. Alevi Kurmançlar "anlamak" sözcüğü için "fehmin kirin" yerine "zan

kirin" sözcüğünü kullanırlar. "Nasılın iyi misin?" için ise "Çawayî, baş î?" yerine "Çitonî rind î?" yi kullanırlar. buna benzer örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

Farklılığa neden olan sözcüklerin kökeninden çok söylem biçimi yani ağız ağır basar. İlk etapta ortaya çıkan anlaşmazlık biraz kulak alışkanlığı olunca büyük oranda ortadan kalkıyor. Kolonideki dil asimilasyonu ise özellikle 70'li yıllarda sonra hız kazanmaya başladı. Kolonideki köylerde ilk kez 1960'da ilkokullar açılmaya başlamıştır. Buna karşın kolonide yüksek öğrenim yapmış insan sayısı yok denecek kadar azdır.

İlk başlarda koloninin kendi içine kapanık olması bunda rol oynadıysa da, buna neden olan asıl etken koloninin son derece yoksul olmasıdır. 1960'tan önce ise köylerdeki "mıllalar" kendi olanaklarıyla arap alfabesiyle Kürtçe eğitim yapıyorlardı. Bu eğitimin daha çok dini temelde olduğunu belirtmeye gerek yok. Ayrıca bu eğitim düzeyi son derece sınırlıydı. Koloninin kayda değer yazılı herhangi bir tarihi ve kültürü yoktur. Sözlü edebiyat ise Kürdistan'da olduğu gibi burada da gelişkindir. Özellikle deyişleri çok ünlüdür. Bir çoğu Türkçeye çevrilmiştir. Ulusal bilinç yok denecek kadar azdır, Alevi bilinci daha baskındır.

"Ülke" denince kendi kolonilerinin sınırını anlamaktan öteye geçemiyorlar. Ama ulusal mücadelenin ivme kazanması özellikle son yıllarda gençler arasında bir ilgi uyandırdığını gözlemlemek de olanaklıdır. Bu güne kadar kolonide çok zengin insan çıkmakla beraber orta halli ailelerin sayısı da belli bir ölçüde vardır. Ekonomik durum köyden köye değişebileceği gibi aynı köyde farklı aileler arasında da değişebiliyor.

Koloni nüfusunun % 90'ını yoksul köylülük (yarı-proleterler) oluşturur. Üretim tarım ağırlıklıdır. Kolonide ağalık beylik ve belirgin bir şekilde aşiret farklılıkları ve kan davaları hiç bir zaman oluşmamıştır. Nüfusun artması tarlaların hızla paylaşılıp küçülmesi, sürekli ve bilinçsiz ekimden dolayı verimin düşmesi ve de yeni üretim araçlarının edinilmesinin son derece zor olması koloni halkını yeni ekonomik arayış ve kavgasının içine sokmuştur.

Özellikle 1975'ten sonra metropollere yoğun bir göç başlamıştır. Bu göçler daha çok İstanbul, Ankara'ya yapılmaktadır. Bu gün

kolonideki aile sayısı üçte iki oranında azalmıştır.

Sonuç

Çeşitli nedenlerle Kürdistan'dan sürül-
müş yada göç etmiş Kürt kolonileri ivedi
olmasa da, bir sorun olarak Kürt tarihçi ve
sosyologlarını bekleyen konulardan biri
olduğu kuşkusuzdur. Yazımızın içinde belirtti-
ğimiz gibi tek tek koloni ya da aşiret olarak
ele alınıp incelemek yerine, konu, Kürdistan
tarihinin bir parçası olarak ve Kürdistan
tarihi bütünlüğü içinde ele alındığında daha
sağlıklı sonuçlar elde edilecektir.

Politik çözümlemede ise durum daha
farklıdır. İç Anadolu Kürt kolonilerindeki
Kürtler Cumhuriyet'ten sonra daha çok da
ekonomik (özellikle de 1950'li yıllardan
sonra bu yön belirleyici olmuştur) nedenlerle
İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin vb.
işgücünü satmaya elverişli metropollere yer-
leşen Kürt kitlesiyle karıştırmamak gerekir.

Keza bu kesimler (ekonomik nedenlerle
göç edenler) Kürdistan'la tamamen bağlarını
koparamamışlardır. Sadece dil, kültür açısin-
dan değil, aile ve ekonomik bağları da bir
biçimiyle devam etmektedir. Bu açıdan bu
kesimler Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi
içinde yerini alacaklardır.

Kürt Ulusal Kurtuluş mücadelesi'ni ve
Kürdistan Demokratik Devrimini önüne ko-
yan her örgüt ve parti, doğal olarak bu ke-
simleri örgütleme ve bu kesimlerin gücünü
Kürdistan'a aktarmaya çalışacaktır. Doğru
olan da budur.

İç anadolu kürt kolonilerinin durumu ise
çok farklıdır. Bu kolonilerin Kürt halkıyla dil,
kültür vb. özellikleri açısından ortak payda da
buluşmalar da toprak ve ekonomik birliği, kıs-
men ruhi şekillenme açısından Kürdistan halkı
ile yeterli bir örtüşme sağladığını ileri sürmek
güçtür. İç anadolu Kürtleri'nin (kolonilerinin)
sorunu, Kürdistan temel alınarak çözülemez.

Kuşkusuz Kürt Ulusal Kurtuluş Mücade-
lesi ve Kürdistan demokratik devrimi İç Ana-
dolu Kürtlerini dil, kültür ve politik canlanma
olarak etkileyecektir. Bu açıdan Kürt Ulusal
kurtuluş ve Kürdistan demokratik devrimine
omuz vermeleri soy ve gönül bağından öte,
bir sorumluluk olmaktadır. Ancak İç anadolu
Kürtlerinin yazgısını asıl belirleyecek olan
Türkiye proletaryasının mücadelesi olduğu

unutulmamalıdır.

İç Anadolu Kürtlerinin sorunu ulus değil,
azınlık sorunudur. Bu azınlık sorunu Türkiye'-
deki diğer azınlık sorunlarından farklı bir pre-
spektif sunmamaktadır. Bu açıdan Türkiye
proletaryasının yanın da yerlerini almalılar.
Türkiye'de M-L önderliğinde gerçekleşecek
sosyalist bir devrim (içinde İç Anadolu Kürtle-
rininde bulunduğu) azınlık sorunları için
yeterli politik ve ekonomik çözümler ürete-
cektir.

Dipnotlar

1- Çetin Taşçı, Azadi Gazetesi, Sayı 17 (6 Eylül 1992)

2- Mehmet Emin Zeki " Kürdistan Tarihi" adlı yapıtında, Yozgat'ın güneyinde otu-
ran yarı göçebe Milli aşiretine bağlı dörtyüz
aileye varan Hatunoğulları'ndan ve Kores-
li'lerin bir kolu olan, ikiyüz aileye varan Yoz-
gat yakınlarında oturan Badeli'lerden ve de
dörtyüz aileye kadar çıkan aslen Yörük-
Türkmen aşiretlerinden olduğu sanılan,
Amasya Tokat arasında yaşayan Erukçili aşi-
retlerinden söz eder. Keza yine Özgür Gün-
dem gazetesinin 13-14 ve 15 Kasım sayı-
larında, "Anadolu'nun sürgünleri" adlı R.
Batur ve R. Yıldız imzalı dizi yazıda, Çorum-
daki bir Kürt kolonisine değinmişlerdir. Sö-
zünü ettiğimiz koloni ise bunların dışındadır.

3- Alevi kolonisindeki Kürt köylerle
Sünni Kürt köylerinin bazıları şunlardır: 1-
Kırkdilim (Qirdilme / Üç mahaleli) 2- Büyük
Aköz (Oxozê Mezin), 3- Küçük Aköz (Oxozê
Qıcık), 4- Doğanoglu (Qirmi), 5- Şeyhköy, 6-
Çiğerbağ, 7- Gümüşkaş (Kürt Üngür), 8-
Başalan (Kotike/ Üç mahaleli) 9- Alaca (Büyük oranda Türkleşen koloninin Asimile olan tek köyü), 10- Cevizli, Kuyu, Fındık, 11- Kava Alan, 12- Büyük Kışla 13- Senemoğlu, 14- Incesu, 15- Dona (Bîrîke), 16- Sakızlı, 17- Kürt Bakır, 18- Büyük Toraman, 19- Küçük Toraman, 20- Gül Alan (Kışle Gulê), 21- Kışle Benli, 22- Kışle Soleğê, 23- Kıyıkışla, 24- Üzümlük, 25- Qirmoluk, 26- Badıllı, 27- Nallı, 28- Uzunöz, 29- Yücepınar, 30- Kuyme (Mala Hesî Nerm), 31 Senemoğlu, 32- Ağyara, 33- Çulpara, 34- Köyüncek, 35- Koriköyü, 36- Dirgenli, 37- Yaraş, 38- Kuzgun, 39- Malê İsmail, 40- Yapalak (Birbirine yakın üç köydür), 41- Zoğura (Zaxaro) ve Haremi (Bunlar dört

beş köydür, kendi içlerinde ayrı bir koloni oluşturuyorlar denebilir, Zaxolular diye bilinmelerinin nedeni, Zaxo tarafından geldikleri fikrini güçlendiriyor.

4-Bu gözlemlere TC'nin son yıllarda bilinçli olarak yarattığı şovenist ve militarist propagandaların oluşturduğu atmosferin yansımaları dahil değildir.

5- 10. ve 11. yy'larda Anadolu bugünkü Göller yöresindeki bir Bizans adıydı. 1831 sayımındaki yönetsel bölünmeye göre Anadolu, Küçükasya yarım adasında Teke ve Menteşe yörelerinden Karadeniz'e doğru Sinop'a kadar uzanan ve Batı Karadeniz bölümünü kaplayan yaklaşık 1.2 milyon nüfuslu bir eyaletin- Eyaleti Anadolu- adıdır. (Meydan Larousse)

6- Mitaniler ve Hititlerin M.Ö 1350 'de yaptıkları anlaşma kitabesi eski Hitit başkenti Boğazköy'de bulunmaktadır. (İhsan Nuri Paşa, Kürtlerin Kökeni, s. 36)

7- Bu savaşın iyice kızıştığı bir dönemde Güneş tutulması olur. Her iki taraf da tanrıların bu savaşı onaylamadığı kanaatine vararak barış imzalarlar. Bu barışı güçlendirmek için Lidya Kralı kızını Med Kralının oğluyla evlendirir. Herodot yapıtında bu savaşa geniş bir yer vermiştir.

8- R. Batur, R. Yıldız, Anadolu Sürgünleri, Ö. Gündem gazetesi

9- Arşak Poladyan, 7. ve 10. yüzyıllarda Kürtler

10- "Danışmentlu (Kırk hanedir) ".Kürtlerdir. Anadolu'da Dokurcan Adlı Kasye sürgünleri imiş. Bunlar dahi ticaret idüp ellerinde mezarından nesne yağmuş. Resmi arüsleri ve bad-ı havâ'ları Hassa-i Şahiye tasarruf olur imiş. Bu köyün civarında Oğul Beylu, Halaclu, Yarımcalu, Kırık Hacı, Yassı Viran, Uzuncalu, Musa Veledi, Mustafa Cemaatleri yaşamaktadır. " (Ö. Lütfi Barkan, Türkiye'de toprak meselesi, C. 1. s. 607)

11- Işıklı (Kırk hanedir) " Kürtlerdir ab-i Sofya (?) dan sürülmüşlerdir. Bunlar dahi Salif-üz Zikr köyler makulesindedir. (Ö. L. Barkan age, s.607)

12- 1992 yılı içinde İç Anadolu Kürtlerine dair Çetin Taşçı'nın Azadi gazetesinin 17. sayısı Nuh Ateş'in Deng dergisinin 22. sayısında ve R. Batur- R. Yıldız'ın Özgür Gündem gazetesinin 14-15-16 Kasım 1992 sayılarında kısa araştırmalar yayınlanmıştır.

13- Her şeye karşın, Nuh Ateş'in araştır-

masının bu konuda bir kilometre taşı niteliğinde olduğunu kabul etmek gerekiyor.

14- " Kakî Kalık" ın Ziyaret olan mezarı Kırkdilim köyü arsisinde, Çekerek ırmağının kıyısında, " Kevrî Hesin" denilen yeredir. Etrafında şimdi kullanılmayan eski bir mezarlık yeride vardır.

15- 1920 'de Yozgat, Boğazlıyan, Sorgun, Alaca ve Zile ayaklanmaları sırasında dağa çekilmişlerdir. Ayaklanan güçlerin Sünni olması, Alevi Kürt kolonisinin korkarak dağa çıkmasına neden olmuştur.

16- Afganistan'ın Gür bölgesinde yerleşmiş bir kabileden çıkan hanedan (Mehmet Emin Bozarlan, Şerefname)

17- M. Emin Zeki, Kürdistan Tarihi, s. 60

18- M. Emin Zeki. age. s. 101-102

19- Şerefhan, Şerfname, s. 416

20- M. Emin Zeki, age., 113

21- Ö.L. Barkan age, s. 745

22- Koloninin en büyük köylerinden biri olan Kırkdilim, aynı zamanda merkez köydür. Koloninin önemli Dedeleri bu köyde bulunur. Kırkdilimli olan Abidin Dede (Abidin Yıldız) Türkiye'deki Alevi cemaatlerin önemli bir kesimi tarafından tanınır ve sevilir. Kırkdilim adıda bizlere belirli ip uçları vermektedir. Kırkdilimin Kürtçe adı " Qir-dil-me"dir. Bunu inceleyecek olursak, "Qir" harap olma, kırmak yok etmektir. "Dil" ın ise köle, esir, esaret ve tutsaklıktır. "Me"de "Qir-dil" cümle içerisinde kullanıldığında aldığı ektir. Keza kolonide "Qir-Me" ve "Qirm-Oluk" adında iki Canbeg köyü daha vardır. Bu adlar, bize ister istemez geçmişte koloni halkının bir kıyım ve esaretten geçtiği düşüncesini uyandırmaktadır.

23- Buradaki Maliki adının İslamda Sünnet ehli denilen dört mezhepten biri olan Maliki'likle ilgisi yoktur. İmamları İmam Malik değil, İmam Cafer'dir. Maliklik, Malik-aneli anlamında kullanılıyor olsa gerek.

91 Kürt baharının

Hafice YAŞAR

5 Mart 1991 günü Ranya, 7'sinde Süleymaniye, 11'inde Hewler ve 20'sinde Kerkük'te Saddam'ın, özel bir itina ile kurduğu tüm istihbarat ağıları, şehirlerin merkezinde yıkılmaya-cağından emin tahkim ettiği istihbarat, zindan ve Baas'ın ikametgahı görevi gören kaleleri ele geçirildi. Ünlü işkencecileri kitleler tarafından linç edildi. Neredeyse bir haftada memkeletimizin güneyinin tümü dünyanın 4 büyük gücü olduğu iddia edilen bir işgalci güçten temizlendi. Hem de uzun bir süredir dünyada görülmeyen bir halk ayaklanması sonunda.

Bir gün önce Saddam'ın Irak sınırları içinde uçak kaldırmasını yasaklayan büyük güçler bu oldu-bitti karşısında Saddam'dan bile daha çok şaşırıldılar. Sindiği, örgütsüz kaldığı konusunda güçlü istihbaratlar alınan Kürtlere ne olmuştu? Son yaptıkları devlet ilanı demektir ve dünyadaki hiç bir büyük güç bu konuda herhangi bir hazırlık yapmamıştı. SSCB'nin yıkılması sonucunda dünyanın siyasi kodları değişmişti. Yeni kodlar; demokrasiden, insan haklarından ve özgür seçimlerden bahsediliyordu. Eğer Kürtler bir gün sonra Kerkük'te özgür seçime başvurup devlet demek olan özgür iradelerini dünya aleme duyurmaya kalksalar yeni kodlara göre bu özgür iradeye teslim olmak gerekiyordu. Bu durumda, Ortadoğu'nun aktüel haritası tehlikeye girecek ve belki de, bölgesel bir savaş ile karşı karşıya kalınacaktı. Bunun karşısında Körfez savaşının ilk iki yüzlü devlet politikası açığa çıktı. Bir gün önce yasaklanan uçak kaldırma iznini Saddam'a bir kez daha tanıdılar. Çünkü uçak dışında ayaklanan bir halkı "yenecek" hiç bir gücün olmadığını tecrübelerinden biliyorlardı.

21 Mart'ta, Newroz'da, yenik Saddam memleketimize bir kez daha uçaklarla saldırdı. Büyük güçler bir kaç saat rahatladılar. Çünkü uçağa karşı savaşmak mümkün değildi.(1).. Ama çılgın Kürtler mümkün olmayı becerdiler, "ya herro ya merro" diyerek 5 milyon dağlara yöneldi ve önce uçakları ve komşu sömürgecileri ve de ardından da Birleşmiş Milletler'i şaşkına çevirdiler. Kürtler hiç, umulmadık bir anda Orta-Doğu'da 70 yıldır özenle korunan statüko'yu darmadağın etmek üzere idiler.

Üstelik bu kez; karşılığın alıp tehdit dahil her imkanı kullanarak orta yol arayacakları bir örgüt de söz konusu değildi. Karşılarında; her sınıftan, cinsten, yaştan koskoca bir millet ve bu milletin kararlı iradesi vardı. Hergün binlerce sayılan ve gömülmeye bile vakit bulunamayan bebeler ve yaşlılar parçalanmış memleketi birleştirmişlerdi.

Yıllardır Kürt okur-yazarları dahil egemenlerce ısrarla beyinlere nakşedilmeye çalışılan İran, Irak, Suriye ve Türkiye Kürtleri kavramı bir günde Kürtler ve Kürtlerin memleketi olarak değişmişti. Renan'ın deyimiyle "felaket içinde ulus olunur" tarifini Kürtler bir kez daha doğruluyor ve dünyanın neresinde olursa olsun tüm Kürtler kimliğinin korunması kavgasında yerini alıyordu. Saddam'ın evinde devam edeceğine inanılan kıvılcım; Diyarbakir, Mahabad, Qamışlı, Koçhisar ve Haymana'da koskoca bir yangına dönüşmek üzere idi.

İlk canhıraş feryat Türk ve Fars devletlerinden yükseldi. Kürtler ne pahasına olursa olsun 70 yıl önceki sınırlar içine döndürülmeliydi. Özellikle bu iki devlet en azından 7 yüzyıllık tecrübelerinden, bir tek devlet sınırı içinde, özgürlüğü konusunda kararlı bu halkla baş edilemeyeceğini çok iyi biliyorlardı. Halepçe sonrasında tahammül etmek zorunda bırakıldıkları bir avuç Kürt "mültecinin" 70 yıllık metodlarını nasıl "tar û mar" ettiği'nin anıları ise henüz çok taze idi. Muş, Diyarbakir veya Mardin'de hapsedildikleri kamplarda "şal û şepik"leri ile kocaman Newroz

öğrettikleri

ateşleri yakıp, zavallı Türk devletinin yıllarca yok dediği bir dille halaylar çekip kamp duvarlarını parçalayan Kürt "mülteci" belası henüz başındayken milyonlarla başetmeleri mümkün değildi. Hem de bu kez gelenler, ülkelerini bir haftada kurtarmanın gururu ile Diyarbakir, Mahabad veya Qamışli'yı da temizlemeye geliyorlardı. Bu panik içinde BM'lere başvuruldu.

Soldan bir takım Misak-i Milli fanatiklerinin iddialarının aksine olarak BM veya onların tabiriyle emperyalistler bu öneriye uzunca bir süre mesafeli davrandılar. Çünkü ayaklanan Kürtleri yatıştırmanın bedeli sadece bölge ülkeleri açısından değil ama planetimiz üzerindeki tüm egemen güçlere ve devletlere oldukça pahalıya mal olabiliyordu.

Kürt halkı Irak devleti ile bütün köprüleri atmıştı. Çağın 2.Kürt devletini kabullenmek dışında, bu halkı bir gün önceki sınırlara geri döndürmek mümkün değildi. Böyle bir tavır ise; en başta süper güçler olmak üzere 2 yüzyıllık devlet-millet tezinin temelini dinamit yerleştirmek ve BM'in anayasasında radikal bir değişiklik anlamına geliyordu.

Kurulduğu günden itibaren BM; her üyenin devlet-milletinin birliğini ne pahasına olursa olsun koruma ilkesi etrafında bir konsensüs etrafında yaşamını sürdürüyordu. Bu anlamda, bir çok devrimcinin yıllarca öne sürdükleri iddiaları doğru idi. Bu kurum anayasası itibariyle Birleşmiş Devletler olarak adlandırılmalı idi. Çünkü; bu birliğin harcını oluşturan prensip gereği olarak; "toplu imhalar dahil ne olursa olsun" üye devletlerin iç işlerine karışmamak gerekiyordu. Bu prensip bir kez sarsıldı mı ABD dahil hiç bir devlet-millet üniter yapısını koruyamazdı.

Ama Kürtler, Gandhi'den sonra pasif direnişin yeni bir örneğini sunmuş durumdaydılar ve bu eylemleriyle 4 sömürgeci devleti birden tehdit ediyorlardı. Öyleyse; ilk tedbir olarak, Kürtleri birgün önceki sınırların içine çekerek diğer 3 devleti bu büyük tehlikeden korumak gerekiyordu Akabinde ise Kürtleri pişman etmenin yollarının aranması gerekiyordu. Yapılan tüm analizler; 4 taraftan kuşatılmış bir parçanın uygulanması öngörülen baskılara karşı direnecek ne siyasi ne de iktisadi imkanı olmadığı doğrultusunda idi. Bu

nedenle, Kürt halkının kendi rızası ile dayanamayıp bir süre sonra kendiliğinden Saddam'a teslim olacağına inanılarak geçici bir kararnameyle küçük bir Kürt devletini kabul etmek zorunda kaldılar. Aynı anda da bu uygulamanın BM'lerin temel prensibinde bir değişikliğe sebep olmaması ve başka ezilen halklar açısından karara dönüşmemesi için tüm imkanlarla Kürtleri teslim olmaya zorladılar. Körfez Savaşı nedeniyle BM Irak'a iktisadi ambargo kararı almıştı.

Fakat Irak devleti komşu Arap devletlerinin dayanışması sonucu bu ambargoyu bir yığın alanda delebiliyordu. BM himayesinde olduğu iddia edilen bölge ilan edilir edilmez, Saddam bizim memlekete karşı ikinci iktisadi ambargoyu da hayata geçirdi. Yani yeni Kürt devleti merkezi otoriteninkine ek olarak kendisini koruyacağını ilan eden BM'lerin ekonomik ambargosu ile de karşı karşıya kalıyordu. Memleketimizin en zengin parçası olan bu kesim normal şartlarda kendi kendine yeter durumdadır ama süper tarım alanlarının mayın tarlalarına dönüştüğünü de iyi biliyorlardı. Yüzyıllar boyu komşularına et, süt ihraç eden Kürtler çocukları için bile olsa süt tozundan süte ihtiyaç duyacaklardı. BM hastalar ve çocuklarla ilgili cüzi durumdaki malzemeleri ise 3. ambargocu güç olarak Türk ve Fars devletlerine takılacaktı. Yıllardır bölge solu da dahil herkes tarafından Kürtlerin başına kakılan BM (Çekiç Güç) himayesi sadece Saddam'ın uçak kaldırmaması düzeyinde kalıyordu. Aynı bu eksik-

Kürt halkı Irak devleti ile bütün köprüleri atmıştı. Çağın 2.Kürt devletini kabullenmek dışında, bu halkı bir gün önceki sınırlara geri döndürmek mümkün değildi. Böyle bir tavır ise; en başta süper güçler olmak üzere 2 yüzyıllık devlet-millet tezinin temelini dinamit yerleştirmek ve BM'in anayasasında radikal bir değişiklik anlamına geliyordu.

lik de telafi edilmekte gecikmedi. Türk ve Fars devletleri 5 yıl boyunca top atışları ve uçak bombardımanları ile Saddam'ı aramadılar. Yüzbinlerce mayına rağmen köylerine dönüp, derme çatma kepirlerde ziraatle uğraşmak isteyen köylüler de böylece engellenmiş oluyordu. Ve Kürtler BM himayesinde ya Saddam ya da açlık veya soğuktan ölme seçeneğiyle karşı karşıya bırakılıyordu. (1)

Daha yolun başında diplomatik masalarda ve pratik eylemlerde; Kürtlerin kendilerinden başka hiçbir dostları olmadığı, sadece 4 devleti değil, BM anayasasını da karşıya aldığı ve bu karşıya alışın bedelinin ağır olacağı ve de bu bedeli tek başlarına ödemek zorunda kalacakları açığa çıkmıştı. Silahla başegdirilemeyen Kürtler açlık ve

soğukla terbiye edilmek istenecekti.

Hiç bir dostları yok mu diyorum. Çünkü; bu parçamız jeo-politik olarak en dezavantajlı parçamızdır. 4 taraftan kuşatılmış ve nefes alacağı en ufak bir çıkış noktası bile yok. Türk, Arap ve Fars'ların insafına bırakılmış durumdadır. Devletlerin düşmanca tavır takınacakları açık ve anlaşılır bir durum. Böylesi durumda egemen ulusların demokrasi güçlerine önemli fonksiyonlar düşer.

Hiç olmazsa çocuklara aspirin yetiştirebilir ve önemli vergilerinden savunmasız sivilleri bombalayan uçaklara karşı bir kampanya başlatabilirlerdi. Vietnam savaşında ABD halkı, Cezayir savaşında Fransız demokratları en azından bunu yapmışlardı. Ama malesef bu 5 yıl boyunca bu üç komşu ulusun birbirinden en ufak bir dayanışma emaresi görülmediği gibi, hepsi dört gözle bu küçük devletin çöküşünü bekliyorlardı.

Kısacası 92 Mayıs'ında Kürtler memleketlerinin ufak bir parçasında da olsa De Facto bir devlet sahibi olmuşlardı. Öyle bir devlet ki; hiç bir konuda siyasi sınıfına insiyatif hakkı tanınmayan, tüm dünya tarafından iktisadi ambargo altında tutulması bir yana, özellikle iki komşusunun da savaş ilan ettiği şartlarda geleceğini inşa etmeye zorlanıyordu.

Bu özgürlüğün sonuçlarına katlanmak Kürt halkına, siyasi idarede yüz akı ile çıkmak yükümlülüğünü de siyasi sınıfın omuzlarına yüklenmişti. 20. yüzyılın 2. Kürt devletlerinde yaşananlar tüm Kürtler için hayati öneme sahip bir tecrübe yığını sunmaktadır. Bunları irdeleyebilmek için Kürtleri 91 baharına taşıyan şartları gözden geçirmek gerekiyor.

91 Öncesi Memleketimizin Güney'inde Siyasi Durum:

1946'da Doğu KDP'nin bir şubesi olarak kurulan ve uzun yıllar sol eğilimli aydınlar tarafından yönlendirilen Güney KDP'si (2) Mahabad tecrübesi esnasında SSCB'nin dayattığı Otonomi siyasi tezini aynen devralmıştı. 1961'de başlatılan silahlı mücadele ise; o dönemde moda olan "kurtarılmış bölgeler"i esas alarak yüzyıllar boyunca iki büyük imparatorluk arasında varolma savaşı veren Kürt devletlerinin kullandıkları siyasi taktiği aynen devralıyordu.(3)

30 yılı aşkın bir süredir gerek programlara yerleştirilen siyasi amaç ve gerekse egemen mücadele anlayışı, Körfez Savaşı öncesinde memleketimizin güneyini hemen hemen bir harabeye çevirmişti. Halepçe'de kimyasal silah kullanıldı-

ğında dünya siyasi arenasında herhangi bir ciddi tepki ile karşılaşmayan Saddam, katliamcı tavrını tüm Kürt halkına karşı Enfal (4) ilan etmeye kadar götürdü.

88 sonbaharında nihayet bir cephe ilan eden Kürt örgütleri ise İran'ın lojistik desteği kalmanca 75 sonrasına benzer bir akıbet ile karşı karşıya kalmışlardı... Bu şartlar içinde artık ağır bir külfete dönüşen pêşmerge miktarını azaltıp, yeniden yolun başına dönme koşulları yaratmaya çalışıyor ve böylesi durumlarda adet olduğu üzere diğer parçalara bir ulusal kongre çağrısı yapıyorlardı.(5)

Gerek sömürgeciler ve gerek ünlü politoglar ve hatta Cephe içindeki Kürt örgütleri bile güney'de halkımızın artık uzunca bir müddet kıpırdayamamak derecede terörize olduğu konusunda hemfikir idiler. Bu nedenle Ranya'dan başlayan halk ayaklanmaları Saddam kadar süper güçleri de hazırlıksız yakaladı ve gafil avladı.

Özgür Memleketin Siyasi Coğrafyası

Ayaklanma sonucu Saddam'ı ve süper güçleri dize getirecek kadar özgürlük talebindeki kararlılığı ile örgütlülüğünü ispat eden halk malesef iç siyasi arenada bu gücünü vurgulayacak bir alternatif siyasi yapılanmadan yoksundu. 30 yılı aşkındır sürdürülen silahlı mücadele anlayışı, bu parçamızda siyasi iktidarlara karşı baskı grubu olabilecek alternatif örgütlenmelerin önünü tıkamış, imkansız hale getirmişti. Bir yandan dağda olan Kürt örgütlerinin, farklı mücadele biçimlerine, "biz dağda savaşırken..." le başlayıp kuşkuyla yaklaşması ve küçümsemesi hatta imhaya yönelmesi, diğer taraftan merkezi otoritenin terörünün dozunu en ufak bir bildiriye idam ile cezalandırma düzeyine çıkarmasına ek olarak, egemen ulus içinde de demokratik kitle örgütleri ve genel olarak demokrasi mücadelesi konusunda elle tutulur bir geleneğin olmaması, özgürlük için ayaklanan halkın, Kürt siyasi sınıfına karşı demokrasi taleplerini savunmada 5 yıl boyunca ciddi bir baskı gurubu yaratamamasının nedenlerini oluşturdu.

Ayaklanmanın hemen akabinde dağdaki klasik örgütler, Bere (Cephe)leri öncülüğünde memleketimizi yönetmeye geldiler. Halk bu yeni siyasi sahnede ne kadar örgütsüz idi ise yıllarca birbirinin kanını içen siyasi sınıf o oranda örgütlü idi. İlk icraatları şehirlerde ayaklanmalar sürecinde oluşan nüve halindeki örgütlenmeleri (Süleymaniye'de Şura-sovyet-lar vb.) tasfiye etmek oldu.

Bu tasfiye eyleminde hiç zorlanmadılar. Çünkü; kendi aralarında birlik kurmuşlardı, silahlı-paralı idiler, en azından 30 yıllık sürekli yüceltilen bir pêşmerge geçmişleri vardı ve en önemlisi halk bu siyasi sınıfı iktidarda hiç yaşamamıştı ve 7 örgütün (6) tümü kendisini en azından sosyal-demokrat olarak tanımlıyor ve sık sık demokrasiden ve "Kurdistanê Nû"dan bahsediyordu.

Kıscacası; 30 yılda 2 kez yenilen bir siyasi anlayış; 91 Eylül'ünde özgür bir mecliste rakipsiz ve tek başına iktidara getirilmişti

Gerek sömürgeciler ve gerekse süper güçlerin tüm engelleme çabalarına rağmen, 92 Mayıs'ında %100'lük bir katılımı seçimler yapıldı. Bu seçimler, Kürt devletini bir kez daha meşrulaştırıyordu.

Seçimlerde Bere üyesi örgütlere ek olarak kendi aralarında başka bir birlik oluşturan değişik tandanslı islami hareket de katıldı. Hepsinin seçim program ve propagandaları hemen hemen aynıydı; geçmiş 30 yıllık mücadeleleri, demokrasi talepleri ve Saddam'a kesin bir düşmanlık. Sadece YNK bu süreçte otonomi talebini federasyon olarak değiştirmişti.(7)

Neredeyse 1 yıl boyunca iktidarda olan Bere, halkın yaşamında herhangi bir iyileştirme girişiminde bulunmamış ve her şeyi seçim ve parlamento-hükümet kuruluşu sonrasına ertelemişti. Seçim, parlamento ve bu parlamentodan çıkacak hükümet halk kitleleri açısından neredeyse kurtarıcı bir Mehdi'ye dönüşmüştü.

91 Mayıs'ında nisbi temsili %7'lik bir baraj ile öngören seçim sistemi gereği halkımız tüm tarihi boyunca ilk kez özgür oy hakkını kullandı. Bölgede İsrail'den sonra en demokratik seçim sistemi uygulanıyordu ve dışarıdan gelenlerin deyimleriyle "Kürt halkı bu sınavdan tam bir olgunluk ve yüz akıyla çıktı", "bölgeye demokrasi dersi verdi." KDP ve YNK dışındaki örgütler barajı aşamadıkları halde seçimin hemen akabinde hepsine aldıkları oy oranında meclis ve hükümette temsil önerisi yapıldı. 105 kişilik parlamento, 50 YNK, 50 KDP ve 5 tane de Asuri milletvekilinden oluştu. Diğer örgütler parlamento dışında kalıp muhalefet edeceklerini iddia ettikleri halde; YNK ve KDP'nin işbirliği karşısında kendilerini tehlikede hissedererek, hükümet ilanının hemen akabinde bu iki parti arasında bölünüp, bunlara katılmayı tercih ettiler. (8)

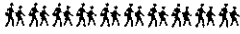
Böylece de; Kürt siyasi sınıfı 92 ortalarında seçimler sonucu bir kez daha meşrulaştırılmış olan iktidarı iki başlı tek bir siyasi güç olarak ele geçirmiş oluyordu. Ufukta hiç bir siyasi muhalefetin esamesi okunmuyordu. Üstelik 5 milyonluk bir halk tüm umudunu bu hükümete bağlayarak,

bu siyasi güce açık çek vermiş oluyordu.

Federe Kürt Devletinin İcraatları Ve Kürt Halkı

Aylarca bayram yapılarak kurtarıcı Mehdi gibi karşılanan Kürt hükümeti ilk icraatlarıyla; "Kurdistanê Nû"nun ha deyince ve inşa edileceğiyle ilgili ideal vaatlerle kendiliğinden gökten zembille aşağı inemeyeceğini göstermekte gecikmedi. En azından 30 yıl boyunca demokrasi havariliği yapan örgütlerin hiç birinin günlük yaşama yansıyacak demokrasi ile ilgili en ufak bir geleneği yoktu. 30 yıl boyunca esas alınan mücadele anlayışı kendi mantalitesini her yamıyla egemen kılmıştı. Silah bu anlayışın merkezindeydi. Tüm ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların karşılanması ile ilgili arayışların tümünde silah merkezdeki belirleyici rolünü oynamaya devam ediyordu. Silah ve demokrasi yan yana konulması mümkün olmayan iki kavram, birinin güçlendiği yerde diğeri aynı oranda geriler. Dağda, silah ve mermi, hava ve su kadar zorunlu bir ihtiyaçtır. Ve iyilik-kötülük, yararlı-zararlı, korkak-yiğit, halkın dostu-düşmanı vb. her türden değer yargısı buna göre belirlenir. Bu süre ne kadar uzatılırsa hal ile ve halkın talepleriyle silahlı güç arasında o oranda büyük uçurumlar oluşur. Uzun süreli ve kendini toplumun günlük yaşamından izole eden "kurtarılmış bölgeye" dayalı silahlı mücadele anlayışının doğal sonucu olan bu gerçekliği dengeleyecek tek güç, sivil halk ile yakınlaşmak ve siyasi hayatta ana rolü onlara teslim etmekten geçiyordu. Bizim memlekette ise bu tipteki savaş en azından iki nesli ku-

Ayaklanma sonucu Saddam'ı ve süper güçleri dize getirecek kadar özgürlük talebindeki kararlılığı ile örgütlülüğünü ispat eden halk maalesef iç siyasi arenada bu gücünü vurgulayacak bir alternatif siyasi yapılanmadan yoksundu. 30 yılı aşkındır sürdürülen silahlı mücadele anlayışı, bu parçamızda siyasi iktidarlara karşı baskı grubu olabilecek alternatif örgütlenmelerin önünü tıkamış, imkansız hale getirmişti.

çaklıyordu ve daha önce değindiğim üzere siyasi iktidardan pay talep etmek bir yana, mütevazı baskı grubu görevi üstlenecek bir sivil oluşum (aşiretler dışında) bile yoktu. Doğal olarak dünyaya sadece kendi pencerelerinden bakan resmi örgütlerin hiç birinin bu konuda parmağını kıpırdatmaya ve en ufağından bir reforma gitmeye bile niyetli olmadığı çok çabuk ortaya çıktı.(9)

Oysa, merkezi otorite ile kalan köprüleri de atmanın başlıca yolu acilen bir demokratizasyon sürecinin başlatılmasından geçiyordu. Saddam, fiziki olarak ülkeden atılmış, ama tüm yasaları ve kurumlarıyla varlığını devam ettiriyordu. Pamuk ipliğine (Saddam'ın ani bir kalp krizi sonucu ölmemesine) bağlı özgürlüğümüzün tek teminatı, devlet kurumlarının yapısal farklılaştırılmasından geçiyordu. Ayrıca federe devletin her adını kuşkuyla izleyen, dünyanın, sömürgeciler dahil, bu reformlara aşıktan tepki gösterme imkanları yoktu. Çünkü planetimiz üzerindeki son siyasi kodlar, demokrasiyi esas alıyordu. Hemen hemen tüm Kürt aydın ve demokratları bu konuda ısrarlı öneriler ve somut projeler sundular. Halkın değişik kesimleri reform önerilerini, demokrasi kuralları çerçevesinde binlerce imza eşliğinde parlamento, hükümet ve siyasi partilere iletiler.(10)

Hayalini bile edemedikleri iktidarı bir anda elinin altında bulan Kürt siyasi sınıfı, memlekete sadece kendi gözlüğü ile bakmaya devam etti. Bu gözlük ise halkı yönetilecek yığın ve yedek güç olarak görme miyopluğundan muzdaripti. Hükümet kuruluşundaki siyasi güçler dengesi devletin tüm birimlerinde esas alındı, kliantalizm televizyonlarda karikatürize edilecek kadar abartıldı (11). Halkın açık siyaset ile ilgili talepleri bir kenara atılmakla kalmadı, halk terörize edilmeye başlandı. İlk elde kadınların eşitlik ile ilgili taleplerine cevap verir gibi, yüzlerce kadın "jina xirap" denerek, ardından profesör, aydın vb. bir çok insan infaz edildi. Oysa ayaklanma sırasında çok isabetli bir karar alınarak, tüm eski caşlara harekete katılmaları koşuluyla af ilan edilmişti ve memleketin kurtuluşunda bu kesim de önemli bir rol üstlenmişti. Eski büyük caşlar (Müsteşar deniyor) örgütlerin önemli mercilerinde konumlandırılırken, sivil insanların infazları halkın siyaset ile arasına mesafe koymasına ve büyük bir hayal kırıklığı yaşamasına neden oldu.

İkinci önemli icraatları, memleketin çok sınırlı olan maddi imkanlarının (Xabur ve Doğu ile olan sınır kapılarındaki gümrük gelirleri ve devlete ait bir kaç fabrika) aslan payının iki parti arasında paylaşılması idi (12). Bu maddi imkanların sarfedildiği alanlar başlı başına bir trajedi idi (13)

Yaşamın idamesi ile ilgili olarak; yaşlı ve çocuklara (şehit çocukları dahil) dilencilik, genç kızlara bedenini satma veya intihar etme, genç erkeklere ise kahve köşelerinde birilerinin bir çay ısmarlamasını beklemek veya örgütlerden birinin silahını (çekdar) taşımak alternatifleri sunuldu. İki taraf da sivil elbise giymelerine rağmen ilk günden tüm imkanlarını silahlı güç rezervlerini arttırmaya yönelttiler. İki taraf da hemen düzenli ordu oluşturma hayallerini gerçekleştirilmeye başladı. Hem de paralı ordular. Bir profesörün bir kaç ayda bir ancak eline geçen maaşı 300 dinarken, partilerden birinin silahını taşıyan yeni bir çekdar 1000 dinarla işe başlıyordu. Böylesine bir kaos ortamında silah taşımamanın yan avantajları ise, sayılmakla bitmez.

Oysa De Facto Kürt devletini kalıcı bir mevzi haline getirebilmek için Kürt halkının ve hatta özgür bir memlekette iktidarda kalmak isteyen bir siyasi sınıfın bile hali hazır koşullarda en son ihtiyacı ordu teşkilatlanması idi. Adına askeri akademi denen okullarda yetiştirilen ve standart askeri giysi ve potinlerle donatılan bir askeri güce sahip olmak, özgür bir devleti dış saldırılara karşı koruyacağı varsayımı ile yaratılan bir düzenli orduya sahip olunduğu anlamına gelmez. Her milli ordu genel olarak kendi halkın baş belasıdır. Ama günümüz koşullarında Kürt ordusu denen silahlı güçler kendi kendini imha etme aracıdır. Çünkü; politik statü bir yana, savaş materyali anlamında eldeki imkanlar itibarıyla her iki ordu da memleketimize dışarıdan gelecek (Türk, Arap ve Fars devletlerinden) hiç bir saldırıya karşı memleketi düzenli ordu biçiminde savunacak konumda olabilemezdi. Savaş ilan eden 4 komşumuz en sofistike savaş materyali ile donanmış ve meşru devlet statülerini de el altında bulundururken, kalaşnikof ve bir kaç topla donatılmış paralı çekdarların gönüllü ve gerek giysileri ve de gerek halk ile ilişkileri itibarıyla daha etkili olan bir pêşmergeden daha dış düşmana karşı caydırıcı olmaları mümkün değildi. Nitekim son 5 yılda 2 devlet sürekli memleketimizi bombaladı. 31 Aralık ise Saddam sadece tankları ile göründü. Bu işgal girişimlerine karşı var olan Kürt ordularının herhangi bir caydırıcı potansiyeli temsil etmedikleri açıkça görüldü. Oysa hali hazırdaki özgürlük BM himayesinde görünüyor. Bu imkan ısrarla zorlanarak askeri korunma onlara havale edilirken, eldeki maddi imkanlar kalıcı ve halkın günlük yaşamında radikal değişimleri ve memnuniyete dönüşecek reformlara sarfedilmeliydi.

Fakat iktidardaki siyasi sınıfın iki yıl boyunca sürdürdükleri bu ordulaşma çabalarının gerçek nedeni ortaya çıkmakta gecikmedi. İlk iki yıllık

balayı döneminde fiziki imha dahil, her yol denerek memleketi muhalefetsiz-dikensiz gül bahçesine çevirdiler.(14) Hakimiyetlerinden emin olduktan sonra da KDP ve YNK bu kez birbirlerine ait olan hükümdarlık alanlarına göz diktiler ve her biri tek başına memleketin hakimi olmaya hazırlandı. Ülkenin maddi imkanlarının başlıca tüketicisi ordular savaş içinde varlıklarını idame ettirebilirlerdi. Dış düşmanlarla boy ölçüşülecek imkan bulunmadığına göre, iç düşmanlar yaratılmalıydı. Onlarca yıllık Celali-Melai antagonizmasını biraz deşmek, ordulara kışladan çıkma imkanı vermeye yetiyordu. Kaldı ki, böylesi koşullarda kavgayı kızıştırmak için her birinin imdadına yetişecek en azından 4 başkent hazır ve nazır bekliyordu.

Maalesef bu kez Celali-Melai kavgasından halk dolaysız etkileniyordu. Bu iki güç, dağın başında birbirleriyle savaşırken, kullandıkları silahlarla sivil halkın malına, canına ulaşamıyorlardı. Ama aktüel şartlarda, yerleşim birimleri pazarlık alanlarına dönüşmüştü ve her top atışı sivil halkı canından veya canının yogasından ediyordu. Sivil halk uzun bir süre tüm imkanlarını kullanarak, bazen ricalarla, bazen yüzlerce kilometrelik protesto yürüyüşleri veya parlamento önünde açık grevleriyle yarınlarını tehdit eden bu barbar savaş karşı tepkilerini dile getirdi. Ama yılların Marksistleri dahil iktidar hırsı Kürt siyasi sınıfının gözünü kör, kulaklarını sağır etmişti.

Sonunda halk yeni tipte bir protesto yoluna başvurmak zorunda kaldı. Sevgili ülkesini, anılarını terketmek. Ne Qeledize ne de Halepçe katliamları ne de Enfal Kürtlerin çok sevdikleri memleketlerini böylesine bir yoğunlukta terketmelerine neden olmamıştı. Ama son 3 yıldır Xumeyni sonrası İran'ın başına gelen beyin göçü erezyonu bizim memleketin güneyin'de de yaşanıyor. Doktor, Üniversite hocaları dahil, öğretmenler, mühendis, sanatçı hemen hemen tüm eğitilmiş, emek sahipleri, her gün mübalağasız binlercesi ülkeyi terk ediyor, bir yığın risk göze alıp uzaklara kaçıyor. Saddam'a sığınmamak için "kaçıyor" ve belki de ilk kez her iki anlamda da bir demoralizasyon yaşıyorlar. Kafanlar arasında ise; orta yaşlarda ani kalp krizleri ve kanser sonucu ölümler, okur-yazar genç kızlar arasında; intihar oranlarının yükselmesi, fuhuş ve en iyi ihtimalle Avrupalı bir Kürt ile hiç tanımadan evlenme, genç erkeklerin tek kurtuluşu birbirini İran iki güçten birinin paralı askeri olmak-gayri-meşru işlere yönelmek dışında bir seçenek şimdilik görünmüyor. Ama yine de hala 91 baharına sahip çıkarak; Saddam'ı-Irak'ı istemiyoruz demeye devam ediyorlar.

Bu ortamda; İran ve Suudi Arabistan destekli köktendinciler cennet vaadlerinin yanı başına, insanların bu günlerini de satın alma projelerini gönüllerince istismar ediyorlar. Fanatik islam belki de tüm tarihi boyunca memleketimizde ilk kez meydanı bu kadar boş buluyor.(15), (16)

Sonuç

"Bir musibet bin nasihattan evladır" denir. Bu 5 yıllık devlet tecrübemiz tüm Kürt siyasi sınıfı açısından tekrar gözden geçirilmesi gereken paha biçilmez dersler sundu. Son 2 yüzyıllık bağımsızlık mücadelesi sürecinde Kürt siyasi sınıfı yüzlerce yenilgi yaşadı. Fakat bu yenilgilerin tümü; işgalci düşmanla eşit olmayan koşullarda sürdürülen askeri-taktik yenilgiler hanesine yazıldı. Halk arasında da siyasi sınıfın tezlerine karşı bir sorgulamaya neden olmadığı çoğu kez düşmana yenilenler, halk nezdinde kahramanlaştırılıp idealize bile edildi.

91 Eylül'ünden itibaren Kürt emaretleri tecrübesinden sonra ilk kez Kürt siyasi sınıfı ve Kürt halkı günlük yaşam içinde dolaysız karşılaşılıyor. 30 yıl boyunca kendisini her derde deva kurtarıcı olarak empoze eden bir siyasi sınıftan beklentiler ve aynı oranda da hayal kırıklıkları büyük olacaktır. 5 yıllık tecrübemiz şimdilik halkımız içinde hayal kırıklığı ve siyasi sınıfa karşı büyük bir güvensizliğe neden olmuştur. Son gelişmelerle ilgili yapılan siyasi değerlendirmelere bakıldığında tüm Kürt siyasi sınıfının yenilginin gerçek nedenlerini tartışmaktan çok hala ayrıntılarla uğraşmayı yeğlediklerine şahit oluyoruz. 75 yenilgisi sonrasında bizim de savunduğumuz yüzeysel değerlendirme anlayışı hala devam ediyor; bütün suç şu veya bu önderliğin sınıfsal kökeni veya sefinin kişiliğine bağlanarak izah edilmeye çalışılıyor. Oysa Şêx Mahmud'tan Mesut Barzanî'ye kadar tüm Kürt önderlikleri gerek politikaları ve gerek savundukları tezler itibarıyla memleketimizin dışında nerede olsalardı şu anda muzaffer lider konumunda olurlardı. Ünlü Ho Şi Minh dahil dünyanın bir çok ülkesinde programı doğrultusunda başarıya ulaşanların hemen hemen hepsi Kürt siyasi sınıfının da kendine rehber edindiği pozitivist ikameci siyaset ile birlikte hareket ettiler. Başka ülkelerde başarıya ulaşma ve halkın yaşamında görece bile olsa bir iyileştirme sağlayabilen bu anlayış bizim memleketin jeopolitik konumunda yenilmeye mahkum oluyor. Dünyanın en ideal siyasetçilerini getirip bu klasik tezle donatılabilse Barzanî veya Talabanî kadar bile dayanamazlar.

Yani, sorgulanması gereken esas konu başka kurtuluş hareketlerinde bir takım kazanımlar sağ-layan bir siyasi anlayışın bizim memlekette neden hiç bir başarı şansı olmadığı konusudur. Örgütlerin başına devrimci, en devrimci kavramları ilave edilerek ve şahıslar değiştirilerek bu gün Süleymaniye ve Zaxo'da yaşanan trajedinin yarın Diyarbekir, Mahabad ve hatta Haymana'da tekrarlanmasına engel olunamaz. Aynı tarihin teker-rür etmeyeceği ile ilgili hiç kimse garanti veremez. 70'li yıllarda geleneksel önderliğe alternatif olarak örgütlenen Komelay Rençderan (YNK'nın en güçlü kanadı) işe başladığında ve hatta yıllarca dağda idam sehpalarında bizim şimdiki sosyalistlerimizden daha az devrimci değillerdi. Ama tüm idealist talepleri ve fedakarlıklarına rağmen bu gün yaşananları engelleme imkanına sahip olamadılar. Olumsuzlukların nedeni kurtuluş kuramı olarak kabul ettiğimiz temel tezlerimizde

aramaya başlamadığımız müddetçe halkımızın bu kısır döngüden kurtulması mümkün olamaz. Çünkü, halkımız ne pahasına olursa olsun komşularıyla kayıtsız şartsız eşit yaşamak istiyor. Buna karşılık bizim siyasi projelerimizin (istisnasız tümü) hala Barzanî ve Talabani'nden esasta bir farklılık arzetmiyor.

Siyasi sınıfımızın sunduğu kurtuluş ve toplumsal projeler pozitivist ikameci mantaliteyi esas alıyor. Bu bakış açısının belirgin özellikleri şöyle özetlenebilir; ülkenin ve halkın özgün yapısı sloganlar dışında hiç bir biçimde gözönüne alınmaz, halka hiç bir biçimde güvenilmediği gibi sadece yönlendirilecek bir yığın olarak görülür, dolayısıyla halkın kültürel, yapısal iç örgütsel ve bunlara daylı talepleri gözönüne alınmaz ve halk özellikle siyasetten uzak tutulur. Sonuçta siyaset, dışarıdan edinilen bir takım şablonlarla eğitilmiş bir kesimin başlıca uğraşı haline gelir. Bu sınıf halkı yönetmek ve kendi kapasitesi oranında O'nun adına karar ve her türden tasarruf hakkını sadece kendine tanıır. Sonuç itibarıyla halk, sadece oldu-bittilerle karşı karşıya bırakılan bir objeye dönüşür. Bu yaklaşımın önemli bir özelliği de her anlamda üniter, merkezîyetçi ve tek doğrucu olmasıdır. Bu nedenle kendi aralarında bile çoğulculuğa, çok renkliliğe tahammül edemezler. Bu siyasi mantalitenin egemen olduğu tüm ülkelerde adı toplumsal veya ulusal olsun her

kurtuluş sürecinde mutlaka tavizler verilerek dış güçlerle ilişki kurulmuş ve akabinde siyasal sınıf mutlaka bir iç hesaplaşmadan geçmiştir: siyasal arenada birden fazla örgüt bulunuyorsa, önce bunlar birbirleriyle tek güç kurtarıcıya ulaşmak amacıyla kıyasıya bir kavgaya girişirler. Geriye kalan "muzaffer" örgüt bu kez de kendi saflarında muhtemel yorum farklılıklarına karşı savaş açar. Örgütte irade, tek görüş-tek şefe inene kadar da bu kıyımaya devam edilir. Son iki yüzyıldır planetimiz üzerinde bu siyasi anlayış yüzlerce halkın tarihinde o kadar çok tekrarlanarak beyinlere işle-miştir ki; aydınlar açısından bile kurtuluştan sonraki bir iç savaş neredeyse kader gibi telakki edilmiştir.

Tüm bu olumsuzluklarına rağmen, bu siyasi anlayışın egemen olduğu bir çok ülkede, o ülke halkını belli ölçülerde memnun edecek bir takım sonuçlar alınabilmiştir. (bağımsız devletler kurulmuş belli sosyal reformlar yapılabilmektedir) Halkın iç potansiyelinin ihmali başka bir yerlerden, düşmanı ile gelişmeleri olan başka devletlerle olan ilişkilerden elde edilen imkanlarla telafi edilebilmiştir. Siyasi sınıf arasındaki bu enternasyonalist dayanışma, bu anlamda ikameci siyasetin planet ölçüsünde güçlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. "Düşman güçleri arasında var olan gelişmeleri derinleştirme ve bu durumdan yararlanma" tezi de tüm siyasi tezlerde tartışılmaz bir tabu-ayete dönüşmüştür.

Silah ve demokrasi yan yana konulması mümkün olmayan iki kavram, birinin güçlendiği yerde diğeri aynı oranda geriler. Dağda, silah ve mermi, hava ve su kadar zorunlu bir ihtiyaçtır. Ve iyilik-kötülük, yararlı-zararlı, korkak-yiğit, halkın dostu düşmanı vb. her türden değer yargısı buna göre belirlenir. Bu süre ne kadar uzatılırsa halk ve halkın talepleriyle silahlı güç arasında o oranda büyük uçurumlar oluşur.

Fakat bazı halkların kurtuluşu açısından ikameci siyasetin ve ittifaklar anlayışının sıradan bir başarı şansı yoktur. Bu halkların başlıca ortak özellikleri; kuşatıldıkları ülkelerin her birinin de ayrıca iç sorunu olarak telakki edilmeleridir. Bu nedenle hiç bir alanda kalıcı kazanımlarına izin verilemez. Sadece bu devletlerin iç gelişmelerinde istismar malzemesi haline getirilir ve sıradan bir şantaj malzemesi olarak kullanılırlar. Ayrıca bu halkların kurtuluşu, dünyadaki süper güçler açısından en azından kısa vade de, özel bir önem arz etmektedir. Çağın ilk yarısında Yahudiler günümüzde ise Basklar, Kürtler, Amerika yerlileri, Katalanlar vb. bu kategoride halkalar arasında ilk sırayı alırlar.

Bu halklar; asgari bir kazanım itibarıyla bile

olsa dışarıdan bir destek imkanından yoksundurlar. Sadece ve sadece o halkın kendisinin özgürlük talebi konusundaki olgunluk ve kararlılık düzeyi tayin edicidir. Lafta değil gerçekte; kısa süreli kazanımlar için bile bu halkların iç dinamikleri belirleyicidir. Bu nedenle bu halklar arasında siyasi projeler üretebilmenin ilk koşulu; mümkün olduğu oranda himayeci-ikameci problematikten uzaklaşmayı zorunlu kılar. Yani; sözkonusu halk ile siyasi sınıf arasındaki uçurumları kapatmak, halkın en ufak bir dinamizmini bile heba etmemek, siyasette açıklık, yerel farklılıkları ciddiye alıp zenginlik olarak algılamak, her toplumsal kesimin taleplerini en ufak bir ihmale izin verilmeden gözönünde tutmak, halkın günlük yaşantısında mücadele sürecindeki değişiklikleri bizzat hissedebilmesinin şartlarını hazırlamak, her konuda merkezîyetçi dayatmalardan imtina etmek ve de hiç bir mücadele anlayışının tek başına mutlak ve mukaddes adedilmesine pirim vermeyerek engelleyerek, taktiklerde sürekli sorgulamanın esası alındığı esnek bir mantaliteyi hakim kılmak gerekmektedir.

Başka ortak özelliklerini bir yana bırakarak sadece stratejik dostları itibarıyla bize benzemesine rağmen; önüne koyduğu ilk hedefler açısından başarılı olan Yahudi örgütlenmesine, mücadele ve devlet inşa sürecine baktığımız zaman yukarıda sayılan her belirlemenin neredeyse bir iç manifesto haline getirildiğini görürüz. Daha çığm başından itibaren Yahudi örgütlenmesi; birbirinin dilini bile anlamayan, yaşam tarzı ve gelecek ilgili beklentilerde neredeyse birbirine hiç benzemeyen fanatik dincisinden anarşistine kadar dünyamın her tarafına dağılmış bir Yahudi potansiyeli son derece asgari birleştirmeyi gerçekleştirebildiğine tanık olmaktadır. Bu örgütlenme, bir yerlerden kopya edilen asgari-azami programlar cenderesine zorla kendi halkını hapsedme mantığını bir yana itmiş, tüm Yahudi toplumunun başlıca çimentosu olarak sadece ve sadece "Yahudi kimliğini korumak" prensibini esas almıştır. Asgari-azamisi ile ulusal programı sadece; yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Yahudi kimliğini korumak gibi tek birleştirici maddeden oluştuğu için Siyonist hareket gerçekçiydi ve kuruluşundan 50 yıl gibi kısa bir sürede sosyalistler bile henüz Yahudilerin bir millet olup olmadığını tartışmaya devam ederken ve de tüm dünya karşılarındaiken amacına ulaştı. Hangi toplumsal kesim bu kimlikten ne anlıyor, nasıl geliştirmeyi düşünüyor, gibi sorulara her kesim kendi cevabını vermekte özgür idi ve hiç bir siyasi yoğunluğa bu iki soruda başkalarına kendi görüşlerini zorla empoze etme imkanı tanınmadı. Her taraftan kuşatıl-

dıkları ve devlet ilanı yapacakları salonda son anda hala yayınlanacak manifestoda kullanılacak kavramlar tek tek tartışılıyor ve her tarafın ikna edileceği ortak kavramlar aranmaya devam ediliyordu. Sadece kendi iç dinamiklerine öncelik tanımak zorunda olduğunun ayırımında olan Yahudi siyasi sınıfı kendisini bu potansiyelin onayını aramak zorunda hissediyordu. Bu anlayış; siyasete yansıtıldığında dolaysız demokrasiye en yakın bir demokrasiyi, desantralizasyonu ve yerel siyasi otoritelerin bir gerçeklik olarak tanınmasını ve hoşgörüsü karşılmasını gerektirir. Bu anlayış "işbirliği" kavramını gelişi güzel kullanma lüksünü kendisine tanıyamaz ve sadece yılda gönünden kopan bir maddi yardımı sunan her hangi bir Yahudi ile elde silah veya çapa Filistin çöllerinde direnen biri arasında vatandaşlık hakları itibarıyla bir ayırım gözetmeme anlamında birleştiricidir.

Kürt halkı özgürlüğü konusundaki kararlı iradesini ve olgunluk derecesini defalarca ispatlamıştır. Bu halka yeni yenilgiler yaşatmamanın tek yolu halkımızın örgütsel yapısını, gelecekle ilgili taleplerini temel alan siyasi projeler üretmekten ve kendi gerçekliğimizi olduğu gibi kabul etmekten geçiyor. Klasik terminolojiyle uygunluk arzetsin diye, halkımızın kendisini tarif etme biçimini zorla değiştirme veya ona yeni bir kimliği empoze etme çabalarının, öz-gücümüzü parçalama ve yapay iç düşmanlıklar hatta "cahş-koruyucu" sayısı artırma dışında hiç bir işe yaramadığı yüzlerce acı tecrübe ile ispatlandı. Aşiret örgütlenmesine, Batı normlarına uymuyor diye tüm yenilgilerin başlıca müsebbibi olarak yaklaşıldığı sürece, Kürt halkının tüm potansiyelini kurtuluş mücadelesine istihdam etmek mümkün olmadığı gibi, sonuçta adı batılı ama özünde ne tarihi ne de buna uygun bir kültürel birikimi olmayan yeni aşiret ve aşiret reisleri karikatürleri yaratılmaya devam edilecektir.

91 baharının bedelini, memleketimizin güneyinde halkımız çok pahalıya ödedi ve ödemeye devam ediyor. Tüm Kürt aydınları ve siyasi sınıfı bu bahardan geriye kalan kazanımları korumak ve deneylerinden ders çıkarmak zorundadır. Böyle olunca da; orada vuku bulan herhangi bir olumsuz gelişmede; siyasi partiler arasında hakemlik veya tüm suçlu oradaki önderliğin sınıfsal kökeni veya kişiliklerinde arama zihinsel tembelliğini bir yana bırakmak gerekmektedir. Çünkü bir kez daha altını çizerek söylemek gerekirse, hali hazırda ki tüm Kürt örgütleri ne programatik ne de problematik açıdan Talabani veya Barzani'ye alternatif bir perspektif sunamamaktadır. Dolayısıyla yeni fotoğrafların siyaset sahnesine çıkması bunların

daha başarılı olacakları anlamıya gelmediği gibi tecrübesizlikleri itibariyle ancak sadece Talabani veya Barzani'nin karikatürü olabilirler.

80 sonrasında memleketimizin doğulu ve kuzeyliler olarak bizler hepimiz Suriye'ye indiğimizde bu gerçekliği ağır bir biçimde yaşadık.

91 baharı: İç Anadolu Kürtleri dahil tüm Kürt halkının geleceğinin aynasıdır. Oradaki demokratik kazanımlara sahip çıktığımız ve koruduğumuz oranda geleceğimizi inşa etmeye başlarız. Bu gelecek ise; demokrasiyi esas alan toplumsal projeler üretebilmek ve bunları sahiplenecek demokratik yerel inisiyatiflerin kayıtsız şartsız desteklenmesinden geçmektedir. Çünkü Kürtçe konuşan

Dipnotlar

(1)- Soğuktan diyorum, çünkü memleketimizin doğusu ve güneyinde evlerdeki ısınma genellikle petrole dayalıdır ve soba borusu bile yoktur. Saddam'ın ambargosu Kürtlerin petrollerini yasakladı ve inşaat malzemelerinin lüks olduğu şartlarda -40 derece soğuktan ölme rutinden sayılıyor. Bu süre zarfında Hewler- Koyinceq arasında önemli petrol rezervleri Kürt teknisyenler tarafından kullanılacak hale getirildi. BM'in insani örgütleri dahil her tarafa kullanım hakkı için başvuruldu. İlk tepki "siz bu petrolle tüm memleketimizin bağımsızlığını satın alırsınız ve biz buna izin vermeyiz" şeklinde oldu, ardından büyük petrol şirketleri (Arapların kontrolünde) açık tavır koydular. "Bu petrolü hiç bir biçimde pazarlamayacağız, sadece kendi acil ihtiyaçlarımız kadar tasarruf izni tanın" biçimindeki öneriler ise "kuyuların hombalanması" tehditi ile karşılandı. Böylece Zaxo'daki Çekiş Güç Kürtleri bağımsız olmaktan "korumak" için orada zoraki bulunduğumuza da itiraf ediyordu.

(2)- KDP'nin 50'ler başındaki programı "Marksist-Leninist ilkelerin klavuzluğunda" hareket edileceği idarelerine yer vermektedir.

(3)- Safevi ve Osmanlı imparatorlukları arasında sıkışmış olan Kürt devletleri (emaretleri) yüzyıllar boyunca bu iki feodal imparatorluğun iç çelişmelerinden yararlanarak varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Ama 19. yüzyılın başından itibaren bu her iki imparatorlukta da yapısal değişiklikler yaşanmış ve merkezî-yetçi devlet anlayışı esas alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla da artık her ikisinin de Kürtlerle ilgili beklentileri farklılaşmış. Kürt devletlerinin en ufak bir otonom yapısını kendi geleceklere ile ilgili tehdit kabul etmişlerdir. Nitekim bu süreçten itibaren hangisine karşı olursa olsun Kürtlerin en ufak bir özgürlük talebine karşı her ikisi aralarındaki diğer çelişmeleri bir yana bırakarak birlikte tavır almışlardır. Süleymaniye'deki en basit bir siyasi hareketliliği, Irak'ın yanı sıra İran, Türkiye ve Suriye de kendi iç sorunu olarak telakki etmişlerdir. Zaman zaman ihtiyaçları itibariyle kendi kontrolleri altında tutmaya mecbur edecekleri komşu ülkelerin Kürt hareketlerine "izin" vermektedirler. Ama

Saddam, Rafsancani, Hafız veya Demirel halkımız saflarında, gerçeklerinden daha büyük siyasi-psikolojik ve iktisadi yıkımlara neden oluyor. 5 yılda güney hiç bir şey yapamamışa hiç olmazsa bu gerçekliğin acı ve canlı tanığı oldu. "Halkımız bir daha asla bu acı tecrübeye maruz kalmamasın" dileğinin tek yolu tüm Kürtlerin üzerinde anlaşacağı ortak kimlik tarifini halkın konuştuğu Kürtçe ile yapmaktan geçmektedir. "Kutsal" tezlerimizi kurtuluşumuza kurban edebilmek cesaretini gösterebilmek ve "Ne Bi Zore, Bi Dorê" gerçekliğini kabul etmek için daha ne kadar tereddüt edeceğiz?....

bu "izin-yardım" söz konusu hareketin amacına ulaşmasına imkan tanınmadığı gibi bu 4 devletin iç çelişmelerinde birbirlerine karşı kullanacakları sıradan bir kaza dönüştürmektedir. Ve Kürt hareketi 74'te olduğu gibi merkezi otoriteyi tehdit edecek boyuta ulaştığı anda her 4 devlet aralarındaki her türden çelişmeyi bir yana itip 75 Cezayir anlaşmasında olduğu gibi, karşılıklı fedakarlıklarda bulunup birleşmekten kaçınıyorlardı.

(4)- Enfal; peygamber Muhammed'in kafirlerin topyekün imha edilmesi için ilan ettiği savaşın adıdır. Saddam da 75'te yaptığı gibi 88'de de İran ile anlaşmadan hemen sonra kendi deyimiyle "savaş çizmelerini çıkarmadan" Kürtlere yöneldi. Bu saldırdı hedef sadece pëzmergeler veya örgütlü Kürtler değildi. Tüm Kürtleri kafir ilan ettiği için son seferine Enfal adım takmıştı. Körfez savaşı başlanıldığında kuzey'de de enfal devam ediyordu ve memleketimizin güneyinde hemen hemen hiç bir köy bırakılmamış. Kerkük'ten başlanarak 12-13 yaşından büyük tüm kadın ve erkekler toplu katledilmeye başlanmıştır. (Genç kızlar Bağdat ve Arap emirliklerinde genelevlere sunulmuştur) Sadece "Şivan û Şêxbîzeynî" mîknatısında 180 binin üzerinde bir insan kıyımının yaşlı kadın tanımları hala Keler ve Sumut kamplarında enfalin canlı tanıkları olarak götürülen yakınlarının geriye döneceği veya mezarlarının yerini öğrenecekleri umudu ile bekliyorlar.

(5)- Bizim koşullarımızda mücadele eden tüm halklar açısından, halkın tüm devrimci potansiyelinin temsil edildiği bir ulusal kongrenin oluşması hayati bir önem arzeder. Bu kongre siyasi arenada yer alan örgütler üzeri ve iç çekişmelerde önemli bir caydırıcı baskı gurubu üstlenir ve tek tek bireyler dahil millet içindeki tüm siyasi eğilimlere eşit haklar ilkesi üzerinde yapılanması itibariyle pragmatik-taktik gereği kurulan cephelerden farklıdır. Bizde siyaset sahnesinde 80'den bu yana sık sık gündeme getirilmiştir. Hızlılık komiteleri hatta taslak program ve tüzükler bile hazırlanmıştır. Ama her seferinde, o anda kendini güçlü hissedenen parçanın siyasi örgütleri tarafından dejenere edilmiş giderek askıya alınmıştır. 80'den doğu parçamızda özellikle Dr. Qasimlo önderliğindeki

KDP, daha sonra güney Halepçe sonrası da bizim kuzeyliler 91 baharından sonra bir kez daha güney'deki siyasi örgütler engelleyici bir rol oynamışlardır. Bu engelleme mantığı fazla kompleks gerekçelere de dayanmıyor. Çünkü hali hazırda varolan ve hepsi daha düştüğünde sık sık ulusal kongreden bahsedilen örgütlerin tümünün kurtuluş ile ilgili programları sömürgeci devletlerden biri veya bir kaçının "yardımını" esas almaktadır. Ulusal kongre içinde yer alındığında artık taktik anlamda bile olsa sınırlardan bahsetmek mümkün değil ve bu kongre memleketimizin hangi çağında olursa olsun siyasi tavır takınma durumunda, kurtuluşunun başlıca göbek bağımlı Bağdat'tan geçiren Halepçe'ye, Tahrân'dan sağlayan Sîna'ye, Ankara'dan yapan Dersim'e, Şamdan yapan ise Qamışî cezaevinde Newroz'da canlı canlı yakılan Kürt mahkumlarıyla ilgili istese bile ulusal bir tavır koyabilemez. Bu durumda Kürtlerin 4 hatta 5 (biz de varız) ayrı ulus olduğuna yemin billah ederek bu 4 devleti ikna edeceğimiz ve ulusal kongre lafını bir daha ağızımıza almayacağız ya da bu 4 başkentle olan göbek bağı ilişkilerini en radikal biçimde kendi ellerimizle koparıp atacacağız.

(6)- Halepçe katliamının hemen ertesinde 88 sonbaharında İran'ın "dostane önerisi" sonucu siyasi arenadaki Kürt örgütleri "Berey Kürdistan" adı altında cepheleştiler. Bu örgütler şunlardır; Partiya Demokratîk Kürdistan (DPK), Yekîtiy Nîştîmanê Kürdistan (YNK), Hîzbê Sosyalistê Kürdistan (HESİK), Partiya Sosyalistê Kürdistan (PASOK), Hîzbê Gel, Hîzbê Şûiyî Irak-Irak Komünist Partisi ve Hîzbêy Zehmetkêşan -lileri uzun yıllar YNK'nin elinde tutuklu olan aynı şahıs şu anda YNK'nin polit-Büro üyesi- Alay Şoreş hareketi Bere'ye dahil edilmemişti. Bu nedenle bu hareket seçimi döneminde Bere'nin hiç bir olanağında yararlanamaması seçimi arifesinde Zahmetkêşan daha sonra da Yekîti ile yeniden birleşmiştir. Tüm lider kadrosu bu örgüt içinde 84 ayrılığı öncesi sahip oldukları makamlara getirilmişlerdir.

(7)- Seçimlerden bir süre sonra Mesut Barzanî Paris'ten kendi partilerinin de federasyon talebini benimsediğini açıkladı. Lübnan ve İngiltere'de Arapça yayınlanan El Hayat gazetesinde, Kamuran Keredaxî, Kürt siyasi sınıfının bu güdük siyasi talebini "Kürtlerin ellerinin altında kendi devletleri var, siyasi sınıf halkın tanımadığı bir merkezi otoriteden otonomi veya federasyon talep etme konusunda hala didişiyor" sözleriyle yorumlamıştı.

(8)- İki büyük partinin memleketin siyasi idaresinin yarı yarıya paylaşma konusunda anlaşmalarını ilan etmelerinden sonra Irak Komünist Partisi ve İslami Hareket hariç seçime katılan diğer 4 parti kendi gelecekleri konusunda endişeye kapıldılar ve kendilerini tehdit altında hissettiler ve bunu bir takım belgelerle açığa çıkarmaktan da kaçınmadılar. Dışarıda kalıp muhalefet etmeyi göze alamadıklarından hükümet ilamının hemen akabinde iki parti arasında tercihlerini yaparak bu partilere katıldılar. PASOK ve Partiya Gel KDP'ye katılırken, HESİK'in önemli bir kanadı ve Alay Şoreş ve Zahmetkêşan'dan bir kesim YNK'a ka-

ılmayı tercih ettiler.

(9) Bir tek oy'un bile heba edilmemesi itibarıyla katılan örgütler açısından son derece demokratik olan seçim sürecinde halka sunulan milletvekili adaylarının saptanması konusunda benzer bir toleranstan bahsetmek mümkün değildir. Her örgüt kendi aday listesini sunmuştur ve bu aday listesinde dağıdaki değer yargılarının ışığında örgütlerin polit-büro-şefleri karar vermiştir. Parlamento üyelerinin %90'ı dağıda yönetici olup parlamentoya geldikleri gün peşmerge elbiselerini sivil elbise olarak değiştirmişler ama iç çarıymalar başlar başlamaz başbakan dahil hepsi tekrar eski elbiselerini giymişlerdir.

(10)- Hükümetin kurulmasından hemen sonra çeşitli toplumsal kesimler memleketin demokratikleştirilmesi doğrultusunda taleplerini dile getirmeye başladılar. İlk tepki Irak medeni kanununa göre toplum içinde İslamî şeriat çerçevesinde rol verilen kadınlardan geldi. Gerek ayaklanmada, gerek 30 yıllık silahlı mücadelede en ağır sorumlulukları omuzlarında taşıyan ve seçim propagandası döneminde erkeklerini bir kaç mışıl fazla emek harcayan kadınlara "Kürdîstane Nû" dan kendi paylarına düşeni talep ettiler. Cevap alamayınca iktidarda olan her iki partinin de programında yer alan "kadın erkek eşitliği" bazında medeni kamuda değiştirilmesini istedikleri maddelerle otonomiyerçe imza eşliğinde parlamento, hükümet ve tüm siyasi partilere iletiler. 60'lı yıllarda memleketimizin siyasi hayatında bir örgütün (KDP) saflarında merkez komite üyeliğine kadar yükselen ilk kadın ve federe hükümetin işleri bakanı Roj Şaves'in annesi Nahide Şayh Selam değişiklik önerisini ilk imzalayan oldu. Ardından parlamentoda yer alan birisi bakan, 7 Kürt kadın (Talabânî'nin eşi dahil) ve istisnasız tüm örgütlerin kadın kolları ve de örgütsüz binlerce kadın değişiklik önerilerini imzalamakta tereddüt etmediler. Hukukçular yargıya müdahale edilmemesi için, kamplarda yaşamak zorunda kalan Xenîqîn ve Kerkük Kürtleri kampların idaresinin kendilerine bırakılması için vb. vb. tepkilerle hiç biri 5 yıl boyunca siyasi otorite ile herhangi bir diyalog imkanı bulamadı.

(11)- Memleketin tüm idaresini fifti-fifti paylaşma ve kliantalizmi öylesine bir absürdite düzeyine ulaştı ki bu konunun karikatürize edilmesi kahvelerden ve çocuk şarkılarından çıktı örgütlerin kendi televizyon programlarına bile yansdı. Bu uygulamaya göre, devletin her aşamasında yapılan anlaşma gereği birinci derecedeki sorumlu partilerden birinin önerisiyle iş başına gelmişse yardımcısı mutlaka diğer örgütten atamıyordu. (Bu paramızda belediye reisleri dahil her görüne siyasi atama sonucu ulaştırılmıyor.) Yekîti'nin televizyonunda (her örgütün kendine ait televizyonu var) "Kaşkal" adı altında sunulan ve siyasi hicivleriyle ünlü bir program yapıyor. Bu programlardan birinde herhangi bir devlet dairesine işi düşen bir sivilin işinin yürütmesi için uclar yapması gerektiği, cebinde taşıyacağı biri sarı (KDP'nin rengi) diğer ise yeşil (YNK'nın ki) iki fidar taşınması ile açıklanıyor. Eğer Süleymaniye'de yaşıyorsa (Yekîti'nin alanı) valinin odasına girerken yeşil fidar, yardımcısına rast-

landığında ise mutlaka sarı fulara sığınmak gerekiyor. Herhangi bir karışıklık durumunda işinin çözülmesi konusunda herhangi bir umuda kapılmaması özellikle tavsiye ediliyordu.

(12)- Memleketin varidatının paylaşılma biçimi; %35 KDP, %35 YNK, %15 Hükümet, %15 diğer siyasi partiler. (Bu bilgi için ayrıca, Londra'da yayınlanan Hetaw dergisinin, Eylül 1996 tarihli 6. sayısının 10. sayfasında Pişko Wurya Wahab imzalı yazıya başvurulabilir.)

(13)- Memleketimizin en zengin parçasında yaşayan ve neredeyse dilencilikini unutmmuş durumda iyi yaşam standartlarına sahip olan halkımız özgürlüğün bedeli olarak açlığa mahkum edilmiş ve günlük azukasını çıkarmak için kapılarına varana kadar ve eşyalarını haraç-mezat elden çıkarırken dağdan gelen dünyanın Marksistleri dahil siyasi sınıfın "sefahate" dalması, villalar satın alıp döşemesi, ikinci evliliklerin yapılması, metreslerin rutin hale gelmesi vb. olaylar şok etkisi yaptı. Kürt halkı siyasi sınıfın denetlenmesi açısından aktif-konuşkan bir halk. Bir çok halkın sessizce içine sindirmeye çalışacağı bir çok olumsuzluğu Kürtler eğer hiç bir şey yapamazlarsa bile konuşuyorlar. Daha 92'de bu anlamdaki pasif direniş öyle bir boyuta varmıştı ki, halk siyasi temsilcilerin çöplerini karıştırıp kaç şişe viski sarfedildiğini ve bu para ile kaç ailenin geçinebileceğini tartışıyordu. 94'te iç çatışmalar başlar başlamaz örgütler kendi televizyonlarından askeri kazanımlarının propagandasını ve ne kadara mal olduğunu hesaplıyordu. Yolsuzluklarla ilgili olaylar münferit olsaydı halk açısından belli bir hoşgörüyü karşılanabilir ve "bütün dünya siyasi sınıfının başına geliyor" denebilirdi ama, şu anda memleketimizde bahsettiğimiz yolsuzluklara hulaşmamış her iki örgütten de insan sayısı malesef bir elin parmaklarını geçmeyecek durumda.

(14)- Bir zamanların ünlü komünist Komela'nın esas gücünü oluşturduğu YNK'nın kontrolünde olan Koyincak'ta muhalefeti terörize etme programı çerçevesinde bir günde bir sol grubun 13 kişilik ana kadrosu infaz edildi. Dünyün koministleri yeni komünist adaylara karşı Saddam'ın kendilerine karşı uyguladığı yöntemi kullanmaktan imtina etmediler.

(15)- Çağdaş olduğunu iddia eden iki parti, aralarında nüfuz kavgasını devam ettirirken, islami kökten-dinciler Suudi Arabistan ve İran sermayesi ile Kürt imamı satın almaya çalışıyorlar. Bir zamanlar sosyalistlere ait olan toplumsal projeler yaratıp, halkın günlük yaşamında da belli imkanlar sağlıyorlar. Kürdükleri okullarda ders vermeyi kabul eden örgütlere devletinkinin birkaç misli olan maaşlar, öğrencilere okullarda yemek vermenin yanı sıra burslar ve kız çocuklarının sünnet ettirmeyi kabul eden ailelere sünnet başı 250 (üst dereceden memur maaşı) dinar vermeyi teklif ediyorlar.

(16)- Bu bilgilerin tümüne istedikleri zaman artık tüm Kürtler ulaşabilirler. Yeter ki sadece kitaplardan ve siyasi örgüt temsilcilerinden kendi halkımızla ilgili bilgi alma metodu terkedsin. Bunun için; Avrupa'da herhangi bir mülteci bürosunun önünde, Ankara'da Ulus ve civarında İstanbul'da ise Sirkeci'de yarım saatlik bir tur atmak yeterli. Bu sürenin sonunda mutlaka memleketimizin özgür parçasını terketmek zorunda kalan her sosyal sınıf ve tabakadan biri ile karşılaşılır, bu karşılaşmanın akabinde de makalemin ana bilgi kaynağına ulaşılmış olur. Canlı insan kaynağından daha gerçek bir bibliyografya tammadığım için başka alını kaynağı göstermedim. Purê Keske (Keske Hala) yukarıdaki bilgileri bana iletti. O'nu temel alıyor ve Kürt halkı konusunda O'ndan daha bilimsel düşünebilecek birinin olabileceğine inanmıyorum.

Kürtçe Alfabe

Günümüzde Kürtçenin yazısında üç tür alfabe kullanılmaktadır: Latin, Kiril ve Arap alfabesi. Sovyetler Birliği'nde yaşayan Kürtler, Kiril alfabesini, İran ve Irak Kürtleri Arap alfabesini, Türkiye ve Suriye Kürtleri ise Latin alfabesini kullanmaktalar. Diğer yandan, Kiril ve Arap alfabelerini kullanan kesimlerde de aydınlar genellikle Latin alfabesini bilmekte ve Latince yazılmış metinleri anlamaktadırlar. Bu nedenle Kürtçe alfabenin gelecekte esas olarak Latince olacaktır söylenebilir.

Burada kullandığımız alfabe de Latince olanıdır.

Kürtçe Alfabede 31 harf vardır:

a b c ç d e ê f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

Bu harflerden 8'i sesli, diğerleri sessizdir.

Sesli harfler şunlardır: a e ê i o u

Harflerin okunuşu

- a Türkçedeki a gibi okunur
b Türkçedeki b gibi okunur
c Türkçedeki c gibi okunur
ç Bu harfin biri Türkçedeki ç sesi gibi vurgusuz, diğeri vurgulu olmak üzere iki tonu vardır.
Vurgusuzlara örnek: çend (kaç), keçik (kız)
Vurgululara örnek :çelek (inek), çal (çukur)

Vurgulu olanında dil ucu damaga bastırılır. d Türkçedeki d gibi okunur.

e Türkçedeki e gibi okunur. Ancak vurgulu bir tonu da ha vardığı e ile a arası bir ses verir. Eli kelimesinde (Ali'nin Kürtçe söylenişi) olduğu gibi. Ses genizden gelir.

ê Bu ses Türkçede yoktur. Ancak yabancı dillerin etkisi ile bazı sözcüklerde rastlanabilir. El (yabancı), eloğlu, kelimelerindeki e gibi. Dudaklar çok hafif aralıktır, ve üst dişler alt dişleri kısmen kapatır. Örnek: çê (iyi), bêr (kürek), kêr (bıçak)

- f Türkçedeki f gibi okunur.
g Türkçedeki g gibi okunur.
h Türkçedeki h gibi okunur.
i Türkçedeki i gibi okunur.
j Türkçedeki j gibi okunur.
k Türkçedeki k gibi okunur. (Aslında Türkçede bu ses yoktur, bu dile dışardan giren bazı kelimelerde kullanılmaktadır.)

A	AGIR		G	GUR	
B	BEQ		H	HIV	
C	CER		i		
Ç	ÇAV		î	ISOT	
D	DİK		J	JÜJİ	
E	ELB		K	KER	
Ê	ÊZING		L	LÉV	
F	FIND		M	MASI	

k Bu sesin biri Türkçedeki k, diğeri ise genizden gelen vurgulu biçimi olmak üzere iki tonu vardır.
Örnek: Vurgusuz: **ker** (esek), **kar** (ış) Vurgulu : **ker** (sağır), **kar** (onlak)

l Türkçedeki l gibi okunur.

m Türkçedeki m gibi okunur.

n Türkçedeki n gibi okunur.

o Türkçedeki o gibi okunur.

p Bu harfin vurgulu ve vurgusuz olmak üzere iki tonu vardır. Vurgulu olanında dudaklar kuvvetle basılır.
Vurgusuz örnek: **pır** (çok), **serpeze** (perişan)
Vurgulu örnek: **pani** (topuk), **ıpıng** (yemlik otu)

q Bu ses Türkçe alfabede yoktur. Genizden gelen k sesine yakın bir ses verir.
Örnek: **Teqin** (patlama), **beq** (kurbaga)

r Bu sesin biri vurgulu, diğeri vurgusuz olmak üzere- sert ve yumuşak- iki biçimi vardır.
Vurgusuz örnek: **Hunar** (nar), **Bêrivan** (işim- süt süten kız)
Vurgulu örnek: **Pır** (çok), **kurin** (satın almak)

s Türkçedeki s gibi okunur.

ş Türkçedeki ş gibi okunur.

t Bu harfin biri vurgulu, diğeri vurgusuz olmak üzere iki tonu vardır. Vurgusuz olanı Türkçedeki t sesini verir.
Vurgulu olanında dil ucu üst ve alt dişler arasında one doğru uzatılır ve telafüz edilirken dişlerden tarafından dile basılır.
Vurgusuz örnek: **Sitil** (kazan), **kurt** (kısa), **qot** (başakçık), **pitik** (bebek) Vurgulu **Tenik** (ince), **tû** (dut), **tahl** (acı)

u Bu ses Türkçe alfabede yoktur. Türkçedeki u ile t harflerinin okunuşu arasında bir ses verir.
Örnek: **Gul** (gül), **Quling** (turna), **Gur** (kurt)

û Türkçedeki u gibi okunur.

v Üst dişler alt dudakın üstüne bastırılarak çıkarılan bir ses. Almancadaki v harfine yakın bir okunuşu vardır.
Örnek: **Nav** (ad), **evin** (sevgi), **veşarı** (saklı)

w türkçedeki v sesini verir.

x Bu harfin de iki tonu vardır. Biri Türkçedeki ğ (yumuşak ğ sesini verir). Diğer ses daha serttir ve türkçede yoktur.
Örnek: Yumuşak **ğ** (ğ) gibi okunan: **axa** (büyük toprak sahibi, ağa), **xezal** (gevik). Sert okunan **x**: **Naaxır** (sığır sürüsü), **xort** (delikanlı), **xurt** (güçlü).

y Türkçedeki y sesini verir.

z Türkçedeki z sesini verir.

Bazı harflerin değişik tonlarının bulunuşu ve bunların özel işaretlerle gösterilmeyiş, başlangıçta okuyucuya güç görünebilir. ancak okuyucu, Kurtçe metinleri okuyup yazmakta belli bir deney kazandıktan sonra, kelimeleri cümle içindeki yerlerine göre birini diğerinden kolayca ayırtabilmektedir. Sovyet kurtlerinin kullandığı Kiriş alfabesinde

N	NĒRĪ		U		
O	OLK		Û		
P	PEL		V	VĪZİK	
Q	QELÛN		W	WERĪS	
R	ROVĪ		X	XANĪ	
S	SĒV		Y	YEK	1
Ş	SÛR		Z	ZEBEŞ	
T	TAJĪ		ALFABE		

Şevbiderim

Rohilat li Nemrûdê hin
Çeleng û bedewe
Li hember rinda şer dike
Av di çeme meda, pir zelâl û sare
Di şeva hîv tê da ajne dike
Berf li çiya yê me pir sipî û gevre
Li bin da berfîn vedika
Denge keşa û çûçika
Hîn şêrîna, li ser zinarên me
Li şir bihar bi Newrozê dest pê dika
Lê jîyan kûştin
Gundê me şevitandin
Ava çema şêlî
Çiya ye me ar kirin
Roj reş
Berfa sipî sor
Çûçik bê deng, kev lal
Ez bê cî û şar kirim
Rojê xwe veşart di paş Nemrudê da
Digrî û fedî dike
Êdi di çemî meda hîv por şil nake
Stêrkan xwe veşart di ezmanda
Berfîn dernaka din man di bin berfê da
Şev tarî û bê dengî çûçika
Şevbiderim
Ax disa
Rêvî û koçberim

Mem Xalîkan
